

T.C.
SAKARYA ÜNİVERSİTESİ
EĞİTİM BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ
BEDEN EĞİTİMİ VE SPOR ÖĞRETMENLİĞİ ANABİLİM DALI
BEDEN EĞİTİMİ VE SPOR ÖĞRETMENLİĞİ BİLİM DALI

İŞİTME ENGELLİLERDE SPOR EĞİTİMİ VE SERBEST ZAMAN
AKTİVİTE DOYUMU
(İSTANBUL İLİ ÖRNEĞİ)

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Cüneyt SAY

MAYIS 2013

T.C.
SAKARYA ÜNİVERSİTESİ
EĞİTİM BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ
BEDEN EĞİTİMİ VE SPOR ÖĞRETMENLİĞİ ANABİLİM DALI
BEDEN EĞİTİMİ VE SPOR ÖĞRETMENLİĞİ BİLİM DALI

İŞİTME ENGELLİLERDE SPOR EĞİTİMİ VE SERBEST ZAMAN
AKTİVİTE DOYUMU
(İSTANBUL İLİ ÖRNEĞİ)

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Cüneyt SAY

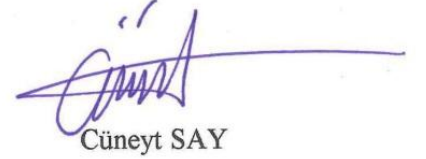
DANIŞMAN:

Prof. Dr. Hasan Nedim ÇETİN

MAYIS 2013

BİLDİRİM

Bu tezin yazılmasında bilimsel ahlak kurallarına uyulduğunu, başkalarının eserlerinden yararlanılması durumunda bilimsel normlara uygun olarak atıfta bulunulduğunu, kullanılan verilerde herhangi bir tahrifat yapılmadığını ve tezin herhangi bir kısmının bu üniversite veya başka bir üniversitedeki başka bir tez çalışması olarak sunulmadığını beyan ederim.

Cüneyt SAY

JÜRİ ÜYELERİNİN İMZA SAYFASI

“ İşitme engelliler de spor eğitimi ve serbest zaman aktivite doyumu ” isimli bu yüksek lisans tezi, Beden Eğitimi ve Spor Öğretmenliği Anabilim Dalında jürimiz tarafından kabul edilmiştir.

Başkan (imza)

Üye (imza)

Üye (imza)

Yukarıdaki imzaların, adı geçen öğretim üyelerine ait olduğunu onaylarım.

18.6/2013

Akademik Ünvanı, Adı-Soyadı

Enstitü Müdürü

Doç. Dr. İsmail GÜLEÇ
Eğitim Bilimleri Enstitüsü Müdürü

ÖNSÖZ

“İşitme engellilerde spor eğitimi ve serbest zaman aktivitesi (doyum) İstanbul İli Örneği” adlı çalışma, işitme engellilerin okul yaşamı ve sosyal yaşamda serbest zaman değerlendirme doyumlarının incelenmesini amaçlanmaktadır.

Bu çalışmayı hazırlamamda maddi ve manevi büyük yardımları bulunan ve tecrübelerinden, birikiminden faydalandığım ve modern görüşleriyle, model kişiliği ile akademik hayata başlamamda büyük rol oynayan danışman hocam Sayın, **Prof. Dr. Hasan Nedim ÇETİN** 'e ve Lisans ve Yüksek Lisans Programı süresince beni hep cesaretlendiren, destekleyen ve araştırmanın daha detaylı, kapsamlı olması aşamasında akademik deneyimlerini, fiziksel ve manevi desteğini esirgemeyen verilerin işlenmesinde bana büyük yardımları dokunan **Yrd. Doç. Dr. Serdar GERİ** hocama, yapmış olduğu yardımlardan dolayı işitme engelliler spor federasyonu başkanı Sayın, **Osman ARSLAN**'a anketlerin uygulanması aşamasında bana yardımcı olan Beden Eğitimi Öğretmeni **Eser DALYAN** 'a ve Değerli arkadaşım **İdris BAGAÇ**'a beni bu günlere getiren Annem **Güler SAY** ve Babam **Osman SAY**'a teşekkür etmeyi bir borç bilirim.

Cüneyt SAY

13.06.2013

ÖZET

İŞİTME ENGELLİLERDE SPOR EĞİTİMİ VE SERBEST ZAMAN AKTİVİTE DOYUMU

(İSTANBUL İLİ ÖRNEĞİ)

Say, Cüneyt

Yüksek Lisans Tezi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü,

Beden Eğitimi ve Spor Öğretmenliği Anabilim Dalı

Danışman: Prof. Dr. Hasan Nedim ÇETİN

Haziran, 2013. 171 Sayfa

Bu araştırmanın evrenini 2012-2013 eğitim öğretim yılı İstanbul İli Fatih İlçesinde Mimar Sinan İşitme Engelliler İlköğretim Okulunda eğitim görmekte olan 208 işitme engelli birey oluşturmaktadır. Bu okulda eğitim gören işitme engelli bireylerin spor eğitimleri ve serbest zaman aktivite doyum düzeyleri araştırılarak bazı verilerin belirlenmesi ve aralarındaki ilişkinin incelenmesi amacıyla yapılmıştır.

Beden eğitimi ve spor bireyin bütün yaşam süreçlerini etkileyen önemli bir olgudur. Tarihi süreç içerisinde hemen hemen bütün toplumlarda beden eğitimi ve spor yer almıştır. Bu olguların insanın fiziksel-ruhsal-psikolojik sağlıkları üzerinde ciddi etkileri bulunmaktadır. Bireylerin doğumdan ölüme kadar devam eden yaşam serüveninde yaşam kalitesi yüksek bir hayat sürmesi için sporun ve beden eğitiminin yeri yadsınamaz bir gerçektir. Özellikle ikinci dünya savaşından sonra önemli bir olgu haline yaşam kalitesi kavramının mutluluk, sağlık, eğitim gibi kavramlarından sonra spor gelmektedir. Yaşam kalitesinin yüksek olması için bireylerin sporu ve bedenlerini rahatlatıcı sportif etkinliklerden kaçmamaları gerekmektedir. Bütün insanların psiko-sosyal doyumunu yüksek bir hayat sürmeleri için spor ve sporsal etkinlikleri yapmaları şarttır. Sağlıklı insanlar rahatça spor yapabilirken, engelli bireyler fiziksel, çevresel engellerden dolayı spor yapamamaktadırlar veya minimum seviyede yapabilmektedirler. Engelli bireylerin serbest zamanlarını faydalı bir şekilde geçirmeleri önemlidir, zamanlarını kaliteli bir şekilde geçirmelerinde kuşkusuz spor önemli bir yapı taşıdır.

İşte bu perspektiflerden hareketle bu çalışma işitme engelli çocukların spor yaparken karşılaştıkları sorunlar, spora ilişkin algıları, sporsal etkinliklere katılma durumları gibi etkenleri ortaya çıkartarak makro boyutta bütün engelli bireyler mikro boyutta ise işitme engelli çocuklara yönelik yapılacak koruyucu-önleyici, değiştirici-geliştirici ve rehabilite edici sportif etkinlikler ve sosyalleşmeleri için yapılacak çalışmalara veri sağlamak ve yol göstermek açısından yararlıdır. Bu çalışmada daha önceki yapılan araştırmalardan yararlanılmıştır.

Anahtar Sözcükler: serbest zaman aktiviteleri, spor, engelli, işitme engelli

ABSTRACT

SPORT EDUCATION AND SATISFACTION OF FREE TIME ACTIVITY ON HEARING-IMPAIRED PEOPLE

(SAMPLE OF ISTANBUL)

Say, Cüneyt

Master Thesis, Institute of Educational Sciences

Department Of Physical Education and Sport

Master Thesis Advisor: Prof. Dr. Hasan Nedim ÇETİN

June , 2013.171 Pages

The population of the research consists of 208 hearing-impaired individuals who study at Fatih Mimar Sinan Hearing Impaired School in Istanbul in the educational year of 2012-2013. The aim of the study is to detect some data and examine the relations among them by researching the sport educations and satisfaction levels of free time activity of hearing impaired individuals who study at this school. Physical education and sport is a concept which effect the whole life processes of an individual. Physical education and sport has taken place almost in all of the communities in the historical process. These concepts have tremendous effects on the physical-spiritual-psychological- healths on a person. The importance of physical education and sport is an undeniable fact for individuals to have a high quality life from birth till death. Especially after The World War II the terms of life quality, happiness, health and education are followed by the term of sport. For having a high level of life quality individuals should not avoid sport and sportive activities which relieve their bodies. All of the people who wish to have high level of psycho-social satisfaction have to do sport and sportive activities. While health people can do sports easily, disabled individuals can not do sport at all or can do at a minimum level because of the fact that they have physical or environmental handicaps. Spending the free time in an efficient way is important for disabled individuals and without doubt, it is an important milestone for sport for disabled individuals to spend their free times in a quality way. With reference to all of these perspectives, this study is beneficial for providing data and being a guide to the studies for the whole disabled individuals by revealing the factors like problems of hearing-impaired children while doing sport, their perceptions to the sport, their status to attend to sportive activities at the macro dimension and the sportive activities and socialization for the protective-preventing, alternative-constructive and rehabilitative sportive activities for hearing impaired children at the micro level. It was utilized from the previous studies in this study.

Keywords: Free time activities, Sport, Disabled, Hearing-impaired

İÇİNDEKİLER

Bildirim	i
Jüri Üyelerinin İmza Sayfası	ii
Önsöz	iii
Özet	iv
Abstract	vi
Tablolar Listesi	xii
Resim Listesi	xiv
Şekil Listesi	xv
1. Bölüm, Giriş	1
1.1. Araştırmanın Problemi	3
1.2. Alt Problemler.....	4
1.3. Çalışmanın Önemi.....	5
1.4. Sınırlılıklar	5
1.5. Tanımlar	6
2. Bölüm, Kuramsal Çerçeveler	8
2.1. Engellilik ile İlgili Kavramlar.....	8
2.1.1. Engellilerin Tanımı	8
2.1.2. Dünya Sağlık Örgütü'nün Engelli Tanımı	8
2.1.3. Birleşmiş Milletlerin Engelli Tanımı:	9
2.1.4. Uluslararası Çalışma Örgütü'nün Engelli Tanımı:	10
2.1.5. Avrupa Birliği'nin Engelli Tanımı:	10
2.1.6. Türkiye İstatistik Kurumu'nun Engelli Tanımı	10
2.2. Engellilik Nedenleri ve Sınıflandırılması.....	10
2.3. Türkiye'de Engellilerle İlgili Politikalar	11
2.3.1. Sağlık.....	11
2.3.2. Rehabilitasyon.....	12
2.3.3. Eğitim	13
2.3.4. Sosyal Güvenlik	18
2.3.5. İstihdam	18
2.4. İşitme Engeli.....	19
2.4.1. İşitme Engellilerin Tarihçesi.....	21
2.4.2. İşitme Engellilerinin Özellikleri	24

2.4.3. İşitme Kaybına Göre Sınıflandırma	25
2.4.4. İşitme Kaybı ve Nedenleri	25
2.4.5. Kulağın Yapısı	27
2.4.6. İşitme Kaybı.....	28
2.4.6.1. İşitme Kaybının Dereceleri.....	29
2.4.6.2. İşitme Kaybı Konfigürasyon Tipleri	30
2.4.6.3. İşitme Kaybının Sınıflandırılması	31
2.4.6.4. İşitme Kayıplarının Ölçülmesi	33
2.4.6.5. İşitme Kaybının Teşhisi.....	33
2.4.6.6. İşitme Kaybının Tedavisi.....	38
2.4.6.7. İşitmeyi Değerlendirme Yöntemleri.....	38
2.4.6.8. İşitme Engelli Çocukların Değerlendirmesini Yapan Uzmanlar	42
2.4.7. İşitme Engellilerin Eğitimi ve İletişim Yöntemleri.....	42
2.4.7.1. İşitme Engellilerin Eğitimi.....	42
2.4.7.2. İşitme Engellilerin Eğitiminde Kullanılan İletişim Yöntemler.....	43
2.4.7.3. Sözel İletişim Yöntemi (Oral).....	44
2.4.7.4. İşaret Yöntemi (Manuel).....	44
2.4.7.5. Total Yöntem	45
2.4.7.6. İki Dil (Bilingual).....	46
2.4.7.7. Türk İşaret Dili.....	47
2.4.7.7.1.Tarihte Türk İşaret Dili.....	49
2.4.8. İşitme Engellilerde Aile Eğitimi	50
2.4.8.1. İşitme Kaybının Teşhisine Ailenin Verdiği Tepkiler	53
2.4.8.2. İşitme Yetersizliği Olan Çocukların Ailelerinin Yapması ve Yapmaması Gereken Davranışlar	53
2.4.8.3. Anne-Baba ve Çocuk İletişimi.....	55
2.4.9. İşitme Kayıplı Çocuğun Eğitim Değerlendirmesi.....	57
2.4.10. İşitme Kayıplı Çocuğun Bulunduğu Ortamın Düzenlenmesi	57
2.4.11. İşitme Kayıplı Çocuğun Dinleme Becerisini Geliştirmek İçin Temel Kurallar	58
2.4.12. İşitme Kaybı Olan Çocuğun Konuşma Gelişimini Desteklemek İçin Öneriler	58
2.4.13. İşitme Kaybı Olan Çocukların Eğitiminde Kullanılan Yöntemler.....	59
2.4.13.1. İşaret Destekli Eğitim Yöntemleri.....	59

2.4.13.2. İşaret Desteksiz İletişim Yöntemleri	61
2.4.14. İşitme Engelli Çocukların Eğitiminde Okul Seçimi.....	62
2.4.14.1. Tek Taraflı İşitme Kaybı Olan Çocuğun Eğitimi.....	62
2.4.14.2. İşitme Kaybı Derecesine Göre Çocuğun Özel Eğitim İhtiyacı	62
2.4.14.3. İşitme Kaybı Derecesine Göre Uygulanan Eğitim Programları.....	63
2.4.15. İşitme Kayıplı Çocuğun Sosyal Çevresine Uyumu	63
2.4.16. İşitme Kayıplı Çocuğun Sosyal Çevresiyle Olan İletişimi	65
2.4.17. İşitme Engelli Çocukların Eğitimi Konusunda Milli Eğitim Bakanlığı'nın Yaklaşımı ve Bu Konudaki Düzenlemeleri	67
2.4.17.1. Ülkemizde Kaç Tane İşitme Engelliler Okulu Var?	68
2.4.17.2. Ülkemizde, Eğitim Çağındaki İşitme Engelli Çocukların Sayısı/Oranı Nedir?.....	68
3. Bölüm, Beden Eğitimi ve Spor İle İlgili Kavramlar	69
3.1. Beden Eğitiminin Tanımı.	69
3.2. Beden Eğitimi ve Sporun Temel Amaçları	69
3.3. Beden Eğitiminin Gelişimdeki Rolü	71
3.4. Beden Eğitiminde Ölçme ve Değerlendirme	73
3.4.1. Beden Eğitiminde Değerlendirme İlkeleri.....	74
3.5. Spor Kavramı.....	74
3.5.1.Sporun Tanımı	74
3.5.2. Eğitim ve Spor	77
3.5.3. Beden Eğitimi ve Spor	80
3.5.4. Toplumsal Yönden Sporun Önemi.....	82
3.5.5. Ekonomik Yönden Sporun Önemi	82
3.5.6. Çocuk Ve Gençler İçin Spor Eğitiminin Önemi	83
3.5.7. Ulusal Ve Uluslararası İlişkilerde Sporun Önemi.....	83
3.5.8.Spor ve Spor Kültürüne Genel Bakış	84
3.5.9.Sporun Toplumsal Boyutu.....	86
3.6. Engellilerde Beden Eğitimi ve Spor İle İlgili Kavramlar.....	88
3.6.1. Beden Eğitimi ve Spor Etkinliklerinin Engelliler İçin Önemi.....	88
3.6.1.1.Toplumsal Açından	89
3.6.1.2. Eğitim Açısından.....	89
3.6.1.3. Sağlık Açısından	90

3.6.2. Beden Eğitimi ve Sporun İşitme Engelli Bireylere Gelişimsel Yönden Etkisi	91
3.6.3. İşitme Engellilerde Beden Eğitimi ve Spor	92
3.6.3.1. İşitme Engellilerde Spora Başlama Yaşı	96
3.6.3.2. Çocukluk Dönemi Ve Spor.....	97
3.6.4. Sportif Aktivitelerin Motor Gelişim İçin Önemi	97
3.6.4.1. İşitme Engelli Çocuklarda Motor Fonksiyonlar.....	98
3.6.4.2. Fiziksel Uygunluk	101
3.6.5. Görsel Algılama	101
3.6.6. İşitme Engellilerde Büyüme, Gelişme ve Sportif Aktivitelerde Yaşanan Sorunlar	102
4. Bölüm, Serbest Zaman Ve Rekreasyon İle İlgili Kavramlar.....	103
4.1. Serbest Zamanın tanımı.....	103
4.2. Serbest Zamanın Ortaya Çıkışı.....	105
4.3. Serbest Zamanı Değerlendirmeyi Etkileyen Faktörler.....	106
4.4. Serbest Zaman ve Yaş	107
4.5. Serbest Zaman ve Kültür	109
4.6. Serbest Zaman ve Cinsiyet Rollerini.....	109
4.7. Serbest Zaman ve Eğitim.....	111
4.8. Rekreasyon Kavramı	112
4.8.1. Rekreasyonun Tanımı.....	112
4.8.2. Rekreasyon ve Spor.....	114
4.8.3. Rekreasyona Duyulan İhtiyacın Nedenleri.....	117
4.8.4. Rekreasyon Alanları.....	119
4.8.4.1. Kültürel Rekreasyon.....	120
4.8.4.2. Sportif Rekreasyon	121
4.8.4.3. Turizm Rekreasyonu	121
4.8.4.4. Terapi (Rehabilitasyon) Rekreasyonu	122
4.8.4.5. Toplum Rekreasyonu.....	123
4.9. Serbest Zaman Doyumu	123
4.9.1. Serbest Zaman Doyumunu Etkileyen Faktörler.....	125
4.10. İlgili Araştırmalar	126
5. Bölüm, Yöntem.....	128
5.1. Araştırma Yöntemi.....	128

5.2. Araştırmanın Evren ve Örneklem Grubu	129
5.3. Veri Toplama Aracı.....	129
5.4. Verilerin Toplanması.....	130
5.5. İstatistiksel Analiz.....	131
6. Bölüm, Bulgular.....	132
7. Bölüm, Sonuç, Tartışma Ve Öneriler.....	152
7.1. Tartışma, Sonuç	152
7.2. Öneriler.....	155
7.2.1. Araştırma Sonuçlarına Dayalı Öneriler	155
7.2.2. İleride Yapılabilecek Araştırmalara Yönelik Öneriler	156
Kaynakça.....	157
Ekler.....	167
Özgeçmiş.....	171

TABLolar LİSTESİ

Tablo 1. KMO ve Bartlett's Test Bulguları	132
Tablo 2. Ölçeğin Faktör Analizi Bulguları.....	133
Tablo 3. Tanımlayıcı İstatistiksel bulgular.....	135
Tablo 4. Öğrencilerin ‘‘Cinsiyet’’ Değişkenine Göre, Serbest Zaman Doyum Ölçeği Alt Boyut Puanları Arasındaki Farkın Anlamlılığını Test Etmek İçin Yapılan Non-Parametrik Mann Whitney-U Testi Sonuçları.....	136
Tablo 5. Öğrencilerin ‘‘Sınıf Değişkenine’’ Göre, Serbest Zaman Doyum Ölçeği Alt Boyut Puanları Arasındaki Farkın Anlamlılığını Test Etmek İçin Yapılan Non-Parametrik Mann Whitney-U Testi Sonuçları.....	137
Tablo 6. Öğrencilerin ‘‘Yaş’’ Değişkenine Göre, Serbest Zaman Doyum Ölçeği Alt Boyut Puanları Arasındaki Farkın Anlamlılığını Test Etmek İçin Yapılan Non-Parametrik Kruskal Wallis Testi Sonuçları.....	138
Tablo 7. Öğrencilerin Yaşanılan Yer Değişkenine Göre, Serbest Zaman Doyum Ölçeği Alt Boyut Puanları Arasındaki Farkın Anlamlılığını Test Etmek İçin Yapılan Non-Parametrik Kruskal Wallis Testi Sonuçları.....	139
Tablo 8. Öğrencilerin Anne-Babasının Aylık Geliri Değişkenine Göre, Serbest Zaman Doyum Ölçeği Alt Boyut Puanları Arasındaki Farkın Anlamlılığını Test Etmek İçin Yapılan Non-Parametrik Kruskal Wallis Testi Sonuçları.....	140
Tablo 9. Öğrencilerin Babasının Mesleği Değişkenine Göre, Serbest Zaman Doyum Ölçeği Alt Boyut Puanları Arasındaki Farkın Anlamlılığını Test Etmek İçin Yapılan Non-Parametrik Kruskal Wallis Testi Sonuçları.....	141
Tablo 10. Öğrencilerin Annelerinin Mesleği Değişkenine Göre, Serbest Zaman Doyum Ölçeği Alt Boyut Puanları Arasındaki Farkın Anlamlılığını Test Etmek İçin Yapılan Non-Parametrik Kruskal Wallis Testi Sonuçları.....	142
Tablo 11. Çalışmaya Katılan Öğrencilerin Eğitimsel, Fiziksel ve Psikolojik Alt Boyutu İçin Elde Edilen Puanların Anne Mesleği İle İlişkisi.	143
Tablo 12. Öğrencilerin Babalarının Eğitim Durumu Değişkenine Göre, Serbest Zaman Doyum Ölçeği Alt Boyut Puanları Arasındaki Farkın Anlamlılığını Test Etmek İçin Yapılan Non-Parametrik Kruskal Wallis Testi Sonuçları.....	144

Tablo 13. Çalışmaya Katılan Öğrencilerin Çevresel ve Fiziksel Alt Boyutu İçin Elde Edilen Puanların Babanın Eğitim Durumu İle İlişkisi	145
Tablo 14. Öğrencilerin Annelerin Eğitim Durumu Değişkenine Göre, Serbest Zaman Doyum Ölçeği Alt Boyut Puanları Arasındaki Farkın Anlamlılığını Test Etmek İçin Yapılan Non-Parametrik Kruskal Wallis Testi Sonuçları	146
Tablo 15. Çalışmaya Katılan Öğrencilerin Çevresel ve Fiziksel Alt Boyutu İçin Elde Edilen Puanların ‘‘Annenin Eğitim Durumu’’ İle İlişkisi.....	146
Tablo 16. Öğrencilerin ‘‘İşitme Engelli İnsanlar Durumundan Dolayı Spor Eğitimi ve Serbest Zaman Değerlendirmelerinden Zorlanır mı’’ Görüşüne Katılımlarına Göre, Serbest Zaman Doyum Ölçeği Alt Boyut Puanları Arasındaki Farkın Anlamlılığını Test Etmek İçin Yapılan Non-Parametrik Kruskal Wallis Testi Sonuçları.....	148
Tablo 17. Öğrencilerin Bir haftada kaç saat spor faaliyetlerine vakit ayırdıkları Değişkenine Göre, Serbest Zaman Doyum Ölçeği Alt Boyut Puanları Arasındaki Farkın Anlamlılığını Test Etmek İçin Yapılan Non-Parametrik Kruskal Wallis Testi Sonuçları.....	149
Tablo 18. Öğrencilerin ‘‘Serbest Zamanlarımda spor yaptıktan sonra mutlu olur musunuz?’’ Görüşüne Katılımlarına Göre, Serbest Zaman Doyum Ölçeği Alt Boyut Puanları Arasındaki Farkın Anlamlılığını Test Etmek İçin Yapılan Non-Parametrik Mann Whitney-U Testi Sonuçları.....	150
Tablo 19. Öğrencilerin İnsanların engel durumu spor yapılmasına engel değildir?’’ Görüşüne Katılımlarına Göre, Serbest Zaman Doyum Ölçeği Alt Boyut Puanları Arasındaki Farkın Anlamlılığını Test Etmek İçin Yapılan Non-Parametrik Mann Whitney U Testi Sonuçları	151

RESİM LİSTESİ

Resim 1. İşitme güçlüğü yaşayan bir insan	25
Resim 2. İşitme engelli bebekler	34
Resim 3. Düşünmek	45
Resim 4. Veda	45
Resim 5. Önce	45
Resim 6. Çift el kullanılarak yapılan Türk İşaret Dili Alfabeti	49

ŞEKİL LİSTESİ

Şekil 1. Kulağın kesit görünümü	27
Şekil 2. Kulağın yapısı	28
Şekil 3. Kulağın kısımları	29
Şekil 4. Normal işitme odyogramı.....	33
Şekil 5. İşitme engelli bir bireyin odyogramı.....	33

BÖLÜM I

GİRİŞ

Engelli, fiziksel veya zihinsel bir rahatsızlık nedeniyle bazı hareketleri, duyuları veya işlevleri kısıtlanan (kişi). Engeller doğuştan gelebilir veya sonradan geçirilen hastalıklar veya kazalar sonucu ortaya çıkabilir. Engelliler; vücudun duyuşal, işlevsel, zihinsel ve ruhsal farklılıkları öne sürülerek; toplumsal veya yönetimsel tutum ve tercihler sonucu, yaşamın birçok alanında kısıtlama ve engellerle karşılaşabilirler. Engellilik kavramı bütün dünya ülkelerini ilgilendirmektedir. Yapılan son araştırmalara göre dünya nüfusunun %10'nun engelli olduğu saptanmıştır. Bunu rakam olarak ifade edecek olursak yaklaşık 650 milyon insan engelli durumda bulunmaktadır. Türkiye'ye baktığımızda ise son rakamlar, ülkemizde 8,5 milyona yakın engelli vatandaşımız olduğunu göstermektedir. Bu da demektir ki; Türkiye'de yaklaşık her 9 kişiden biri kısıtlayıcı engelliliğe sahiptir. Başbakanlık Özürlüler İdaresi Başkanlığı'nın, Başbakanlık Devlet İstatistik Enstitüsü ile müştereken 2002'nin Aralık ayında yapmış olduğu araştırma sonuçlarına göre; engelli olan nüfusun toplam nüfus içindeki oranı % 12,29'dur. Buna göre ülkemizde 8.431.937 (12,29) kişi özürlü (engelli) olarak yaşamlarını sürdürmektedir. % 12,29 özürlü oranının; % 7,092'u erkek, % 5,022'si kadın olarak ifade edilmektedir. Bu rakamlar açıkça gösteriyor ki ülkemizde ciddi bir engelli insan sayısı bulunmaktadır. Ve bu bireyler psikolojik, sosyal, ekonomik anlamda ciddi sorunlar yaşamaktadırlar. Bu sorunların nedenlerini belli başlı başlıklar etrafında sıralayacak olursak: yoksulluk, eğitim, ulaşım, fiziksel çevre-konut, rehabilitasyon gibi nedenlerdir. Ülkemizde eskiye oranla engellilere daha ayrı bir önem vermeye başlanmıştır. Özellikle 2005 yılında çıkartılan özürlü kanunu ile birlikte engelli vatandaşlarımız birçok yeni hakka kavuşmuşlardır. Özellikle hem ülkemizde hem de dünyanın farklı ülkelerinde yaşayan engellilerin kendilerini engelli hissetmemeleri, toplumla bütünleşmeleri, kendilerinin de toplumun değerli bir üyesi olduklarını hissetmeleri

için insani anlayışlı model(sosyal model) benimsenmelidir. Bu model bütün engel türlerine uygulanabilir.

Engel türleri içinde araştırmanın konusunu oluşturan işitme engellerden bahsedecek olursak; İşitme kişinin çevre ile iletişim kurmasında büyük rol oynamaktadır. Sesler bazen insana yön verir tehlikeyi haberdar eder. En önemli olanı da dil sembollerini kullanması ile ilgili olanıdır. İşitme ve konuşma iletişimin en önemli ögesidir. (Ünlü,1987: 21).

İşitme duyarlılığı doğum öncesi, doğum anı ve doğum sonrası bir takım nedenlere bağlı olarak değişiklik gösterebilir. İşitme duyarlılığının kişinin gelişim, uyum, özellikle iletişimindeki görevleri yeterince yerine getiremeyişinden ortaya çıkan duruma işitme engeli denir (Özsoy, Y.1985).

İşitme engeli geniş kapsamlı bir terim olup, hafif dereceden çok ileri dereceye kadar herhangi bir derecedeki işitme özrünü göstermektedir. Kendi içinde işitmeyen ve ağır işiten olarak gruplanmaktadır. İşitmeyen bir birey, işitme kaybının, bir işitme cihazı ile ya da cihazsız, yalnız işitme yoluyla ana diline ilişkin bilgileri başarılı bir biçimde işlemeşmesini önemli derecede engellediği bireydir. Ağır işiten birey, genellikle bir işitme cihazının da yardımıyla, işitme yoluyla dilsel bilgileri başarılı bir biçimde işleye bilmesine olanak verecek derecede işitme kalıntısı bulunan bireydir (Tüfekçioğlu, 1998).

İşitme engellilerde diğer engel grupları gibi çok çeşitli sorunlar yaşamaktadırlar. İlk ve önemli sorunları ise insanlarla iletişim kurmakta zorlanmaktadır bunun neticesinde psiko-sosyal anlamda ciddi rahatsızlıklar yaşamaktadırlar. Kendi dertlerini, isteklerini, arzularını başkalarına rahatça ifade etme imkanları olmadığı için zamanla psikolojik anlamda ciddi travmalar yaşayabilmektedirler. Bunun yanında engelli olmaktan dolayı sürekli evde yaşamaktan, işe girememe, ekonomik sorunlar, aile içi çatışmalar gibi mikro boyuttan makro boyutlara kadar çeşitli sorunlar yaşamak zorunda kalmaktadırlar. İşte bu araştırma işitme engelli bireyleri, işitme engelli çocuk bağlamında analiz ederek, işitme engelli bireylerin yaşadıkları sorunları tespit etmek ve bu tespitlere uygun çözümler üretmek amacıyla hazırlanmıştır. Diğer bir amaç ise işitme engelli çocukların spor eğitimlerini ve serbest zamanlarına ilişkin doyumlarını belirlemek, ölçmektir. Kuşkusuz spor insan sağlığı üzerinde önemli faydaları olan bir olgudur. İşitme engelli bireylerin sporla

uğraşmaları, spor eğitimi almaları onların hem fiziksel hem de ruhsal sağlıkları üzerinde ciddi olumlu etkiler bırakacaktır. Bunun yanında engelli olmaktan dolayı ortaya çıkan negatif duygularda spor eğitimi ile kendiliğinden ortaya çıkarak işitme ve diğer engel gruplarında psiko-sosyal bir rahatlama meydana getirecektir. Bununla birlikte işitme engelli bireylerin serbest zaman aktivitelerini daha düzenli ve bilinçli bir şekilde yapmaları ile birlikte toplumla daha fazla kaynaşmaları sağlanarak sosyalleşmeleri adına önemli bir adım atılacaktır.

Serbest zaman ve serbest zaman doyumu insan yaşamındaki birçok faktöre bağlı olarak değişebilen ve birçok boyutu etkileyebilen bir etmen olarak önemli bir konudur. Literatür incelendiğinde, serbest zaman doyumu ile yaşam doyumu, iş doyumu, stres düzeyi, yeni kültüre adaptasyon, sıkılganlık düzeyi, rehabilitasyon vb. konuların yoğun bir şekilde ilişkili oldukları gözlenmektedir. Serbest zamanın doyum ve başarı hissi verebilen bir kaynak olduğu bilinmektedir. Serbest zaman aktivitelerinin özünde bulundurduğu özgürlük ve gönüllülük katılımcıya yukarıda bahsedilen alanlarda kazanımlar sağlamaktadır (Rodriguez 2006).

Bu araştırma İstanbul Mevlana İşitme Engelliler İlköğretim okulunda toplam 208 öğrenci ile yapılmıştır. Araştırma yaklaşık 1 yıl sürmüştür. Araştırma teknik olarak anket(survey), gözlem, spss yöntem bazında ise nicel araştırma yöntemi kullanılmıştır.

1.1. ARAŞTIRMANIN PROBLEMİ

İşitme engellilerin spor eğitimi ve serbest zaman aktivite doyum düzeylerinin etkisi nedir?

İşitme engelliler için spor eğitimi ve serbest zaman aktivitelerini eğlenceli ve aktif bir şekilde geçirmeleri, büyümekte ve gelişmekte olan çocuklar için önemli bir aktivitedir.

Bu önem işitme engelli çocukların beden ve ruhen rahatlamalarına pozitif yönden etki etmektedir. Engel derecesi ve türü ne olursa olsun hareket etme, serbest zamanlarında sportif aktivitelere katılma bireye mutluluk vermekte ve bu da bireyin yaşama bağlanmasını arttırmaktadır.

Sağlık için olumlu katkıların yanında, birey spor yaparak engelli olma durumunu bir nebze de olsa unutup, insanlarla arkadaşlık kurabilmekte, kendi yeteneklerini keşfederek ayrıca geliştirebilme olanağını yakalayabilme ve insanlara ve olaylara karşı olumlu duygular geliştirebilmektedir. Tüm bunlar kişiye daha iyi bir yaşam sürdürme başarısı vermektedir. Serbest zamanlarını spor aktiviteleri ile geçiremeyen engelli bireylerde aşırı sinir ve ruh hastalıkları gözlemlenmektedir.

Bu araştırmanın problemini veya problemlerini yukarıda belirtilen işitme engelli bireylerin yaşadıkları sorunlar yer almaktadır. İşitme engelli bireylerin yaşadıkları güçlükleri tespit etmek ve bu güçlükleri giderecek yöntemler geliştirmek bu araştırmanın ana hedeflerindedir.

1.2. ALT PROBLEMLER

1. Serbest Zaman Doyum Ölçeği Alt Boyut Puanları ile öğrencilerin Cinsiyetleri arasında fark var mıdır?
2. Serbest Zaman Doyum Ölçeği Alt Boyut Puanları ile öğrencilerin sınıfları arasında fark var mıdır?
3. Serbest Zaman Doyum Ölçeği Alt Boyut Puanları ile öğrencilerin yaşları arasında anlamlı farklılık vardır.
4. Serbest Zaman Doyum Ölçeği Alt Boyut Puanları ile öğrencilerin yaşadıkları yer arasında fark var mıdır?
5. Serbest Zaman Doyum Ölçeği Alt Boyut Puanları ile babaların ve annelerin aylık gelir durumuna göre fark var mıdır?
6. Serbest Zaman Doyum Ölçeği Alt Boyut Puanları ile babaların mesleği arasında fark var mıdır?
7. Serbest Zaman Doyum Ölçeği Alt Boyut Puanları ile annelerin ve babaların eğitim durumuna göre fark var mıdır?
8. Serbest Zaman Doyum Ölçeği Alt Boyut Puanları ile spordan sonra mutlu olma durumuna göre fark var mıdır?

9. Serbest Zaman Doyum Ölçeği Alt Boyut Puanları ile Öğrencilerin İnsanların engel durumu spor yapılmasına engel değildir görüşüne göre fark var mıdır?

1.3. ÇALIŞMANIN ÖNEMİ

İşitme engelli bireylerin özelinde tüm engel türlerinin toplumla bütünleşmeleri, sosyalleşmeleri ve yaşadıkları sorunları, sıkıntıları bir nebze de olsa unutmaları, atlatmaları çok önemlidir. Bunun için gerekli olan bir takım araçlar-gereçler vardır. Bu araçların en önemlilerinden birisi serbest zaman aktiviteleridir. İşitme engelli bireylerin yaşadıkları psiko-sosyal sorunlarından dolayı kendilerinde oluşan; depresyon, çaresizlik gibi duygularını bir nebze de olsa atlatmalarında spor çok önemli bir etkidir. Bütün bireyler gibi işitme engelli bireylerde sporla kendilerinde oluşan veya oluşabilecek olumsuz duyguları atabilir ve yaşam doyumlarını artırabilirler. Serbest zaman aktivitelerini analiz edecek olursak, işitme engelli bireylerin serbest zamanlarını evde adeta hapis hayatı yaşayarak geçirmelerini önlemek için serbest zaman aktivitelerini bilinçli ve faydalı bir şekilde yapmaları önemlidir. İşte bu araştırma engelli bireylerin serbest zamanlarını değerlendirirken karşılaştıkları sosyal-ekonomik-psikolojik güçlükleri tespit etmek ve bu güçlükleri yenmelerini sağlayacak doğru çözümler üretmek için son derece önemlidir. Türkiye de işitme engellilerle ilgili çalışmalar daha çok tıp ve psikoloji alanında yoğunlaşmıştır. Bu araştırma ise spor eğitimleri ile serbest zaman aktivitelerini değerlendirerek işitme engelli bireylerin eğlenmelerini sağlamak adına önemli bir çalışmadır.

1.4. SINIRLILIKLAR

Bu araştırma İstanbul ilinde Mimar Sinan İşitme Engelliler İlköğretim Okulunda okuyan 208 öğrencileri kapsamaktadır.

1.5. TANIMLAR

1.Engelli

Doğum anı veya sonradan herhangi bir nedenle bedensel, zihinsel, ruhsal, duygusal ve sosyal yeteneklerin çeşitli derecelerde kaybedilmesi sonucu toplumsal yaşama uyum sağlanması ve günlük gereksinimlerin giderilmesinde güçlüklerle karşılaşılması; korunma, bakım, rehabilitasyon, danışmanlık, destek hizmetleri ile yapılarda ve açık alanlarda özel fiziki düzenlemelere ihtiyaç duyulması durumudur (Okan, 2006, s.15).

2.İşitme Engelli

Özsoy ve arkadaşları (1989) işitme özrünü, işitme duyarlılığının kişinin gelişim, uyum, özellikle iletişimdeki görevleri yeterince yerine getirememesi durumu, işitme özürünü ise işitme özründen dolayı özel eğitim gerektiren kişi olarak tanımlamaktadır (Aktaran: Özgür, 2008, s.66).

3.Spor

Dünya barışına katkı sağlayan bir etkinliktir diyebileceğimiz gibi çağımız sporunu; fiziksel faydalarının yanı sıra insanların ruhsal sağlığını da olumlu yönde etkilemek sosyal ve moral kazançlar sağlamak amacı ile yapılan hareketler topluluğu olarak da tanımlayabiliriz. Görüldüğü gibi sporun belirli sözcükle kalıplaşmış klâsik bir tanımı yoktur. (Göral, 2001: 6).

4.Serbest Zaman

Serbest zaman; kişinin hem kendisi hem de başkaları için bütün zorunluluklardan veya bağlantılardan kurtulduğu ve kendi isteği ile seçeceği bir faaliyetle uğraşacağı zaman olarak yani kişinin kesin olarak bağımsız ve özgür olduğu iş hayatının dışındaki zaman şeklinde tanımlanmaktadır. Meyer'e dayanılarak yapılan tanımda ise serbest zamanı; zorlama duygusunun en az olduğu, kişinin kendi yargı ve seçimine göre kullandığı, isteğe bağlı bir zaman parçası olduğunu belirtmiştir (Tezcan 1994) (Özbey ve Çelebi,2003).

5. Doyum

Doyum bireysel ihtiyaçların bilinçli ya da bilinçsiz olarak tamamlanmasının ölçülen derecesidir.

BÖLÜM II

KURAMSAL ÇERÇEVELER

2.1. ENGELLİLİK İLE İLGİLİ KAVRAMLAR

2.1.1. Engellilerin Tanımı

Doğuştun veya sonradan kaza, hastalık, vb. sebepler ile zihinsel, bedensel, ruhsal, duyusal ve sosyal yeteneklerini çeşitli derecelerde kaybetmesi nedeniyle toplumsal yaşama uyum sağlama ve günlük gereksinimlerini karşılama güçlüğü olan. Korunma, bakım, rehabilitasyon, danışmanlık ve destek hizmetlerine ihtiyaç duyan, kişi vücudunda doğuştan ve sonradan oluşmuş, fiziksel, biyolojik veya estetik olarak, görünümsel işlev bozukluğu nedeniyle, günlük hayat ve sosyal yaşam içerisinde engel ve sorunlarla karşılaşmaktadır. Hayata uyum sağlayabilmesi ve engel durumundan dolayı gereksinimlerinin sağlanması için sosyal-bilimsel çalışma ve destekleri almaya hakkı olan kişidir. Engelli bireylerin bu haklarından alı konulmaması gerekmektedir (Aydın, 2005: 15).

2.1.2. Dünya Sağlık Örgütü'nün Engelli Tanımı

Engelli kavramına Dünya Sağlık Örgütü, Birleşmiş Milletler ve ILO tarafından farklı açılardan ele alınmıştır. Dünya Sağlık Örgütü, engellilik kavramı hakkında hastalık sonuçlarına dayanan, sağlık yönüne ağırlık veren bir tanımlama ve sınıflandırma yapmıştır. Noksanlık; "Sağlık bakımından "noksanlık" psikolojik, anatomik veya fiziksel yapı ve fonksiyonlardaki bir noksanlığı veya dengesizliği ifade eder." Engellilik; "Sağlık alanında 'sakatlık' bir noksanlık sonucu meydana gelen ve normal sayılabilecek bir insana oranla bir işi yapabilme yeteneğinin kaybedilmesi ve kısıtlanması durumunu ifade eder." Maluliyet; "Sağlık alanında "maluliyet" bir

noksanlık veya sakatlık sonucunda, belirli bir kişide meydana gelen ve o kişinin yaş, cinsiyet, sosyal ve kültürel durumuna göre normal sayılabilecek faaliyette bulunma yeteneğini önleyen ve sınırlayan dezavantajlı bir durumu ifade etmektedir.” (Aydın, 2005: 10).

Engellilik tanımını Dünya Sağlık Örgütü bütünü ile tıbbi yönde ele almıştır. Buna göre engellilikle ilgili kavramlar aşağıdaki şekilde açıklanmıştır (Kaya, 2013: 15);

- **Eksiklik (İmpairment):** Sağlık alanlarında sürekli yada geçici süreli olarak psikolojik, fizyolojik veya anatomik yapı ve fonksiyonlardaki bir eksikliği veya anormalliği göstermiş olur.
- **Sakatlık (Disability):** Sağlık alanında bir eksikliğin sonucunda ortaya çıkan ve normal olarak kabul edilecek bir kişi ile mukayese edildiğinde bir işi yapabilecek performansının kaybedildiği, kısıtlandığı ya da sınırlandığı bir durumu ifade etmektedir. Eksiklik tek bir fonksiyonu ilgilendiren vücudun bir bölümü ile ilgili olmaktadır. Sakatlık ise kişiden veya vücudundan beklenen birleşik faaliyetlerle, beceri, davranış, çalışma ile yani günlük hayatın temel unsurları olarak kabul edilen davranış ve faaliyetlerle ilgilidir. Başka bir ifadeyle ise normal olarak kabul edilecek bir kişiye nazaran uygun davranış gösterememe durumudur.
- **Malullük (handicap):** Sağlık alanında bir eksiklik veya sakatlık neticesinde, bir bireyde de meydana gelen ve o kişinin yaş, cinsiyet, sosyal ve kültürel faktörlere nazaran normal sayılabilecek faaliyetlerde bulunma yeteneğini önleyen dezavantajlı bir durumu meydana gelmektedir.

2.1.3. Birleşmiş Milletlerin Engelli Tanımı:

Normal bir bireyin kişisel ya da sosyal yaşantısında kendi kendine yapması gereken işleri, bedensel veya ruhsal durumlarında kalıtsal ya da sonradan kaza, hastalık, vb. olaylar sonucunda olan herhangi bir noksanlık sonucu yapamayanlara sakat denir (Kaya, 2013: 15).

2.1.4. Uluslararası Çalışma Örgütü'nün Engelli Tanımı:

Fiziksel ve Ruhsal bir noksanlık (eksiklik) sonucu uygun bir işi sağlayarak, o işi korumak (devam ettirmek) ve bu işte ilerlemek (yükselmek) ihtimalleri önemli bir şekilde azalmış kişidir (Kaya, 2013: 16).

2.1.5. Avrupa Birliği'nin Engelli Tanımı:

Engelli fiziksel, zihinsel veya psikolojik (duyuşsal noksanlıkları da içeren) noksanlıkların (eksikliklerin) neticesinde, normal olarak kabul edilen bir insan için, bir eylem ya da fonksiyonun yapılabilmesinin imkânsız kılındığı veya sınırlandırıldığı bir kişidir (Kaya, 2013: 24).

Genel anlamda engellilik, yeteneklerdeki ve güçteki sınırlanmışlık ya da eksiklik durumudur. Daha açık bir ifade ile engellilik, bireyin yaşamında belirli aktivitelerini yerine getirmesini ve sosyal yaşamdaki rollerini oynayabilmesini sağlayan "ideal normal" kapasitenin dışında olmaktır. Engellilik, ferdin zihinsel ve/veya bedensel fonksiyonlarındaki eksiklikler sonucu ortaya çıkan sınırlılıkları/kısıtlılıkları ifade etmek üzere kullanılan bir kavramdır (Burcu, 2002: 85).

2.1.6. Türkiye İstatistik Kurumu'nun Engelli Tanımı

Türkiye İstatistik Kurumu tarafından 2002 yılında yapılan Türkiye Engelliler 33 Araştırması'nda ise engelli bireyler 6 grupta ele alınmıştır. Bu gruplar ve tanımları aşağıdaki şekildedir (Çalık, 2004: 12);

2.2. ENGELLİLİK NEDENLERİ VE SINIFLANDIRILMASI

Türkiye'deki eğitim ve öğretim olanakları göz önüne alınarak engellilerin sınıflandırılmasını 4 ana başlıkta incelemek uygun olur. Bunlar;

- Bedensel engelliler
- Zihinsel engelliler
- Görme engelliler

- İşitme engelliler

Bunlara ek olarak;

- Üstün yetenekliler
- Geçici engelliler
- Yaşlılar ve çocuklar
- Çok uzun çok kısa boylular ve kilolu ve obeziteliler (Enç,1981: 16).

2.3.TÜRKİYE'DE ENGELLİLERLE İLGİLİ POLİTİKALAR

Ülkemizde oluşturulan engelliler ile ilgili politikalar ve bu politikaların günümüze kadar gelen uygulamalarının temel ilkeler açısından yukarıda kısaca özetlenmiştir. Görüldüğü gibi politik yönden ele alırsak rekreatif faaliyetlere yönlendirme ya da spor yapmalarına ilişkin sosyal aktivite kazandırılmalarında çalışmalar fazla bulunmamaktadır.

2.3.1. Sağlık

Hiçbir sosyal güvencesi olmayan engelli bireylerin sağlık hizmetleri yeşil kart verilerek karşılanmaktadır. Genel sağlık sigortasının uygulanmasıyla yeşil kart almaya hak kazanmış olanlar genel sağlık sigortası kapsamında bu hizmetlerden yararlanmaya devam eder ve primleri belirlenen koşullarda devlet tarafından ödenir <http://www.tsddenizli.com/engelli-mevzuati/engelli-klavuzu>(Erişimtarihi: 07.06.2013).

Çağımız tıp hizmetlerinin her alanında uygulanan tedavi amaçlı rehabilitasyon, gereğinde tıbbi bir yöntem olarak engelli olmayanlara da uygulanmaktadır.

Engelli kişiye bağımsız bir yaşam kazandırılması, rehabilitasyon çalışmaları ile sağlanabilir.

Rehabilitasyon uygulamalarında ise daha çok Dünya Sağlık Örgütü'nün (WHO) tanımlamaları dikkate alınmaktadır.

Engelli rehabilitasyonunda tüm engellileri aynı tanımlamalarda birleştirmek yanlış sonuçlara neden olabilmektedir.

Kısaca; engelli, sakat terimlerinin günlük yaşamda kullanılması ve sosyal boyutları, onların medikal rehabilitasyon alanındaki karşılıklarıyla karıştırılmamalıdır (Çöndü,1997: 74).

2.3.2. Rehabilitasyon

Rehabilitasyon, engelli kişinin fizyolojik, anatomik ve çevresel limitasyonları içersinde mümkün olan en üst fonksiyonel, psiko-sosyal ve mesleki bağımsızlığa ulaştırılması olarak tanımlanmaktadır. Engelli kişilerin rehabilitasyonu bir grup olarak organize edilerek çalışılması gereklidir. Rehabilitasyon üç kademededen gerçekleşmektedir (Özçelik,1998: 36).

a. Tıbbi Rehabilitasyon: Tıbbi rehabilitasyon uygulanması devam ederken asıl hedeflenen, engelli kişinin fiziksel kapasitesini arttırarak onun, günlük yaşamda mümkün olabilen maksimum fonksiyonel bağımsızlığa ulaşmasını sağlamaktır. Ülkemizde bulunan mevcut rehabilitasyon merkezleri, toplam yatak kapasitesi bakımından hastaların ihtiyacı olan yeterliliğe sahip olmamaktadır. 1994 yılı verilerine bakıldığında fizik tedavi rehabilitasyon merkezlerinin sayısı 4 (İstanbul, Bolu, Ankara, Kastamonu) olup, yatak kapasitesi 775'dir. Sağlık Bakanlığına bağlı diğer hastanelerde bulunan fizik tedavi bölümlerindeki servis yatakları ile bu sayı, 2389' a çıkmaktadır (Özçelik, 1998: 37).

b. Sosyal Rehabilitasyon: Binalardaki mimari yapılar engelli bireylere yönelik Çevre ve sosyal, kültürel etkinlikler ile ilgili çalışmalar yapılmalı, engellinin sosyal ve rekreasyonel aktivitelere katılımı desteklenmelidir. Engellilerin Rekreasyonel aktiviteleri için rahatlıkla gidebilecekleri spor kulüpleri ve diğer sosyal kulüpler yapılmalıdır. Mesleki ve tıbbi olarak rehabilitasyonda olduğu gibi sosyal rehabilitasyonda ekip çalışmasını olarak yapılması gerektirmektedir. Engellilerin rekreatif faaliyetlere katılımı özellikle sporda kulüpler düzeyinde olmaktadır. Tesislerden yararlanmaları bu şekilde artmaktadır. Antrenör, eğitmen, öğretmen olmadan hareketlerin uygulanması ve öğrenilmesi zor olmaktadır. Engelli bireylerin zorlandığı önemli sebeplerin başında mimari yapı gelmektedir.

Mesela soyunma dolapları, pota yüksekliği gibi vb. araç gereçlerin kullanılmasında yardımcıya ihtiyaç duyulmasıdır (Özçelik, 1998: 37).

c. Mesleki rehabilitasyon: Engellinin istihdamından önce;

- Tıbbi yönden engelli kişinin rehabilite olması
- Yapacağı işi tolere edebilecek duruşa sahip olması
- Çalışmaya psikolojik olarak hazır olması
- Ulaşım probleminin ve çevrede mimari engellerin olmaması, gereklidir.

Engellilerin istihdamında sorumlu devlet kuruluşu, Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı iş ve işçi Bulma Kurumu'dur. Anayasamızın 61.maddesi, "Devlet, sakatların korunmalarını ve toplum hayatına intibaklarını sağlayıcı tedbirleri alır. Bu amaçla gerekli teşkilat ve tesisleri kurar ve kurdurur" demektedir.

Rehabilitasyon, bireyin yeterli eğitim olanaklarından yararlanabilmesi, meslek sahibi olması yani sosyal ve ekonomik olarak bağımsızlaşması ile gerçekleşir.

Engellilerle ilgili sağlıklı politikaların oluşturulması için öncelikle Türkiye' deki toplam engelli sayısının bilinmesi gerekmektedir. Dünya Sağlık Örgütünü tahminlerine göre %10-12'nin üstünde olması beklenen engelli oranı, 1985 nüfus sayımına göre %4.83 olarak tespit edilmiştir (www.soturkey.com, 29.10.2012).

2.3.3. Eğitim

Özel eğitim hizmetleri 1924'ten 1950'ye kadar Sağlık ve Sosyal Yardım Bakanlığına bağlı iken aynı yıl MEB' ye bağlanmıştır. 1950'den 1980'e kadar ilköğretim Genel Müdürlüğü ihtiyaçların artması sonucu 30.4.1992 tarih ve 3797 sayılı kanunla Özel Eğitim Rehberlik ve Danışma Hizmetleri Genel Müdürlüğü kurulmuştur, 23011 sayılı Resmi Gazete ile son esaslar belirlenmiştir (M.E.B,1997).

Engelli bireyler, özel eğitim kapsamı içinde ele alınmaktadırlar. Özel eğitime gereksinim duyan çocuklar, çok değişik özellikleri olan bir gruptur. Bunlar kendi içlerinde, beden özellikleri, zihin özellikleri, uyum özellikleri ve öğrenme güçlüğü yönünden 4 grupta toplanabilirler. Özel eğitimin amacı; özel eğitime ihtiyacı olan bireylerin eğitim ihtiyaçlarını en iyi bir şekilde karşılayarak onları topluma

bütünleştirmek ve geçimlerini sağlayabilecekleri engellilik durumlarından dolayı zorlanmadan bir meslek sahibi yapmaktır (Kalyon, 1997).

Ülkemizdeki özel eğitim hizmetleri, engel gruplarına göre oluşturulmuş özel eğitim okullarında yapılmaktadır. Özel eğitim gerektiren öğrencilerin kaynaştırma olarak tanımlanan, normal okullarda akranlarıyla birlikte eğitim görmelerine de önem verilmektedir. Türkiye'de halen görme, işitme, ortopedik, zihinsel engelliler, süregelen hastalığı olanlar, uyum güçlüğü olanlar, dil ve konuşma güçlüğü olanlar, üstün ve özel yetenekliler olmak üzere 7 ayrı gruba yönelik okul ve kurumlarda eğitim hizmetleri verilmektedir.

Bireylerin özel eğitimlerini erken çocukluk döneminde başlatılması ve bu çocuklar için okulöncesi eğitimin zorunlu hale getirilmesi, 573 sayılı KHK' nin en önemli düzenlemeleri arasında yer almaktadır. 1997 yılı Genel Nüfus Sayımında Türkiye nüfusu 62.606.157 olarak tespit edilmiştir. Dünya Sağlık Örgütü'nün belirlediği orana göre, Türkiye'de ki "çağ" nüfusunun %14'ünü özel eğitim gerektirenler oluşturmaktadır. Özel Eğitim Genel Müdürlüğü'nün 1997 verilerine göre Türkiye'de öğrenim çağındaki 3-16 yaş grubun içerisindeki engellilerin sayısı 2.5 milyon olarak tahmin edilmektedir. Buna göre mevcut okullaşma oranı %3 civarındadır. Bu oranın ilk planda % 10'a çıkarılması amaçlanmaktadır (Kalyon, 1997:14).

Özel eğitimle ilgili temel ilkeler şunlardır:

- Özel eğitim, genel eğitimin ayrılmaz bir parçasıdır
- Özel eğitim gerektiren çocuk, özel durumuna bakılmaksızın hizmetlerden yararlandırılır.
- Özel eğitime erken başlamak esastır
- çocuğun yakınına götürülmelidir
- Genel mesleki eğitimleri ile rehabilitasyonlarının kesintisiz sürdürülmesi esastır
- Kaynaştırma için gerekli tedbirler alınır
- Özel eğitim gerektiren çocukların okul öncesi eğitim, ilköğretim, ortaöğretim, mesleki eğitim ve yaygın eğitim hizmetleri MEB' nin planlanır, ilgili kuruluşlarca yürütülür.

a. Okul Öncesi Eğitim; Özel gereksinimli çocukların kaynaştırma programına katılmaları için en uygun dönem okul öncesi dönemdir. Erken çocukluk dönemlerinde eğitimin temel amacı, her çocuğun gelişimini kendi koşullarında en yüksek düzeye ulaştırmak ve güçlendirmektir. Okul öncesi programlar ise çocukların bireysel farklılıklarının müfredatla bağdaştırabilen programlardır.

Okul öncesi programlarda ilköğretim programlarından farklı olarak, derslerden çok duyuşal keşifler, ifade becerileri ve aktif katılım önemlidir. Okul öncesi dönemdeki çocuklar, doğal, açık, samimi ve meraklıdır. Birbirlerine ön yargı olmadan yaklaşır.

Arkadaşlıklarını spontan olarak kurarlar. Soruları doğal bir meraklılığı gösterir, samimi cevap verildiğinde farklı olan arkadaşlarını kolayca kabul ederler. Onların bu özellikleri, özel gereksinimli akranları ile daha iyi etkileşimde bulunmalarına ve sosyal entegrasyona yardımcı olur (Atay,1999: 30).

b. Temel Eğitim; Sosyal kabul görme bir gereksinim ve gelişim kuralıdır. Engelli öğrencilerin toplum dışına itilmesi yerine topluma daha kolay kaynaşmaları, bütün eğitim imkânlarından sonuna kadar faydalanmaları ile mümkündür. Engelli çocuklar içinde, okullarda uygulanan eğitimin çocukların bireysel farklılıkları, engel grupları, yetenek ve ilgi düzeyleri belirlenecek şekilde düzenlenmesi için çalışmaktadırlar.

Fakat rekreatif yönlendirme yolu mesleki nitelik taşımaktadır. Okul öncesi ve temel eğitimle ilgili sorunlarda; ailelerin böyle bir eğitim hakkını bilmemeleri, belirli saatlerde kısıtlı kalması, değerlendirmede araç, uzman yetersizliği ve birey sayısının tam olarak bilinmemesi gösterilebilir (Atay,1999: 30).

c. Özel Eğitimde Kaynaştırma: Öğretmen sınıftaki diğer öğrencilere yeni arkadaşlarına iyi davranmaları gerektiği anlatılmalı onları bireysel farklılıkları hakkında bilgilendirmeli, birlikte öğrenme için onları bu duruma alıştırmak onları engel durumlarını belli ettirmemeleri ve engelli arkadaşlarına karşı olumlu tutumlar kazanmalarına yardımcı olmalıdır. Eğer eğitimi veren öğretmenin yeterli tecrübe ve bilgisi yok ise, bu konuda kaynaştırma öğrencilerinden istenilen verime ulaşamaz (Atay,1999: 30).

d. Engellilerin Mesleki Eğitimi; Engelli bireyler, çocukluktan başlayıp ergenlik döneminin sonuna kadar geçen süre içinde bir mesleğe karar verme konusunda bir çok engelle karşılaşmaktadırlar. Bu engeller, bireyin özünden/engelinden bireyi

mesleğe hazırlayan uygun programların olmayışından da kaynaklanabilir. Milli Eğitim Bakanlığı tarafından 1993 yılında yayımlanan bir genelge ile özellikle kırsal kesimdeki engelliye ulaşabilmek ve onun mesleki eğitimini sağlayabilmek için bir çalışma başlatılmıştır. Bu olanaktan bir buçuk yıl içinde 4000 engelli bireye ulaşılarak yararlanması sağlanılmıştır (Atay,1999: 30).

Mesleki edinme eğitimi ile ilgili Uluslararası ve Ulusal Normlar ise, Ülkemiz tarafından 389 tarih ve 3581 sayılı kanunla onaylanan Avrupa Sosyal Şartı'nın engellilerin mesleki rehabilitasyon ve mesleki eğitimi ile ilişkili olan maddeleri aşağıda belirtilmiştir;

Çalışma Hakkı 1. maddenin 4.fıkrası; "Uygun mesleğe yöneltmesi, eğitim ve rehabilitasyon hizmetlerini sağlamayı veya geliştirmeyi taahhüt ederler".

Hükmünü içermektedir. Mesleki edindirme eğitim başlıklı 10. maddenin 1.fıkrası;

"Gerektiğinde engelliler dâhil herkese çalıştıran ve çalışanların örgütlerine danışarak teknik ve mesleki eğitim olanağı sağlamayı taahhüt ederler" hükmünü içermektedir.

14.6.1973 tarih ve 1739 sayılı Milli Eğitim Temel Kanunu' nun 8. Maddesi, " Özel eğitime ve korunmaya muhtaç çocukları yetiştirmek için özel tedbirler alınır" hükmünü içermektedir (Bilir,1986: 8).

İşçi ve İş Bulma Kurumu iş gücü Yetiştirme Geliştirme Yönetmenliğinin Resmi Gazete' de yayımlanan maddesi, (madde 27) "sakatlara mesleki nitelikler kazandıracak onların iş bulmalarını kolaylaştırarak ve kendi işini kurarak geçimlerini sağlamalarına yardımcı olmak üzere, kurumca kayıtlı olanlar arasında oluşturulacak gruplara, sakatlık türleri de dikkate alınarak, çalışabilecekleri işlerin tespiti yapılarak işlere uygun mesleklerde kurslar düzenlenebilir" hükmünü içermektedir (Bilir,1986: 8).

İş ve İşçi Bulma Kurumu, Türkiye genelinde her yıl 20-25 kurs düzenleyebilmekte ve en 350-400 engelliye kısa süreli meslek edindirme eğitimi verebilmektedir. 1978-1998 yılları arasında toplam 330 kurs açılmış ve 4692 engelli vatandaş bu kurslara kayıt yaptırarak kurslardan faydalanmıştır.

Kurslar, genel aşağıdaki mesleklerde düzenlenmiştir.

- Bilgisayar operatörlüğü
- Dikiş nakış işçiliği

- Mücevher işçiliği
- Seramik sslemeciliği
- El ve makine dikiŐçiliđi
- orap ve örgü makine işçiliği
- Ciltilik
- Ayakkabı tamirciliği
- Daktilografi
- Telefon santralı operatörlüğü
- Ambalaj işçiliği
- Matbaa işçiliği

Ankara da İŞ ve işçi Bulma Kurumunun bir meslek edindirme mesleki rehabilitasyon merkezi bulunmaktadır. Yılda iki dönem halinde 80 civarında engelliye, konfeksiyon, trikotaj, gümüŐ iŐlemeciliđi, seramik el sanatları dallarında mesleki eğitim verilmektedir. İŞ ve işçi Bulma Kurumu 1998 yılında öz kaynağından engellilerin mesleki eğitimi için ayırabilmiŐ olduğu miktar, 101.650.000.000 TL' dir. Kuruma kayıtlı engellilerin %75'inin hiçbir mesleğinin olmadığı dikkate alınacak olunursa, engellilere yönelik bu hizmeti yeterli görmek mümkün değildir.

Görüldüğü gibi engellilerin rekreatif etkinliklere genelde katılımı mesleki yönde gerçekleşmektedir. Yapılan el örgüsü gibi vb. Şeyleri bireylerin maddi kazanç için yapmaları etkinliklerin rekreatif özelliğini kaldırmaktadır. O halde engelliler için rekreyonel faaliyetler geniş kapsamlı ele alınmalıdır. Çünkü engellilerin engel durumlarından dolayı istihdam sorunu vardır (Bilir,1986).

Yapılacak bir örgünün zevk alınarak yapılması yanında, yaşam için gerekli ihtiyaçlarını karşılamak için satılması da gereklidir. Yapılan rglerin satılmaması durumunda gerekli ihtiyaçların karŐılanamaması durumunda zevkle olsa bile yapılmayacaktır. Maddi ihtiyaçlarını karŐılayabilen kesim ise özellikle spor yapmaları için tesis yürüyüş parkurları oyun alanları vb. açıdan kulüplere ihtiyaç duymaktadırlar. Bu ihtiyaçlarını ise kurulan kulüpler büyük çoğunlukla karŐılamaktadırlar.

2.3.4. Sosyal Güvenlik

Ülkemizde sosyal güvenin sağlanması için gerekli çalışmalarda bulunulmuş çözümler getirilmiştir. Anayasamız da madde halinde eklenmiştir.

Devletin sosyal güvenliği sağlama görevi 60. Maddesiyle belirlenmiştir. 60. maddede "Herkes sosyal güvenlik hakkına sahiptir. Devlet bu güvenliği sağlayacak tedbirleri alır ve teşkilat kurar" denilmiştir. Ayrıca 61.maddede sosyal güvenlik hakları açısından özel olarak korunması gerekenler belirtilmiş ve bunların arasında engellilerde yer verilmiştir.

2.3.5. İstihdam

Özürli bireylerin iş edinmesi konusunda işverenler için yasal zorunluluk yanında çeşitli teşviklerde söz konusudur. İşyeri; mevzuatlarla belirtilen özürli sayısından daha fazla özürli çalıştırır veya çalışan özürünün özür derecesi % 80 den fazla olursa veya herhangi bir kanuni yükümlülüğü olmamasına karşın özürli çalışanı varsa işveren tarafından ödenen sigorta priminin %50 si hazine tarafından karşılanmaktadır.

Kamu ve özel sektör işverenlerinden sorumluluğunu yerine getirmeyenlerden her ay çalıştırmadığı her özürli için belli bir miktar para cezası kesilmektedir. Özürli memur çalıştırmamanın herhangi bir müeyyidesi bulunmamaktadır.

İşverenler, işyerlerini, imkânlar ölçüsünde, özürliülerin çalışmalarını kolaylaştıracak şekilde hazırlamak, sağlıkları için gerekli tedbirleri almak, mesleklerinde veya mesleklerine yakın işlerde çalıştırmak, işyerleriyle ilgili bilgi ve yeteneklerini geliştirmek, çalışmaları için gerekli araç ve gereçleri sağlamak zorundadır. Özürliüler, yapabilecekleri işler dışında sağlıklarına zarar verecek diğer işlerde çalıştırılmaz. Uygun koşulların varlığı halinde çalışma sürelerinin başlangıç ve bitiş saatleri, özürünün durumuna göre belirlenir.” denilmektedir.

5378 sayılı kanununun 14. maddesi ve 26183 sayılı yönetmelik normal işgücü piyasasına kazandırılmaları güç olan özürliüler için açılacak olan gerekli teknik donanımı devletçe sağlanan mesleki rehabilitasyon ve istihdam oluşturmak amacıyla gerçek ve tüzel kişilerce işyerlerinin korumalı işyeri statüsü kazanmasını sağlar. Çalışan sayısının büyükşehir belediye sınırları içinde en az otuz, büyükşehir belediye

sınırları dışında en az on beş olması ve çalışanlarının yüzde yetmiş beşinin özürlü olması gerekir.

22 / 8 / 2011 tarihli ve 2011/2192 sayılı Bakanlar Kurulu Kararı ile yürürlüğe konulan Özürlülerin Devlet Memurluğuna Alınma Şartları ile Yapılacak Merkezi Sınav ve Kura Usulü Hakkında Yönetmeliğe göre özürlüler ÖMSS sınavı ve öğrenim durumuna göre kura usulü ile ÖSYM tarafından iki yılda bir olmak üzere merkezi olarak yapılır (<http://www.tsddenizli.com/engelli-mevzuati/engelli-klavuzu> Erişim: 0.7.06.2013).

Engelli bireylerin öncelikle kabul edilmesi gereken konu, engellilerin sağlam insanlara göre istihdam edilmeye daha çok ihtiyaç duyduklarıdır. Engelli bireylerin istihdamının yapılması onların kendine olan güvenleri sağlanmış oluyor engellilik durumundan dolayı hayata küskün olanlar tekrardan hayata bağlanabiliyorlar ve geçimlerini kendi güçleriyle kazanmaları onlara öz güven vererek engeli durumlarını bir nevze olsa da unutmalarını sağlamaktadır. Aksi takdirde engelli bireylerimiz istihdam ortamı devlet ve özel sektör olarak sağlanamasa onların yaşama gayeleri azalmış olur özürsüzlük durumundan dolayı çalışamadığı için suçluluk duygusu duyarak hayattan bağlantılarını kopararak dış dünyaya kendini kapatır. Bunlardan dolayı özürlü bireylerin iş hayatına destek vererek istihdam sağlamaları için duyarlı davranılmalıdır.

2.4. İŞİTME ENGELİ

Görme, işitme, koklama, dokunma ve tatma duyuları arasında en önemli olan engel türüdür. İşitme kişinin çevresi ile iletişim kurmasında büyük rol oynamaktadır. Sesler bazen insana yön verir tehlikeli bir durumda ise haberdar eder. En önemlisi de dil sembollerini kullanması ile ilgili olanıdır. Konuşma ve İşitme iletişimin en önemli öğesidir (Ünlü,1987: 21).

İnsan kulağının, anatomik ve fizyolojik bozukluğu nedeniyle seslerin engellenmesi durumudur. İşitmeme konuşamama durumudur (Gönen, 2004: 17).

Özsoy ve arkadaşları (1989) işitme özrünü, işitme duyarlılığının kişinin gelişim, uyum, özellikle iletişimdeki görevleri yeterince yerine getirememesi durumu, işitme

özürlüyü ise işitme özründen dolayı özel eğitim gerektiren kişi olarak tanımlamaktadır (Aktaran: Özgür, 2008: 66).

Girgin'e göre (2003), "İşitme engeli, bireyin işitme düzeneğinde oluşan bir sorun nedeniyle günlük yaşamında sözel dili işlevsel olarak kullanamaması olarak tanımlanabilir. İşitme düzeneğinde oluşabilecek sorunlar, dış kulak, orta kulak ya da iç kulakta ortaya çıkabilir. İşitme düzeneğinin herhangi bir kısmında oluşan sorun konuşma seslerinin tam olarak algılanmasını engelleyebileceği için alıcı, iletiyi çözümlenmede zorluklarla karşılaşacaktır. Bunun sonucunda da sözlü iletişim engellenmiş olacaktır".

Normal işiten birey, herhangi bir özel araç, cihaz ya da teknik kullanmadan olağan durumlarda konuşmayı algılayabilen birey olarak tanımlanırken, işitme engelli birey bazı sesleri duyabilen fakat işitme düzeyi konuşmayı anlaması için yeterli olmayan birey olarak tanımlanmaktadır (Cavkaytar ve Diken, 2006: 26).

İşitme engelli birey konuşma seslerini işitip, algılayamayan bireydir. Bu bireyler doğadaki pek çok sesleri işitme kayıp derecelerine göre az çok işitirler. Gök gürültüsü, elektrikli ev cihazları gibi (Gönen, 2004: 17).

İşitme testi sonucunda, belli bir bireyin aldığı sonuçlar, kabul edilen normal işitme eşiklerinden belirli derecede farklı olup, bu kaybın derecesi bireyin dil edinmesini ve eğitimini engelleyici derecede ise o bireyde işitme engeli var demektir (Özgür, 2008: 67).

İşitme yetersizliğinin derecesi ya da tipi ne olursa olsun kişinin sadece dil ve konuşma gelişimini değil, zihin, sosyal ve duygusal gelişimini de etkilemektedir (Webster ve Elwood, 1985: Aktaran: Sığırtmaç ve Deretarlagül, 2010: 109).

İşitme duyusunun kişinin gelişim, uyum özellikle iletişimdeki görevleri yeterince yerine getirememeye durumuna "işitme engeli" denir. İşitme duyuları gelişim, uyum- özellikle iletişim görevlerini yeterince yerine getiremediğinden dolayı özel eğitim gerektiren bireylere "işitme engelli" denir. Bu tanımlarda; işitme duyarlılığıyla gerekli düzeltmelerden sonra insan kulağının işitebileceği sınırlar içinde olan sesli uyarınları alıp ona tepkide bulunabilme, iletişim ile sözlü iletişim sembollerinin alınıp algılanması ve algılanan uyarana uygun tepkilerin sözlü iletişim sembolleri ile mesaj halinde kullanılabilme, görevleri yeterince yerine getirme ile sesli uyarınları normal

ortamda algılayarak o uyaranlara uygun tepkide bulunabilme kastedilmektedir (Özsoy, 1985: 15).

Doğum öncesi, doğum anı ve doğumdan sonraki sebepler sonucu işitme duyusunu kısmen veya tamamen yitiren kimselere “işitme engelli” denir (Usta, 1992: 20).

2.4.1. İşitme Engellilerin Tarihçesi

İşitme engelli bireylerin eğitimleri ile ilgili yapılan çalımsalar incelendiğinde oldukça eskiye, XV. yüzyıla dayanmaktadır.

İlk kez yasa olarak M.Ö. 566 yılında Musevi yasalarında yer almaktadır. İlk çağlardan M.S. 1400'lere kadar engelli bireyler toplum içine kabul edilmemekte ve toplumdan soyutlanmaktadır. Yazılı kaynaklarda işitme engellilerin eğitimine başlayan ilk kişi Pedro de Ponce de Leon olarak görünmektedir. Juan Martin Pablo Bonet 1620'de Yazmış olduğu ilk kitabında işitme engellileri eğitimini anlatmıştır.

Salomon Alberti Almanya'da 1591 yılında yazmış olduğu kitapta, yüksek şiddetteki sesleri duyabilen işitme engelli bireylerin de olduğunu belirtmiş ve bunları ağır işitenler olarak sınıflandırmıştır. Kohn Bulwer 1644'te yayımladığı kitabında kullanılan sözel olmayan iletişimi (jest, mimik ve el hareketlerini) incelemiş ve “ellerin dili” adını verdiği iletişim yönteminin tüm insanlar için doğal bir iletişim yöntemi olduğunu belirtmiştir. Johann Konrad Amman 1700'de işitme engelli olanların da ana dillerini öğrenebileceklerini ve konumsa bozuklukları olanların da konuşmalarını düzeltebileceklerini belirtmiştir. İ.W.Kerger 1704'te dilin en çabuk ve kolay formu olan okuma ve yazmanın öğretilmesi gerektiğini vurgulamakta ve kavramları anlatabilmek için de pantomim ya da resimlerin kullanılmasının işi kolaylaştıracağını belirtmektedir (Girgin, 2003: 14-22).

“1755 yılında, Fransa'da, Abbe de L'Epee tarafından, ilk sağır okulu açılmıştır” (Özsoy ve ark., 1996: 64).

Önceleri sadece zenginlere verilen eğitim,sonraları ise ihtiyacı olan herkese verilmeye başlanmıştır. “Almanya'da Samuel Heinecke işitme engellilerin öğretmenlerini yetiştirmek amacıyla kurslar açmıştır. İngiltere'de Thomas Braidwood (1715-1806), işitme engelli çocuklara özel dersler vererek eğitime başlamış, öğrenci sayısının artması nedeniyle özel bir okul açmıştır. Thomas

Hopkins Gallaudet, 1816 yılında Hatford'da Amerika'daki ilk işitme engelliler okulunu açmıştır” (Girgin, 2003: 25-26).

İşitme engellilerin eğitiminde 19. Yüz yılda fark edilir değişimler ortaya çıkmıştır. “Johann Craser (1766-1841), işitme engellilerin eğitiminde işitme kaybı olmayan çocuklar için kullanılan eğitim yöntemlerini kullanmış ve işaret dilini kullanmadan yalnız konuşmaya dayalı sözel eğitime ağırlık vermiştir” (Girgin, 2003: 29).

İngiltere’de 1800’lerin ilk çeyreğinde büyük yatılı sağırlar okulu açılmaya başlanmıştır. John Arrowsmith, kitabında soyutlanmış büyük yatılı sağırlar okullarının, işitme engelli çocukların normal sosyal davranışlar geliştirebilmeleri için yetersiz kaldığını belirtmiş ve işitme engelli çocukların ailelerinin desteği ile normal okullarda eğitim almalarının daha yararlı olacağını savunmuştur. Thomas Arnoldi (1816-1897),İngiltere’nin ilk işitme engelliler lisesinin açılmasını sağlamıştır. Horace Mann’ın, 1838 yılında Lexington’da Amerika’nın işitme engelliler için öğretmen yetiştiren ilk yüksek okulunun açılmasında katkıları olmuştur. 1864’de günümüzde de konuşmaya dayalı sözel yöntemdeki başarısıyla adını duyuran Clark Sağırlar Okulu kurulmuştur. Alexander Graham Bell, 1872’de, işitme engelli çocukların öğretmenlerini yetiştirmek için bir okul açmıştır (Girgin, 2003: 31-35).

İşitme engelliler ile ilgilenen eğitimcilerin bir araya gelerek farklı yöntemleri geliştirmek için çaba sarf ettikleri ve tartıştıkları bir dönem olarak 19. Yüz yıl kabul edilmektedir. 1880 Milan Konferansı’nda düzenlenen Uluslararası İşitme Engelliler Kongresi’nin, işitme engellilerin eğitiminde önemli dönüm noktalarından birisi olduğu görülmektedir. Bu alanda başarılı görülen kişiler yöntemlerini ve başarılarını tartımsak için toplanmışlardır. Konferansın katılımcıları Milan’daki okulları gezerken sözel yöntemle eğitim veren okullardan çok etkilenmişlerdir. Bu konferansta işitme engellilerin eğitimlerini günümüze kadar etkileyen kararlar alınmıştır. Alınan kararlar özetle su şekildedir:

- İşitme engelli bireylere verilen eğitiminde işaret dili yerine konuşmayı öğretmek esas alınmalıdır.
- İşitme engelliler de Konuşma ile eğitim verilirken işaret eğitiminin verilmesi konuşmayı öğrenmeyi olumsuz etkilemektedir.
- İşitme engelli bireylerin eğitimlerinin devlet eliyle sağlanması gerektiğini önemle vurgulamaktadır.

- İşitme engelli bireylerin eğitimleri kendi yaş grupları ile birlikte yapılmasının önemini belirtmektedir.
- İşitme engellilerin eğitimi ile ilgili araştırmalar yapılmasını ve kaynakların oluşturulması tavsiye edilmektedir.
- İşitme engellilerin eğitim gördükleri sınıflardaki öğrenci sayıları on olması gerektiği belirtilmiştir (Selvi, 2004: 37).

Birçok ülkede Milan Konferansı benimsenmiş ve buna bağlı olarak ülkelerin, işitme engellilerin eğitimlerinin, zorunlu hale gelmesi gerektiğini desteklemelerini sağlamıştır.

1893 yılında yedi yaşından itibaren tüm işitme engelli çocukların okullaştırılması yasa ile zorunlu hale getirilmiştir. 1912’de Manchester’da işitme engelliler için okul öncesi eğitimi yapan bir okul açılmıştır. 1938’lerde İngiltere’de işitme engelliler iki yasında okula balsama olanağına sahip olmuşlardır (Girgin, 2003:39).

20. yüzyıla gelindiğinde ise, işitme engellilerin işitme kalıntısından faydalanılarak onlara konuşmayı öğretmenin mümkün olduğu ortaya konulmuştur. Teknolojinin gelişmesiyle işitme engelliler için işitme cihazları geliştirilmiştir. Bu da işitme engelli bireylerin konuşsa seslerini duymalarını ve eğitimlerini sözel yöntemler ile alabilmelerini sağlamıştır.

Ülkemize baktığımızda bu alandaki ilk çalışmalar 1800’lerin sonlarında görülmektedir. “Ülkemizde ilk sağır ve dilsizler okulunun 1889 yılında İstanbul’da Ticaret Mektebi içinde müdür Grati Efendi tarafından zamanın bazı yüksek devlet memurlarının sağır çocuklarının eğitimi için açılan sağırlar okulu ile başlamıştır” (Enç, Çağlar ve Özsoy, 1987: 97).

Bu okulun mevcudu 30 olarak düşünülmüş ve öğrenim sırası dört yıl olan okula 6 ile 20 yaş arası öğrenci kabul edilmesi öngörülmüştür. Okul gündüzlü olup, programı Fransız sağırlar eğitimi esas alınarak düzenlenmiştir.

“Benimsenen yöntem, işaret yöntemi idi. Müdür Grati Efendi’nin ölümü ile bu okullar ilgisizliğe terk edilmiştir.

Bu okuldan sonra açılmış olan diğer sağırlar ve körler okulları 1951 yılında Sağlık ve Sosyal Yardım Bakanlığı’na bağlanmıştır”(Girgin, 2003: 40-41).

Meşrutiyet döneminde özel eğitimdeki başlıca gelişmeler: “İstanbul’daki Dilsiz Mektebi, özellikle bina bulunamadığı için çalışmalarını güçlüklerle sürdürmüş, bir ara kapatılmış, 1914 de tekrar açılmıştır. Selanik’te 1909 da özel bir Dilsiz Mektebi açılmıştır.

İzmir’ de 1911 Albert Karmona adında dilsiz bir Osmanlı Musevi Tüccarı bir Sağır ve Dilsiz Mektebi açmıştır. Karmona, Paris’ te Dilsiz Mektebi’nde okumuş ve terzilik öğrenmişti” (Akyüz, 2001: 254).

“1952–1953 ders yılı başında Ankara Gazi Eğitim Enstitüsü’nde özel eğitim kurumlarına öğretim ve yönetim görevlisi yetiştirmek için Özel Eğitim Bölümü açılmış, iki dönem mezun veren bu bölümden 60 kadar eleman yetişmiştir. 1965’te Ankara’ da kurulan Eğitim Fakültesi’nde bir Özel Eğitim Bölümü de yer almıştır” (Akyüz, 2001: 343).

İşitme engellilerin tarihini incelediğimizde görüldüğü gibi günümüzde olduğu işitme engellilerin eğitim alanındaki uygulamaları belirli kurumlar vermektedir. Bu kurumları şöyle sıralayabiliriz:

İşitme Engelliler Okulları, Rehberlik ve Araştırma Merkezleri, Milli Eğitim Bakanlığı içindeki Özel Eğitim ve Rehberlik Daire Başkanlığına bağlı olarak, işitme engellilerin eğitimleri ile sorumlu olan ve işitme engelliler ile ilgili olarak en yaygın olarak eğitim veren kurumlar olduğu görülmektedir. Eğitimleri’nin verildiği kurum ve kuruluşlar ve öğrenci eğitilme sayılarında günümüze doğru bakıldığında sayı olarak artış görülmektedir.

2.4.2. İşitme Engellilerinin Özellikleri

İşitme engeli olan birey toplumun tutum ve doğrultusunda değişik yer ve zamanlarda değişik özellikler göstermektedir. Dil ve konuşma problemi günlük yaşantıda iletişim açısından önemli sorunlar yaratmaktadır. İşitme engelinin okul öncesi eğitimi ülkemizde hala yaygınlaşmış değildir (Ersoy,2000: 51).

2.4.3. İşitme Kaybına Göre Sınıflandırma

Sağırlar: Duymayan kulağın tedavi edildikten sonra iyi işiten kulağındaki işitme kayıpları 70 dB ve daha fazla olanlara denilmektedir.

Ağır işitenler: Tedavi edildikten sonra iyi işiten kulağındaki işitme kayıpları yollardan ana dilini öğrenmesini ağırlaştıracak derece olup, bu yüzden özel eğitim gerektirenlere denilmektedir

Resim 1. İşitme güçlüğü yaşayan bir insan.

2.4.4. İşitme Kaybı ve Nedenleri

İşitme kaybı nedenleri ayrıntılı olarak çok farklı etmenlere göre sınıflandırılabilir. Örneğin, bireyin kendi yapısından kaynaklanan organik nedenler ile çevre koşullarından kaynaklanan çevresel nedenler; ya da işitme kaybının oluş zamanına bağlı olarak doğumdan önce, doğumdan sonra ve kalıtsal nedenler gibi. Doğuştan edinilmiş işitme kayıpları nedenleri ya da duyu-sinirsel kayıpları nedenleri ile iletim tipi işitme kayıpları nedenleri gibi farklı sınıflandırmalara göre verilebilmektedir. (Tüfekçioğlu,1998)

İşitme engeli vakalarının %95'inin doğum öncesinde, doğumda veya çocuk dili kazanmadan önce, %5'inin ise çocuk dili kazandıktan sonra oluştuğu bilinmektedir (Çeliker, Z. P., ve Celep, S. A., 2003).

İşitme engeli birçok nedenlerden ötürü meydana gelebilir. Bunu diğer engel gruplarında olduğu gibi üç ana başlık içerisinde inceleyebiliriz. Doğum öncesi, Doğum anı ve Doğum sonrası nedenlerdir.

a) Doğum Öncesi Nedenler

İşitme kayıplarının en yaygın nedeni genetik nedenlerdir. Bazı ailelerde kalıtsal olduğunu izlemek olasıdır. ABD’de işitme engelliler ve okul nüfusu ile ilgili yapılan bir araştırmada, öğrencilerin % 30’unun işitme kaybı bulunan akrabaları olduğu saptanmıştır. Akraba evliliğinin kalıtsal nedenli işitme kayıplarına yol açtığı bilinmektedir (Kütükçü ve Erdoğan, 2010: 19).

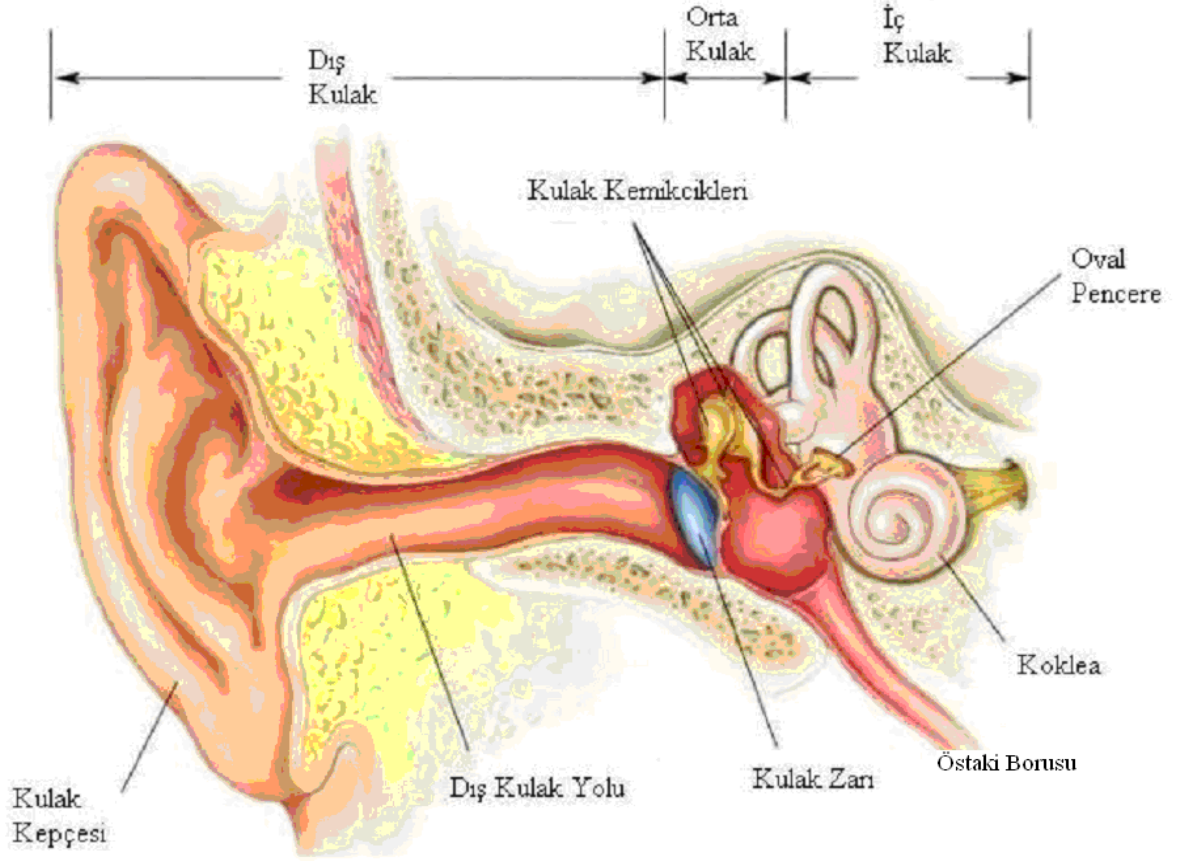
Kalıtımla daha çok duyuşsal sinirsel türden işitme engeli geçmektedir. Bu tür işitme engellerinin bazıları gizli seyretmekte ve ergenlik çağında ortaya çıkabilmektedir. İşitme engelli olmada bir diğer faktörde çocuk ile anne kanının uyuşmazlığıdır. Gebeliğın ilk iki ayında oluşın kızamıkçık hastalığı çocukta iç kulağı etkileyerek gebeliğın ilk iki ayında % 100, üçüncü aydan sonra %50 oranında sağırılığa neden olmaktadır (Enç ve Çağlar, 1981; Okuturlar, 1968; Bilgen, 1978: Aktaran: Usta, 1992: 21).

b) Doğum Anı Nedenleri

Doğum anında oluşabilecek bazı kazalar, çarpmalar, dış ve orta kulakta zedelenme yapabilir ve iletimsel işitme kaybına sebep olabilir (Usta, 1992: 22).

c) Doğum Sonrası Nedenler

- Doğumdan sonra bebeğın geçireceğı mikrobik ve ateşli hastalıklar(Kızamık, kabakulak gibi)
- Dış kulak ve orta kulakta meydana gelen iltihaplanmalar
- Başa çarpma sonucu merkezi sinir sisteminde meydana gelen sarsıntı ve zedelenmeler
- Yüksek frekanslı ve şiddetli seslere uzun süre maruz kalma
- Kulak yolunda ortaya çıkan engeller ve bunların yanlış müdahaleleri sonucunda oluşın engeller (Ersoy,2000: 54).

Şekil 1. Kulağın kesit görünümü.

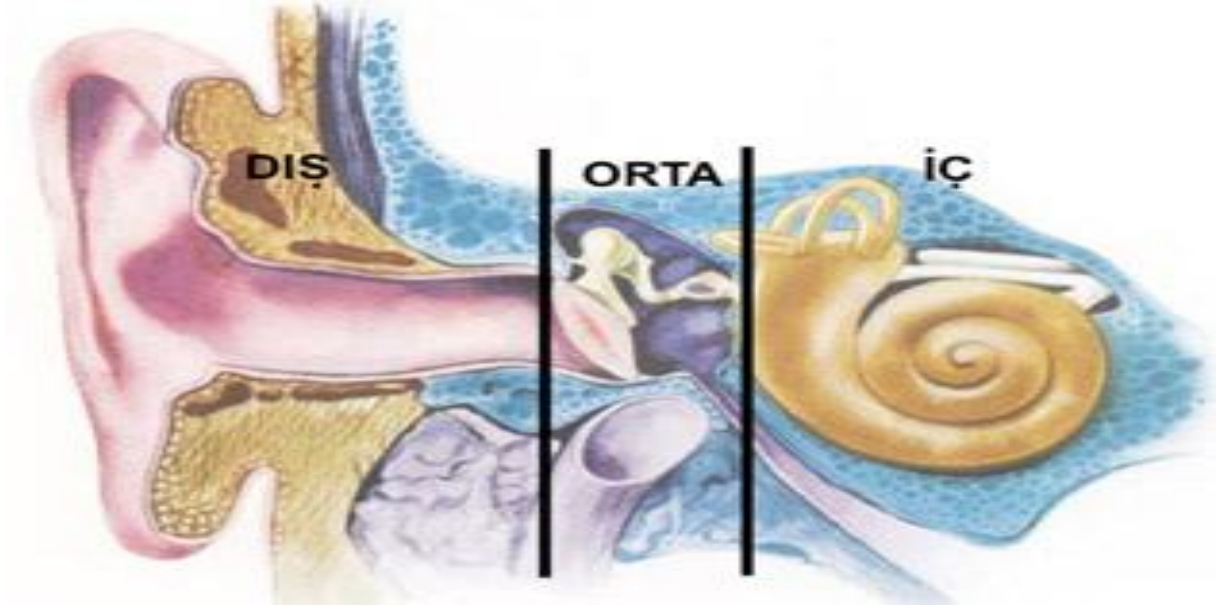
2.4.5. Kulağın Yapısı

Kulak üç bölümden oluşur

1) Dış Kulak: Kulak kepeği ve dış kulak kanalından meydana gelir. Kulak kepeği, ses dalgalarının toplanmasını ve ses şiddetinin artışı sağlamaktadır.

2) Orta Kulak: Dış kulak yolundan, kulak zarı ile ayrılır. Küçük bir boşluk halindedir ve geniz ile arasında bir irtibat sağlayan östaki tüpünü içerir. Orta kulakta bulunan sırasıyla, çekiç, örs ve üzengi adı verilen üç kemikçik, bir ses iletim zinciri oluşturmaktadır. Orta kulak, içerdiği bu yapıların da katkısıyla kulak zarına gelen sesin şiddetini artırmaktadır.

3) İç Kulak: Salyangoz şeklinde bir yapısı olan koklea; iç kulak sıvılarını ve tüy hücrelerini içerir. Ses titreşimleri, dış kulaktan itibaren orta kulağa ve daha sonra da iç kulak sıvılarına iletilmektedir. Gelen ses işitme siniri yoluyla beyindeki işitme merkezine taşınır (M.E.B, 2003).

Şekil 2. Kulağın Yapısı

Nasıl Duyarız?

Sesleri duyabilmemiz için İşitme duyusu, ses olarak adlandırdığımız mekanik titreşimleri ortaya çıkarabilme yeteneğine denmektedir. İşitme, aşağıdaki sırayı izleyerek gerçekleşir: Ses dalgaları dış kulağın işitme kanalından geçer kulak zarına çarparak titreştirir orta kulaktaki kemikçikler tarafından yükseltilerek iç kulağa iletilir iç kulağa gelen ses dalgaları buradaki tüy hücreleri tarafından alınır sinirler tarafından beyne taşınır beyin bu sinyalleri analiz eder ve yorumlar böylece işitme gerçekleşmiş olur. Bunlardan her hangi bir tanesinden sorun görülmesi durumunda işitme kaybı dercesine göre görülmektedir.

2.4.6. İşitme Kaybı

Kulağın tarif edilen bu üç bölümünde, işitme sinirinde veya beyinde ortaya çıkan bir hastalık, sesin normalden daha az işitilmesini sağlar. Yapılan testlerle, işitme kaybının derecesi belirlenir (Akçamete,2003: 7).

Şekil 3. Kulağın kısımları.

2.4.6.1. İşitme Kaybının Dereceleri

İşitme engelinin birden çok sınıflandırma sistemi vardır. Farklı alanlarda çalışan uzmanlar farklı sınıflandırma biçimlerini tercih edebilmektedirler. İşitmenin ölçülebilir derecedeki kaybı ile ilgilenen uzmanlara göre;

a) İşitmeyen b)Ağır İşiten sınıflandırmasını kullanmaktadırlar. Belli bir yükseklik seviyesindeki sesleri işitmeyen bireyler, “işitmeyen” olarak, diğerleri ise “ ağır işiten” olarak sınıflandırılmaktadır (Cavkaytar ve Diken, 2006: 26).

Bu sınıflandırma işitme kaybının ağırlığını temel almaktadır (Akçamete ve Gürgür, 2010, s. 446).

Yapılan diğer bir sınıflandırma ise işitme testleri (odyolojik ölçümler) göz önüne alınarak yapılan sınıflandırmadır. Bu testler sonucunda uzmanlar işitme kaybının derecesine göre, işitme kaybını hafif, orta, ileri ve çok ileri derecede kayıp olarak sınıflandırabilmektedir (Cavkaytar ve Diken, 2006:26).

(-10) ile (+15) dB arasındaki işitme seviyesi çocuklarda normal olarak kabul edilmektedir. Çocuklar yetişkinler için kabul edilmiş normal işitme seviyelerinden çok daha hassas işitme seviyesine sahiptir. Bu sınırdan işitmesi olan bir çocuk çok hafif derecedeki konuşmaları dahi duyabilir. Ancak, bu durum gürültülü bir ortamda

da konuşmayı ayırt etme becerisinin iyi olacağı anlamına gelmez (Sığırtmaç ve Deretarlagül, 2010:113).

İşitme kaybının tipi ve dereceleri, uluslararası standartlara göre Şu Şekilde sınıflandırılmıştır (www.orgm.meb.gov.tr);

-10—15 dBHL	Normal İşitme
16—25 dBHL	Çok Hafif Derecede İşitme Kaybı
26—30 dBHL	Hafif Derecede İşitme Kaybı
41—55 dBHL	Hafif-Orta Derecede İşitme Kaybı
56—70 dBHL	Orta Derecede İşitme Kaybı
71—90 dBHL	İleri Derecede İşitme Kaybı
>91 dBHL	Çok İleri Derecede İşitme Kaybı

İşitme kaybının sınıflandırılmasında derecesi ve tipinin yanında konfigürasyonuna göre de sınıflandırma yapmak gereklidir. İşitme kaybının konfigürasyonunun bilinmesi ve yorumlanması özellikle rehabilitatif yaklaşımların planlanmasında önemlidir. Aşağıda farklı işitme kaybı konfigürasyonları açıklanmaktadır.

2.4.6.2. İşitme Kaybı Konfigürasyon Tipleri

Düz: Her oktav için ± 5 dB'lik fark gösterir.

Tedrici Düşen: Her oktav için 5-10 dB'lik düşüş gösterir.

Keskin Düşen: Her oktav için 15 dB ya da daha fazla düşüş gösterir.

Aniden Düşen : Alçak ve orta frekanslardan sonra keskin düşüş gösterir.

Yükselen: Her oktav için eşiğin 5 dB ya da daha fazla azalmasıdır. (düzelme)

Çanak: Orta frekanslarda 0,5 ve 4 kHz'e göre 20 dB veya daha fazla azalmadır.

Ters Çanak: Uç frekanslarda (0,5 ve 4 kHz) orta frekanslara göre 20 dB veya daha fazla düşme olur.

Çentik: Tek bir frekansta keskin bir çentik ve hemen bir sonraki frekansta düzelme şeklindedir (Tanrıviran, O. 2009: 14-15.)

2.4.6.3. İşitme Kaybının Sınıflandırılması

a) İletim Tipi İşitme Kaybı: Okul çağı çocuklarında en yaygın olarak görülen işitme kaybı tipidir. Kulak kepçesi, dış kulak yolu, kulak zarı, orta kulak kemikçikleri ve kaslarında meydana gelen hastalıklar iletim tipi işitme kaybına neden olmaktadır. İletim tipi işitme kayıplarının nedenleri:

Dış Kulak Hastalıkları

- Doğuştan olan problemler
- Dış kulak yolu darlıkları
- Dış kulak yolu iltihapları
- Dış kulak yolu keri
- Travmalar (Hasarlar)
- Tümörler

Orta Kulak Hastalıkları

- Doğumsal anomaliler
- Orta kulak enfeksiyonları
- Östaki tüpü hastalıkları
- Orta kulakta sıvı toplanması
- Orta kulakta kireçlenme
- Travmalar
- Tümörler

b) Sensörinöral İşitme Kaybı: işitme kaybı koklea ve/veya daha sonrasındaki bölgeleri (işitme yolları, korteks vb.) içeriyorsa sensörinöral işitme kaybı olarak tanımlanır. Doğum öncesi (genetik nedenli, annenin hamilelikte kızamıkçık geçirmesi vb.), Doğum anı (Doğum travması, oksijensiz kalma, sarılık vb.) ve doğum sonrası (işitme kaybına neden olabilecek ilaç kullanımı, yüksek ateşli hastalık, enfeksiyonlar vb.) nedenlerle oluşabilmektedir. Sensörinöral işitme kayıplarının nedenleri (Atay,1999: 61):

İç Kulak Hastalıkları

- Doğumsal hastalıklar
- Genetik hastalıklar
- Enfeksiyonlar
- Meniere hastalığı
- Yaslanmaya bağlı işitme kaybı
- İşitme kaybına neden olabilecek ilaç kullanımı
- Ani işitme kaybı
- Travmalar
- Gürültü
- Tümörler
- Diğer sistem hastalıkları

İşitme Siniri ve Beyin Hastalıkları

- Enfeksiyonlar
- Sinir sistemi hastalıkları
- Tümörler

c) Mikst (Karışık) Tip İşitme Kaybı: iletim ve sensörinöral işitme kayıplarının bir arada görülmesidir.

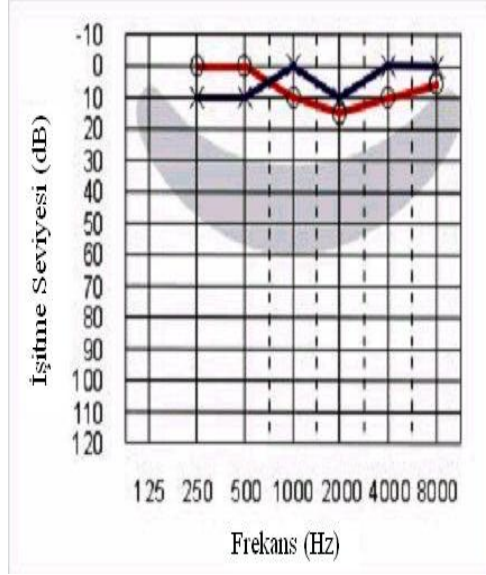
d) Santral İşitme Kaybı: işitmenin normal olmasına rağmen, çocuk genel olarak konuşmayı ayırt edemez, gürültüde konuşulanı anlayamaz, not almada zorlukları vardır ve en önemlisi dikkatle problemleri çoktur, dikkatlerini bir konu üzerinde yoğunlaştırmazlar. Problem beynin korteks adı verilen bölgesindedir. (Atay,1999: 61).

e) Fonksiyonel/Organik Olmayan İşitme Kaybı: Kişinin herhangi bir nedenle işitme kaybı var gibi davranması ya da gerçekten işitme kaybının olduğuna inanması ile ortaya çıkan durumdur (Atay,1999: 61).

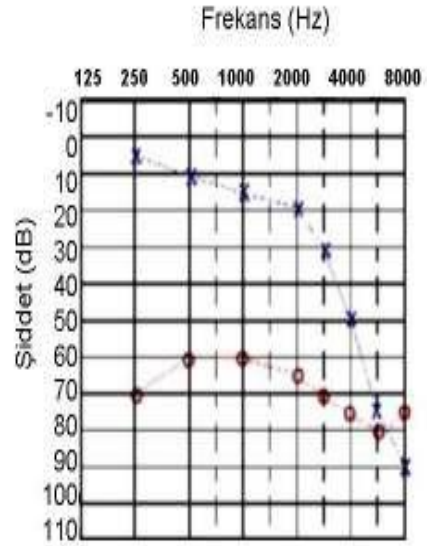
2.4.6.4. İşitme Kayıplarının Ölçülmesi

İşitme engelli çocuğun işitme kaybı derecesini belirleyebilmek ve çocuğa uygun işitme cihazı seçebilmek için işitme duyarlılığının ölçülmesi gerekir. İşitme duyarlılığı ölçümü odyometre (isitolcer) denilen araçlarla yapılmaktadır. Odyometreler kalibre edilmiş saf sesleri üreten, konuşma ve çeşitli maskeleyen sesleri çıkartan, bir uygulayıcı tarafından maniple edilen(mikrofonlu, kulaklıklılı ve kemik yolu için vibratörlü) cihazlardır (Esmer N. ve ark.1995).

Odyometre ile elde edilen ölçüm sonuçları işitme eğrileri biçiminde kayıt edilir. Odyometre ile elde edilen ve kişilerin işitme esik değerleri ile işitme alanlarını gösteren grafik şeklindeki bu eğrilere odyogram denir. Odyogramlar hem hava yolu ile hem kemik yolu ile ayrı ayrı ölçülerek elde edilir. Hava yolu ile ölçümden amaç işitme eşiğinin aranması, kemik yoluyla ölçümden amaç ise işitme kaybının turunun (iletim tipi, duyuşal sinirsel tip gibi) saptanmasıdır. İşitme engelli bireyin algıladığı en düşük düzeydeki değere işitme eşiği denir. Sesin Hz birimine göre frekansı yatay doğruya; işitme eşiği ya da şiddeti ise dB birimi ile dikey doğruya gösterilir (Akçamete, 2003).

Şekil 4. Normal işitme odyogramı

Şekil 5. İşitme engelli bir bireyin odyogramı

2.4.6.5. İşitme Kaybının Teşhisi

İşitme kaybının teşhisi edilmesi ne kadar erken yaşta sağlanırsa, tedavinin ve bireyin tüm gelişiminin o kadar sağlıklı olacağı unutulmamalıdır. Yani, işitme kaybında

erken teşhis çok önemlidir. Özellikle ilk iki yaş, çocuğun konuşmasını geliştirebilmesi için en önemli dönemdir (Akçamete,1999: 81).

Çocukların işitme duyusunu değerlendirmek için artık büyümelerini beklemek gerekmemektedir. Yaşamın ilk günlerinde uygulanabilen basit, ucuz ve güvenilir testler ile yeni doğan bir bebeğin işitme engelini saptamak mümkündür. Ülkemizde 2004 yılında başlatılan “Ulusal Yeni Doğan İşitme Taraması Kampanyası” ile tüm bebeklere Doğum hastanelerinden taburcu olmadan önce işitmelerinin güvenli ve doğru olarak test edilmesi sağlanmaktadır. İşitme taramaların amacı işitme engeli ile doğan bebekleri Doğumdan kısa süre sonra belirlemek, 3 aylık olmadan işitme testlerini tamamlamak, işitme engeli tanısı alanlara 6 aylık olmadan gerekli müdahalede bulunmaktır. Doğduktan sonra en geç 6 ay içinde işitme engeli tanısı konan ve işitme cihazı uygulanıp işitme ve konuşma eğitimi alan bebeklerin konuşma becerisi normal işiten yaşlıtlarına benzer düzeyde gelişebilir. İlk 6 aylık dönemde bebekler, 80-90 dB’lik yüksek şiddette bir sese maruz kaldıklarında, tüm vücut kaslarında kasılma ve irkilme görülür. Bebek, aniden ve yüksek şiddette gelen sesi duyduğunda gözlerini kapatır ve sesin geldiği tarafa yönelir. Sesi duyunca yaptığı işi bırakır. Örneğin, annesinin memesini emiyorsa emmeyi bırakır (Türkiye Özürlüler Araştırması,2002).

Bebeğinizin ve çocuğunuzun, aşağıda sıralanan davranışları göstermemesi işitme kaybının erken teşhisi için çok önemlidir.

Resim 2. İşitme engelli bebekler.

0-2 Aylık bebekler

Gürültülü ortamda uyanır,

Annesini görmese de sesine gülerik ya da ağlayarak tepki verir,

Normal tondaki müzik sesine tepki verir,

3-4 Aylık bebekler

Gürültülü ortamda uyanır,

İlginç seslere başını çevirir

Yalnızken kendi kendine mırıldanır,

Yüz yüze iletişim kurulduğunda gülerik ya da ses çıkararak tepki verir,

5-6 Aylık bebekler

Gürültü ve konuşma sesinden uyanır,

Annesini görmese bile, annesinin sesinin geldiği yöne başını çevirerek tepki verir,

Yani başındaki kişilerin konuşmalarını fark eder,

İlginç seslere başını çevirerek tepki verir,

Kendisine seslenen kişiyi görmese de ses çıkararak tepki verir,

7-8 Aylık bebekler

Herhangi bir ses duyduğunda kolayca uyanır,

Çıngırak, zil gibi ses çıkaran oyuncaklara ilgi duyar,

Kendi kendine mırıldanırken ses tonunda değişiklikler yapar (işitme kaybı varsa melodik aksan yoktur), “ba-ba”, “da-da” gibi hece seslerini çıkarır,

9-10 Aylık bebekler

Herhangi bir ses duyduğunda kolayca uyanır,

Değişik sesleri taklit edebilir,

11-12 Aylık bebekler

Konuşma sesi, saat tıkırtısı ya da kâğıt hışırtısı gibi seslerden kolayca uyanır,

Konuşan kişiyi görmese bile, onu fark ettiğini belli eden davranışlarda bulunur,

Bir-iki kelimeyi yerinde ve anlaşılır şekilde söyler,

Yalnızken kendi kendine değişik sesler, hecelemler, kelimeye benzer sesler çıkararak konuşur, Bilinçli olarak “anne ve baba” sözcüklerini söyleyebilir,

Çok ileri derecede işitme kaybı olan bebekler sadece görme alanları içindeki nesne ve olaylarla ilgilenirler. İşitme engelli bebeklerde yaklaşık 9. aydan sonra ilk dönemlerde gözlenen konuşma sesleri kaybolur, taklitler ortadan kalkar, ses kaynağına yönelme davranışı görülmez. Normal işiten çocuklar, eğer gürültülü ortamda uyumaya alışkınlarsa kapı çarpması gibi yaklaşık 90 dB şiddetindeki sese, sessiz ortamda uyumaya alışkınlarsa konuşma sesi gibi yaklaşık 50 dB şiddetindeki sese uyanarak tepki verirler. Bu özellik işitme kaybının tanımlanmasında mutlaka değerlendirilmelidir (Atay,1999: 61).

12-18 Aylık çocuklar

Herhangi bir işaret kullanmadan, yaklaşık 1 metre uzaklıktan verilen emirleri anlar (“bardağı al” gibi),

Birkaç kelimeyi anlaşılır şekilde yerinde kullanır,

Bildiği hayvan seslerini taklit edebilir,

“Nerede” ile başlayan sorulara başını o yöne çevirerek ya da eliyle işaret ederek cevap verir,

2 yaşındaki çocuklar

Yaklaşık 4 ya da 6 metre uzaklıktan çağrıldığında tepki verir,

Bildiği kelimelerle basit cümleler kurar,

Araba sesi ya da dışarıda havlayan köpek sesini fark ettiğini belli eder, isteklerini konuşarak ifade eder

Oyun sırasında arkadaşları ile konuşarak iletişim kurar,

3-11 yaşındaki çocuklar

3-11 Yaş arasındaki çocuklarda aşağıda belirtilen sorunlardan bir ya da birkaç tanesi görülüyor ise, uzman kişilerle ve ilgili merkezlerle iletişime geçilmesi erken teşhisi kolaylaştırır. Hastalık dışında öksürme, burun akıntısı ya da burun tıkanıklığı, ağızdan nefes alma, burundan konuşma görülüyorsa,

Özellikle kış aylarında tekrarlayan orta kulak iltihabı,

Sık tekrarlayan kulak ağrısı ve kulağın tıkanması

Konuşan kişiye yakın olma ya da yüzünü görmeyi isteme,

Sesin geldiği yöne doğru yönelmede güçlük,

Televizyonu ya da radyoyu yakın mesafeden dinleme ve sesini normalden fazla açmayı isteme,

Kendine yöneltilen konuşmalara geç tepki verme veya birkaç kez tekrar ettirme,

“Bardağı getir” gibi komutlara uygunsuz tepki verme ya da ne istenildiğini anlamamış gibi görünme,

Konuşmada ritim, ton ve vurgu gibi özelliklerin olmaması (monoton konuşma),

Konuşurken bazı seslerin atlanması,

Konuşmanın düzgün ve akıcı olmaması,

Çok fazla suskunluk anının gözlenmesi,

Çok gürültülü ortamlarda konuşmaları anlamama,

Okunan hikâyeleri takip edememe,

Dikkati verememe veya dikkat süresinin çok kısa olması,

Grup içinde bulunmaktan rahatsızlık duyma veya yetişkin yardımına ihtiyaç duyma,

Okul başarısında düşme, okumada güçlük, okuma sırasında kelime atlama ve bazı sesleri birbirleri ile birleştirerek çıkaramama.

Eğer çocuğunuz kendi yaş grubuna uygun yukarıda belirtilen davranışları göstermiyorsa en yakın sağlık kuruluşuna ve varsa bir kulak burun boğaz uzmanına başvurulması gerekmektedir. Kulak burun boğaz uzmanı tarafından muayene edildikten sonra hastanın uygun yaş dönemine göre odyolojik testleri yapılmalıdır.

Genel anlamda odyometrik inceleme, çeşitli tipte ses üreten cihazlardan gelen uyarılara, hastaların cevapları kaydedilerek yapılmaktadır (Atay,1999: 61).

Odyometrik inceleme yöntemleri;

Saf ses odyometresi,

Konuşma odyometresi,

Çocuk odyometresi,

Objektif odyometrik testlerdir.

Bu testlerle, işitme kaybının derecesi ve tipi belirlenir.

Radyolojik görüntüleme yöntemleri de bu tür hastalıkların teşhis ve tedavisinde yardımcıdır. Bilgisayarlı tomografi ve manyetik rezonans (MR) görüntüleme yöntemleri en gelişmiş teşhis teknikleridir.

2.4.6.6. İşitme Kaybının Tedavisi

İşitme kaybı olan çocuklarda yapılacak tedavinin Erken teşhis, daha etkili tedavi anlamına gelmektedir. Tedavisi geciktirilirse işitme kaybı olan çocuklarda mümkün olan bir işitme kaybı tedavisi tedavi edilemez bir duruma kadar gelmekte ve kalıcı bir işitme engelli olmaktadır.

2.4.6.7. İşitmeyi Değerlendirme Yöntemleri

İşitme kaybının test edilmesinde birçok yöntem vardır. Testin çeşidi kişinin yaş ve ihtiyaçlarına bağlıdır. İşitme testleri uzman bir odyolog tarafından Odyoloji ya da Kulak Burun Boğaz kliniklerinde yapılmaktadır (Belgin,1998: 41).

a. Subjektif (Davranış) Test Yöntemleri:

0-5 yaşlar arasındaki çocukların işitme değerlendirmesinde, sese karşı bebeğin ya da çocuğun cevabı davranış olarak alınır. Subjektif test yöntemlerine geçmeden önce mutlaka aileden ya da çocuğa bakan kişiden detaylı bilgi alınmalıdır. Hikâye alınmasında hastanın davranışları, ailenin tutum ve ilgisi belirlenir. Değerlendirmeye aile aktif olarak katılır. Hikâye alınırken aşağıdaki konularda vereceğiniz bilgiler, uzmanların çocuğunuza işitme kaybı teşhisi koymasına yardımcı olacaktır (BELGiN,1998: 41).

- 1) Ailede benzer problemin olup olmadığı
- 2) Doğum öncesi; annenin aşırı kusma, kanama, yüksek tansiyon, yüksek ateş, havale geçirme, gebelik zehirlenmesi, kan uyuşmazlığı, virüs enfeksiyonu, kızamıkçık, seker hastalığı, kalp hastalığı, astım, böbrek rahatsızlığı, röntgen ışınları, travma ve ameliyat olması.
- 3) Doğum anında; Doğumun uzaması, normal Doğum, ameliyatla Doğum, Doğum sırasında kasık kullanımı, bebeğin oksijensiz kalması, bebeğin

düşük veya yüksek Doğum ağırlığında olması, bebeğin geç ağlaması, morluk ve diğer Doğum anında oluşan anormallikler.

- 4) Doğumdan hemen sonra; 1 dakika içinde yapılan apgar puanlarının düşük olması, yara, morluk, sarılık, kanama, solunum güçlüğü, enfeksiyon, bebekte beslenme güçlüğü, bebeğin sürekli ağlaması ve bebeğin hastanede kalma süresi.
- 5) Gelişim Hikâyesi; Motor gelişim (bas kontrolü, oturma, yürüme, yemek yeme, tuvalet eğitimi vb.) ve refleksler.
- 6) Tıbbi Hikâye; Çocuğun metabolik bir hastalığı olup olmadığı, kabakulak, kızamık, menenjit gibi enfeksiyon hastalıklarını geçirip geçirmediği, alerji, astım gibi süreğen hastalıkları ve kulakta problem olup olmadığı
- 7) Ailenin diğer bireylerinde alkolizm, sara hastalığı ve zihinsel gerilik olup olmadığı.
- 8) Sosyal, Davranış ve Eğitim Gelişimi: Uyku durumu, yaşlıları ile ilişkisi, çok sessiz ya da çok hareketli olup olmadığı, disipline edilmesinin zor olup olmadığı.
- 9) İşitme, Konuşma ve Lisan Hikâyesi: Yüksek sese tepkisi, kapı ya da telefon sesini duyması, ilk söylediği kelime, işaret kullanımı ve konuşmaları taklit etme becerisi(BELGiN,1998: 41).

0-4 aylar arasında işitmenin değerlendirilmesi:

Hayatın ilk 4 ayında işitme davranışı refleks cevaplara dayanır. Değişik gürültülere, bebekler daha kolay ve belirgin cevap verirler. 0-4 aylar arasında olumlu cevap alabilmek için daha fazla ses şiddetine ihtiyaç duyulur. Bu nedenle bebek normal konuşma sesine minimum cevap verirse normal işitme olarak düşünülebilir.

4 - 24 aylar arasında işitmenin değerlendirilmesi:

Bebek/çocuk annesinin kucağında sessiz test odasına alınır. Bebeğin/çocuğun her duyduğu seste, sesin geldiği tarafa bakması beklenir. Bebek bakma davranışını gösterirse pekiştirmek için ödül verilir. Elde edilen işitme eşikleri odyogram üzerinde işaretlenir.

2 – 5 yaşlar arasında işitmenin değerlendirilmesi:

Bu yaşlarda işitmenin değerlendirilmesi “oyun odyometresi” ile yapılmaktadır. Ses kulaklıklarla ve kulaklıksız olarak gönderilir. Çocuğun sesi her duyduğunda resim gösterme, el kaldırma, küpü sepete atma gibi davranışlarda bulunması beklenir. Elde edilen işitme esikleri odyogram üzerinde işaretlenir Bu yöntemle sadece işitme kaybının varlığı değil, derecesi ve tipide belirlenir (Ersoy,2000: 75).

b. Objektif Test Yöntemleri

Objektif test yöntemleri, sübjektif yöntemler ile test edilemeyen veya test sırasında güçlükler çıkaran (ağlama vb.) çocuklarda uygulanan, objektif bulgulara dayanan, teste uyumlu olmayı gerektirmeyen ölçümlerdir. Bu yöntemlerin birlikte kullanımı en doğru sonuca ulaşılmasını sağlar.

1- ABR (Auditory Brainstem Response - İşitsel Beyin sapı Cevabı) ile Değerlendirme Bu testle, kişinin işitme sinirinin sese nasıl cevap verdiği değerlendirilir

Davranışsal testlere uyum sağlayamayan bebeklerde özellikle ABR testi tercih edilir.

Uyumlu bebeklerde ise elde edilen esiklerin güvenilirliği açısından kullanılır. Testin Uygulama aşamaları:

- 1) Test sırasında bebeğin uyuması tercih edilmektedir. 6 aydan küçük bebeklerde uyutma için ilaç kullanılmaz. 6 aydan büyük bebeklerin uyutulması için doktoruna danışılmalıdır.
- 2) Önce elektrotların yerleştirileceği deri temizlenir. Elektrot yerleştirilen bölgeler iki kulak arkası ve alındır.
- 3) Kulaklık yardımıyla kulaklara ses verilir.
- 4) Bilgisayar yardımıyla verilen sese sinirin cevabı kaydedilir. Elde edilen kayıtlar uzman odyolog tarafından değerlendirilir (www.ozida.gov.tr, 21.02.2013).

2- İmpedansmetrik Değerlendirme

Orta kulak fonksiyonunun değerlendirildiği test yöntemidir. Testin uygulaması aşağıdaki şekilde yapılır:

- 1) Çocuğun kulağına plastik kulak tıkacı yerleştirilir.

- 2) İmpedansmetre ile kulağa pompalanan basıncın değişim grafiği alınır.
- 3) Bu grafiğe bakılarak orta kulak ve kulak zarının durumunu değerlendirilir
(www.ozida.gov.tr, 21.02.2013).

3- Oto Akustik Emisyon

İç kulak fonksiyonunu değerlendirir. Doğumdan bir kaç gün sonra bu test yapılarak bebeğin işitmesi hakkında bilgi sahibi olunur. Yeni doğan bebeklerin işitme taramasında kullanılan en yaygın yöntemdir. Testin uygulaması şu şekilde yapılır: Çocuğun kulağına plastik kulak tıkacı yerleştirilir. Bilgisayara bağlı olarak çalışan oto akustik emisyon cihazı sese karşı içkulağın cevabını kaydeder. Sonuçlar uzman odyolog tarafından değerlendirilir. İşitme değerlendirmeleri sonuçları Odyogram adı verilen forma geçirilir. Odyogram (işitme Esik grafiği); kişinin en az duyabildiği seslerin işaretlendiği grafikdir. Grafiğin solunda alçak frekanslı (örnek; davul sesi) sesler, sağında ise yüksek frekanslı (örnek; kus sesi) sesler yer alır. Frekans, Hertz (Hz) ölçme birimiyle değerlendirilir. Grafiğin üst kısmı daha iyi duymayı ifade ederken, aşağıya doğru indikçe işitmedeki kayıp artar. En alt kısımda ise, işitme kaybı çok fazladır. Sesin şiddeti desibel (dB) ölçü birimi kullanılarak belirlenir. Eğer test kulaklık kullanılarak yapılmış ise “X” işareti sol kulağı “O” işareti sağ kulağı ifade eder. Kulaklık takılmamış ise işitme esikleri “S” ile gösterilir. Yapılan testlerin sonuçları “odyogram” olarak adlandırılan form üzerine kaydedilir (www.soturkey.com, 29.01.2013).

Çocuğunuzda işitme kaybı var ise, işitme seviyesinin düzenli olarak kontrol edilmesi gereklidir. Kontrollerde yapılan işitme testleri ile çocuğunuzun işitmesinde olabilecek değişiklikler tespit edilir. İşitme takiplerinin sıklığı yaşa bağlı olarak değişir.

Küçük yaş grubu çocuklarda daha sık takip gereklidir. Kontrol işitme testleri yapılırken kişinin kullandığı işitme cihazı da test edilmelidir. Takipler sırasında, işitme testleri işitme cihazlı ve işitme cihazsız olarak yapılmalıdır. İşitme cihazı ile yapılan testler çocuğun işitme cihazından ne kadar yararlandığını gösterir (www.soturkey.com,29.10.2012).

2.4.6.8. İşitme Engelli Çocukların Değerlendirmesini Yapan Uzmanlar

İşitme kaybı ile birlikte merkezi sinir sistemi bozuklukları, zekâ geriliği, duygusal bozukluklar görülebileceğinden yapılacak değerlendirme ekip çalışması ile sürdürülmelidir. Böyle bir ekipte, kulak burun boğaz uzmanı, pediatrist, nörolog, psikiyatrist, psikolog, odyolog, eğitim odyologu, özel eğitimci ve sosyal hizmet uzmanı mutlaka bulunmalıdır. Böyle bir ekip kurulduktan sonra donanımlı bir hastanede ekip ruhu içerisinde çalışmalarını yapmaktadır.

Çocuğun tedavisi ve rehabilitasyonu için ihtiyaç duyulan diğer uzmanlar da bu ekibe daha sonra dâhil edilir. Yukarıda belirtilen ekibe, bulunulan ilin devlet hastanelerinde ya da üniversite hastanelerinde ulaşabilirsiniz.

2.4.7. İşitme Engellilerin Eğitimi ve İletişim Yöntemleri

2.4.7.1. İşitme Engellilerin Eğitimi

Türkiye’de işitme engelli çocukların eğitimlerinin sorumluluğu, düzenlemesi ve denetimi, diğer özel gereksinimi olan ve olmayan gruplarla birlikte Milli Eğitim Bakanlığı’ndadır. Yakın dönemde gerçekleştirilen Milli Eğitim Reformu ile zorunlu eğitim, bu çocuklar için de ilköğretim kademesine yükseltilmiş bulunmaktadır (Tüfekçioğlu, 1998).

Özel eğitim okullarında işitme engellilere okul öncesi, ilköğretim ve ortaöğretim düzeyinde eğitim verilmektedir. Okul öncesi eğitimi dışında her kademe, işitme engelli öğrenciler yatılı ve gündüzlü olarak eğitim görmektedirler. İşitme engellilerin okul öncesi eğitimlerinde, çocuklara günlük yaşamda gerekli bazı temel davranışlar kazandırılmakta ve çocuklar ilköğretime hazırlanmaktadır. Ayrıca işitme engelli öğrencilerin normal okullarda akranlarıyla birlikte eğitim görmelerine de önem verilmektedir. Kaynaştırma olarak tanımlanan bu uygulamaların yaygınlaştırılmasına çalışılmaktadır. Böylelikle akranlarıyla sosyal ve duygusal yönden hayatı paylaşımları sağlanmaktadır (www.meb.gov.tr).

İşitme engelliler ilköğretim okullarından ve özel sınıf kaynaştırma programından sonra mezun olan öğrencilerden durumu uygun olanlar İşitme Engelliler Çok Programlı Liselerine veya Endüstri Meslek, Ticaret Meslek ya da Kız Meslek

Liselerine Milli Eğitim Bakanlığınca Sınavsız olarak yerleştirilmektedir. İstanbul, Ankara, Bursa, Erzurum, Konya, Kayseri, İzmir, Mersin, Ordu, Samsun, Trabzon, Zonguldak, Isparta ve Afyon-Bolvadin’de işitme engellilerin eğitimi için çok programlı lise uygulamasına başlanmıştır. Bu okullarda öğrencilere akademik eğitimin yanı sıra meslek eğitimi de verilmektedir.

İşitme engelliler çok programlı liselerden ya da kaynaştırma eğitimi yoluyla normal lise ve dengi okullardan mezun olan işitme engelli öğrencilere Eskişehir

Anadolu Üniversitesi Engelliler Entegre Yüksek Okulu’nda yükseköğrenim yapması imkânı bulunmaktadır (www.meb.gov.tr).

İşitme engelli öğrenciler bu okulda;

- Yapı Ressamlığı Ön Lisans Programı
- Bilgisayar Operatörlüğü Ön Lisans Programı
- Grafik Sanatları Lisans Programları
- Seramik Lisans Programları

Alanlarında eğitim-öğretim görmektedirler. Bu okullara giriş YGS sonuçlarına göre ön kayıtlı ve özel yetenek sınavları ile yapılmaktadır.

Ayrıca üniversite sınavını kazanıp da normal öğrencilerle birlikte yüksek öğrenim yapan öğrenciler de bulunmaktadır.

İşitme engelli gençlerin üniversite eğitiminde başarılı oldukları ve olabilecekleri bölümleri; erkek öğrenciler için İşitme Engelliler Çok Programlı Liselerinde ve Endüstri Meslek liselerinde okudukları mobilya-dekorasyon, yapı ressamlığı, metal işleri bölümleri ile ilgili lisans ya da ön lisans programlarıdır.

Kız öğrenciler ise Kız Meslek Liselerindeki bütün bölümlere devam edebilmektedirler. Kız meslek liselerinde okudukları bölümlerle ilgili lisans ya da ön lisans programlarına devam edebilirler (www.meb.gov.tr).

2.4.7.2. İşitme Engellilerin Eğitiminde Kullanılan İletişim Yöntemler

İşitme kayıplı bireylerin iletişimini geliştirmeye, konuşma dili kazandırmaya yönelik birçok yöntem vardır.

2.4.7.3. Sözel İletişim Yöntemi (Oral)

Doğal işitsel sözel yöntem: Sözel iletişim yönteminin bir türüdür ve işitme engelli bireylerde konuşmanın geliştirilmesi, bu yöntemin hedeflediği temel hedeflerinden biri olmaktadır.

Doğal işitsel sözel yöntem, çocukların var olan işitme kalıntılarından yararlanılarak, işitme kaybına uygun cihazların kullanılmasıyla, doğal ve etkileşimli ortamlarda konuşma ve dil gelişimini sağlamayı amaçlamaktadır. Ancak bu yöntemde erken teşhis, erken cihazlandırma, işitme kaybına uygun cihazların kullanılması, cihaz kullanımında sürekliliği sağlama ve erken eğitimi büyük önem taşımaktadır. Dilin öğretilmeyeceği, doğal ortamlarda kazanılabileceği savunulmaktadır. Bu yöntemde temel etken olan ailenin eğitime doğrudan katılımı ve ailenin bilinçlendirilmesi vazgeçilmez bir unsurdur. Bu yöntem işaret yöntemini kullanmayı, abartılı görsel ipuçlarını içeren jest ve mimiklerini reddetmektedir.

Ancak normal konuşma akışı içinde doğallıkla kullanılan jest ve mimikler, vücut dili ve dudaktan okuma gibi görsel ipuçlarını desteklemektedir. Bu yöntemde dinleme becerisinin kazandırılması ve sesin algılanması önemlidir. Sesi fark etme, yerini belirleme, sesin ayırt edilmesi, seslerin sınıflandırılması ve aralarında bağlantılar kurulması ise, dinleme becerisinin gelişiminde önemli yeri olmaktadır.

2.4.7.4. İşaret Yöntemi (Manuel)

Duygu ve düşünceler, nesnelere, belirli bir dilin harfleri veya konuşma sesleri, beden hareketlerinden oluşturulan ve görsel olarak algılanan işaretlere benzetilmeye çalışılarak iletişim sağlanmaktadır. Özellikle ileri derecede işitme kaybı olanlar tarafından kullanılan bir iletişim yöntemidir. Kolay öğrenilen bir yöntem olmakla birlikte, toplumda işaret dilinin bilinme düzeyi göz önüne alındığında, işitme engelli bireyin, çevreyle iletişiminde zorlanmasına ve toplumdaki uzaklaşmasına neden olmaktadır. İşaret dilinin ilden ilere okuldaki okula, sınıftan sınıfa ve hatta öğretmenlerden öğretmene farklılık gösteriyor olması ve kullanılan işaret sisteminde belli bir standardın olmayışı, bu yöntemle ilgili olarak yaşanan bir problem olarak karşımıza çıkmaktadır. Bundan dolayı ise bir ildeki işitme engelli çocukla diğer ildeki işitme engelli çocuğun anlaşamadığı görülmektedir.

İşaret dili: Bazı nesne ve fikirlerin işaretlerle anlatılmasından oluşmaktadır. İşaret dili, konuşulan dillerin yapılarından farklı bir gramatik yapıya sahip bir dil olarak işaretlerle (el, kol biçimleri, hareketler) ifade edilen bir iletişim yöntemidir. İşaret dili daha çok doğuştan engelli olup eğitim görmemiş işitme engelli bireylerin kullandığı bir yöntem olarak bilinmektedir.

Parmak alfabesi: Belli bir dilin harflerini parmaklar ile görülür hale getirmeye dayanır. Böyle bir yönteme göre işitme engelli kişi parmaklarıyla havada yazı yazarak iletişim kurarlar. Daha çok yazı dilini bilenler tarafından kullanılmaktadır. Bu yöntemin etkinliği, o dilin harflerinin parmakla anlatımına uygun olmasına bağlanmaktadır.

Belgili (işaretli) konuşma: Dilin konuşma seslerini elle belirterek anlatılmasına dayanmaktadır. Her ses için bir özel işaret hareketi kullanılmaktadır.

Resim 3. Düşünmek

Resim 4. Veda

Resim 5. Önce

2.4.7.5. Total Yöntem

“Total yöntem işitme engelli bireylerin kendi aralarında en etkili iletişim kurabilmelerinde işitsel, sözel ve işaret yöntemlerinin en uygun bileşimlerinin oluşturduğu bir felsefedir.”(Garretson’dan aktaran Polat, 1995).

Araştırdığım tez ve kitaplara dayanarak İşitme engelli bireylerin kendi aralarında ve diğer insanlarla en etkili iletişimi kurabilmelerinde işitsel, sözel ve işaret yöntemi gibi toplumda geçerli tüm iletişim biçimlerinin birleşiminden yararlanmasını amaçlayan bir yöntemdir.

Total yöntemin temelini, yöntemin bir araç olduğu ve aracın amaçlarla uyum içinde olması gerektiği düşüncesi oluşturmaktadır.

Çocuğa hangi yöntemin daha uygun olduğunu belirlemedeki hedefin, çocuğun ihtiyaçlarını uygun bir şekilde karşılamak olduğu belirtilmektedir.

Bu yöntem bireysel farkların ve bireysel ihtiyaçların önemini vurgulamaktadır.

Ancak, yöntemin uygulanmasında belli bir standardın olmayışı iletişimde sorunlara sebep olmaktadır. İşitsel, sözel ve işaret yöntemlerinin kim tarafından, nasıl uygulandığı sorularına verilecek net cevaplar, belli bir standardın oluşması açısından önemli olmaktadır.

2.4.7.6. İki Dil (Bilingual)

- İşitme engellilerin eğitiminde, yeni sayılabilecek bir yöntemdir.
- Genel olarak erken yaşlarda, iki dilin eşzamanlı olarak öğrenilmesine dayanır.
- İşitme engellilerin eğitimi açısından bakıldığında işaret dilinin ilk dil, sözel dilin ikinci dil olarak öğrenilmesi şeklinde tanımlanabilir. Burada herhangi bir dilin, diğerine üstünlüğü söz konusu değildir.
- Yöntemin çıkış noktalarından biri, işitme kaybından kaynaklı “işitme engellilerin” engelli olmadıkları, kendilerine ait ayrı dilleri ve kimlikleri olan bir alt grup olduklarına yönelik düşüncelerdir.
- İşaret dilinin işitme engelli bireyin iletişim ve ihtiyaçlarını karşılayacak bir anadili olduğu ve işitme engelliler tarafından tercih edildiği savunulmaktadır.
- İşitme engellilerin sözel dili de öğrenmeleri gerektiği çünkü günümüz dünyasında birçok bilginin yazılı biçimde sunulduğu ve okuma yazma bilmemenin kişinin toplumda engelli olarak nitelendirilmesi ile sonuçlanabileceği ileri sürülmektedir.
- İşaret dili yetkin bir şekilde konuşulmaya başlandıktan sonra, sözel dilin, özellikle de okuma yazma boyutunun öğretilmesi gerekmektedir.

- Bu yaklaşımda, çocuğun (1 yaş gibi) erken bir yaşta işaret dilini öğrenerek, iletişim boyutundaki tüm sorunlarının çözümlenerek akademik bilgilere hazır bir hale gelmiş olacağı düşünülür (Çeliker, Z. P. ve Celep, S. A. 2003).

Hem doğal işitsel sözel yönetime hem de total yönetime bir tepki olarak ortaya çıkmış olan oldukça yeni bir yöntemdir. Erken yaşlarda işaret dilinin ilk dil, es zamanda da sözel dilin ikinci dil olarak öğrenilmesi şeklinde tanımlanabilir. (Christensen,1989 ve Bouvet,1990)

Bu yöntemde işitme engelli çocuğun okul öncesi dönemde işaret dilini öğrenerek, okul hayatında sözel dili, özellikle okuma yazma öğrenmeye başlaması hedeflenmektedir. Ancak erken yaştan itibaren işaret dili ile iletişim kurulabilmesi için işitme engelli çocuğun ailesinin de işaret dilini etkili ve bilinçli kullanabilmesi gerekmektedir ki bu kolay üstesinden gelinebilecek bir problem gibi görünmemektedir (Girgin, 2003).

2.4.7.7. Türk İşaret Dili

Türk işaret Dili tarihinin Osmanlı dönemine kadar uzanmasına karşın, TID hakkında Milli Eğitim Bakanlığı'nın 1995'te yayınladığı görsel bir kılavuz dışında henüz bir yazılı materyal, arşiv ya da sözlük yoktur.

Türkiye'deki işitme engelli okullarında işaret dili öğretilmemektedir ve ülkemiz işaret dili eğitimi alanında pek çok ülkeden 50 yıl kadar geridedir. Bu internet sitesinin amacı TID hakkındaki araştırmalara ve işitme engellilerin eğitiminde işaret dili kullanımının yaygınlaştırılmasına katkıda bulunmaktır.

Türkiye'de ne kadar işitme engelli bulunduğu dair çelişkili raporlar vardır.

Birleşmiş Milletler raporuna göre bu sayı 2,5 milyondur. Ancak Milli Eğitim Bakanlığı 1998 Bütçe Raporu'na göre ülkemizde sadece 400,000 işitme engelli bulunmaktadır (Yetişkinler için işaret Dili Klavuzu, 1995).

Yine aynı rapora göre bu nüfusun 120,000'ini çocuklar oluşturmakta ve sadece 7,000'i okula gitmektedir.

İşitme engellilerin % 90'ının konuşan ailelere doğuyor olması ve henüz Türk işaret Dili için bir eğitim materyali bulunmaması, söz konusu çocukların ilkokula gidene kadar herhangi bir dil öğrenmesini engellemektedir.

Birçok ülkede olduğu gibi Türkiye'de de işitme engelliler için özel eğitim veren okullar bulunmaktadır. Ancak, duyan öğretmenlerin çoğunlukla yüksek sesle Türkçe konuşarak eğitim verdiği bu okullarda, işaret dili eğitim sisteminin bir parçası değildir.

Bu koşullarda işitme engelli çocuklar okuldan TID öğrenememektedir. Sadece sözel dil ve yöntemler, işitme engellilerin kavramsal gelişimleri ve iletişimleri için kesinlikle yeterli bir araç değildir. İşitme engelli çocuklar TID'i öğretmenlerinden öğrenemedikleri için okuldaki işitme engelli arkadaşlarından ya da daha geç yaşlarda derneklerden standart olmayan yöntemlerle öğrenmek zorunda kalıyorlar (Yetişkinler için işaret Dili Klavuzu, 1995).

Resim 6. Çift el kullanılarak yapılan Türk İşaret Dili Alfabeti

2.4.7.7.1.Tarihte Türk İşaret Dili

Türk işaret Dili'nin tarihçesiyle ilgili bilgilerimiz, işaret dili görsel bir dil olduğu ve dolayısıyla kâğıda geçirilmesi zor olduğu için oldukça kısıtlıdır. Türk tarihinde işaret dilinin varlığı ve eğitimde kullanımıyla ilgili arşivler Osmanlıca olduğu için bu konuda yoğun bir arşiv çalışması gerekmektedir. Su ana kadar edindiğimiz bütün bilgiler en azından Osmanlı işaret dilinin batıda kullanılan işaret dilleriyle bir ilişkisi olmadan geliştiğini ve bu açıdan oldukça özgün bir işaret dili olduğunu göstermektedir (M.E. B. 2003).

Dünyada her işaret dilinin başlangıcı işitme engellileri bir araya getiren bir kurumun, yani okulun, kurulmasıyla es zamanlı olarak düşünülmektedir. Çünkü bir kurum

aracılığıyla bir araya gelemeyen işitme engelliler evlerinde kendi işaret dillerini geliştirip ortak bir dil oluşturamazlar. Fransa'da 1770'li yıllarda sağırın kullandığı el hareketleri, grameri olan bir dil olarak kabul edilmiş ve okullarda öğretilmeye başlanmıştır. Daha sonra bu yöntem bir Fransız işaret dili bilimcisi tarafından

Amerika'ya taşınmış ve orada 1817'de Thomas Gallaudet tarafından sadece sağırlara eğitim veren, ilk işaret dili öğreten okul kurulmuştur (Akçamete,2003: 10).

Osmanlı'larda ilk işitme engelliler okulu Osmanlı döneminde II. Abdülhamit tarafından kurulan Yıldız sağır Okuludur. Bu okulda, günümüz Türk işaret Dili'nin muhtemel alt yapısını oluşturan Osmanlı işaret Dili, öğretmenler tarafından okullarda sözel dille beraber kullanılıyordu. Tıpkı yazılı dilde olduğu gibi, bu okulda kullanılan işaret alfabesi de su anda kullanılan alfabeden farklıydı. Bu okullarda batıda kullanılan işaret dillerinin kullanıldığına dair de hiçbir kanıt yoktur. Ancak bu okulda 1953'te çıkarılan bir Milli Eğitim Bakanlığı kanunuyla işaret dili kullanılması yasaklanmıştır.

Bunun nedeni işitme engellilerin eğitiminde sözel eğitimin gerekli olduğuna inanılması ve işaret dilinin çocukların konuşmasını engelleyeceği düşüncesidir. Yıldız'da bulunan okul Fatih'e taşındı ve şimdi Yıldız okulundaki arşivler Fatih işitme Engelliler okulunda bulunmaktadır (www.oeaum.ankara.edu.tr, 05.02.2013).

2.4.8. İşitme Engellilerde Aile Eğitimi

İletişimde temel ilke kabul etmektir. Başkalarını oldukları gibi kabul etmek, ilişkileri kuvvetlendirmekte önemli bir etkidir. Birey karşısındaki kişiye gerekli anlayışı gösterip kabuklar, hoşgörülü bir ortam sağlarsa, onun kendini güven içinde hissedip, kendine uygun özel davranışlar içine girmesine fırsat verir. Böyle bir ilişkide diğer kişi olumlu yönde değişebilir, sorunlarını çözmeyi öğrenebilir, ruh sağlığı iyileşebilir, daha üretici, daha yaratıcı olabilir (Yavuzer, 2001).

Ailenin işitme engelli çocukları için ilk iletişim kaynağı ve dil modeli oluşturması açısından önemli bir güce sahip olduğu kabul edilmektedir. Bu durum ailenin rollerinde önemli değişikliklere yol açmış ve aile çocuğun eğitiminde doğrudan görev üstlenir hale gelmiştir. Çocuğunun işitme engelli olduğunu öğrenen ailelerde ilk anda sok, reddetme, suçluluk, depresyon gibi değişik düzeylerde tepkiler

oluşabilmektedir. Bu tepkilerin bazıları ailelerin kendilerini suçlayıcı şekildeki duygusal yaklaşımlarıdır.

Bu tepkilerin dışında aile; işitme engelinin tedavi edilebilirliği, çocukları ile nasıl anlaşabilecekleri, eğitim olanakları, mesleki kazanımlarının neler olabileceği, hayatlarını nasıl idame ettirebilecekleri, kendi çocuklarının da işitme engelli olup olmayacağı, insanlarla nasıl iletişim kurabilecekleri gibi değişik konularda sorular sormaya başlayacaklardır.

Ailenin sorguladığı bu önemli konular işitme engelli çocuğun şimdi ya da gelecekte karşılaşacağı problem durumlarını belirleyecektir. Bu nedenle tüm bu soruların çok dikkatli ve gerçek olarak yanıtlanması gerekmektedir. İşitme engeli gibi ciddi engeller, çocuğun normal yaşamdan ayrı tutulmasına yol acar. Özürlü çocuk diğer çocukların kolaylıkla yararlanabileceği bazı fırsat ve deneyimlerden yoksundur. Bazı şeyleri başarmada diğer çocuklara oranla daha fazla destek ve gayrete ihtiyacı vardır.

Okul eğitimi, çocuğun aldığı eğitimin yalnızca bir bölümünü oluşturur. Aile ve çevre eğitimin en önemli öğeleridir. Çocukluk döneminde çocuğun uyanık olduğu zamanın ancak %20'si okulda geçer. Çocuk zamanının %80'ini okul dışında, aile ve çevre ortamında geçirir (Unicef,1991).

Çocuğu ailesinden daha iyi tanıyan ve çocuk üzerinde daha etkili olabilecek hiç bir güç yoktur. Aile eğitiminin amacı da ailenin bu etkililik düzeyinden en yüksek noktada yararlanarak çocuğa istendik davranışların kazandırılmasını ve ailenin de çocuğunun üzerindeki bu gücünün farkına vararak bunu en iyi şekilde nasıl kullanabileceklerine dair ipuçları almalarını ve bu yolla normal yaşantılarını sürdürebilmelerini sağlamaktır. Hollingsworth ve Hoover (aktaran Celenk,2003), çocukları doğrudan ve dolaylı yollardan eğittikleri için, anne-babayı çocuğun evdeki öğretmenleri olarak ele almakta ve okulda öğretmen tarafından kazandırılacak olumlu bir davranışın evde anne-baba tarafından kolaylıkla bozulabileceğini belirtmektedirler. Bu nedenle de günümüzün eğitimci ve öğretmenleri öğrencilerin evdeki öğretmenleri olarak velilerin önemini anlamış durumdadırlar. (Bozkurt,1996)

Anne-baba ve öğretmenler, çocuklara elverişli bir öğrenme ortamı yaratabilmek için ortak bir çaba göstermelidirler. Çocuğun evde oluşan ilk öğrenme deneyimleri, okuldaki öğrenme girişimlerine destek sağlayarak, öğretmenin sınıf içi uygulamalardaki başarı şansını yükseltir. Bu yüzden öğretmenlerin çocuğun aile

ortamlarını iyi değerlendirmeleri ve onun daha iyi eğitimine olanak hazırlamak amacıyla aile sorumlularıyla iletişim kurmaları önemlidir (Bozkurt,1996).

Bu amaçla işitme engelli çocuklara sahip ana babalar için de bazı özel yardımların yapılması gerekmektedir. Çocuğun sahip olduğu özür çeşidinin anlaşılması, bu özrün çocuğun yaşamını hangi yönlerden etkilediğinin bilinmesi ve yapılacak yardımın belirlenmesi ve bu doğrultuda çocuğa yaklaşılması açısından ailenin konu hakkında yeterli bilgi ve desteğe ihtiyacı bulunmaktadır. Genellikle çocuğun öğrenmek için en önemli olan ilk yıllarında ailelerin çok önemli rol oynadıkları bilinmektedir. Bu dönemde yapılacak yardım özrün etkilerini en aza indirgenmesi açısından büyük önem taşımaktadır. Bu alanda çalışan pediatrişiler, eğitimciler, psikologlar, terapistler, sağlık personeli ve sosyal çalışmacılar aynı görüş üzerinde birleşmekte ve özellikle bebeklik döneminden itibaren işitme engelli çocuğu ve ailesini kendi doğal çevresi içinde eğitime almanın yararlı olduğu görüşünü paylaşmaktadırlar (Bozkurt,1996).

Ancak işitme engelli çocukların eğitimini, erken dönemde aile çevresi içinde gerçekleştirmeyi hedefleyen erken eğitim programlarının başarısı, hazırlanan programın aileye uygunluğuna bağlıdır. Aile, gereksinimlerinin belirlenmesi konusunda yapılan bir çalışmada Bailey ve Simeonsson hem annelerin hem de babaların çocuklarına bir beceri öğretme, çocuk için uygun bir kurum bulma, konu ile ilgili olarak yazılı materyallere ulaşma, çocuğun engeli hakkında bilgi sahibi olmalıdır. Diğer anne ve babalarla tanışma ve konuşma, kendileri için zaman ayırma ve maddi yardım konularında gereksinimleri olduğunu belirtmişlerdir (Aktaran; Akçamete ve Kargın, 1996).

İşitme engeli çocukların anne ve babalarının gereksinimlerinin belirlenmesine yönelik bir çalışmada Berstein ve Barta (1988), anne ve babaların kulağın anatomisi, fizyolojisi, odyoloji gibi teknik bilgilerden çok, dil gelişimi ile ilgili becerileri artırıcı etkinlikler, çocuğun benlik algısını güçlendirme, işitme kaybının nedenleri, eğitim ve disiplin konularında bilgiye gereksinimleri olduğunu belirtmişlerdir(Aktaran; Akçemete ve Kargın, 1996).

Ülkemizde işitme engelli çocuğu olan ailelerin bilgi seviyelerine yönelik Akçemete ve Kargın (1996) tarafından yapılan bir çalışmada; anne ve babaların çok fazla gereksinim duyduğu konular sırasıyla, çocuğuna iletişim becerilerini öğretme

konusunda yardım, eğitim olanakları, işitme engeline yönelik bilgi ve işitme cihazlarının kullanımına yönelik bilgi konularında olmuştur. Ailelerin yeterince işaret dili ile iletişim kurmalarında bilgi ve eğitimin verilmemesinden dolayı yetersiz kaldıkları görülmektedir.

2.4.8.1. İşitme Kaybının Teşhisine Ailenin Verdiği Tepkiler

Aileler çocuklarının işitme kaybı olduğunu öğrendiği zaman karışık duygular yaşayabilirler. Üzülebilir, korkabilir, suçluluk hissedebilir ya da en azından sadece işitme kaybı olduğu için daha rahat hissedebilirler. Bu duyguları yaşamaları gayet normal olmaktadır.

Bazı aileler, çocuğunun işitme engelli olmasından dolayı uzun süre üzüntü ve çaresizlik yaşamaktadır. Önemli olan, çocuğunuza ve size hizmet verebilecek olan uzmanların varlığından haberdar olmanız ve bir an önce bu uzmanlarla iletişim kurarak, çocuğunuzun eğitimi ve gelişimi için gereken desteği almak için harekete geçmenizdir. Alanında uzman kişileri itinayla seçerek tedaviye ve eğitime başlanması gerekmektedir.

Alanında Uzman olanlar tarafından verilen erken eğitim, çocuğunuzun dinleme becerilerini geliştirecek, sizinle daha rahat iletişim kurmasını sağlayacaktır.

Eğitimi süresince çocuğunuzda kaydedilecek gelişme, sizin de yaşadığınız olumsuz duyguları ve stresi azaltmış olacaktır.

Unutulmaması gereken nokta, uzmanların, çocuğunuz ve sizin için çalıştıklarıdır. Elllerinden geleni en iyi şekilde yerine getirdikleridir.

Çocuğunuzun işitme engeline bağlı her türlü probleminizde size yardımcı olacak kişiler de yine bu uzmanlar olacaktır. Alanındaki Uzmanlar sizi dinleyerek, destek olacak ve çözüm yolları sunacaktır.

2.4.8.2. İşitme Yetersizliği Olan Çocukların Ailelerinin Yapması ve Yapmaması Gereken Davranışlar

Bir işitme engelli bireyin işitme cihaz yardımıyla kendi sesini duyması mutluluk verici bir olaydır. Çocuklar bu şekilde duyduğu sesleri taklit ederler.

Eğer çocuklar cihaz kullanmayı bırakırlarsa ses çıkarma davranışı da azalacaktır.

Bazı çocuklar cihazlarını takmak istemeyebilirler. Bunların başında bireyin küçük yaşta olması ve cihaza uyum sağlamaması yer alabilir. Daha sonraki yaşlarda çocuklar

“Kulağım ağrıyor, biraz kulağım dinlensin, çok ses geliyor rahatsız oluyorum.” Gibi söylemlerle cihazını takmayabilirler. Aile çocuğuna işitme cihazını işitme duyusu gibi görmesini sağlamalı, çocuğuna cihaz takma bilinci kazandırmalıdır (Ünlü,1987: 34).

Çocuğun işitme cihazını ailesine bir silah gibi kullandığı dönemlerde olmaktadır.

Örneğin çocuğun istediği bir davranış yapılmadığında çocuk cihazını çıkarmakla ailesini tehdit etmektedir. Bazı aileler çocuk cihazını çıkarmaması için çocuğun davranışı pekiştirmektedir. Bu durum olumsuz pekiştirildiğinden çocuk her istediği davranış için bu durumu kullanabilir. Çocuğun bu davranışı sıklıkla artacaktır. Aile bu durumda çocuğuna taviz vermemeli, çocuğunu yaptığı davranışlara kulak asmamalıdır.

Çocuk kaç kez olursa olsun cihazını çıkarması halinde aile sabırla çocuğuna cihazını taktırmalıdır (Ünlü,1987: 34).

Aile işitme yetersizliği olan çocuğuna ayrıcalıklı davranışlarda bulunmamalıdır.

Ev ya da başka bir yerde yapılan ayrıcalıklı davranışları diğer çocuklar tarafından hoş karşılanmayabilir. Bu durum hem anne ve babaya hem de işitme yetersizliği olan bireye karşı olumsuz bir tavır sergilemelerine, çocuğun aile içerisinde dışlanmasına neden olabilir.

Bu yüzden aile çocukları arasında çatışma ortamı yaratmamalıdır.

Kardeşlerin“keşke benimde bir işitme cihazım olsaydı” gibi düşünmesine zemin hazırlamamalıdır. Anne ve baba işitme yetersizliği olan çocuğunun üzerinde disiplin kurmalıdır.

Çocuk ailesini değil, aile çocuğu yönlendirmelidir. Örneğin ev içerisinde çalımsa saatleri çocuğun istediği zamanlara göre ayarlanmamalıdır. Çünkü çocuk sürekli ders çalışmama istediğinde bulunacaktır. Eğer aile çocuk üzerinde otorite kuramazsa bu durum eğitime olumsuz bir şekilde yansıtacaktır. Bu durum biz eğitimcilerin istemediği bir durumdur.

Ailenin tüm ilgisini işitme yetersizliği olan bireyler üzerinde toplaması kaçınılması gereken bir durumdur. Unutmamak gerekir ki tüm aile bireylerinin birbirlerinin ilgisine, sevgisine ihtiyaçları vardır.

Genellikle anneler işitme yetersizliği çocuklarına daha fazla ilgi vermeye gönüllü olmaktadır. Bu durum annenin diğer aile bireylerini özellikle esini ihmal etmesine neden olmaktadır. Aile içerisinde bu durumun yaşanması iletişim kopukluğuna neden olabilir. Bu nedenle anne diğer aile bireyelerine de aynı şekilde davranması ve zaman ayırması gerekmektedir (Ünlü,1987: 46).

Aile ve yakın çevre işitme yetersizliği olan bireye normal bir bireymiş gibi davranarak iletişim kurmaları ve bu şekilde çocuğun sosyal yaşama uyumunu sağlamalıdır. Aile kararlı tutumunu akrabalarına ve yakın çevresine aktarmalı, onların çocukla doğal ve abartısız bir iletişim içine girmeleri gerektiğini anlatmalıdır.

Aile bireyelerinin ev içerisinde çocuk ile etkinlikler ve çalışmalar yapmalıdırlar.

Örneğin beraber yemek yapılabilir, çamaşır asılabilir, hayali oyunlar oynanabilir.

Bu çalışmalar çocuğun yakın çevresini tanımasını sağlayacaktır. Ama bazı aileler tüm çalışmalarını ev içerisinde yapmaktadır. Çocukların sosyal çevre ile de iletişim haline girmelidir. Örneğin parkta yaşlıları ile oynamalıdır, her hangi bir yere çevre gezisi yapılmalıdır. Aile çocuğun sosyal yaşamını kısıtlamak yerine zenginleştirmelidir.

Aile çocuğun işitme cihazının çalışıp çalışmadığını kontrol etmelidir. Aile pillerin takibine dikkat etmelidir. Aile kulak kalıplarının ve hoparlörlerin bozuk ve kirli olmamasına, kordonların sağlam ve kırılmamasına özen göstermelidir.

Aile çocuğun işitme cihazını uzman odyologun ayarladığı şekilde korumalıdır. Dikkat edilmediği zaman çocuğun cihazından yarar sağlaması söz konusu değildir (Ünlü,1987,s.48).

2.4.8.3. Anne-Baba ve Çocuk İletişimi

Çocuğunuz ile iletişim kurarken, bazen beklediğiniz tepkileri alamamanız normaldir. Çocuğunuzun bazı durumlarda size bakmaması, ses çıkarmaması ya da buna benzer tepkileri vermemesi beklenen bir durumdur. Önemli olan, bu durumların sizin çocuğunuzla olan iletişiminizi azaltmamasıdır. Çocuğunuz ilk dönemlerde, her ne

kadar beklediğiniz tepkileri veremese de, sizinle iletişime açıktır. Çocuğunuzla iletişim kurmaktan vazgeçmeyin. Göz kontağı kurun, ona dokunun ve dikkatini kendinize yönlendirmeye çalışın. Çocuğunuz size bakarken ona gülümseyin, yanağına dokunun, onun ilgisini çekmeye çalışın. Yüzünüzle yapacağınız komik ifadeler onun ilgisini çekecek ve size tepki vermesini sağlayacaktır (Güven,1992: 51).

Çocuğunuz ile iletişim kurmakta güçlük yaşarsanız, aşağıda maddeler halinde belirtilen şekillerde, çocuğunuzla iletişim kurmayı deneyin. Çocukların anne ve babalarıyla iletişime açık olduklarını unutmayın. Uygun şekilde yaklaştığınız zaman, çocuğunuz beklediğiniz şekilde sizinle iletişime geçmeye çalışacaktır (Akçamete,1999: 62).

- 1) Çocuğın dikkatini çekmek için el ve ayaklarına dokunun, okşayın, sevin,gıdıklayın, hareket ettirin.
- 2) Göz temasını kurana kadar bekleyip, ondan sonra tepki verin.
- 3) Çocuğın yüzünü, annenin yüzünü görebileceği bir pozisyonda tutun.
- 4) Çocuğın görsel alanı içinde ya da bebeğın ilgilendiği nesneye yönelik konuşun.
- 5) Yüz ifadeleri değişik ve ilginçtir.
- 6) Çocuğın ilgilenebileceği nesnelere dikkatini çekin.
- 7) Uzun ve karmaşık cümleler yerine, kısa ve basit mesajlar içeren ifadeler kullanın.
- 8) Bir nesneyi göstermeden önce ve gösterdikten sonra nesnenin adını ifade edin. Çocuğunuzla iletişim kurarken dikkat etmeniz gereken en önemli nokta; çocuğunuz size bakarken onunla konuşmanızdır. Çocuğunuz baksa bir kişiye ya da nesneye bakarken onunla konuşmanız, çocuğunuzun dikkatini çekmeyebilir.

Çocuğunuz size yönelene kadar bekleyin ve göz kontağı kurduktan sonra iletişime geçin. Bu çok etkili bir yöntemdir. Özellikle çocuğunuzun konuşmaya başladığı dönemlerde, belirli kelimeleri öğrenmesi için de oldukça faydalı olacaktır (Akçamete,1999: 64).

Böyle bir şekilde iletişim kurarken 3 temel adım izleyebilirsiniz:

- 1) Çocuğunuzun göz hizasını doğru bir biçimde takip edin,
- 2) İletişime geçmeden önce çocuğunuzun size baktığından emin olmalısınız,
- 3) Çocuğunuzun ilgili olduğu olay ya da nesneye yönelik konuşarak tepki veriniz.

2.4.9. İşitme Kayıplı Çocuğın Eğitim Değerlendirmesi

İşitme kaybının teşhisi kesinleştikten sonra çocuğunuz için uygun değerlendirme ve katılım programları hazırlanmalıdır. İşitme engelli çocuklar farklı işitme derecelerinden dolayı farklı programlara ihtiyaç duyarlar. Bu yüzden farklı alanlardan uzmanlar bir araya gelerek program hazırlar (Ersoy, Avcı, 2000: 28).

- 1) Özel Eğitim Uzmanı
- 2) Çocuk Gelişimi ve Eğitimcisi
- 3) Dil ve konuşma uzmanı
- 4) Çocuk odyologu
- 5) Psikolog

Bu uzmanların değerlendirmesi 4 alanda odaklanır:

- 1) Çocuğunuzun tüm gelişim alanları
- 2) Çocuğunuzun dil becerileri ve iletişimsel davranışları incelenmesi
- 3) Aile-Çocuk iletişimi ve etkileşimi sürecini
- 4) Aile özelliklerinin araştırıp incelemek

2.4.10. İşitme Kayıplı Çocuğın Bulunduğu Ortamın Düzenlenmesi

Çocuğunuzun içinde bulunduğu ortamda bazı özel düzenlemelerin yapılması, onun gelişimi için oldukça faydalı olacaktır. Bu sebeple öncelikle, çocuğunuzun bulunduğu ortamda, resimler, baskılar, posterler, kitaplar, çizimler, fotoğraflar gibi malzemeler olmalıdır. Çocuğunuza sağlayacağınız bu zengin çevre, onun oyun aracılığıyla çok daha rahat, hızlı ve kalıcı bir şekilde öğrenmesini sağlayacaktır.

Çocuğunuzun etrafında bulunan yetişkinlerin onunla sık ve uygun şekilde iletişim kurması, çocuğunuzun onları örnek alarak benzer şekilde iletişim kurmaya çalışmasını sağlayacaktır. Unutmamalısınız ki, çocuklarınız gelişimleri süresince, çevrelerindeki yetişkinlerin davranışlarını kendilerine örnek alırlar. Sizler ne kadar uygun iletişim davranışları gösterirseniz, çocuğunuz da o derece uygun iletişim davranışları sergileyecektir (Enç, Çağlar, Özsoy, 1981).

2.4.11. İşitme Kayıplı Çocuğun Dinleme Becerisini Geliştirmek İçin Temel Kurallar

Sesleri fark ettiğiniz anda onun da fark etmesini sağlamalısınız.

Gözlerinizi iyice açarak kulağınıza dokunun ve “Sesi duydun mu?” sorusunu yöneltin.

Ses ve ses kaynağını eşleştirin (örn: kedi ve miyav miyav sesi) gibi sesler çıkararak

Sese karşı herhangi bir tepki verirse onu ödüllendirmeniz gerekmektedir.

Çocuğunuz için eğlenceli olacak dinleme alışkanlıkları geliştirmelisiniz. Bunları uygulamada uygulayan kişilerin eğitilmiş olması şarttır yoksa eğitimsiz bir şekilde öğretilmeye çalışılırsa çocuğun dinleme becerisinde gelişme görülmeyebilir.

2.4.12. İşitme Kaybı Olan Çocuğun Konuşma Gelişimini Desteklemek İçin Öneriler

1. Çocuğunuzun dikkatini çekmek için;

Çocuğunuzun boy seviyesine inerek yüzünüze bakmasını, dudak hareketlerinizi ve mimiklerinizi takip etmenizi sağlayın.

Normal bir ses tonu ile konuşun. Dudaklarınızı abartmayın.

Sesiniz ve konuşma şekliniz eğlendirici olsun.

Çocuğunuzun her zaman aktif katılımı sağlayın. Unutmayın ki insan yaşadıkça öğrenilir (Ünlü, 1987: 24).

2. Anne ve babanın konuşmalarında uyması gerekli kurallar;

Yaşadığınız an ve bulunduğunuz mekân hakkında konuşun.

Çocuk merkezli konuşun, onun ilgisini çeken konuları saptayın.

Basit ve kısa ve anlaşılır cümleler kullanın.

Anlatacaklarınızı net bir biçimde anlatın.

Çocuğunuz ile ilgili konuşun.

Her şeyin ismini kullanın.

Çocuğunuzun duygularını ve düşüncelerini tahmin ederek ona ifade edin.

Çocuğunuzun yanıtlaması için fırsat verin. Anlaşılıncaya kadar mesajı tekrarlayın.

Konuşurken kullanacağınız tek kelimeyi cümleye dönüştürün (Ünlü,1987:24).

3- Anne ve babanın işitme kayıplı çocuğu ile konuşurken dikkat etmesi gereken konular;

Çocuğunuzun konuşması için onu cesaretlendirin ve şans tanıyın. Önce iyi bir dinleyici olmayı deneyin.

Konuştuğu zaman çocuğunuza cevap verin.

Söylemekten zorlandığı kelime ya da ifadeleri tamamlayın.

Çocuğun kullandığı kelimeleri tekrarlayarak cümle içinde kullanın.

Yeni ve fazla kelimeler kullanarak kelime hazinesini geliştirin.

Çocuğuz yanlış cümleler kullandığında cümleyi tekrarlayarak düzeltin

Çocuğunuz bir düşünceyi söylediği zaman daha fazla bilgi ekleyerek düşüncesini geliştirin (Ünlü,1987: 25).

2.4.13. İşitme Kaybı Olan Çocukların Eğitiminde Kullanılan Yöntemler

İşitme engelli çocukların eğitiminde uygulanan yöntemler işaret desteği alan eğitim yöntemleri ve işaret desteği almayan eğitim yöntemleri olarak iki ayrı grupta toplanır.

2.4.13.1. İşaret Destekli Eğitim Yöntemleri

a. İşaret Dili

El ile yaratılan ve ulusal veya yerel işaretleri kullanan görsel bir iletişim sistemidir. Konuşma dilinden farklı ve kendi gramer kuralları olan bir dildir. İşaret dilini ana dil

olarak öğrenen çocuklar, daha sonra konuşma dilini ikinci bir dil, yabancı bir dil olarak algılamakta ve buna bağlı olarak konuşma güçlükleri çekmektedirler.

İşaret dili kullananlar, konuşmayı anlayabilmek için görsel uyarıları temel olarak kullanırlar. Bu sebeple, işitme cihazı kullanıyor olsalar da, dikkatlerini işitmeye değil görmeye verdikleri için dinlemeyi öğrenememektedirler. Bu dezavantaj tüm işaret desteği kullanan ve bu yolla görsel algı gerektiren sistemler için gereklidir (Yetişkinler için İşaret Dili Kılavuzu,1995).

b.Parmak Alfabeti

Alfabadeki her harf karşılığı parmakların değişik bir şekilde pozisyonlar alması ile sözcüklerin ve cümlelerin ifade edilmesidir. Çocuklar yazmayı öğreninceye kadar kullanılması çok sınırlıdır.

c.Tüm (Total) İletişim

Bütün iletişim, dil ediniminde kullanılıyor olan sözel, işitsel, yazılı ve işarete dayalı tüm yöntemleri kullanmaya dayanan bir eğitim yöntemi olmaktadır. Böyle bir yöntemi savunanlar, ileri ve çok ileri derecede işitme kaybı olan çocukların görme duyusu ile işaretler, dudak okuma, yazı gibi yöntemler ile desteklenmesi gerektiğini düşünerek, işitme engelli çocukların eğitiminde tüm yöntemlerin bir arada kullanılması gerektiğini ileri sürmüşlerdir. Çocuğun başarılı olabilmesi için hem ailenin, hem de öğretmenlerin işaret dili eğitimi almış olması ve bu becerileri etkili bir şekilde kullanıyor olması gerekmektedir (Yetişkinler için İşaret Dili Kılavuzu,1995).

d.İşitme Yetersizliği Olan Çocuklar İçin Erken Eğitim Programları:

Merkezimizde, işitme eğitimi ile ilgili çalışmalar 0-3 erken bebeklik ve 3-6 yaş dönemi eğitim çalışmaları olmak üzere iki farklı yaş grubunda sürdürülmektedir.

Bu çocuklar, işitme yetersizliğine sahip oldukları belirlendiği andan itibaren merkezimizde eğitime alınarak erken yaşlardan itibaren dinleme ve çevresindeki sesleri anlamasını sağlamak amacıyla erken eğitim yapılması hedeflenmektedir. Çocuğun okul öncesi ve okul eğitimi sırasında en çok etkileşim kurduğu ve birlikte zaman geçirdiği yakın çevresi olarak ailesi, eğitim süreci boyunca önemli bir faktör olarak ele alınmaktadır. Erken eğitim sürecinin başlamasıyla birlikte aile eğitiminin de başlaması, aileye çocuklarıyla etkili iletişim kurma yolları, iletişim sırasında

dikkat etmeleri gereken noktalar açıklanarak eğitim sürecinin daha etkili hale getirilmesi amaçlanmaktadır (Yetişkinler için İşaret Dili Kılavuzu,1995).

Genel eğitim ortamına yerleştirilmiş olan öğrencilere destek özel eğitim hizmetleri: işitme yetersizliği olan öğrencilerin genel eğitim ortamlarına yerleştirilmeleri ile gereksinim duydukları alanlarda (akademik beceriler, sosyal beceriler ve iletişim becerileri) destek özel eğitim hizmetlerinin verilmesinin gerekliliği ortaya çıkmaktadır (Atay, 1999: 83).

Bu nedenle merkezimizde genel eğitim ortamlarına yerleştirilmiş olan işitme yetersizliği olan çocuklara, yerleştirilmiş oldukları sınıfın eğitim programı temel alınarak destek özel eğitim hizmetlerinin verilmesi planlanmaktadır. Sınıf öğretmenleri yetiştirilme süreçleri boyunca özel eğitim ya da işitme yetersizlikleri olan çocuklar konusunda çok sınırlı bilgi almaları nedeniyle, işitme yetersizliği olan çocuk sınıflarına yerleştirildiği zaman, öğretmenin desteğe gereksinimi ortaya çıkacaktır. Bu düşünceden hareketle, merkezimizde destek özel eğitim hizmeti alan işitme yetersizliği olan çocuğun sınıf öğretmenine de özel eğitim danışmanlığı veya sınıf içi destek sunulması amaçlanmıştır (Atay, 1999: 83).

2.4.13.2. İşaret Desteksiz İletişim Yöntemleri

a. Doğal Sözel-İşitsel Yöntem

Bu yöntem ile işitme engelli çocuklar işiten çocuklar gibi ana dillerini kazanabilir ve işiten çocuklardaki dili kazanma süreçlerini gecikmeli de olsa takip edebilirler. İşitme kaybı olan çocuklar çevrelerindeki bireylerle anlamlı etkileşim yolu ile dillerini geliştirebilirler.

Çocuklara sağlanan uygun işitme cihazları çocukların dili belli ölçüde normal işiten bireyler gibi algılamalarına yardımcı olabiliyorsa, bu çocuklar yavaş da olsa normal işiten bireyler gibi dili kazanabilir. Bu yöntem, konuşma dilini doğrudan kalıplarla öğretmek yerine, doğal yaşantılar içinde işitsel algının geliştirilmesine olanak sağlamaktadır. İşitme cihazı kullanılması bu yöntemde büyük önem taşımaktadır (M.E. B, 2003).

b. İşitsel Yöntem

Tek duyu (işitme duyusu) kullanılarak iletişimin öğretildiği yöntemdir. Doğal işitsel-sözel yöntemde olduğu gibi çocuğun doğal ortamda dili kazanması sağlanır. Bu yöntemde de işitme cihazlarının önemi büyüktür. Ancak, farklı olduğu nokta, çocuk ile iletişim sırasında sadece işitme duyusunu geliştirici etkinlikler ve iletişim yöntemlerinin tercih edilmesidir. Bu yöntemde dudak okuma, parmak alfabesi gibi yöntemler dinleme becerisinin gelişimini engellediği düşünüldüğü için kullanılmaz. Çocuk ile iletişimde sadece işitme duyusu kullanılır (M.E. B, 2003).

2.4.14. İşitme Engelli Çocukların Eğitiminde Okul Seçimi

İşitme engelli çocuklar için okul seçimi yapılırken takvim yaşı ve konuşma ve lisan yaşı arasındaki farklılık göz önünde bulundurulur. Önemli olan çocuğun takvim yaşının okul çağı seviyesine gelmesi değil, lisan ve konuşma yaşının okul yaşantısını sürdürebilecek durumda olmasıdır. Bu nedenle, okul seçimi yapılırken çocuğun zihinsel, duygusal, lisan ve konuşma gelişimi değerlendirilir. Ayrıca, ailenin eğitime katılımı ve desteği de okul seçimini etkiler. Bu kriterlere uygun olan çocuklar, özel eğitim ve danışmanlık programlarında ve normal işiten çocukların eğitim aldıkları okullarda eğitim yaşantılarını sürdürebilirler (Bilir,1986: 49).

2.4.14.1. Tek Taraflı İşitme Kaybı Olan Çocuğun Eğitimi

Böyle olan çocuklar sınıfta ortamında kendileri istedikleri sıraya oturtulmalıdır. Öğrenme güçlüklerinin en aza indirgenmesi ve sesin geldiği yönü bulma problemlerinden kaynaklanan işitsel algı bozuklukları için danışmanlık verilmesi yeterli olacaktır.

2.4.14.2. İşitme Kaybı Derecesine Göre Çocuğun Özel Eğitim İhtiyacı

Eğitim ihtiyacı orta derecede işitme kaybı (26-40 dB) ile başlar.

Çok hafif ve hafif derecede işitme kaybı olan çocuklara ev ve sınıf ortamlarında gerekli düzenlemeler yapılarak (sınıfta ön sırada oturma, duvarların ve yerlerin sesi

geçirici özellikler taşıması, sesin yankılanmasını en az seviyeye indirgeyerek) rahat dinleme koşulları konusunda uzmanlar tarafından danışmanlık verilmelidir.

2.4.14.3. İşitme Kaybı Derecesine Göre Uygulanan Eğitim Programları

İşitme engelli Çocukların işitme kaybı dereceleri yükseldikçe kullanılan iletişim modelleri ve eğitim teknikleri farklılık gösterir.

Orta derecede işitme kaybı olan bir çocuk işittiğini anlama, kelime hazinesi ve lisan gelişimi, konuşma bozukluğu terapisi veya okuma becerilerini destekleyici eğitim almalıdır. İşitme engelli çocuğun Okul öğretmeninin de programa dâhil edilmesi gereklidir. İleri ve çok ileri derecede işitme kaybı olan çocuk, tüm lisan alanlarında ve okul yaşantısında özel eğitim programlarına ihtiyaç duymaktadır. İşitme cihazının erken dönemde kullanılmaya başlanması özellikle bu kayba sahip olan çocukların işiterek ve konuşarak (işitsel-sözel yöntem) normal lisan gelişimini yakalamayı amaçlayan programları takip etmeleri mümkün olmaktadır. Fakat işitme kaybı 80-90 dB'e yaklaştıkça işitsel-sözel yöntemle işaret lisanı yönteminin de eklenmesi (total iletişim) gerekli olabilir.

2.4.15. İşitme Kayıplı Çocuğun Sosyal Çevresine Uyumu

Çocuğunuz işitme kaybından dolayı, çevresindeki bazı durumlara uyum sağlamakta güçlükler yaşayabilir. Arkadaşları gibi rahat duyamadığı ve iletişim kuramadığı için bazı kuralları öğrenemez. Bu durumlar da, çocuğunuzun bazı problemler yaşamasına yol açabilir. Anne-baba olarak çoğunlukla bu durumların farkında olursunuz ve bu yüzden çocuklarınıza aşırı ilgi ve koruma sağlamaya çalışabilirsiniz. Sağladığınız bu ilgi ve korumanın aşırı olmamasına özen göstermek sizin elinizdedir. Çocuğunuzun başarabileceği işlerde bile ona yardımcı olmaya çalışmanız, çocuğunuzun kendisini yetersiz hissetmesine yol açabilir. Bu yetersizlik hissi de, çocuğunuzun size bağımlı hale gelmesine sebep olur ve kendi başına bir iş yapamayan bir çocuk olabilir (Ünlü,1987: 37).

İşitme engelli Çocuğunuzun içerisinde bulunduğu çevreye uyum sağlayabilmesi için bazı ihtiyaçlarının göz önünde bulundurulması oldukça önemlidir. Bu ihtiyaçlar 3 başlıkta açıklanabilir.

1) Kişiler Arası İletişim: İşitme engelli bir çocuğun konuşma becerilerinin yaş düzeyinin altında olması beklenen bir durumdur. Bu durumun sürekli olmaması ya da mevcut konuşma becerilerinin gerilememesi için anne-babalara önemli görevler düşmektedir. Çocuğunuzla mümkün olduğunca sık ve olumlu iletişim kurmaya çalışmanız, çocuğunuzun hem sizinle, hem de baksa yetişkinlerle iletişiminde çok daha rahat hissetmesini sağlayacak ve sizleri örnek alarak uygun iletişim becerilerini geliştirmelerine yardımcı olacaktır. Çocuklar 3-6 yaşlar arasında dili çok hızlı bir şekilde kazanırlar. Çocuğunuzla özellikle bu yaşlarda kuracağınız iletişim, onun birçok kelimeyi kavramasına olanak sağlayacaktır. Çocuğunuzun bu kelimeleri söylemiyor olması bilmediği anlamına gelmez. Sizin onunla vakit geçirirken kullandığınız birçok kelimeyi hafızasına depoladığını unutmayın. Kendini hazır hissettiğinde çocuğunuz öğrenmiş olduğu kelimeleri kullanmaya ve kendini yavaş ifade etmeye başlayacaktır (Ünlü,1987:38).

2) Duyusal Yoksunluk: Çocuğunuz çevresel seslerin büyük kısmından uzak kalmaktadır. Bu seslerden uzak kalması, ani ve yüksek bir ses duyduğunda normalden fazla korkmasına yol açabilir. Bu korku, onun kendini güvensiz hissetmesine ve size daha bağımlı hale gelmesine sebep olabilir. Çocuğunuzun belirli çevresel seslere alıksın olması için öncelikle iyi bir dinleme becerisine sahip olması gerekmektedir.

Bu şekilde çocuğunuz, kendisini bulunduğu çevreye ait hissedecektir. Bulduğu ortamdaki taşıtların, insanların, hayvanların, bazı oyuncak ya da elektrikli ev eşyalarının sesleri vb. çocuğun bulunduğu çevreye alışmasını sağlar. Kendisini o çevrenin bir parçası olarak görür ve daha güvenli hisseder. Bu duygular da çocuğunuzun kişilik gelişiminde önemli role sahiptir (Ünlü,1987:38).

3) Sosyal Tutumlar: Çocuğunuza nasıl davrandığınız, onun gelişiminde büyük etkiye sahiptir. Onunla ilgilenmek, onu korumak, ihtiyaçlarını karşılamak birçok anne baba için rahatlatıcıdır; ancak öyle durumlar vardır ki, çocuğunuzun olumsuz yönde etkiler. Bu durumlardan en önemlisi, çocuğunuzun bir hasta olarak görmemenizdir.

Teşhis almasından önce ve teşhis aldıktan sonra, vaktinizin büyük bölümünü hastanede geçiriyor olabilirsiniz. Sürekli kontrol yapılması gerekebilir, testler alabilir.

Unutmamanız gereken en önemli şey, bu sürecin çocuğunuzun hasta olduğu anlamına gelmediğidir.

Hastane süreci, sadece çocuğunuzun uygun eğitim alabilmesi için gerekli bir işlemdir. Çocuğunuz hasta değildir ve bu yüzden ona bir hastaymış gibi aşırı koruyucu ve ilgili yaklaşmamalısınız. Çocuğunuzun aşırı korur, kollar, yapabileceği işleri yapar, her an yanında olursanız, çocuğunuzun bağımlı, sorumluluk alamayan bireyler olmasına sebep olabilirsiniz (Ünlü,1987:38).

2.4.16. İşitme Kayıplı Çocuğun Sosyal Çevresiyle Olan İletişimi

Tüm çocuklar okul döneminden önce, yaşitlarıyla sınırlı bir etkileşim içinde bulunurlar. Paylaşımaları ağırlıklı olarak oyun şeklinde olmaktadır. Tam olarak iletişim kurmayı, okul yıllarında öğrenirler. Her çocuk belirli kurallara uymayı öğrenmelidir. Okul dönemine kadar sürdürdüğü, nispeten bağımsız, yıllarındaki davranış özgürlüklerini bir kenara bırakmayı ve sosyal kurallara, toplum gereksinimlerine uygun davranma becerilerini kazanmalıdır. Bu noktada iletişim becerileri önem kazanır. İşitme kayıplı çocuğun sosyal çevresine uyumu ve iletişimi ile ilgili yaşadıkları sorunlar ve nedenleri aşağıda açıklanmıştır (Tüfekçioğlu,1992:53).

İşitme engelli çocuklar için iletişim kurmak baslı başına zor bir süreçtir. Bu sebeple sözel ifadeleri kullanamadıkları gibi çoğu zaman uygun yüz ifadesi ve mimikleri de kullanmada başarısız olurlar. Çabaları genelde başarısızlıkla sonuçlanır. Duygularını davranışsal olarak belirtse bile, sebeplerini açıklayamazlar. İletişim kurma çabalarındaki bu güçlükler, işitme engelli çocuklarda huysuzluk, aksilik nöbetlerine yol açar. Her ne kadar bu tür huysuzluk nöbetleri tüm çocuklarda görülse de, sıklık ve derece açısından, işitme engelli çocuklarda daha yoğundur. Bu nöbetler, yere yatma, tepinme, tekmeleme, çığlık atma, ağlama ve ısırma gibi davranışlarla kendini gösterebilir (Tüfekçioğlu,1992: 55).

İşitme engelli çocuklar ailede, aile bireyleri arasında, özellikle kardeş iliksilerinde yalnız kalabilirler. Anne ve baba koruyucu bir tutum geliştirirken, kardeşler uygun iletişimsel davranışları geliştirmeyebilirler. Anne ve babanın aşırı koruyucu tutumunun sonucunda, işitme engelli çocukta bağımlılık gelişerek, olumlu benlik kavramı engellenir. Bu durum ise işitme engelli çocuğun diğer insanlarla iletişim

kurmasını daha çok zorlaştırarak toplum tarafından reddedilen bir birey olarak yetişmesine neden olur ve çıkabileceği zor bir kısır döngü içinde kalabilir. İletişimsel becerilerinin gelişmesi için, çocukların her şeyden önce, yaşlılarıyla sosyal bir etkileşim içine girmeleri gerekmektedir. Sosyal etkileşim çocukta olumlu benlik gelişimini sağlayarak, kendini kabullenme ve başkalarını kabullenme duygularını güçlendirmektedir. Sosyal etkileşim, temel sosyal ihtiyaçların doyurulması için gereklidir. Güçlü bir sosyal etkileşimde olumlu benlik gelişiminin yanı sıra, bağımsız birey olma, paylaşma, işbirliği gibi toplumsal temel öğeler yerleşir. Normal işiten yaşlıları ile fiziksel yakınlık kurma, sosyal kaynaşma için yeterli değildir. İşitme engelli çocukların yaşlılarına karşı, uygun bir şekilde iletişimi başlatmaya ve devam ettirmeye ihtiyaçları vardır. Ancak, sosyal iletişim ve etkileşim yeteneklerinden yoksun oldukları için konuşmayı başlatma ve devam ettirme, paylaşma ve birlikte oyun oynama gibi becerileri geliştirememektedirler. Dil kapasitesinin düşüklüğü iletişim kurma becerilerini zayıflatır, iletişim kurmadaki güçlük ise, temel olarak, sosyal becerileri olumsuz etkiler. Bu olumsuzluklar, saldırganlık ve içine kapanıklık gibi davranışlarla ortaya çıkabilmektedir (M.E.B, 2003).

Sosyal uyumun temel bileşenlerinden biri olan sosyal davranışların gelişimi de işitme kaybından olumsuz yönde etkilenir. Bu olumsuzluk klinik boyutta, davranış problemleri olarak adlandırılır. İşitme engelli bireylerde, normal işiten bireylere göre daha sık oranda davranış bozukluklarına rastlandığını belirtilmektedir.

İşitme engelinin sosyal etkileri göz önüne alındığında, sosyal uyum düzeyinin daha düşük olmasının temel etkenlerinden birisinin de, bireyin sağlıklı iletişim kuramaması olduğu söylenebilir. İletişim eksikliği, işitme engelli bireylerin kendilerini zaman içinde toplumdan izole etmesine sebep olur.

Bu izolasyon, bireyin yalnız, utangaç ve içine kapanık olmasına yol açar. Kendilerini sosyal olarak geliştiremezler ve sosyal yeterlilik düzeyleri de buna bağlı olarak zayıf olur. İletişim becerisinin zayıflığı sosyalleşememeyi beraberinde getirir. Bu da, zayıf ya da tam olarak gelişmemiş sosyal becerilerin geri kalmasına yol açar (M.E. B, 2003).

İşitme engelli çocuğun davranışlarında bozukluk olarak adlandırılan içine kapanma, aşırı kaygı gibi davranışlar, diğer çocuklar tarafından tamamen reddedilmesine yol açmaktadır. İletişim kurabilmede zorluk çeken çocuk, çevresi tarafından da

uzaklaştırılınca, iyice kendine dönmekte, grup ortamına katıldığı durumlarda ise saldırgan ve öfkeli olmaktadır. Böylece kendi içlerinde yaşadıkları bu sorunlardan dolayı zihinsel engelli sinir hastalıkları görülebilmektedir.

2.4.17. İşitme Engelli Çocukların Eğitimi Konusunda Milli Eğitim Bakanlığı'nın Yaklaşımı ve Bu Konudaki Düzenlemeleri.

Özel eğitim okullarında işitme engellilere okul öncesi, ilköğretim ve ortaöğretim düzeyinde eğitim verilmektedir. Okul öncesi eğitimi dışında her kademedede, işitme engelli öğrenciler yatılı ve gündüzlü olarak eğitim görmektedirler. İşitme engelli çocukların okul öncesi eğitimlerinde, çocuklara günlük yaşamda gerekli bazı temel davranışlar kazandırılmakta ve çocuklar ilköğretime hazırlanmaktadır. Ayrıca işitme engelli öğrencilerin normal okullarda akranlarıyla birlikte eğitim görmelerine de önem verilmektedir. "kaynaştırma" olarak tanımlanan bu uygulamaların yaygınlaştırılmasına çalışılmaktadır. Böylelikle akranlarıyla sosyal ve duygusal yönden hayatı paylaşımları sağlanmaktadır (M.E. B, 2003).

İşitme engelli çocukların eğitimlerinde ortam düzenleme, eğitimin kalitesini büyük ölçüde etkilemektedir. Sınıfların yalıtımı, uygun araç-gereç ile donatımı ve çocukların ferdi grup işitme cihazları ile eğitim faaliyetlerine katılımları esastır. Bakanlığımız işitme engelliler okulları ve işitme engelliler özel sınıflarının uygun eğitim ortamlarına kavuşturulması yönünde yürüttüğü çalışmaları devam ettirmektedir. İşitme engelliler ilköğretim okullarında dudaktan anlama ve ses eğitimi çalışmaları, Türkçe dersi içinde ve çocukların davranış gelişimlerine uygun olarak düzenlenmektedir. İşitme engelliler ilköğretim okullarından ve özel sınıf kaynaştırma programından mezun olan öğrencilerden durumu uygun olanlar İşitme Engelliler Çok Programlı Liselerine veya Endüstri Meslek, Ticaret Meslek ya da Kız Meslek Liselerine Bakanlığımızca sınavsız olarak yerleştirilmektedir. İstanbul, Kayseri, İzmir, İçel, Ordu, Trabzon, Isparta ve Afyon-Bolvadin'de işitme engellilerin eğitimi için çok programlı lise uygulamasına başlanmıştır. Bu okullarımızda öğrencilerimize akademik eğitimin yanı sıra meslek eğitimi de verilmektedir (Tüfekçioğlu,1992).

2.4.17.1. Ülkemizde Kaç Tane İşitme Engelliler Okulu Var?

Ülkemizde son beş yılı incelediğimizde ortalama 48-49 tane arası işitme engelliler ilköğretim okulunda bulunmaktadır. Öğrenci sayısı olarak senelik ortalama 5755 öğrencinin öğrenim gördüğü tespit edilmiştir. İşitme Engelliler Okulu olarak 8 tane Çok Programlı Lisesi bulunmaktadır.

Öğrenciler kaynaştırma eğitiminden yararlanamayacak durumda ise ve bulunduğu yerde de işitme engelliler okulu yoksa kontenjanı müsait olan en yakın işitme engelliler okuluna yerleştirilmektedir. Ülkemizde eğitim almak isteyip, eğitim alamayan işitme engelli öğrenci bulunmamaktadır.

2.4.17.2. Ülkemizde, Eğitim Çağındaki İşitme Engelli Çocukların Sayısı/Oranı Nedir?

Uluslararası ölçek olarak kabul edilen engelli nüfusun genel nüfusa oranı olan %14 oranında ve 1997 Genel Nüfus Sayımı Sonucuna göre, işitme engellilerin genel nüfusa oran %0.6 olup tahminen engelli sayısı 377.193' tür. Bu oranlara göre işitme engelliler alanında 135.500 öğrenim çağında nüfusumuzun varlığı tahmin edilmektedir

(T.C.Başbakanlık Özürlüler idaresi Başk,1999).

BÖLÜM III.

BEDEN EĞİTİMİ VE SPOR İLE İLGİLİ KAVRAMLAR

3.1. BEDEN EĞİTİMİNİN TANIMI

Beden Eğitimi Milli Eğitimin temel ilkelerine uygun olarak kişinin beden ruh ve fikir gelişimini sağlamaktır. İnsanın toplum kurallarına uygun olarak yaşaması birbiriyle olan ilişkilerinin iyi örneğini verebilmesi yardımsever insan haklarına saygılı dürüst davranmış zeki ruhsal ve bedensel yapı itibariyle sağlıklı olmasıyla bağlantılıdır.

Beden eğitimi insanın sosyalleşebilmesi ve kişiliğini bulup doğru bir çizgi üzerinde yol almasında büyük rol oynar Spor beden eğitimi faaliyetlerini özelleştirerek çeşitli branşlar da somutlaşmış üst düzeyde yapıldığında fizyolojik psikolojik estetik teknik özellikleri gerekli kılan yarışmaya dayalı ve katı kurallarla çevrili bir etkinliktir. Spor başarıyı genişletme ve yarışmada üstün gelme amacını içerir. Bunun için bedensel açıdan daha yetenekli olanların seçilmesi ve seçilenlerin sürekli ve yoğun bir eğitimle yetiştirilmeleri gerekir. Spor gerçek anlamda başarı gücünün artırılması ve kişisel açıdan en yüksek noktaya çıkarılması yolunda gösterilen yoğun çabadır (Aracı,1996: 24).

3.2. BEDEN EĞİTİMİ VE SPORUN TEMEL AMAÇLARI

Günümüzde beden eğitimi ve spor, yetişmekte olan yeni nesillerin temel kaynağı olan fiziksel, zihinsel, sosyal ve duygusal gelişimini amaç edinen ve genel eğitimin tamamlayıcısı ayrılmaz bir parçası olarak görülen bilinçli ve planlı faaliyetlerdir (Yıldıran, Yetim, 1996: 37).

Beden eğitimi ve sporun temelde genel amacı; beden eğitimi ve sporu günlük yaşantımızın vazgeçilmez bir parçası haline getirmektir. Bir farklı ifade ile beden eğitimi ve spor; bireyin fiziksel ve motorsal gelişimine katkı sağlanması yanında, bireylere bedensel sağlığını koruma ve rekreasyon alışkanlığı kazandırmayı öngörmektedir.

Böylece, ferdin fiziksel kapasitesinin en üst düzeyde tutulması ve geliştirilmesi hedeflenmekte, ayrıca bireylerin sosyal kaynaşma ve insancıl değerler kazanma açısından da gereksinimleri dikkate alınmaktadır. Bu yönde; Türk Milli Eğitimin Amaçları, Atatürk ilkelerine dayalı demokratik Türk toplum düzeninde; kişinin milli, ahlaki, insancıl ve üstün değerler geliştirmesi hedef olarak kabul edilmiştir(M.E. B 1997).

Beden eğitimi ve spor eğitiminden amaç; tüm kişiliğin eğitimidir. Bu amaca yönelik spor eğitimi, zihinsel olduğu kadar fiziksel ve moral eğitimi de ön görmekte, bireyi bütün yönleriyle geliştirmeyi amaçlamaktadır. Dolayısıyla, beden eğitimi ve spor eğitimi; bireyin bedensel, ruhsal ve toplumsal bütünlüğünü zedelemeyen, kişinin toplum yararına en uygun gelişiminin sağlanmasının yanında; sağlıklı, mutlu ve güçlü olma, kişilik, karakter ve ahlaki değerler kazanma, kültürleşme, toplumsallaşma eğitimi demektir(M.E. B 1997).

Bir bakıma spor eğitimi; kişinin büyüme- gelişimini sağlayan en güçlü eğitim dalıdır ve yerine getirilmesi gereken bir insanlık görevidir.

Beden eğitiminin amaçlarının daha iyi bir şekilde yorumlanabilmesi için, çeşitli otoritelerin beden eğitiminin amaçları hakkındaki düşüncelerine bir göz atmakta yarar vardır:

1965 yılında, Amerika Sağlık, Beden Eğitimi ve Rekreasyon Birliği, beden eğitimin beş önemli amacını şöyle ifade etmiştir:

- 1- Çocukların ve gençlerin etkili ve becerikli bir şekilde hareket etmelerine yardımcı olmak
- 2- Çocukların ve gençlerin hareketi anlaması ve değerlendirebilmesi
- 3- Harekete bağlı olan belli bilimsel prensiplerin anlaşılması ve değerlendirilmesi
- 4- İnsanlar arasında daha iyi ilişkiler kurmak.
- 5- Organizmanın çeşitli sistemlerinin gelişmesi

Siclovan' a göre (1979) beden eğitiminin genel amaçları şunlardır:

- 1- Vücudun uyumlu olarak büyümesi ve gelişmesi
- 2- Temel motor becerilerinin ve özelliklerinin oluşturulması ve pekiştirilmesi
- 3- Sosyal hayatta sergilenen olumlu ve çağdaş kişilik özelliklerinin geliştirilmesi
- 4- Çeşitli spor branşlarının uygulanması için ilginin artırılması (Günsel 2004: 11).

Beden eğitimine çocuğun hareket ve oyuna en çok ihtiyaç duyduğu bir zamanda özellikle ilköğretim döneminde başlanmalıdır. Çünkü belli bir yaştan önce kazanılmayan hareket, beceri ve spor yapma alışkanlıklarının sonradan edilmesi oldukça güçtür, hatta olanaksızdır. Beden eğitimi çocukların ihtiyaçlarını karşılar (Nebioğlu 2005: 14.).

Görüldüğü gibi, gelecekte toplumda sorumluluklar yüklenecek yetişkinlerin; iyi alışkanlıklar edinmesinde, gerek bireyler arası gerek toplumlar arası iyi ilişkilerin kurulmasında ve devam ettirilmesinde aynı zamanda barış içinde mutlu yaşamada, çocuklukta başlayan spor faaliyetlerinin büyük bir önemi vardır (Koç 2005: 11).

Beden eğitimi oyun ve spor eğitim amaçlarına ilişkin planlama, program ve uygulamalarda, kişilik gelişim kuramları incelendiğinde görülecektir ki, özellikle gelişim dönemleri eğitim süreci ile yoğun çalışma halindedir. Bu çalışmalar, öğretim yaklaşımları ile ne kadar ilişkilendirilirse, hedef ve amaçlara ulaşma düzeyi o denli kolay olacaktır. Ayrıca gelişim dönemlerinin göz önüne alınması öğretimi büyük ölçüde etkileyecek, yeni öğretim yaklaşımları geliştirmesine neden olacaktır (Topkaya 2004: .67).

3.3. BEDEN EĞİTİMİNİN GELİŞİMDEKİ ROLÜ

Atatürk ilkeleri ve inkılâpları Anayasa Milli Eğitim Temel Kanunu ve Türk Milli Eğitiminin temel amaçları doğrultusunda; öğrencilerin gelişim özellikleri de göz önünde tutularak onların kişisel ve toplumsal yönden sağlıklı ,mutlu ,iyi, ahlaklı ve dengeli bir kişilik sahibi yapıcı,yaratıcı ve üretken milli kültür değerlerini ve

demokratik hayatın temel ilkelerini benimsemiş fertler olarak yetiştirmeleri genel amaçtır (M.E. B, 1997).

1. Atatürk'ün ve düşünürlerin beden eğitimi ve spor konusunda söyledikleri sözleri açıklayabilme
2. Sinir kas ve eklem koordinasyonunu geliştirebilme
3. İyi duruş alışkanlığı edinebilme
4. Ritim ve müzik eşliğinde hareketler yapabilme
5. Tabiatı sevmeye temiz hava ve güneşten faydalanabilme.
6. Milli bayramlar ve kurtuluş günlerinin anlamını önemini kavrayabilme törenlere katılmaya istekli olma.
7. Beden eğitimi ve sporla ilgili temel bilgi beceri tavır ve alışkanlıklar edinebilme.
8. Kamu kaynaklarını iyi kullanma ve koruyabilme.
9. Görev ve sorumluluk alma lidere uyma ve liderlik yapabilme
10. Kendine güven duyma yerinde ve çabuk karar verebilme
11. Spor araç ve tesisleri hakkında bilgi sahibi olma ve bunları gereği gibi kullanabilme
12. Temel sağlık kuralları ve ilk yardım ile ilgili bilgi beceri tavır ve alışkanlıklar edinebilme
13. İşbirliği içinde çalışma ve birlikte davranma alışkanlığı edinebilme.
14. Beden eğitimi genel eğitimin ayrılmaz bir parçasıdır. Beden eğitiminin amaçları genel eğitimin amaçlarına uygundur ve bu amaçların gerçekleştirilmesine katkıda bulunur.
15. Beden eğitimi duyguların kontrol edilmesine katkıda bulunur. Oyun ve spor ortamındaki etkileşim duyguların boşalımını ve kontrolünü için uygun olanaklar sağlar.
16. Beden eğitimi serbest zamanların kullanımına katkıda bulunur.
17. Beden eğitimi karakter ve kişilik gelişimine katkıda bulunur. Güçlü bağlar bağlılık takım ruhu grup etkileşimi oyun ve spor alanlarında görülen

özelliklerdir. Bu özelliklerin kişilik gelişimine katkıları vardır. Takım arkadaşlarına rakibe uyum toplumsal uyumun sağlanmasına etkili olur

18. Psikomotor becerileri geliştirir.
19. Sağlık ve korunma alışkanlıklarının gelişimini sağlar.
20. Zihinsel gelişim için olanaklar sağlar.
21. Beden eğitimi organik gelişimlere katkıda bulunur.
22. Beden eğitiminin temelinde biyoloji psikoloji ve sosyoloji belirtileri yer alır. Programların planlanmasında bu alanlardan yararlanılır (Göral, 2001).

Ulusların geleceği yetişmiş ve yetişmekte olan gençlerin fiziksel ve ruhsal olgunluğuna bağlıdır. Uygarlık bireye verilen önem ve bu önemle bağlantılı olarak ona verilen eğitime dayanır. Eğitimden beklenen bireylerin gizli güçlerini ve yeteneklerini ortaya çıkararak en üst düzeyde geliştirilmesine yardım etmektir. Bireyleri fiziksel zihinsel duygusal ve toplumsal yönleriyle bir bütün olarak eğitimdeki amacın yerine gerçekleştirilmesi bireyin zihinsel eğitimi yanında fiziksel eğitimi ile olasıdır. Beden eğitimi genel eğitimin vazgeçilemez bir parçasıdır. İnsan organizması hareket için yaratılmıştır. Hareket bir organizmanın normal fonksiyonlarının devam ettirilmesinde ve sağlıklı olmasında gereklidir. Hareket; toplumsal deneyim sağlık ve fiziksel uygunluk vücut dengesini araştırma estetik deneyim gerginliğin boşaltılması mükemmel ve üstün oluş boyutlarında incelenmekte ve hareketin çok boyutluluğu tanımlanır. Hareket etmeyi öğrenme ve hareketler aracılığı ile katkıda bulunur (Aracı, 1996: 54).

Bu çerçevede beden eğitimi bireyin fiziksel psikomotor zihinsel duygusal ve toplumsal gelişimine katkı sağlayarak sağlıklı ve zihinde kalmaları amacına yönelik olmasıyla organize edilebilecek çeşitli spor etkinlikleri ile ve sağlıklı yaşam için bedensel etkinliklerin hepsi olarak ele alınabilir.

3.4. BEDEN EĞİTİMİNDE ÖLÇME VE DEĞERLENDİRME

Öğrencinin sadece fizik yeteneklerinin ölçülerek sonunda not takdir edilmesi kişinin sadece devimsel gelişimiyle ilgili verileri ortaya koyacaktır. Oysaki zihin duygu ve

sosyal yönden sağlıklı ve dengeli bir gelişim beden eğitimi ve sporun başta gelen amaçlarındandır. Bu alanlarla ilgili bilgi beceri ve alışkanlık gelişiminde değerlendirilmesi esas olmalıdır. Not vermek bir işlem değil eğitim sürecinde bir araç olmalıdır. Öğrencilerin ders dışındaki tüm spor etkinlikleri göz önüne alınmalıdır (M.E. B, 1997).

3.4.1. Beden Eğitiminde Değerlendirme İlkeleri

1. Her öğrenci kendi yeteneklerine göre değerlendirilmelidir.
2. Not vermede; disiplin ilgi çaba ve çalışmalara katılma ön planda olmalıdır.
3. Nicel ölçüm yapılarak değerlendirilmemeli not verilmemelidir. (su kadar attın su not; bu kadar attın bu not gibi). Öğrenci beceri ölçümüne dayalı bir değerlendirmenin haksızlığını hemen sezer içten içe eziklik-kırgınlık duyar. Adalet ve güven duygusu sarsılır derse ve öğretmene ilgi ve sevgisi kaybolur.
4. Değerlendirme; eşit çalışma ve olanaklardan eşit yararlanmaya dayanmalıdır.
5. Değerlendirme ölçekleri ve yöntemi önceden öğrencilere açıklanmalıdır.
6. Değerlendirme öğrencilere açık tutulmalıdır.
7. Değerlendirme amaca uygun tekniklerle yapılmalıdır. Özellikle test dışı teknikler kullanılmamalıdır. (gözlem etkinlik derse devam kıyafet ders içi ve dışı tavır ve davranışlar ders içi ilgi ve gayreti ağırlıkta olmalıdır (İnal, 1998).

3.5. SPOR KAVRAMI

3.5.1.Sporun Tanımı

Beden eğitimi ve spor kavramları sık sık birbirlerinin yerine ya da yan yana kullanılan iki kavramdır. Sporu tanımlayacak olursak; spor belirli kurallar çerçevesinde yapılan ve yarışmayı esas alan bir uygulama alanıdır (Aksoy, 1999).

Spor evrensel kültürün bir parçası olup dünyada dili, ırkı, dini farklı insanları birleştiren önemli bir vasıta. Dünya barışına katkı sağlayan bir etkinliktir diyebileceğimiz gibi çağımız sporunu; fiziksel faydalarının yanı sıra insanların ruhsal

sağlığını da olumlu yönde etkilemek sosyal ve moral kazançlar sağlamak amacı ile yapılan hareketler topluluğu olarak da tanımlayabiliriz. Görüldüğü gibi sporun belirli sözcükle kalıplaşmış klâsik bir tanımı yoktur (Göral, 2001: 6).

İnsanlık tarihinden bu güne değin insanoğlu hep çalışa gelmiştir. İlk çağlardan günümüze kadar savaş için çalışmış barış için çalışmış kendi egoları olduğu kadar içinde buldukları toplum için çalışıp durmuşlardır. Peki böyle bir efor kaybı ile bu insanların hepsi spor mu yapıyordu? Sözcüğünün bu günkü tanımına göre tarihte spor ne zaman başlamıştır? Sporun ne zaman başladığının belirlenmesi hemen hemen olanaksızdır. Bazı araştırmacılar bu soruya "Spor insanlığın yeryüzüne yayılması ile başlamıştır." Derken bazıları ise sporu; "insanların ilk çağlarda ana babalarından daha sonra içinde yaşadıkları kavim ve kabilelerden taklit etmek suretiyle öğrenmişler." demektedirler. İnsanın doğadaki ilk hareketini spor olarak kabul edersek bu konudaki görüşlerin çatıştığını görürüz. Spor vücudu çalıştırmak suretiyle elde edilen güçle bazı işleri yapmak demektir anlamında kullandığımızda; ilk çağlardan bu güne değin yaptığımız her türlü çalışmanın spor olduğunun kabullenilmesi gerekirdi. Günümüz anlayışına göre spor ilk başta çok önemli bir kitle eğitim vasıtasıdır. Spor insan bedenini fiziki yönüyle geliştirdiği gibi oyunlar hareketler yarışmalar vasıtasıyla aynı zamanda insan seciyesini egosunu davranış niteliğini psikolojik yapısını belirleyen yeni bir bilim dalıdır (Çöndü, 1997: 95).

Sporun getirdiği farklı sorunlara ait bilimsel bulgu tartışma ve metotların oluşturduğu alana spor bilimi diyoruz. Günümüz özellikle sporda ileri gitmiş ülkelere on yıl öncesine göre daha farklı algılanmaya başlamıştır. Örneğin spor meslek alanları alt gruplara ayrılmış bu meslek dalları da kendi konularında uzmanlık gerektiren meslekler haline gelmişlerdir. Çok yakın bir zamana kadar ülkemizde de hepimizin bildiği gibi spor meslek dalı olarak sadece beden eğitimi öğretmenliği ile branş antrenörlüğü bulunmaktaydı. Oysa şimdi spor'a ilişkin öğretmenlik kondisyon ve sağlıkla ilgili meslekler spor yönetimi spor basını ve yayıncılığı spor hukuku spor danışmanlığı spor bilimcisi spor hekimliği spor istatistikçisi ve benzeri birçok değişik meslek grupları ortaya çıkmıştır. Bunlar da kendi içerisinde alt gruplara ayrılmaktadırlar(Çöndü, 1997: 95).

Uluslararası spor karşılaşmalarının bir savaş değil tersine bir barış unsuru olduğu hepimizce bilinmektedir. Nasıl ki bir devletler hukuku varsa bir de uluslararası spor hukuku vardır. İnsanoğlunun tekâmülü ile eski Yunandan bu güne değin gelişen

kurallar bu gün ileri düzeydeki prensiplerine ulaşmışlardır. Dolayısı ile sporda kuvvetli olan kazanır zor kullanan kaybeder. Bireysel anlamda spor kişinin egemenlik ve olanaklarını değerlendirme duygularını geliştirir. Dolayısı ile kişi ve ulusların eğitimini tamamlar. Müşterek eğitim esasına dayanır ve spor ulusların akıl ve eğitim düzeyinin aynasıdır. Spor uluslararası plâtfomda savaşların en asilidir. Çünkü o barışın savaşıdır. Uluslararası spor savaşları politik savaflara benzemez hizipler gruplar oluşmaz. Sportif karşılaşmalar mertçe hilesiz dostça ve kısacası sportmencedir. Böyle bir sportmenlik için insan doğuştan sporcu olamaz o unvanı hak etmesi kazanması lâzımdır. Uluslararası yarışmalarda sporcuların hepsinde aynı duygu vardır. İç dünyalarını aynı heyecan ve düşünce kaplar. Bu öyle bir dünya savaşıdır ki hiç bir ulusa yönelmiş değildir. Taraflar karşı karşıya gelmekle birlikte ideal tektir. Dünya gençliği bu muhteşem kalabalık içinde her renk saç her cins tene ve dünyada mevcut bütün ırklara rastlamak mümkündür. Zaten olimpiyat oyunlarının birbirine geçen beş halkası beş kıtanın birbiri ile kenetlenmesini ifade etmiyor mu? Bu topluluk gençlerin bir dava uğrunda birleştiği muhteşem bir tablodur. Sporun anayasası sağlığa birlik ve beraberliğe kardeşliğe arkadaşlığa ve dostluğa dayanan bir insan topluluğu ekolüdür (Erkal,1996: 43).

Spor bilim adamları son yıllarda "Beden Eğitimi" sözü anlamına itiraz etmekte ve beden sözcüğü canlı organizmanın sadece fiziksel yönünü ifade etmekte demektedirler.

Oysa fiziki yapı ile zihnin birbirinden soyutlanamayacağını günümüz eğitim felsefesi kavramında beden eğitiminin daha doğrusu spor eğitiminin amaçları beden sözcüğünün çok ötesindeki amaçlara yönelmektedir. Bunlar sosyal fiziksel duyuşal ve bilisel gelişmelerdir. Bu amaçlar doğrultusunda beden eğitiminin beden geliştirilmesinin ötesinde çok daha fazla anlam taşıması nedeniyle spor bilimcileri bu sözcük yerine "Spor Eğitimi" sözcüğünü kullanmaya başlamışlar ve spor kültürü ile hareket fenomeni birlikteliği beden eğitiminden spor eğitimine geçişi sağlamıştır. Böylece 20. Yüzyıl sonlarında "Spor Bilimleri" adı verilen yepyeni bir dal diğer bilim dalları arasında yerini almıştır (İnal, 1998).

3.5.2. Eğitim ve Spor

Eğitim sporun en önemli boyutlarından birisidir. Spor bu boyutuyla ele alındığında iki şekilde değerlendirilmesi gerekir. Spor için eğitim ve eğitim için spor. Spor için eğitimde spor amaçtır ve sporun en üst düzeyde gerçekleştirilebilmesi için eğitimden yararlanır. Sporcu eğitimi ,antrenör eğitimi ,seyirci eğitimi hakem ve spor yöneticilerinin eğitimi söz konusudur. Bu anlamda eğitim sporun hizmetindedir ve sporun teknik estetik ve performans düzeyini yükseltmek için vazgeçilmez bir yoldur. Antrenman bilimi ve spor fizyolojisi spor psikolojisi spor yönetimi ve işletmesi spor pedagojisi gibi pek çok bilim dalı spor için eğitimde önemli yer tutar. Eğitim için sporda ise spor eğitimin hedeflerine ulaşması için kullanılan araçlardan sadece bir tanesi ama belki de en eğlencelisi ve doğru kullanıldığında en etkilisidir. Eğitim bireyin davranışında kendi yaşantısı yoluyla ve kasıtlı olarak istendik değişim meydana getirme sürecidir. Kasıtlı olarak kültürlenmeye eğitim denilir. Genel anlamda eğitimin dört amacı vardır. Bireyi kültürlendirmek, toplumsallaştırmak, üretken olmasını sağlamak ve bireyselleştirmektir. Bireyselleştirmede bireylerin gizli güçlerinin ortaya çıkartılması ve istenen doğrultuda değiştirilmesi söz konusudur. Bu değişim bilişsel duysal ve psikomotor alanlarda oluşturulabilir. Eğitimle aktarılan kültürel değerler; müzik resim yontu folklor bilim teknik spor vb. olarak ele alınabilir. Toplumsallaştırma bireyin o toplumdaki yazılı olan ve olmayan kuralları benimsemesi anlamındadır. Üretkenlik bireyin kendi yeteneklerine uydun bir iş sahibi olarak kendi geçimini sağlaması toplumun zenginliklerini koruyan ve kalkınmasına katkıda bulunan sağlıklı mutlu ve dengeli bir insan olmasıdır. Günümüzde eğitimin amaçlarının bireyi nedenini anlamaksızın yapacağı tercihlere koşullandırmaktan çok özgürce tercihler yapmaya teşvik etmek olduğu kabul edilmektedir. Bu bakımdan eğitim bireyin özgür kılınmasında önemli bir etken olmaktadır. Burada sözü edilen özgürlük kavramı; insana değer verilmesini insanların eşit haklara eşit fırsatlara sahip olmasını da kapsamına almaktadır. Bu durumda eğitimin bireyi bir yurttaş olduğu kadar bir insan olarak da biçimlendirmesi gerekir. İnsan fiziksel zihinsel ve ruhsal yönleriyle bir bütün olarak değerlendirilmeli eğitim bu hizmeti gerçekleştirecek şekilde düzenlenmelidir.

Aksi takdirde belli bir eğitim düzeyinde bir meslek sahibi ve yeterli bir geliri bulunan ancak kendini gerçekleştirememiş pek çok insan ortaya çıkmaktadır.

Başarılı görünümüleri arkasında mutsuz ve dengesiz yaşantılarıyla bu insanlar topluma beklenen katkıyı sunamamaktadır (M.E. B.1997).

Maslow'a göre kendini gerçekleştirmiş kimselerdeki belli başlı özellikler şunlardır.

- 1- Kendini başkalarını ve doğayı kabul etme
- 2- İçten geldiği gibi doğal ve sade davranabilme
- 3- Kendi dışındaki bir soruna yönelebilmeye
- 4- Yalnız kalabilme ve bundan hoşlanma
- 5- Güzellikleri takdir edebilme
- 6- İnsanlık âlemi ile kendini özdeşleştirebilme
- 7- Başkaları ile yoğun ilişkiler kurabilme
- 8- Eşitlikçi ve yoğun ilişkiler kurabilme
- 9- Yanlış ile doğruyu iyi ile kötüyü amaç ile aracı ayırt edebilme
- 10- Yaratıcı nüktedan ve kendine has olabilme

Bütün bu özellikler insana önce kendini sonra başkalarını tanıyabilme fırsatının olabileceği yoğun yaşantılar sayesinde kazanılabilir. Spor bunun en güzel örneklerinden biridir (Solak ve diğerleri, 2002:91).

Spor ortamı içinde birey kendi yeteneklerini ve başkalarının yeteneklerini tanımayı eşit koşullarda yarışmayı yenilgiyi kabullenerek başkalarını takdir edebilmeyi kazandığı zaman mütevazı olabilmeyi başkalarına yardım etmeyi doğayla ve zamanla yarışarak zamanını ve emeğini en uygun şekilde kullanmayı öğrenir.

Bu anlamda spor insanı çok yönlü olarak hayata hazırlamayı amaçlayan çağdaş eğitim sisteminin önemli bir aracıdır (Solak ve diğerleri, 2002:91).

Sağlıklı insanlar sağlıksız insanlardan daha güvenilirdirler. O halde gelecekte toplumda sorumluluklar yüklenecek yetişkinlerin iyi alışkanlıklar edinmesinde gerek bireylerarası gerekse toplumlararası iyi ilişkilerin kurulmasında ve devamında çocukluktan başlayan beden eğitimi ve spor faaliyetlerinin büyük önemi vardır. Bu bakımdan sporun üzerine değinilmesi gereken bir konu oluşu dünya ülkeleri tarafından da ele alınmıştır. UNESCO gibi kuruluşlar bu konuya önemle eğilmiştir

dünyada birçok ülke beden eğitimi ve spor derslerinin arttırılması yoluna gitmiş sporda başarılı öğrencilere burslar ödüller vererek teşvik etmişlerdir. Eğitim dönemlerinde gereği gibi ele alınmayan hareket ve beden eğitimi çocukta ve okul gençliğinde spor bilincini ve alışkanlığını oluşturamamaktadır. Sonuçta bedensel enerji kapasitesini iyi kullanamayan bedensel ruhsal ve toplumsal yönden sağlıklı nesiller yetiştirme sorunuyla karşılaşmaktadır. Okul öncesi ve ilkokulların ilk sınıflarında müfredat programlarına baktığımızda bu programların günlük işlere ve anlayışa dayalı temel becerileri edinme ve geliştirmeyi ön plana aldığı taklidi hareketlere ve dramatik vizyona yer verildiği görülmektedir. İlkokullarda beden eğitimi derslerinin büyük bir çoğunluğu temel sportif eğitimden yoksun sınıf öğretmenlerince islendiği göz önüne alınırsa uygulamanın ne derece sağlıklı olacağı düşünülmelidir. Eğitime yapılan yatırımın insana yapılan yatırım olduğunu kabul ederek teorik anlamda kabul edilenlerin hayata geçirilmesi gerekir. (Aracı,1996: 25).

Verhaegen'in belirttiği gibi sporun eğitimde yararlı olabilmesi için bir topluluk içerisinde bireysel özgürlüğün egzersizi kendini ve başkalarını daha iyi tanıma iletişim ve değişim duygulanım gücünün gelişmesi sevinç ve mutluluk kaynağı olması çeşitli bedeni ahlaki ve entelektüel değerleri yaşanmış deneyimler haline getirmesi gerekir. Eğitimin başlangıç noktasında da kısa ve uzun vadeli amaçlarının temelinde de insan vardır. Bu anlamda eğitimin bir parçası olarak spor toplumsal sağlık huzur ve barış için insanın bütünlüğüne ve tüm kişiliğine katkıda bulunacak şekilde değerlendirilmelidir. Her bireyin karşılanması gereken sosyal ihtiyaçları arasında ait olma sevilme tanınma ve kabul edilme isteği bulunur.

Bu ihtiyaçları karşılandığında bireyin topluma uyumu kolaylaşacaktır. Spor eğitim sistemi içinde gereken yeri ve önemi alıyor ise bireye bu ihtiyaçlarını karşılama olanağı sağlanmış olur. Sosyal tatmini yaşayan birey mesleki yönden eğitilmek toplumsal idealleri benimsemek ve toplumsal gelişmeye katkıda bulunmaya hazır durumdadır (Öztürk,1998: 27).

Günümüz Almanya'sında her dört yurttaştan birinin bir spor kulübünün aktif üyesi oluşu bu ülkede engelliler ve hatta çocuklu annelere yönelik spor programlarının varlığı çağdaş endüstriyel bir toplumda sporun yerini göstermektedir. Almanya'da bu durumdan dolayı halkın spora bakış açısı ve sporu sevmesine katkıda bulunmuştur ve farklı spor dallarında büyük başarılar yakalanılmıştır.

Ülkemizde de spor temel eğitim programı içinde beden eğitimi dersleri ile yerini almıştır.

Beden Eğitimi derslerinin amacı ise Atatürk ilke ve inkılâpları Anayasa Milli Eğitim Temel Kanunu ve Türk Milli Eğitimin temel amaçları doğrultusunda; öğrencilerin gelişim özellikleri de göz önünde tutularak onların kişisel ve toplumsal yönden sağlıklı mutlu iyi, ahlaklı ve dengeli bir kişilik sahibi yapıcı yaratıcı ve üretken milli kültür değerlerini ve demokratik hayatın temel ilkelerini benimsemiş zeki ,çevik vatanını, milletini seven bir gençlik yetiştirmektir.

3.5.3. Beden Eğitimi ve Spor

Beden Eğitimi kavramının sözcük olarak ortaya çıkması batı dillerinde 18. yüzyıl ortalarına rastlar. Büyük Eğitim Reformu hareketlerini destekleyenler 19. yüzyılın geleneksel okul, tümenine karşı bir tepki olarak beden eğitimi yerine spor deyimini tercih etmişlerdir (Brodmann 1984: 243).

Nitekim bu yüzyılın ilk çeyreğinde okul Beden Eğitimi anlayışıyla yeni bir çığır açan Avustralyalı biyolog- eğitimci Gaulhofer “Beden Eğitimi insan bedeni yoluyla yapılan genel eğitim, etkinlik noktası, insan bedeni; amaç insanın tüm kişiliği ve bütünüdür şeklinde tanımlamıştır.

Beden eğitimi ve spor bireyin birçok yönden gelişimini sağlayan; fiziksel, bilişsel, duygusal ve sosyal gelişiminde rol alan bir olgu, bir disiplindir. Çok yönlü gelişimi sağlaması nedeniyle beden eğitimi; eğitim, öğretim amaçlarının tümüyle gerçekleşebildiği hemen hemen tek alan niteliğindedir (Gülüm, 2008).

Strchmeyer; Beden Eğitiminin; insan vücudunun eğitimi olduğunu, bu eğitim anlayışında bedensel hareketlerin kendi özünde bir değeri olmayıp araçsal bir değeri olduğunu savunmuştur (akt: Keşke, 2007).

Beden Eğitiminin hareket etmeyi öğretmek ve hareket yoluyla öğrenmek biçiminde tanımlayan Tamer; fiziksel hareketlerin planlı bir gelişme doğrultusunda yaşantıya dönüştürülmesi gerektiğini açıklamıştır (Tamer 1987: 6).

Keten'e (1972) göre, sosyal, kültürel ve ekonomik kalkınmanın başlıca unsuru insan gücüdür. İnsanların günlük yaşamlarını devam ettirebilmeleri, fiziksel ve ruhsal gelişmelerini sağlamaları için beslenme, uyuma, barınma gibi ihtiyaçları yanında

bedensel hareket içinde bulunmaları da gereklidir. Spor faaliyetlerinin vücut yapısını geliştirici ve eğitici rolünün yanında, fikir ve ruh sağlığında da önemli bir rolü vardır. Özellikle genç nesillerin yapıcı ve yaratıcı olmasında, sosyal kaynaşmada ve milli dayanışmanın sağlanmasında beden eğitimi ve sporun sosyal ve kültürel kalkınmada katkısı pek çoktur. Bu açıdan, etkili ve çekici bir eğitim unsuru olan spora fonksiyonel ve modern eğitim modelinde, planlama faaliyeti içerisinde gereken önemin verilmesinde fayda vardır. Beden eğitimi ve spor hareket faktörünün her çeşidini ve bütün prensiplerini kaplar (Yergin, 2002).

Ertürk'e (1998) göre, tutumla, ilgiler, beceriler ve bilgi ile ilgili hedeflerin gerçekleştirilmesinde birbirinden farklı unsurlar, yaptırıcılar, ipuçları, pekiştiriciler ve malzemeler olabilir. Öğrencilerin tutumlara ilişkin sonuç alabilmesi için onların öğrenme süreciyle bağlantılı olduğunu, değiştiğini ve biçimlendirildiğini bilmeleri gerekir ve öğretmenler, istenilmeyen tutumların yerine ve hedef davranışların gerektirdiği yeni tutumları, öğrencilere sunmakla yükümlüdürler (Başaran, 1996).

Beden eğitimi ve spor toplumda önemli bir olgu olduğu kadar, toplumun en küçük yapı taşı olan bireylerinde gerek bedensel yönden gelişimi gerekse zihinsel ve sosyal yönden sağlığı açısından büyük önem taşımaktadır. Beden eğitimi ve spor insanın doğasında bulunan saldırganlık güdüsünün denetim altına alınması için uygun bir yarışma ortamı hazırlayan ve bireyin toplumsal uyumunu kolaylaştıran kişilerin ruh ve beden sağlıklarının güvence altına alan etkinlikleri içerir (Armstrong ve ark. 1998).

Selçuk (1983) beden eğitimi ve sporun 'genel eğitimin moral entelektüel ve fizik bölümlerinden biri olarak, çevik dayanıklılık gözü pek ve iyi yurttaş yetiştirmekte uygulanan bedensel hareketlerin tümü' olarak değerlendirmiştir (Çolakoğlu ve Karacan 2006).

Beden eğitimi ve spora ise, daha farklı bir açıdan yaklaşarak 'incelik isteyen bedensel hareketlerin doğrudan kendisinden zevk alınırken eğlendiren, hatta dinlendiren bir etkinlik' olarak tanımlamıştır.

Beden eğitimi dersi amaçlarını öğrencilerin hareketlere katılımından zevk alacakları şekilde tasarlanmasını, bunun için özel programlar planlanması gerektiğini ifade etmektedir. Beden eğitimi ve spora ilişkin bu amaçların hayata geçirildiği takdirde etkili olacağını ve okullarda beden eğitimi ve sporun değerinin tamamen kabul

edilebileceğini belirtmektedir. Beden eğitimi derslerinde öğretim sonuçları izlendiğinde bizi “ yaşam boyu aktivite” amacımızı karşılamaktadır. Beden eğitimi ve sporda amaçlar; her yönüyle gelişmiş ve sağlıklı bir toplumun yetiştirilebilmesi için öğrencilerin kendi kendilerinin yönlendirebilen, disipline edebilen, sorumluluk duygusu olan ve akıllı seçenekler yapabilen birer kişi olarak yetişmelerini sağlayacak şekilde planlanmalıdır (Aslan ve ark. 2003).

Gelişmiş olan toplumlarca uygulanan en önemli eğitim araçlarından biri olan beden eğitimi ve spor aktivitelerinin amacı, insanların fiziki, sosyali psikolojik, kültürel ve zihni gelişimlerine katkıda bulunarak toplumun sağlıklı nesiller olmasını sağlamaktır. Eğitimde amaçlarının gerçekleşmesi öğrencinin zihinsel eğitiminin yanında fiziksel eğitimiyle olanaklıdır. Beden eğitimi ve spor, genel eğitimin ayrılmaz bir parçasıdır. Arasında bir paralellik bulunan her iki eğitim, bir bakıma, birbirini tamamlayıcı bir nitelik taşır.

3.5.4. Toplumsal Yönden Sporun Önemi

1. Yeni bir güne zihinde canlı bir şekilde ve yapacağım faaliyete istekli ve kuvvetli başlamayı sağlar.
2. Toplumsal sorumluluğu geliştirmede fayda sağlamaktadır.
3. Kendini kontrol etmeyi öğreterek başkalarına kurallara uymaları ve onlara saygıyı öğretir.
4. Ölçülü ve planlı bir biçimde çalışmayı ve dinlenmeyi öğretir.
5. Beraber olma birlikte iş yapma ve bireyin toplumda kendisini belirlemesine olanak sağlar.
6. Bireyin sağlıklı yaşaması ve halsizlik yorgunluk hissi duymadan güne başlamasında katkısı bulunmaktadır (Öztürk,1998: 94).

3.5.5. Ekonomik Yönden Sporun Önemi

1. İş gücünü arttırmaktadır.
2. Yapıcı ve üretici yeteneklerini geliştirerek daha verimli kullanılmasını sağlar.

3. İş görev ve meslek sorumluluğu kazandırarak verimin artmasını sağlar.
4. Bilgi alanında ihtisaslaşmayı ve yaratıcılık gücünü geliştirerek kültür seviyesini artırır (Öztürk,1998: 94).

3.5.6. Çocuk Ve Gençler İçin Spor Eğitiminin Önemi

1. Spor aktiviteleri etkili ve çekici bir eğitim unsurudur.
2. Bireyi topluma hazırlayarak uyum sürecini kısaltır.
3. Kişiye toplum da önem verilmesini ve onurlu bir üyesi olmasını sağlar.
4. Genç nesillerin yapıcı yaratıcı ve üretici olmasında sosyal kaynaşma ve kültürel kalkınmaya büyük etkisi katkısı olmaktadır.
5. Spor bir bütün hastalıklar için tedavi yöntemi olmaktadır.
6. Toplumların ve toplumlar arası eğitim ve kültür düzeylerini artırır.
7. Başarılı olma isteğini arttırarak başarılı olunmasının en önemli husustur.
8. Kötü alışkanlıklardan uzak durarak iyi alışkanlıklar edinmede önemli bir rolü vardır.
9. Kişilere statü kazandırır gelir düzeylerinin arttırılmasında yardımcı olur.
10. Rekabet, mücadele işbirliği ve uyum sağlar.
11. Spor edinilmiş olunan kötü alışkanlıklardan daha kolay kurtulmaya yardımcı olur (Öztürk,1998: 94).

3.5.7. Ulusal Ve Uluslararası İlişkilerde Sporun Önemi

1. Spor bir ülkenin iç ve dış turizmin de gelişmesine katkıda bulunur.
2. Spor diplomasi alanında etkili olduğu görülmüştür.
3. Çağımızda spor bir Bilim olarak ele alınmaktadır.
4. Spor kültürler arası etkileşimde büyük katkısı olmasından dolayı kültürün ayrılmaz bir parçasıdır (Öztürk,1998: 94).

3.5.8.Spor ve Spor Kültürüne Genel Bakış

Günlük yaşantımızda sıkça duyduğumuz bir kelime de spordur. Spor haberleri spor sayfaları spor saati sporlar sporcular ve spor ile birlikte anılan daha birçok tanım ve kavram. Sporun tanımına ve önemine geçmeden önce uygarlık tarihinde sporun yerini değerlendirmeliyiz. Canlılığın temel belirtisi bilindiği gibi hareket olmuştur ve yine bilinir ki insan vücudunun eğitiminin önemli bir parçası hareketle sağlanır. İşte bu temel mantıkla hareketin temeli beden eğitimi tarihini oluşturmaktadır. Bu nedenlerden ötürü yani hareketin insan yaşamı ile bu sıkı ilişkisinden ötürü beden eğitimi ve sporu değerlendirirken ilk insanlardan başlamak doğru bir yaklaşımdır. Evrimleşme sürecinin ardından insanlık tarihinin başlangıcı ile birlikte spor değişik formlarıyla insanın yaşantısına girmiştir. Veya bu değerlendirmeyi o dönemdeki yaşam formunun bazı şekilleri daha sonradan spor olgusunun doğusuna neden olmuştur diye de yorumlayabiliriz. O ilk çağlarda insanoğlu, dönemin vahşi hayvanlarından korunabilmek için saklanmak kaçmak ve koşmak zorundaydı.

Dolayısıyla tarihin ilk koşuları insanoğlunun yaşamını kotarmak için gerçekleştirdiği vahşi hayvanlardan kaçış olarak nitelendirilebilir (Öztürk,1998: 94).

Özellikle ülkemiz gibi az gelişmiş veya gelişmekte olan ülkelerde spor önemli bir dinamiği oluşturur. Ülkemiz insanının spor ile olan ilişkisi genelde izleyici taraftar boyutundadır. Sporun insan sağlığı ve insan gelişimi için ne oranda önemli olduğunun bilincine ülkemizde varılmamıştır. Her şeyin ötesinde bir çocuğun fiziksel ve mental (zihinsel) gelişim sürecinde spor çok önemli bir etki yapmaktadır. Spor onun sağlığına ve gelişimine koyacağı önemli katkıların dışında onun kişiliğinin oluşumunda paylaşma ekip çalışması gibi günümüz dünyasında çok önemli olan kavramlarla tanışmasına ve onları benimsemesine yol açar (Erkal,1996: 71).

Spor kavramı karşımıza çeşitli tanımlarla gelmektedir. Bu tanımlara şu şekilde sıralayabiliriz; Bedenin dayanıklılığını güçlülüğünü artırmayı amaç alan ve genellikle oyun yarışma anlayışıyla yapılan bedensel etkinliklerdir. Bireysel ya da toplu oyunlar biçiminde bazı kurallara göre gerçekleştirilen ve genellikle yarışmalara konu olan beden hareketleri bütünü. Ferdi ve kolektif oyunlar şeklinde yapılan genellikle yarışmaya yol açan bazı kesin kurallara göre uygulanan ve ani bir yarar beklemeyen beden hareketlerinin tümü Spor yapan (sporcu) açısından kazanmaya dönük teknik ve fizik bir çaba; izleyen açısından yarışmaya dayalı estetik bir süreç.

Toplum genelince oluşturulan bütün içinde de yerine göre o toplumun çeliksi ve özelliklerini olduğu gibi yansıtan bir ayna yerine göre onu yönlendirebilen etkili bir amaç ama son tahlilde önemli bir toplumsal kurumdur.

Bu ansiklopedik tanımların dışında tarih boyunca beden eğitimi ve spor konusu filozoflarında ilgi alanı içersinde olmuştur. Özellikle Antik Çağdaki spor konusunda gerek kökenli filozoflar gerek felsefesinin olgunluk döneminde beden eğitimi ve spor ile ilgili olarak şunları söylemişlerdir. Aristoteles'e göre Jimnastik şudur Hangi hareketlerin vücuda yararlı olduğunu doğanın insan vücuduna ölçülü olarak bağışladığı niteliklere göre bunların hangilerinin iyi ve uygun düşeceğini araştıran bir bilimdir Platon ise jimnastik için şöyle demektedir; Her canlı varlık içgüdü ile daima sıçramak zıplamak ister. Bunun kendine göre bir ritmi vardır. Bundan da dans ve müzik doğar. Genç yaratıklar vücutları ve sesleriyle uslu durmazlar. Düzensiz bir şekilde sıçrayıp gürültü ederler. Fakat insanlar adına ritim denilen ve sesteki alçak ve yüksek perdelerin uyuşumu bir ahenge sahiptir. Sokrates ise jimnastik için söyle der vücuda güzellik ve güç kazandırmak üzere yerine getirilmesi gereken ahlaki bir ödevdir. Bunun sorgulanması büyük ayıptır. Evet, bu filozoflardan önce yedi bilgeden biri olan yaşar koyucu Solon beden eğitimine verdiği önemi ve değeri su sözleri ile ifade etmektedir Beden alıştırmalarını gençliğe sadece yarışmaların hatırı için tavsiye etmiyoruz onları sadece yarışmalara katılsınlar diye bu işlere zorlamıyoruz. Gençler bu çalışmaların sonunda kendileri ve vatanları için büyük değer taşıyan erdemler kazanıyorlar. Yaptıkları iş bütün iyi vatandaşların uğrunda uğraştıkları bir ortak dava ile ilgilidir. Gençler görünüşte çamdan meşeden zeytinden veya defne dalından yapılan fakat anlamında insanların bütün mutluluğunu taşıyan çelenkler uğruna yarışıyorlar. Ben bu ferdin ve toplumun ortak özgürlüğünü refahını güvenini san ve şerefini bir kelime ile tanrılardan dileyebileceğimiz en güzel şeyleri kastediyorum. İşte bütün bu güzel şeyler uğrunda mücadele edilen çelenklerin örgülerinde saklıdır. Büyük yarışma bayramları bunlara ulaşmaya olanak sağlar (Güven,1992).

Jimnastik alıştırmaları ve yarışmalar vatandaşları bu amaca götürmek için düşünülmüştür. Onların ödülleri de aynı düşüncenin ürünüdür. Yarışmalar büyük ve ortak toplum davalarımızın uğraşlarımızın küçük bir örneği çelenkler de uğrunda mücadele edilen büyük manevi değerlerin birer sembolleridir. Evet, antik çağ filozoflarının beden eğitimi ve spor konusundaki yaklaşımları böyleydi. Bilindiği

gibi spor günümüzde müzik ile birlikte tüm dünyada konuşulabilen evrensel bir dil niteliğini taşır. Spor bu gün iletişim araçlarının yaygınlaşmasının da ciddi oranda etmişiyse birçok kişi tarafından doğrudan ya da dolaylı olarak ilgi görmektedir. Spor büyük bir toplumsal dinamiktir. Çünkü spor giderek daha çok kişi tarafından doğrudan ya da dolaylı olarak ilgi görmeye başlamış daha organize hale gelmiş ve uluslar arası bir saygınlık prestij gösterisi konumunu alarak ulusları sevince ya da yaşa sürüklemeye başlamıştır. Spor günümüzde insanın toplumsal yaşamına derinlemesine girmiş ve toplumsal yapıya göre biçimlenmiş bir olgudur (Güven,1992).

3.5.9.Sporun Toplumsal Boyutu

İnsanlar yaşamlarını toplumsal ilişkiler sistemleri içerisinde sürdüren toplumsal varlıklardır. İnsanı bu açıdan ele alarak toplum içinde yer alan sosyal grupları sosyal sınıfları ekonomik siyasal sosyal dinsel ve hukuksal kurumları nüfusu örf adet değer norm ile inançları ve bunlar arasındaki ilişkileri değişimleri inceleyen bilim dalına ya sosyoloji ya da toplumbilimi denir. İnsanlar toplumu ve ona ait süreçleri toplum bilimi aracılığıyla anlayarak çözümleyebilir ve kontrol etmeye çalışır (Öztürk,1998: 9).

Toplum belirli bir bölgede yaşayan insanlardan oluşmuş ve üyelerinin ortak bir yaşayış tarzını bölüşükleri en büyük bir insan grubudur. İnsanın en ilkel toplumlardan en çağdaş toplumlara kadar sosyal bir varlık olarak yaşamakta olması toplum bilimin doğusuna olanak hazırlamıştır. Bu nedenle sosyolojinin insan ilişkilerinin ortaya çıkışı ile başladığı düşünebilir. Ancak sosyoloji terimi ilk kez Fransız Auguste Comte tarafından kullanılmıştır.

Toplum sürekli bir olgudur. Bireyler zaman içinde toplumu terk etseler bile toplum yine de belirgin özellikleriyle kendini devam ettirir ve sahip olduğu özellikleri sosyalleşme yoluyla yeni bireylere aktarır. Bu nedenle sosyolojinin başlangıç noktası sosyal iliksi yani başkalarıyla insani ilişkiler içinde bulunan bireydir (Erkal,1996: 12).

Sosyal' terimi Latince socius sözcüğünden türetilmiştir. Socius'un anlamı birliktelik birlikte oluşturu. Socius olmak gizil gücü kişide doğuştan vardır. Bu gizil güç sosyallite olarak da adlandırılır. Kişi sadece başkalarıyla ilişki kurma eğilimine sahip

olduğu için da sosyaldır. Bu nedenle sosyal bilim kişileri sadece bu görünümünü içinde inceler. Kuskusuz her kişi fizik birim olarak farklıdır. Bu farklılıklar fizyolog biyolog patolog psikolog psikiyatrisi vb. bilim adamlarınca ele alınıp çözümlenmeye çalışılır. Sosyolog ise insanı sosyal kişi olarak hepsini birlikte olma başkalarıyla ilişki kurma özelliğine sahip kişiler olarak değerlendirir insanlar en eski çağlardan beri dikkatlerini toplum sorunları üzerine çevirmişlerdir. Ama bu gerçeği bilim düşünüsüyle incelemek fikri Rönesans'tan sonra doğmuş ağır ağır gelişmiş ancak 19'uncu yüzyılın ilk yarısında

A. Comte'a Le Play'ın elinde gerçekleşmeye yüz tutmuştur. Bu dönem dünya çapında sonuçlara yol açan sanayi devrimi nedeniyle sosyal ve ekonomik sorunların değişiklikler gösterdiği bir sürece denk gelmektedir. Böylece sosyoloji felsefe özellikle tarih felsefesinden ayrılarak başlı başına bir bilim dalı olarak kabul görmüştür Sosyolojinin bu kadar geç ortaya çıkışının nedeni sosyal olay ve olguların doğa olay ve olgularından çok farklı olarak kabul edilmesi kendilerine özgü niteliklerinin varlığının ve bilimsel incelemelerinin yapılamayacağı savunulmasıdır. Bazen de sosyal olayların doğaüstü olduğu ileri sürülmüştür. Bu nedenle sosyoloji uzun yıllar filozofların ahlakçıların ilahiyatçıların ötesine geçememiştir. Bu bağlamda sosyolojinin doğuşunu hazırlayan filozoflar arasında Platon Aristoteles Saint Augustinus'u sayabiliriz (Öztürk,1998: 42).

20. yüzyılda yaşanan ekonomik kültürel ve teknolojik gelişmeler toplum hayatında da yeni gelişmelere ve sosyal değişimlere yol açmıştır. Bu değişimler sosyolojinin de bir takım dallara ayrılmasına neden olmuştur. Hukuk sosyolojisi, Eğitim Sosyolojisi, Sanayi Sosyolojisi, Din Sosyolojisi ,Spor Sosyolojisi, Aile Sosyolojisi vb.

Toplumsal değişiklikler toplumsal sorunların farklılaşmasını ve karmaşıklaşmasını beraberinde getirdiğinden özel olarak ele alınıp incelenme zorunluluğu doğmuştur. Yeni sosyoloji dalları uygulamalı çalışmalar ve araştırmalar ile toplumsal yaşamın farklı boyutlarını incelemeye yönelmiştir (Erkal,1996: 20).

Sosyoloji ,dinamik bir bilimdir dünü ve bu günü yakalar. Yaşanan çağa ışık tutar sosyal olayların ve olguların sonunun gelmediği hesaba katılırsa sosyoloji de canlı bir sosyoloji olarak devam eder. Sosyoloji meselelere sistemli bir yaklaşımdır. Yere zamana ve toplum yapılarına göre olan sebep-sonuç ilişkilerinin değerlendirilmesidir.

Bu değerlendirmeleri yaparken sosyoloji ,felsefe, coğrafya, psikoloji ,etik hukuk, ekonomi, siyaset, spor, isletme, eğitim vb. bilim dallarından yararlanır. Herkes her zaman toplumda yaşamak başkalarıyla ilişki kurmak ve sosyal roller icra etmek zorunda olduğu için sosyolojik bilgi her kariyer ve meslek için yararlıdır .Öğrenciler de toplumun birer üyesi olarak öğrenimlerini tamamladıktan sonra değişik statü ve rollerde toplumsal yaşamlarını sürdürecekler. Okul yıllarından sonra başarılı ve etkili olmaya çalışırken toplumsal bilgiler onlara yol gösterir.

Özellikle öğretmenlik, hukuk, siyaset, gazetecilik, pazarlamacılık, gibi direk olarak insanlarla ilgili meslekler de çalışacak olanlar için toplumsal bilgiler mutlu ve başarılı olabilmelerinin ön koşulu olarak kabul edilebilir (Erkal,1996).

3.6. ENGELLİLERDE BEDEN EğİTİMİ VE SPOR İLE İLGİLİ KAVRAMLAR

3.6.1. Beden Eğitimi ve Spor Etkinliklerinin Engelliler İçin Önemi

Yapılacak olan Beden Eğitimi ve Spor etkinliklerini engelli öğrencilerin öncelikle yarışma ve mücadeleye dönük yapmamaları, bu etkinliklere rekreasyon el bir faaliyet olarak başlamalarının uygun olduğu görülmüştür. Daha sonraki aşamalarda ise, yarım sa ve mücadele olgularına yönelik etkinlikler yapıldığında engelli öğrencilerin bu tür etkinliklere adaptasyonunda olumlu sonuçlar alındığı gözlenmiştir (Kalyon, 1997).

Yapılan bir diğer araştırmada ise; engelli bireylerin uygun eğitim programları ve beden eğitimi öğretmenleri desteğinde Beden Eğitimi ve Spor faaliyetlerinde önemli basarılar elde ettikleri görülmüştür. Beden eğitimi programları, spor etkinliklerinin önemli bileşenlerinden biridir. Eğitim programları içinde, spor etkinliklerinin planlanması ve programlara destek verecek şekilde yapılandırılması özel bir önem taşımaktadır (Steward A. David, M. Kathleen E.,1999).

Yapılmış olan araştırmalarda Beden Eğitimi ve Sporun insan sağlığı ve gelişimi için önemli bir etkisinin olduğu kanıtlanmıştır. Engelliler açısından Beden Eğitimi ve Spor ele alarak değerlendirdiğimizde ise, önceleri sportif etkinlikler engelliler üzerinde iyileştirme aracı olarak görülmüştür. Günümüzde ise; Beden Eğitimi ve

Spor etkinliklerinin engelli bireylerin sadece rehabilitasyonunda değil, onların fiziksel, zihinsel, sosyal ve psikolojik gelişimlerini de olumlu yönde etkilediği ve toplumsal yaşama uyum göstermesi açısından büyük kolaylıklar sağladığı fark edilmiştir. Engellilerin Beden Eğitimi ve Spor faaliyetlerine yönlendirilmesi için önemli spor federasyonları ve kulüpler kurulmuş hatta engellilerin olimpiyatlara katılmaları sağlanmıştır. Burada Beden Eğitimi ve Spor etkinliklerinin önemini ortaya çıkarmaktadır. Engelli bireyler bir çok spor dalında başarı alarak engellilerinde spor faaliyetlerinde başarılı olabileceklerini kanıtlamışlardır. Engellilerin başarılı olarak engelliler de spora yatırım yapılması gerektiğini kanıtlamışlardır.

3.6.1.1. Toplumsal Açından

Ülkemizde özel eğitim okulların büyük bir bölümü yatılı olarak eğitim vermektedir. Bunun sonucunda engelli öğrenciler, toplumdan uzaklaşma, topluma karşı yabancılaşma ve toplumdan kendini soyutlama eğilimi içine girerler. Bunun önlenmesi için öğrencilerin sosyal etkinliklere katılımının sağlanması gerekmektedir. Özellikle yapılan BES etkinlikleri ile engelli öğrencilerin dışarıya açılmaları sağlanarak toplumla iç içe olmalarının sağlanması ve bunun sonucunda da toplumla uyumun kolaylaşacağı gibi, engelli öğrencilerin hayata bağlar, yaşama sevinci kazandırır ve toplumsal sorumluluğu gelişir. BES faaliyetleri ile engelli öğrenciler dengeli bir gelişim sergilemeye başlarlar. Bireyler, liderlik, hoşgörü ve arkadaşlık gibi özellikler kazanır (Antia S. Kreimeyer K.1988).

Yapılacak sportif etkinliklerin topluma açık olması ve toplumun bu faaliyetleri izlemesi sağlanarak, ortaya çıkan başarılarla da toplumun engellilere bakış açısında önemli değişiklikler sağlayacağı kaçınılmazdır (Yergin, 2002).

3.6.1.2. Eğitim Açısından

Okullarda uygulanan Beden Eğitimi Ve Spor programları, öğrencilerin fiziki, psikolojik ve ruhsal gelişimlerini sağlaması, yeni becerilerin ve olumlu davranışların kazanılması amacına yönelik hazırlanmıştır. Beden Eğitimi ve Spor faaliyetleri ile engelli öğrenci, kendini ifade etme yeteneği gelişir, kendi vücudunu tanır ve engelini en aza indirgeyerek engelini kabullenir. Normal öğrencilerin katıldığı sportif

etkinliklerinin aynısını yapabildiğini bununla beraber kendine güveninin geldiğini fark eder (Antia S. Kreimeyer K.,1988).

Sportif faaliyetlerle özellikle engelli öğrencinin psikomotor (denge, kuvvet, sürat, esneklik, fiziksel uygunluk) becerilerini olumlu yönde geliştirdiği, onların yapıcı, yaratıcı ve üretici olmasını sağladığı görülmektedir. Sportif faaliyetler engelli öğrenciler üzerinde zihinsel gelişimini sağlar. Kazanma kaybetme olgusunu öğrenir ve buna kendini hazırlar (Antia S. Kreimeyer K.,1988).

3.6.1.3. Sağlık Açısından

Engelli öğrencilerin Beden Eğitimi ve Spor faaliyetleri ile "biriken enerjisini atarak bir rahatlama sağlar, vücut fonksiyonları daha iyi çalışır. Psiko-sosyal gelişimine katkıda bulunur. Ardalı(1998) Beden Eğitimi ve Spor etkinliklerinin engelliler için önemini, şu şekilde belirtmektedir. Kararlarını verme yeteneğini geliştirerek bağımsızlık duygusunun artmasına yardımcı olur.

- Engelli bireyin sahip olduğu sosyal çevreyi geliştirir ve iletişim becerilerinin artmasını sağlar.
- Engelli bireyin kendi beceri ve yeteneklerine olan inancını artırarak özgüven gelişimine yardımcı olur. Tatar'a(1995:56) göre ise engelli bireyler için Beden Eğitimi ve Spor etkinliklerinin önemi şu şekildedir.
- Engelli bireyin sahip olduğu engel nedeniyle yaşadığı psikolojik gerginlik ve bunun sonucu olan sosyal sorunları aşmasında önemli rol oynar.
- Engelli bireyin kendini toplumdan soyutlamasını engeller, hayata bağlanmasına yardımcı olur. Sportif etkinliklerin doğal bir sonucu olarak rahatlama, iyi vakit geçirme, eğlenmeye fırsat verir.
- Sporun mental ve fiziksel kapasitede sağladığı gelişme ile motor beceri, denge, el-göz koordinasyonunda sağladığı iyileşme engellinin eğitiminde ve rehabilitasyonunda olumlu etkiler yapar.
- Engelli bireyin etkinliklerde sergilediği performans kişilik gelişimine yardım ederken toplum tarafından engelli olmanın ötesinde sporcu olarak kabul görmesini sağlar.

- Engelli bireyin entelektüel kapasitesi ve problem çözme yeteneği artar (Karakoç, Ö.2010).

3.6.2. Beden Eğitimi ve Sporun İşitme Engelli Bireylere Gelişimsel Yönden Etkisi

İşitme engelli çocuklar spor etkinlikleriyle motor kapasitelerinde ve fiziki gelişimlerinde bir artış sağlayarak, motorik beceri, denge, el-göz koordinasyonlarında da olumlu gelişmeler sergilemektedirler. Ayrıca bu tür etkinlikler işitme engelli çocukların zeka, lisan gelişimini, entelektüel randımanı, problem çözme yeteneğini arttırır (Kalyon, 1997).

İşitme engelli öğrenciler spor etkinlikleriyle enerjilerini boşaltarak gerilimden kurtulurlar, hem fiziksel hem de psikolojik olarak rahatlarlar. Normal işiten yaşlıları tarafından da daha kolay kabul görürler. Hareket gelişimi sayesinde kazandığı fiziksel güven daha sonra psikolojik güvene dönüşerek işitme engelli çocukların diğer alanlarda gelişimi kaçınılmazdır (Darıca N. Ebru T.1995).

Engelli bireyler için beden eğitimi: Bireyin fiziksel gelişimle ilgili gereksinimlerini karşılamak için planlanmış çeşitli spor, ritim, dans, oyun, egzersiz, temel motor beceri ve örüntüler, gelişimsel etkinlikler, bireysel ve grup etkinlikleri ile ilgili programlardır. Beden eğitimi programları, bireyin gereksinimlerine, gelişimsel özelliklerine göre farklılıklar göstermektedir. Beden eğitimi programlarının en önemli hedefi, bireyin kendine güvenmesine ve kendini tanımasına yardımcı olmaktır (Gür, A,2001).

Yapılan bir araştırmada, Cornelius ve Hornett işitme engelli çocukların sosyal ve duygusal gelişimi için beden eğitimi spor ve oyun etkinliklerinin son derece önemli olduğunu vurgulamıştır. İşitme engelli çocukların oyunlarını gözlemleyerek onların bilişsel, sosyal, duygusal, fiziki ihtiyaçları ve gelişimleri ile problem çözme, çeşitli durumlarda bas etme yetenekleri, üretici düşünce ve lisan gelişimleri üzerinde olumlu sonuçlar doğurduğunu belirtmiştir (Tatar, 1997).

3.6.3. İşitme Engellilerde Beden Eğitimi ve Spor

Beden Eğitimi ve Spor etkinlikleri özel durumlular için yeni bir olgu değildir. Daha antik çağlarda bu tür faaliyetlerin var olduğunu tıp tarihi kitapları kaydeder. 1550'de bir İspanyol tıp doktorunun yazdığı ortopedik engelliler için jimnastik kitabı ve Kleoin'in "Körler için jimnastik" kitapları zamanımıza kadar gelen somut belgelerdir (Aras, 1992).

I. Dünya Savaşından sonra özellikle Almanlar özel eğitime muhtaç bireyler için sportif çalışmalar başlatmış olmalarına rağmen bu alandaki gelişmeler, II. Dünya Savaşı'ndan sonraki yıllara rastlar. Engelli kişiye 1944 yılında İngiltere'nin Stoke Mandeville hastanesinde tedavi ile sporun birleştirildiği yöntemde; masa tenisi, basketbol, hedefe küçük oklar atma, gülle, disk atma ve yüzme gibi sportif etkinliklere yer vermiş ve engellilerin fiziksel, psikolojik ve sosyal olarak olumlu yönde gelişmeler sağlamasını ayrıca engellilerin toplumla

iletişime geçmelerinin en kolay yol olduğunu göstermiştir. 1960 yılında Roma'da yapılan olimpiyat oyunlarından sonra bu oyunların kurallarına bağlı kalınarak ilk engelliler olimpiyatları gerçekleştirilmiş ve her dört yılda bir olimpiyatların yapıldığı yerde yapılmasına karar verilmiştir. 1964 yılında Tokyo'da bu olay gerçekleştirilmiştir. Avrupa Spor Komitesi 1975 yılında yayınlamış olduğu bildirisinde insan hakları evrensel beyannamesine dayanarak engellilerin, engeli olmayan diğer insanlardan bir farklarının olmadığı ve tıpkı onlar gibi yaşamsal ve toplumsal haklara sahip olduklarını bildirip spor yapamayan veya yapmayan engelliler için önlem alınması gerektiği hususuna değinmiştir. (Karakoç, 2010).

Avrupa konseyi üye ülkelerinin spor bakanları 8-10 Nisan 1981 de toplanarak engellilerde spor politikasını tartışmışlardır.(4 Aralık 1986 günü)

“Avrupa Konseyi” engelliler konusunda bakanlık komitesinin üye devletlere tavsiye kararı adlı bir bildiri yayınlayarak üye devletlerin bu konuda gerek spor tesisleri gerekse şehir içinde uyulması gereken ölçü ve kaideleri belirlemiştir (G.S. G.M,1991).

20.yy'ın 2.yarisında rehabilitasyon kavramında ve engellilere bakış açısında önemli değişiklikler olmuş ve her türlü toplumsal etkinliğin içinde engelli kişilerinde yer alması gerektiği ortaya çıkmıştır (Sevindi, 2002).

Ülkemizde engellilere yönelik beden eğitimi öğretmenliği ve sportif anlamda kurulan ve zamanla değişiklik gösteren kuruluşlara bakıldığında; beden eğitiminin, yaygın olarak gelişim gösteren çocuk ve gençlerin devam ettiği okullarda yapıldığı görülmektedir. Bu nedenle beden eğitimi öğretmeni yetiştiren okulların programları engellilere yönelik değil, engeli olmayanlara göre planlanmaktadır (Tatar, 1995).

Türkiye'de engellilere ilişkin konuları kamuoyu ve siyahi iktidarların ivedi olarak ele alması, bu konu ile ilgili birçok düzenlemelerin yapılması gerekliliği de anlaşılmıştır. Günümüzde özel eğitim alanındaki çalışmalar, değişen eğitim anlayışı, bilimsel ve teknolojik gelişmelere bağlı olarak engelli bireylerin eğitiminde Beden Eğitimi ve Spor önemli bir yer almaya başlamıştır. Bu nedenle birçok Avrupa ülkesi, ABD ve Avustralya'daki Beden Eğitimi ve Spor Yüksekokullarında engelliler için Beden Eğitimi Programları bulunmakta ve bu alana özgü insan kaynağı yetiştirilmektedir (Özer, Dilara Sevimay,1998).

Özer ve Müniroglu (1998: 22)'nin araştırmasına göre, Türkiye' deki benden eğitimi ve spor yüksekokullarında engellilere yönelik dersler veren okul oranı yüzde 56 dır.

Son yıllarda engellilere yönelik ders sayılarının artması dikkat çekicidir. Aynı araştırmaya göre, ders programında engellilere ilişkin dersleri olan okulların yüzde 85'inde bir tek ders, yüzde 10'unda 2 ders, yüzde 5'inde ise seçmeli yardımcı dersler bulunmaktadır. Ancak bu okulların sadece yüzde 20'sinde dersler hem teorik hem pratik olarak yapılamaktadır. Engelliler alanına yönelik derslere giren öğretim elemanlarının yüzde 85'ini beden eğitimi branşından mezun öğretim elemanları oluşturmaktadır (Özer, Dilara Sevimay,1998).

İşitme engelli çocukların kişilik gelişimlerine aile iletişimi önemli bir yere sahiptir (Stone, Stirling, 1994: 50). Yıllarca, işitme engelli çocukların aileleri onların başarılarını ölçmek için işiten çocuklar standardında bir iletişim seçtiler.

Eğer çocuk konuşarak veya dudak okuyarak iletişim kurabiliyorsa o zaman çocuk başarılıdır. Eğer çocuk işaret dilini kullanıyorsa ki bu işitenlerin dünyasında iletişime bir sınırlama getirir, o zaman başarısızdır. Çoğunlukla da anne-babalar, kendilerinin de başarısız olduğunu düşünürler. Eğer işitme engelli bir çocuk, işiten çocuklarla kaynaşabiliyorsa, bu basarının bir sembolü olarak görülür. İşaret dili kullanmadan, çocuklarının spor ortamlarına katılmasıyla bazı ebeveynler, kendilerine ve çevrelerine çocuklarının yetenekli olduğunu kanıtlamayı umarlar. Soru, hangi alanda

yetenekli olduklarıdır. Çocukları kaynaşmada dışarıdan farklı görünmemekte, işitme engelli görünmemekte veya eğitimleri için problem yaratmamada yetenekli olabilir (Lieberman, L. J., Houston-Wilson, Cathy .,1999).

Çoğu ailenin düşüncesinin aksine, işitme engelli çocuklar Beden Eğitimi ve Spor etkinliklerinde onların bir şey kanıtlaması gerektiği için değil, Beden Eğitimi ve Sporun rekreasyonel özelliğinin göz önünde tutulması gerektiği ön plana çıkmaktadır.

Bu sayede işitme engelli çocukların etkinliklerde rahat hareket etmesi sağlanarak, anlatılanları tam olarak anladıklarında ve anlıyormuş gibi davranmak zorunda kalmadıklarında, ya da dudak okuma çabası içerisine girmediklerinde, temel beden eğitimi ve spor etkinliklerinde rahat olmayı öğreneceklerdir. Fırsatların eksikliği işitme engelli öğrencilerde eksik güvene ve Beden Eğitimi ve Spor etkinliklerine katılımda korkuya neden olabilmektedir. Engelli öğrencilerin sportif etkinliklerden düşük beceri seviyesi, alay edilme korkusu, takımın oyunu kaybetmesine sebep olmak veya kendilerini ve başkalarını incitmekten korkmak gibi nedenlerle kaçma eğilimi göstermektedirler. Öğretmenlerin de işitme engelli öğrencilere Beden Eğitimi ve Spor etkinliklerine katılımında normal öğrencilerin güvenliğini tehlikeye atacağı, motor görevleri yerine getirmede zorlanacağından dolayı bu öğrencilere fırsat tanınmaması diğer bir sorundur. Bu sorunlar, erken yaşlardaki işitme engelli çocukların çevreleriyle etkileşime girme ve tırmanma, zıplama ve sekme gibi temel motor becerileri ya da sıçrama, itme veya vurma gibi temel nesne kontrol becerilerini öğrenme fırsatı olmayabilir. Bu erken fırsat eksikliği ileride jimnastik, futbol, basketbol, hentbol gibi yaşla ilgili faaliyetlere olan ilgiyi etkileyebilir (Lieberman, L. J., Houston-Wilson, Cathy .,1999).

İşitme engelli öğrenciler spor etkinliklerine dahil ederken beden eğitimi derslerinde geleneksel biçimde uygulanan basketbol, futbol, voleybol, tenis, gibi etkinlikler bu öğrencileri bağımsız kılmaz. Bununla beraber buz okeyi , yüzme, dövüş sanatları, güreş, jimnastik, ağırlık kaldırma, kay kay gibi etkinlikleri programa dâhil etmek öğrencilerin Beden Eğitimi ve Spor faaliyetlerine başarılı katılımı için bağımsızlık ve imkân sağlayacaktır. İşitme engelli öğrencilerin kendilerine uygun bir program olmaması nedeniyle öğrencilerin kendilerini zinde hissetmeleri, vücudunu tanıması, geliştirmesi, daha büyük bir zaman dilimine yayılacak, gelişimi geç olacak ve ileride katıldığı sportif etkinliklerde zorluk çekecektir. Liberman, Houston-Wilson ve

Kuzob'un çalışmasında 144 beden eğitimi öğretmenine görme engelli, görme ve işitme engelli çocukları beden eğitimi dersine dahil ederken ne tür engellerle karşı karşıya kaldıkları soruldu. Sonuçlarda, en büyük engelin öğretmenlik sertifikası programında yeterli eğitimin verilmediği ortaya çıkmıştır. Üniversite eğitim programı lisans öğrencilerine görme ve işitme engelli çocukları Spor eğitimi programına dâhil ederken kendilerini daha profesyonel hissetmeleri için yeterli bilgiyi vermemektedir. İşitme engelli çocukların Beden Eğitimi ve Spor derslerine katılmasıyla yaşanan sorunları öğretmen ve öğrenci boyutunda incelemiştir. Öncelikli problem olarak, birçok beden eğitimi öğretmeni işitme engelli öğrencilerle çalışmak için yeterince hazır olmadıklarını vurgulamaktadır. Örneğin, birçok beden eğitimi öğretmeni derslerinde işitme engelli öğrenciler için mimik ya da beden hareketlerini kullanmamaktadır. Bu da bu tip öğrencilerle iletişimi engellemektedir. Ayrıca birçok beden eğitimi öğretmenin işitme engelli öğrencilerle çalışmak için isteksiz davranmaktadır. Bunun sebebi olarak da bu iş için eğitim almadıklarını ve böyle bir sorumluluk almaya hazır olmadıklarını bildirmektedirler. Beden Eğitimi ve Spor etkinliklerinde işitme engelli öğrenciler çoğu zaman yapılan etkinliklerin bir parçası olmaya teşvik edilmemektedirler. Daha da kötüsü bazı beden eğitimi öğretmenleri işitme engelli öğrencilerin engelini görmezden gelerek onlar için gerekli yöntem ve teknikleri uygulamamaktadır. Bu tip öğrencilerle çalışmaya gönüllü olan öğretmenler bile, çoğu zaman bu konuda çok az bir eğitime sahip olup, nereden başlayacaklarını bilememektedirler. Belki de en büyük problem bu alanda beden eğitimi öğretmenlerine verilecek Hizmet içi Eğitim eksikliğindedir (Karakoç, Ö.2010).

Engellilere Beden Eğitimi ve Spor etkinlikleri yaptırılırken "engellilerde spor değerlendirme kriterleri" göz önünde tutularak özellikle "özür uygunluk" ve "amaca uygunluk" prensipleri esas alınmalıdır. Engelli bir sporcunun kendi engel türü veya derecesinde olmayan kişi ve gruplarla Beden Eğitimi ve Spor etkinliklerine katılması veya kendi kabiliyetlerini asan bir hareket yapması ve zorlanması başarısızlığa yol açacağından öğrenciyi olumsuz yönde etkileyecektir (Tatar, 1995).

Genelde bir çocuk, kendini başarılı hissetmesini sağlayacak, başarılı olmadığı zamanlarda iyi olduğu konusunda olumlu düşünmesini sürdürmeye yarayacak etkinlikler ve etkileşimler arar. Yüksek benlik saygısına sahip olan bir çocuk kendisini, gerçekçi hedefler koyabilen ve bunları gerçekleştirebilen yetenekli bir

birey olarak algılayacaktır. Düşük benlik saygısı olan çocuk okulda ve hayatının geri kalanında kapasitesinin altında başarılar hedefleme eğiliminde olacaktır (Yavuzer, 2002).

Engellilerin sorunlarına yönelik araştırmalar, engellilerin bedenlerinin yapısı ve görünüşü ile ilgili kaygılar taşıdıkları görülmektedir. Kültür ve modaın etkisi ile ideal olarak kabul edilen vücut yapısının etkisinde kalan genç, bir ideal vücut imgesi geliştirebilir. İdeal olanla kendi görünüşü arasında uyumsuzluk ortaya çıktığında, bunu kabul etmek ve kendi hakkında olumlu bir vücut imgesi geliştirmek engellilerin karşılaştıkları gelişim görevlerinden birisidir.

3.6.3.1. İşitme Engellilerde Spora Başlama Yaşı

İşitme engellilerde spora başlama yaşını belirlemede araştırdığımızda İşitme Engelliler ve Spor Federasyonunda, en küçük yaş kategorisindeki spor müsabakaları yıldızlarda gerçekteştiğini görüyoruz. Bu kategoride 10-11 yaşındaki sporcular müsabakalarda mücadele ediyorlar.

İşitme Engelli ilköğretim Okullarında, Milli Eğitim Bakanlığının düzenlemiş olduğu, okullar arası müsabakalar düzenlenerek daha alt yaş gruplarındaki işitme engelli çocukların sporla tanışmaları ve diğer illerdeki arkadaşları ile tanışıp daha sosyal bir çevre edinilmeleri sağlanılmaktadır.

<u>Gruplar</u>	<u>Yaş</u>	<u>Eğitim Süresi</u>
1. Hazırlık grubu	8-12 yaş	(1-4 yıl)
2. Çocuklar grubu	13-14 yaş	(2 yıl)
3. Yıldızlar grubu	15-16 yaş	(2 yıl)
4.Gençler grubu	17-18 yaş	(2 yıl)
5.Ümitler grubu	19-20 yaş	(2 yıl)
6.Büyükler grubu	21 yaş ve üzeri (spor kariyerinin sonuna kadar)	

3.6.3.2. Çocukluk Dönemi Ve Spor

Bugün sporun bir eğitim aracı olarak çocuğun her yönden gelişmesinde büyük rol oynadığı bilinmektedir. Sportif oyunlara bir ekip üyesi olarak katılma; çocukta yardımlaşma, beraber çalışma, diğer ekip elemanlarına ve oyun düzenine saygılı olma gibi duyguları geliştirir (Kalyon,1997: 81).

Engelli bireyler fiziksel ve sportif aktivitelere ilişkin özel eğitim almadan, Görme ve işitme engelliler özel cihazlar kullanmadan ve bazı spor faaliyetlerinde düzenlemeler yapılmadığı takdirde sportif organizasyonlara katılmasına müsaade edilmemektedir.

3.6.4. Sportif Aktivitelerin Motor Gelişim İçin Önemi

1- Denge

Denge, statik veya dinamik, hareket sırasında vücudun istenen pozisyonunu sağlayabilme yeteneğidir. Denge bütün hareketlerin temelidir.

Görme, dokunma, motor ve işitmenin dengeyi korumasında önemi büyüktür.

Yapılan araştırmalarda, altı yaşındaki çocukların gözleri kapalı iken tek ayak üzerinde dengelerini sağlayamadıklarını, fakat 7 yaşında gözleri kapalı dengelerini sağlayabildiklerini göstermiştir. Sonuç olarak, denge yaş ile birlikte gelişmektedir.

Denge, yapılan spor branşına özeldir. Denge yeteneklerinin gelişiminde sportif etkinliklerin önemli rolü vardır. Yaş grubuna veya çocuğun motor becerilerine uygun farklı etkinlikler kullanılmalı ve tekrarlar yapılmalıdır.

2- Koordinasyon

Koordinasyon, karmaşık hareketlerin üretilmesinde kasların mükemmel ve uyumlu işlevleridir. Koordineli davranış, kişinin özel hareketleri hızlı ve akıcı bir şekilde yapmasını içerir. Bazı becerileri gerçekleştirmek el-göz veya el-ayak koordinasyonunu gerektirir. Bazı becerilerin gerçekleştirilmesi için ise, tüm vücut koordinasyonuna ihtiyaç vardır.

Vücut denge sisteminden iç kulak ve beyincik sorumludur.

İşitme Engellilerde işitme kaybının % 90'nı iç kulakta meydana gelen sorunlardan kaynaklandığı için işitme engelli sporcularda denge problemi ve buna bağlı olarak koordinasyon eksikliği görülmektedir.

Bu problemi işitme engellilerle çalışan Antrenör ve Beden Eğitimi öğretmenleri oyun ve antrenman yöntemlerini kullanarak azaltabilir ve sporcunu uğraş verdiği branşta daha başarılı olmasını sağlayabilir (Erden, 1995: 12 -13).

3.6.4.1. İşitme Engelli Çocuklarda Motor Fonksiyonlar

Doğru ve uygun motor cevapların açığa çıkmasında duyu-algı-motor fonksiyonlardaki bütünlüğün sağlanması gerekir. Bu bütünlüğün bozulması kişinin motor fonksiyonlarını ve çevreye uyumunu olumsuz yönde etkileyecektir. İşitsel uyarılar, kişinin kendini ve çevresini tanımasında, duyu-algı-motor bütünlüğün sağlanmasında ve hareket kontrolünün kazanılmasında büyük önem taşımaktadır. İşitsel uyarıların algılanamaması işitsel-motor fonksiyonların gelişimini engelleyebilmektedir (Erden, 1995: 12 -13).

İşitme organı ve vestibüler sistem arasındaki yakın bağlantı nedeniyle, organlardan birinde meydana gelen patolojiden diğeri de etkilenebilmektedir.

Çocukluk döneminde iç kulağı etkileyen herhangi bir patoloji, vestibüler sistemi minimal düzeyde de etkilese, çocukta denge ve motor becerilerin öğrenilmesinde bir gecikmeye neden olabilmektedir.

Nörolojik hastalıkların neden olduğu işitme kayıplarında ise daha kompleks bir tablo sergilenmektedir. Çünkü mevcut olan duyu-motor yetersizlikleri, işitme fonksiyonundaki yetersizliğin daha da belirginleşmesine neden olmakta ve rehabilitasyonu güçleştirmektedir. Bebeklik döneminden itibaren başlayan öğrenme sürecinde, bebeklerin oyuncaklarıyla oynarken özellikle ses çıkaran bazı hareketleri sık bir şekilde tekrarladıkları görülmektedir. Sesli uyarılara karşı gösterilen reaksiyonların pratikleşmesi, hareket kontrolünün geliştirilmesinde önemlidir.

Bebek, çevresinde yapılan konuşmalardan, öncelikle basit emirlerin farkına varır, zamanla öğrendiği ses ve kelime sayısında artış olur (Erden, 1995: 12 -13).

Günlük yaşamda sesli uyarılara verilen değişik cevaplar, çocuğu yeni şeyler öğrenmeye teşvik eder. Yeni ses deneyimleri, çocuğun motor aktivitelerle ilgili formlar oluşturmasında büyük önem taşır. Çocuktaki işitsel uyarı eksikliği bu durumu olumsuz yönde etkileyecektir (Lerner, 1985: 263).

Doğumdan itibaren işitsel uyarılar, görsel hareketleri yönlendirir. Uzayda oryantasyonun geliştirilmesinde işitsel uyarıların önemi büyüktür. İşitme engelli çocuklar işitsel uyarıları yeterince alamadıkları için gözün, basın ve vücudun çevredeki olaylara yöneliminde yetersizlik meydana gelebilmektedir. Normal çocuğun gelişiminde motor hareketin sözel ifadesi ile hareket veya beceri arasında bir bağ kurulur. Çocuk yapmak istediğini sözel olarak ifade edemiyorsa, motor hareketlerde bir gecikme ortaya çıkabilir. İşitme engelli çocuklarda işitme kaybına bağlı olarak konuşma ve kendini ifade etme yetersizlikleri, motor becerilerin gelişimini geciktirebilir (Erden, 1995: 14).

Lisan yoluyla çocuğun motor aktivitelerinde değişiklik yapılması (hareketin hızının kontrolü, uygulanan kuvvette değişikliklerin yapılması gibi) mümkündür. İşitme engelli çocuklarda ise uygun motor aktivitenin açığa çıkarılabilmesi için, işitsel uyarının kullanılmaması nedeniyle ortaya çıkan güçlükler, taklit ve görsel uyarılarla kompanse edilmeye çalışılmaktadır (Viersgerma, 1983:104).

Özellikle duyuusal- sinirsel tipte işitme özürlü olan çocuklarda motor alanda gerilik gözlenmektedir. Bu alandaki en büyük problemlerden birisi denge problemidir. Bu çocukların kaslarında yetersizlik ve koordinasyon bozukluğu, olabilmektedir. Ayrıca bazı el-göz fonksiyonlarını gerektiren etkinliklerde de yaşıtlarına göre daha yetersiz oldukları yapılan çalışmalarda belirtilmektedir. Özellikle bilişsel yetenekler ve motor becerilerdeki gecikmeye paralel olarak çizgi becerilerinin gelişiminde de normal yaşıtlarına göre gecikmeler gözlenmektedir (Lewis, 1987: 60).

Literatürde, işitme engelli çocukların ailelerinin çocuk üzerinde aşırı koruyuculuk, ihmalcilik, aşırı sevgi, saldırganlık gibi değişik reaksiyonlarının olduğu belirtilmektedir.

Bu reaksiyonlar çocuğun özgüvenini sarsmakta ve ailenin olumlu reaksiyonlarını algılamasında güçlüğü neden olmaktadır (Hammerman, 1983: 92).

İletişimdeki yetersizliğe bağlı olarak, çocuğun grup içerisinde uygun bir oyun arkadaşı olamaması, onu normal işiten çocuklar için var olan tipik motor deneyimlerden yoksun bırakabilmektedir. İşitme engelliler ile yapılan çalışmalarda, bu çocukların denge, postür, yürüyüş, koordinasyon, fiziksel uygunluk gibi motor fonksiyonlara yönelik parametrelerde sağlıklı yaşıtlarına göre yetersizlik gösterdikleri belirtilmektedir (Erden, 1995: 14).

Denge

Statik denge ve dinamik denge olmak üzere iki tipi vardır. Statik denge, vücudun pozisyonunun yerçekimine karşı ayarlanması; dinamik denge ise dönme, hızlanma ve yavaşlama gibi vücut pozisyonlarının ayarlanmasıdır. Sakkulus, utrikulus ve yarım daire keselerinden ibaret olan vestibüler aparatlar dengenin reseptör organlarıdır (Hazar, 2000:149).

İşitme engelli çocuklar üzerinde yapılan çeşitli araştırmalarda statik ve dinamik denge reaksiyonlarında azalma olduğu bulunmuştur. Bu azalma sıklıkla semisürkülü kanallar, utriculus ve sacculusun birleşmesi ile oluşan vestibüler organdaki bozukluklarla beraber görülmektedir (Erden,1995:15).

Postür

Kelime anlamı olarak duruş anlamına gelir, vücudun her bölümünde, kendi dışına bitişik segmente ve bütün vücuda oranla en uygun pozisyonda yerleştirilmesidir

Düzgün postür, minimum çaba ile maksimum yeterliliğinin sağlandığı postürdür.

Fizyolojik, biyomekanik ve estetik yönden iyi postür, vücudun görünüşünün güzel, duruş ve dengesinin iyi, eklemler üzerindeki zorlanmanın az, organların yeterli ve düzgün çalışabilmesine olanak veren, fazla çaba gerektirmeden gevsek olarak alınabilen postürdür. Postür, kişiye ait vücut tipi, cins, ırk, meslek, psikolojik durum, beslenme gibi etkenlere bağlı olarak değişiklik göstermektedir. İşitme engelli çocuklar üzerinde yapılan çalışmalarda azalan işitme duyusunu kompanse etmek amacıyla (sese olan yönelimden dolayı), özellikle bas pozisyonunda anormal tift ile rotasyon gibi postüral bozuklukların görüldüğü belirtilmektedir (Horvat,1990: 156).

Yürüme

İnsan vücudunda Kaslar, kemikler, sinir hücreleri ve iletimsel yolların bütünleşmesi ile gerçekleşen normal yürüyüş, insanın en otomatik, ritmik ve en sık kullandığı motor aktivitelerden birisidir.

Kişi yürürken adımlarını istemeden de olsa görür ve işitirler gerekli gördükleri taktirde yürüyüşlerini değiştirirler. Proprioseptif, dokunma veya işitme ile ilgili motor süreçlerin birinde arıza olursa kontrol sağlanamayacağından adımlar şuurlu olmaya baslar. Bu çok yorucu ve rahatsız edici bir durumdur. İşitme özürü bireylerin attığı adımları duyamayacağından feedback kontrolü ile düzeltmeyecektir ve

yürürken ya ayaklarını sürükleyecek, ya da ayaklarını sürtecektir’’ bundan dolayı da işitme engelli bireylerin yürümelerinde bozukluklar görülebilmektedir (Horvat,1990: 156).

3.6.4.2. Fiziksel Uygunluk

Hareketlerin doğru olarak yapılmasını ve fiziksel dayanıklılıkla ilgili olarak vücudun mevcut kondisyon durumunu ifade eder. Bu tanıma göre fiziksel uygunluğu en yüksek olan kişi yorulmaksızın en uzun süre hareket edebilen kişidir (Zorba, 2000: 46).

İşitme engelli çocukların fiziksel uygunluk düzeylerinin sağlıklı yaşlılarına göre daha alt düzeyde olduğu belirtilmektedir. Bu çocukların motor gelişiminde meydana gelebilen gecikmeler, postüral bozukluklar, denge bozuklukları, kas kuvvetlerinde görülebilen zayıflıklar ve sosyal uyumdaki problemler, fiziksel uygunluk düzeylerini olumsuz yönde etkilemektedir (Ergün, 1995: 26).

3.6.5. Görsel Algılama

İşitsel uyarıların, görsel hareketleri yönlendirmede ve uzayda oryantasyon için büyük önemi vardır. Çeşitli araştırmacılar infantların bile gözleri ve kafalarını işitsel hedeflere çevirme yeteneklerinin olduğunu, işitme fonksiyonunun gözün, basın ve vücudun çevredeki olaylara yönelimde önemli bir görev üstlendiğini belirtmişlerdir. Günlük yaşamda hareket kontrolünün kazanılmasında görsel ve işitsel bilgilerden yararlanır.

İşitsel uyarılar, görsel uyarı formunun hafızada aktivasyonunu sağlayarak görsel bilgi kazanmayı fasilite edici bir fonksiyon görürler. Görsel ve işitsel uyarıların beraber kullanılması görsel yönelimli hareketleri artırmaktadır. İşitme engelli çocukların görsel algılamalarını inceleyen çalışmalarda, bu çocukların görme ve işitme duyularını beraberce kullanamamaları nedeniyle görsel algılama, hareket koordinasyonu ve görsel motor becerilerinde yetersizlikler görülebildiği belirtilmektedir (Çiftçi, 2006).

3.6.6. İşitme Engellilerde Büyüme, Gelişme ve Sportif Aktivitelerde Yaşanan Sorunlar

Büyüme Ve Gelişmeye Sosyo-Ekonomik Düzeyin Etkisi

İnsanların Büyüme ve gelişmede içinde yaşadığı ortamın sağlıklılığı, yaşadığı ev, ailesinin ekonomik durumu, ailenin kültürel ve eğitim düzeyi de önemli olmaktadır.

İşitme Engelli bireylerin ailelerin gelir seviyeleri ve eğitim durumları düşük olması, evlilik yapacakları zaman kendileri gibi işitme engelli eş seçimi yapmaları, çocuklarının gelişimini olumsuz yönde etkilemektedir. İşitme engelli ailelerin işaret dili eğitimi almamış işaret diline hâkim olmamaları nedeniyle çocuklarının isteklerine ve ihtiyaçlarına tam olarak karşılık veremediklerinden çocuklarının gelişimini etkilemektedir.

Büyüme ve Gelişmeye Psikolojik Durumun Etkisi:

Çok zor psikolojik koşullar altında ve kısıtlı imkânlar ile büyüyen ve gelişen çocuklarda büyüme, gelişme konularında bazı gerilikler saptanmıştır. Özellikle, yetimhanede yetişen çocuklar üzerinde yapılan araştırmalar, psikolojik durumun büyüme ve gelişme üzerindeki etkili olduğu göstermiştir.

Kendi içlerinde kimsesiz iç mahkemeleriyle sessiz bir dünyaya adım atan, acıktığında anne ve babasına sesini duyuramayan, dertlerini ve sorunlarını rahatça ailesiyle paylaşamayan, mahallesindeki aynı yaş grubundaki arkadaşları ile oyun oynayamayan bir çocuğun psikolojisi tartışmasız bozulur. Ve çocuk içine kapanık dış dünyaya küsmüş bir şekilde hayatını devam ettirmeye çalışır.

BÖLÜM IV.

SERBEST ZAMAN VE REKREASYON İLE İLGİLİ KAVRAMLAR

4.1. SERBEST ZAMANIN TANIMI

Serbest zaman tanımını yapmadan önce zaman kavramının tanımlanmasının yararlı olacağı kanaatindeyiz. Zaman; Canlı, cansız tüm varlıkların 4 hayat ölçüsü olan, tasarruf edilmeyen, ödünç alınamayan, satın alınamayan sadece kullanılan ve kaybedilen, tekrarı mümkün olmayan, nesnelerin uzaydaki hareketlerine göre ölçülebilen ve bölümlere ayrılabilen soyut bir kavramdır (Eren, E, 1993).

Dünyada bütün insanlara eşit olarak verilmiş tek şey zamandır (Batlaş 1996).

Zamanı iyi kullanabilmek, verimli ve etkili olmasını sağlamak, bir eğitim işi olmakla beraber, insanın çalışma hayatına, dinlenme ve eğlenmesine biyolojik ve fizyolojik ihtiyaçların karşılanmasına ayırdığı zaman birimleri arasında dengeyi iyi kurabilmesine bağlıdır. Hayata atılan bir kimsenin başarılı olmasında onun zaman anlayışının büyük önemi vardır. Bu bilgi ve alışkanlıklar hayatın her anını verimli bir şekilde kullanmayı sağlayarak, ferdin başarısında birinci derecede rol oynayacaktır (Canan, İ,1997).

Serbest zaman teriminin İngilizce'deki karşılığı "Leisure"dir. Leisure kelimesi ise "izin verilmiş olmak" veya "serbest olmak"manasına gelen Latince "licere" kelimesinden türetilmiştir. Yine serbest zaman manasına gelen Fransızca "loisir" ve "izin" anlamındaki "liberty" kelimeleri "licere" kelimesinden türetilmiştir.

Mecburiyetin olmaması ve serbest seçim ifade eden bu kelimelerin tamamı birbirleriyle ilişkilidir (Bakır, M,1993).

Klasik yaklaşım ile yapılan bir tanıma göre, serbest zaman, iş ve amaçlı yapılan bir eylem yerine, onun tam karşıtı olan sanat politik tartışmalar ve genel öğrenmeyi kapsayan meşguliyetler olarak kabul etmiştir. Aristo serbest zamanı "bir kimsenin kendi iradesi ile yaptığı aktivite içinde olmanın bir ifadesi" olarak kabul etmektedir. Atinalılar için serbest yaşamın en kıymetli yönü olarak anlam ifade etmiştir (Bakır, M,1993).

Bu etkinlikler, insanların serbest zamanlarında isteyerek ve gönüllü olarak katıldıkları veya izledikleri, para kazanma amacı taşıyan, haz verici etkinliklerdir (Hazar 1999). Rekreasyon, insanların mutlu, sağlıklı ve hayattan zevk alarak yaşamalarını sağlayan, modern teknolojinin ve şehirleşmenin ortaya çıkarttığı kalabalık, kirlilik ve diğer sorunların yarattığı, bedensel ve moral çöküntülerini ortadan kaldıracak önemli bir eğitim konusudur (Karaküçük 1995).

Serbest zamanlar doğru değerlendirildiğinde, insana zevkini, hevesini, yeteneğini, sorumluluk ve özgürlüğünü yaşama, zamanını doğru kullanma ve böylece kendini gerçekleştirme imkânı vermektedir. "Ülkemizde çeşitli kuşakların, serbest zamanlarını değerlendirme yönünden bir eğitimden geçmedikleri için serbest zamanlarını edilgen ve yararsız bir biçimde değerlendirdikleri bir gerçektir. Eğitim politikamızda eksikliği görülen, şimdiye kadar ciddi bir biçimde ele alınmayan ve uygulanmayan çocuk, genç, yetişkin gibi çeşitli yaş gruplarının bir gereksinimi olmakta devam eden bu konu hem gelişmiş, hem de gelişmekte olan ülkeler için bir sorun durumuna gelmiştir (Tezcan 1994).

Eğitimde zorunluluk, serbest zamanlarda ise gönüllülük ve bireysel seçim esastır. Öğretim yöntemi öğretmen-öğrenci biçiminde olmayıp, önder-birey (genç ya da yetişkin) biçimindedir. Serbest zamanları değerlendirme, eğitimin tamamlayıcı bir parçasıdır (Tezcan 1994).

Bireylerin serbest zamanlarını spor aktiviteleriyle geçirmelerine serbest zaman denir. Bireyin kendisi ve hem de başkaları için bütün zorunluluklardan veya bağlantılardan kurtulduğu ve kendi isteği ile seçeceği bir faaliyetle uğraşacağı zaman olarak yani kişinin kesin olarak bağımsız ve özgür olduğu iş hayatının dışındaki zaman şeklinde tanımlamaktadır. Meyer'e dayanılarak yapılan tanımda ise serbest zamanı; zorlama duygusunun en az olduğu, kişinin kendi yargı ve seçimine göre kullandığı, isteğe bağlı bir zaman dilimi olduğunu belirtmiştir (Tezcan 1994).

Çelebi ve Özbey'e göre "Özü özgür zaman, deneyimlerinde özgür olmak" anlamında olduğu için serbest zaman yerine, serbest zaman kullanımı daha çok önerilmektedir. Serbest zaman bugünkü anlamıyla 19. yy. sonlarında kullanılmaya başlamıştır. Türkiye'de serbest zaman ve rekreasyon ile ilgili olarak yazılan kaynaklarda ilk olarak "serbest zaman" kavramı çoğunlukta kullanılsa da, ilerleyen dönemde yapılan araştırmaların çoğalması ile birlikte "leisure" kavramını serbest zaman değil serbest zaman kavramının karşıladığı kabul edilmektedir. Bu görüşe paralel olarak, Kelle (1990); eğer zaman dilimi içerisinde bir şey yapıyorsa o zaman serbest zaman değildir şeklinde yorumlamıştır. Yapılmış olan yorumlardan yola çıkılarak çalışmada serbest zaman kavramı kullanılmayacaktır. Serbest zamanın ilk modern tanımlarından biri Veblen (1899) tarafından yapılmıştır. Veblen serbest zamanı; zamanın kazanımı olmadan tüketilmesi olarak tanımlamıştır. Yapılan tanıma yerverirken Veblen'in üzerinde durduğu nokta; serbest zamanın, işten ve diğer zorunlu olarak yapılan faaliyetlerden farklı olarak her hangi bir gelir kazandırmamasıdır (Kelly 1990).

Fransız Sosyolog Joffre Dumazedier, serbest zaman etkinliklerini, kişinin çalışma, ailevi ve toplumsal zorunluluklar dışında, rahatlamak, uzaklaşmak, ya da bilgisini ve topluma katılımını artırmak için kendi isteğiyle yaratıcı kapasitesini harekete geçirdiği herhangi bir etkinlik" olarak tanımlamaktadır (Kraus 1971).

Ülkemizde özellikle son dönemlerde serbest zamanların değerlendirme açısından önemli gelişmeler olmaktadır. Bu bağlamda üniversitelerin Beden Eğitimi ve Spor Yüksekokullarında açılmış Rekreasyon Eğitimi Bölümleri serbest zaman ve rekreasyon kavramına yeni bir boyut kazandırmış bu alanda düşünen insan sayısında belirgin bir artışa neden olmuştur (Erenci 2006).

Serbest zaman etkinlikleri birçok nedene bağlı olarak değişiklik göstermektedir. Bunların önemli olanları; yaş, cinsiyet, eğitim ve kültürdür (Torkildsen 2005).

4.2. SERBEST ZAMANIN ORTAYA ÇIKIŞI

Var olmakla ilgili zaman kavramı; insanın daha çok temel fizyolojik ihtiyaçlarını ve hayatını devam ettirmek için gerekli olan eylemleri yapmak için harcadığı zaman olarak tarif edilebilir. Geçimle ilgili zaman ise; çalışma ve ekonomik giderlerin

karşılanması amacıyla harcanan zamandır. Bu iki kavram günümüz insanların hemen hepsi için zorunludur (Ceyhun 2008).

On dokuzuncu yüzyılın ortalarından itibaren endüstrileşmenin hızla gelişimi ve buna bağlı olarak üretimin hızla artması; toplumun geniş bir kesiminin metropollere ve kentlere taşınması ile izleyen dönemlerde çalımsa şartlarında iyileşme meydana gelmiştir. Teknolojik gelişmeler, insan yaşamında hem çalışma sürelerinin kılmasını hem de yaşam standartlarının iyileşmesini sağlamıştır (Corbin 1970).

Serbest zaman gelişen dünya şartları karşısında insanların pasif ve monoton yaşantıları yoğun iş hayatlarında kendilerine özel bir zaman dilimine ihtiyaç duymaya başlamış, bu ihtiyaç insanlara serbest zaman kavramı olarak eğlenceli bir biçime dönüştürerek çeşitli spor aktiviteleriyle birlikte serbest aktiviteler yapmaya başlamışlardır.

4.3. SERBEST ZAMANI DEĞERLENDİRMEYİ ETKİLEYEN FAKTÖRLER

Günümüz de bireylerin çok sayıda serbest zaman değerlendirme seçenekleri oluşu için; farklı fiziksel ve psikolojik özellik ile ihtiyaçlardan kaynaklı olarak serbest zaman tercihleri değişiklik gösterebilmektedir.

Kişinin serbest zamanı değerlendirme etkinliğine katılması, etkinliğin türü ve katılma sıklığı temelde onun içinde bulunduğu gereksinimleriyle ilişkilidir. Serbest zamanı değerlendirme davranışını etkileyen etmenlerle ilgili birden fazla araştırma yapılmıştır. Havighurst ve Donald (1959) ve Havighurst'un (1961) çalışmalarına göre serbest zamanları değerlendirme etkinliklerine katılmanın önemli nedenleri şunlardır:

- Serbest zamanı pasiflikten kurtularak eğlenerek ve zevk alarak yaşamak,
- İş yaşantısından farklı bir şeyler yapabilmek,
- Arkadaşlarla bir araya gelerek belirli serbest aktivitelerde bulunmak,
- Yeni ortamlar yeni arkadaşlıklar yeni deneyimler kazanmak,
- Bir şeyleri başarabilme, başarıdan zevk alma duygusu yaşamak,
- Yaratıcılık bir şeyler üretebilme duygusunu tatmak,

- Toplumsal bütünleşerek yarar elde etmek,
- Zamanını; iyi bir biçimde değerlendirerek eğlenceli ve aktif bir şekilde geçirmek.

Bu çalışmadaki serbest zaman etkinliklerini etkileyen faktörler kısaca bu şekilde sıralayabiliriz. Serbest zamanı sıkılmadan iyi bir şekilde geçirebilmek için çeşitli serbest aktiviteler eşliğinde zamanını eğlenerek geçire bilinmesidir.

4.4. SERBEST ZAMAN VE YAŞ

Çocukların serbest zaman etkinliklerini rekreasyon dan daha çok oyun başlığı adı altında incelendiği görülmektedir. Torkildsen (2005) serbest zaman aktivitelerini (rekreasyonu) büyüklerin oyunu olarak görmektedir.

Serbest zaman ergenlik dönemindeki bireylere, iş yaşamının dışında değişik sosyal rolleri ve aktiviteleri tecrübe edebilme ve bütün bunları zihinsel, bedensel sağlık dengesi içinde yapabilme fırsatı verir. Bammel ve Bammel (1992), büyüme döneminde sağlıklı serbest zaman modelleri kurarken; ömür boyu uğraşacakları serbest zaman aktivitelerini keşfetmede ya da seçmede onları bilinçsiz tüketime yönlendiren özensiz serbest zaman tercihlerinden uzak tutulması gerektiğini belirtmektedir. Ragheb ve Griffit (1982) serbest zaman katılımını; belirli bir serbest zaman etkinliğinin ne sıklıkta yapıldığı olarak tanımlamışlardır. Serbest zaman aktiviteleri adölesanlara; sosyal kimliklerini, rollerini ve anatomilerini keşfetme fırsatı sağlamaktadır. Başka bir çalışmada bütün bunlara ek olarak adölesanların, serbest zaman aktivitelerine katılımlarıyla, fiziksel ve entelektüel gelişimleri bakımından, sosyal ve takım iletişim becerilerini pratik etmeleri açısından, aile ve toplumdaki rollerini öğrenmeleri gibi sosyo-kültürel kazanımları olmaktadır (Beard ve Ragheb 1980).

Bu bireysel ihtiyaçların bilinçli ya da bilinçsiz olarak tamamlanmasının ölçülen derecesidir. Serbest zaman hayatımızda yükselen önemli bir role sahiptir. Çünkü birçok ihtiyacı karşılar, stresi düşürür, etkili öğrenmeyi artırır ve bedensel, zihinsel sağlık dengesini kazandırır. Mannel, Zuzanek ve Larson(1988)'nin belirttiklerine

göre serbest zaman doyumu, doyum algısının gelişmesine yardımcı olmaktadır (Wang ve ark. 2008).

Riddick (1986) algılanan serbest zaman doyumunda yaş farklılıklarını araştırmıştır ve serbest zaman doyumu modeli ile test etmiştir. 18 ile 65 yaş arasındaki 221 kişiye uygulanmıştır. Serbest zaman doyumunda en düşük ortalama skor 50'li yaş gruplarında bulunmuştur. Fark edilen serbest zaman doyumunun en yüksek düzeyde olduğu grup ise 22 yaş grubu olmuştur. Kazanılmış serbest zaman doyumunda 10 farklı yaş grubu anlamlı farklılıklar göstermemiştir.

Üniversite öğrencileri, gençlik dönemiyle birlikte gelen yoğun bir bedensel değişme dönemini henüz tamamlamaktadırlar. Bu dönemin belirleyici özelliği, bireylerin normal gelişimlerinin gerektirdiği bir benlik kavramı, bireyin kendisini algılamasını, diğer insanlarla olan ilişkilerine ait algılarını, çevresindeki nesnelere ait algılarını ve bütün bu algılara verilen değerleri içermektedir. Bu dönemde bireyin kendini tanıması, yetenek ve yeterliliklerinin farkın da olması için serbest zaman faaliyetlerine katılımı kaçınılmaz olmaktadır (Gökmen ve ark. 1985).

Zamanın iyi değerlendirilmesi ile akademik başarı birbiriyle ilişkili iki konudur. Zamanın olumlu değerlendirilmesi, dolayısıyla serbest zamanların iyi değerlendirilmesi üniversite öğrencilerinin akademik başarısını olumlu etkilemektedir (Alay 2000).

Üniversitelerdeki serbest zaman değerlendirilmesindeki en önemli amaçlardan birisi de öğrencilerin ve çalışanların fiziksel sağlığını korumak, dolaylı olarak onların akademik performanslarını ya da konsantrasyonlarını üst seviyede tutmaktır. Bu da ancak planlı bir rekreasyon aktivitesi ile elde sağlanabilir. Rekreasyon içerdiği fiziksel hareketlilik ve yetenek geliştirme unsurları ile derslerin ve akademik yaşamın bir parçası ve tamamlayıcısı olarak kabul edilmelidir. Eğitim kurumları; plan ve programlarını bu sorumluluk anlayışı ile yapmalıdırlar (Karaküçük 1999).

İnsan yaşamının daha ileri dönemlerinde de serbest zaman ve serbest zaman aktiviteleri önemini korumaktadır. Orta yaş döneminde genelde evlenip çocuk sahibi olan çekirdek aile oluşumları dikkat çekmektedir.

Bu dönemde serbest zaman etkinlikleri genelde herkesin ortak olarak yapmaktan hoşlandığı faaliyetler olarak seçilmektedir. Zabriskie ve McCormick (2001) yaptıkları çalışmada aile ile birlikte yapılan serbest zaman etkinliklerinin daha çok tatmin edici

ve aile bağılılığını geliştirici olduğunu belirtmektedirler. Ayrıca eşler arası ve ebeveyn ile çocuklar arası sağlıklı ilişkiler açısından da önemini vurgulamaktadırlar.

Kinnney ve Coyle'un (1992) çalışmasında ilerleyen yaşlarda serbest zaman doyumunun yaşam doyumunu önemli derecede arttırdığı görülmüştür (Wang ve ark. 2008).

4.5. SERBEST ZAMAN VE KÜLTÜR

Serbest zamanın bugünkü anlamını kazanması, modern yaşamın başlangıcı sayılan sanayi devriminden sonradır. Serbest zaman bir bakıma gelişmişliğin ve modernliğin simgesi gibidir. Kültür, bir toplumun kimliğini oluşturur, onu diğer toplumlardan farklı kılar. Kültür, bir toplumun yaşayış ve düşünüş tarzıdır (Giddens 2005).

Dolayısıyla toplumlar bu özellikleriyle birbirleriyle benzerli ya da farklılıklar gösterebilmektedir. Yemekler, evlilikler, cenaze törenleri vb. şeylerin yanında sportif ve serbest zaman etkinlikleri de toplumlar arası benzerlik ya da farklılıklar gösterebilmektedirler. Bir ülkenin gelişmişliğinin göstergesi olan kültür ile serbest zaman etkinlikleri karşılıklı etkileşim halindedirler. Kültür seviyesi yüksek toplumlarda serbest zaman etkinlikleri de daha zengindir. Ayrıca gelişmiş toplumlarda serbest zaman etkinliklerinin önemi büyükken, daha az gelişmiş toplumlarda bunlar bilinçli olarak planlan serbest zaman aktivitesi olarak yapılmamaktadır (Kelly 1990).

4.6. SERBEST ZAMAN VE CİNSİYET ROLLERİ

Cinsiyet, cinsel kimlikle ilişkili olan dış görünüşümüz ve cinsel açıdan bizi farklı kılan davranışlarımızdır. Cinsiyet fiziksel olduğu kadar biyolojik ve sosyal anlamlar da taşımaktadır (Kelly 1990).

Serbest zaman etkinliklerine çocukluktan itibaren bakılırsa, bakıldığında, önceleri birlikte daha fazla etkinliğe katılan iki farklı cinsiyetteki bireylerin, zaman geçtikçe gerek fiziksel, gerek sosyal ve gerekse de biyolojik açıdan farklı etkinliklere

yöneldikleri dikkat çekmektedir. Hatta fiziksel özellikteki etkinliklerde temas halinde olmamalarına (farklı spor takımları-erkek ve bayan gibi) özel olarak dikkat edildiği görülmektedir (Kelly 1990).

Culp (1998), Henderson (1993), Moccia (2000), Altergot ve Mc Creedy (1993) yapmış oldukları araştırmada bireylerin serbest zaman faaliyetlerine katılmalarını etkileyen faktörler arasında cinsiyetin önemli bir rol oynadığını belirtmişleridir (Demir ve Demir 2006).

Serbest zaman etkinliklerine cinsiyet perspektifinden bakıldığında benzerlik ve farklılıklar görülmektedir. Her iki cinsiyetteki bireyler genelde hemcinsinin katılım göstermekten hoşlandığı popüler alanlara yönelme eğilimindedir. Erkeklerin daha çok agresif ve grup etkinliklerine yöneldikleri gözlenmektedir. Erkekler kadınlara göre daha fazla fiziksel özellikte ve kassal etkinliklere katılırken, kadınlar daha estetik, pasif ve bireysel etkinliklere ilgi göstermektedirler. (Tordkilsen 2005).

Kadınların serbest zamanlarında iki büyük engelle karşılaştıkları görülmektedir. Bunlardan ilki; kadınların ev dışında gerçekleşen etkinliklere katılımlarının az olmasıdır. Bunun nedeninin ise genellikle çocuk bakımına erkeklerden daha fazla zaman ayırmaları olduğu düşünülmektedir. İkinci fark ise kadınların fiziksel aktivitelere katılma alışkanlığını kazanmadan yetiştirildikleri için daha sonraki yıllarda etkinliklere katılmada zorluk yaşamalarıdır (Kelly 1990).

Cinsiyet rolleri cinsiyet kimlikleri tarafından seçilen sosyal beklentilerdir. Ne normal hayatta ne de oyun alanında kadın ve erkeklerin benzer şeyler yapması beklenemez. Genelde erkeklerin daha baskın ve agresif; kadınların ise daha uyumlu sorumlu ve pasif olmaları beklenir (Wilson 1980).

Ülkemizde yapılmış olan bazı çalışmalarda Müderrisoğlu ve ark. (2004) serbest zaman etkinliklerindeki kısıtlamaları incelemiş, kadınların etkinliklere katılımda erkelere göre daha fazla fiziksel kısıtlamadan bahsettikleri görülmektedir.

Henderson ve arkadaşları (1996) yapmış oldukları çalışmada, kadın ve erkeğin toplumda karşı karşıya kaldıkları meselelerin farklı olduğunu, dolayısıyla serbest zamanlarında gerçekleştirdikleri faaliyetlerin de farklı olduğunu belirtmişlerdir.

Gerçekleştirilen bazı çalışmalar, özellikle kadının toplumdaki rolünü belirlemeye yöneliktir. Waren (1990), serbest zaman faaliyetlerine katılmada, kadınların erkeklere nazaran daha az fırsat ve olanağa sahip olduğunu, bunun da kadının

toplumdaki yerinden kaynaklandığını belirlemiştir. Çünkü kadının toplumdaki temel rolünün ev işleriyle uğraşmak ve çocuk büyütme olduğu, bunun da kadınların serbest zaman faaliyetlerine katılmalarını etkilediğini ya da sınırlandırdığını belirlemiştir. Henderson yapmış olduğu çalışmada benzer bir sonuca ulaşarak, çocuk sahibi olmayan kadınların serbest zaman faaliyetlerine katılmada daha özgür olduklarını ortaya koymuştur.

Hudson (2000) yapmış olduğu çalışmada, serbest zaman faaliyetlerine katılmada kadın ve erkekler arasında önemli farklılıklar olduğunu tespit etmiştir. Serbest zaman faaliyetlerine katılmada kadınlar erkeklere oranla daha fazla engelle karşılaşmaktadırlar ve birçok kadın, serbest zaman faaliyetlerine katılabilmek için kendilerine yeteri kadar fırsat tanınmadığına inanmaktadır .(Henderson 1990). Yine Henderson yaptığı çalışmada (1990), kadınların serbest zaman faaliyetlerine katılmak için ailelerinden yeterince destek görmedikleri ve yeterli serbest zamanlarının olmadığı tespitinde bulunulmuştur.

4.7. SERBEST ZAMAN VE EĞİTİM

Bilim ve teknolojik alandaki gelişmeler; dolayısıyla toplumun sosyo-ekonomik statüsündeki değişimler eğitimden beklentilerin artmasına yol açmış ve geleneksel eğitimi ve serbest zaman eğitimini birey yararına değiştirmeye zorlamıştır. Birçok gelişmiş ülkede bu süreç daha hızlı ilerlerken ülkemizde henüz istenilen seviyeye gelinebilmiştir. Serbest zaman eğitimi değişen ve gelişen eğitim anlayışı içinde önemli bir unsuru oluşturmaktadır (Torkildsen,2005).

Serbest zaman eğitiminin örgün eğitim dışında da eğitimi doğrudan veya dolaylı olarak desteklediğini ve eğitim sürecinin işlevselliğinde serbest zaman eğitiminin önemini vurgular. Aynı zaman da serbest zaman eğitimi nitelik ve nicelik bakımından sınıflandırılırken aklın ve bedenin üstün manevî halleri olarak görülmekte, düşünmek, erdemli olmak, sevgi, heyecan ve bilgelik gibi niteliksel özellikler aylar, haftalar ve saatlerle anlatılmaktadır.

Temel amaç, bireyin mümkün olan seçeneklerin farkına varmasına ve doğru seçimler yapmasına destek verirken bireyin kendi hayatında hedef belirleme ve yön verme gücünü geliştirmektedir. Bu yoldan demokratik topluma katkıda bulunup topluma

uyumlu tercihler yapabilir. Serbest zaman eğitiminin esas amacı çok yönlü, esnek, uyumlu bir insan yetiştirmektir (Tezcan 1994).

Tezcan (1994) toplumsal ve kişisel refah bakımından serbest zaman saatlerinin kişisel gelişme ve toplumsal düzeni geliştirme olarak kullanılmasını serbest zaman eğitiminin amacı olarak açıklamıştır. Ayrıca serbest zaman deneyimleri, bireyin içinde bulunduğu sosyo-kültürel ortama etkin olarak katılmayı ve o ortamın gerekli kıldığı değerleri, kural ve norm sistemlerini diğerleri ile paylaşmayı, bunları doğru yorumlamayı öğrenmesine yardımcı olur. Sadece serbest zaman etkinliği seçiminde değil, serbest zamanın verimli kullanılması açısından eğitimin ve eğitim kurumlarının önemi çok büyüktür (Torkildsen 2005).

Serbest zaman eğitiminin temel amacı bireylerin mümkün olan seçeneklerin farkına varmasına ve doğru seçimler yapmasına destek verirken birey kendi hayatına hedef belirleme ve yön verme gücünü geliştirerek ve çok yönlü, esnek, uyumlu bir insan yetiştirmeye katkıda bulunmaktadır.

Erdemli'ye (2002) göre; serbest zaman eğitiminin zayıf olduğu; serbest zamanla ilgili sağlam, yapıcı, yaratıcı kurum ve geleneklerin oluşmadığı; bu kültürün yetkinleşmediği yerlerde serbest zaman denetimleri sıradan ve belirli kalıplar içinde kalmaktadır. Serbest zamanın tanımlandığı rekreasyona değinilecektir.

4.8. REKREASYON KAVRAMI

Rekreasyon serbest zamanlarda yapılan etkinlik olarak tanımlanmaktadır.

4.8.1 Rekreasyonun Tanımı

Rekreasyon yeni tekrar baştan tazelenme, yeniden biçimlenme, yeniden yaratma anlamına gelen Latince "Recreatio" kelimesinden türemiştir. Türkçe karşılığı olarak Carlson'ın (1972) yaptığı, "rutin iş veya çalışma hayatı için tekrar enerji kazanmak için gönüllü olarak yöneldiğimiz dinlendirici ve eğlendirici aktiviteler" tanımı yaygın olarak kullanılmaktadır.

Aristo yaptığı bir tanımda, parçaları bir araya getirme başarısı olan rekreasyon (serbest zaman deneyimleri), gerçek bireysel mutluluktur, ifadesini kullanmaktadır (Chen 2005).

20. yy. da yaşayan insanlar olarak bizlerin gerek serbest zaman aktivite seçeneklerinin çokluğu, gerek çalışma koşullarının ve şartlarının iyileştirilmesi, bakımından teknolojiye minnettar olmamız gerektiğini savunan Clayne (1999), çoğu zaman rekreasyon ve serbest zamanın eş anlamlı olarak kullanıldığını fakat rekreasyon olmayan birçok serbest zaman kullanımı olduğunu belirtmektedir. Bazı tanımlarda rekreasyon restorasyon (yeniden yapılanma) anlamında kullanılırken, bazı tanımlarda aktivite formu olarak kullanılmıştır. Sosyoloji terminolojisine göre rekreasyon; serbest zamanlarda bireysel ya da grupla birlikte yapılan, gönüllü bir şekilde yönelinen, herhangi bir kazançla ilgisi olmayan her türlü aktivitedir. Hutchinson'ın sosyolojik yaklaşıma paralel olarak yaptığı tanıma göre; serbest zaman deneyimleri (rekreasyon) gönüllü katılanlara anlık doyum kazandıran aktivitelerdir (Torkildsen 2005).

Bireyin yoğun çalışma yükü, alışılmış hayat tarzı veya olumsuz çevresel etkilerden tehlikeye giren veya olumsuz etkilenen bedeni ve ruh sağlığını, tekrar elde etmek yada korumak aynı zamanda zevk almak, tamamen çalışma ve zorunlu ihtiyaçlar için ayrılan zamanın dışında kalan serbest zaman içinde, gönüllü olarak bireysel ya da bir grup içinde seçerek yaptığımız etkinliklerini, Karaküçük (1999) rekreasyon olarak tanımlamıştır.

Profesyonel Antrenman ve Rekreasyon Yönetimi (American Professional Training and Recreation Management) raporuna göre rekreasyon serbest zamanın amaçlı kullanımı olarak tanımlanmaktadır (Torkildsen 2005).

İnsanlar, farklı süre ve kapsamlarda meydana çıkan serbest zamanlarında; sağlık, iş stresinden uzaklaşma, dinlenmek, hava değişimi, gezmek, heyecan duymak, farklı yaşantılar elde etmek gibi pek çok amaçla, ev içinde veya dışında, açık veya kapalı alanlarda, aktif veya pasif biçimde, kent içinde veya kırsal alanlarda etkinliklere katılmaktadırlar. Rekreasyon, insanların serbest zamanlarında yaptıkları etkinlikleri ifade eden bir kavramdır.

4.8.2. Rekreasyon ve Spor

Günümüzün tekdüze günlük yaşamı içerisinde insanların yaşam zorunlulukları dışında kalan zamanlarını değerlendirmeleri sağlıklı kalabilmeleri için çok önemlidir.

Teknolojik gelişmelere bağlı olarak çalışma saatleri giderek azalmakta ve insanların kendilerini gerçekleştirmek için sahip oldukları zaman artmaktadır (Kılbaş,2004:17).

Yabancı terminolojide bir hastalıktan sonra eski haline gelmek, tazelenmek, yorgunluğu gidererek eski iş ve başarısını kazanmak anlamlarına gelen rekreasyon, zamanla eğitime de girmiş ve bir anlamda insanların serbest zaman zamanlarının değerlendirilmesini ifade etmeye başlamıştır.

Rekreasyon insanın öz benliğine uygun ve yapmaktan zevk aldığı bir faaliyete katılması ile monoton modern hayat ve yaşam kavgasının sıkıcı havasından sıyrılarak kendisini bulması ve kendi duygularına ortak olacak diğer insanlarla kaynaşarak zevk içinde sosyal bir kişilik kazanmasıdır. Serbest zaman ve serbest zaman değerlendirme aynı anlama gelmeyen iki kavram olup; serbest zaman kişinin çalışmadığı, yaşam zorluklarının ve biçimsel görevlerinin dışında kalan ve kişinin kendi isteği yönünde harcayabileceği zamandır.

Serbest zaman zamanı değerlendirme ise, serbest zaman zamanda yapılan etkinliklerle ilgilidir. Serbest zaman zamanı değerlendirme bu iki kavramın uygulamadaki karşılığı olarak geliştirilmiştir ve kullanılmaktadır. Serbest zaman zamanları değerlendirme etkinlikleri içeriklerine ve yapıldığı mekânlara göre çok çeşitlidir. Bu etkinliklerden hangisinin tercih edileceği kişinin yapısına, cinsiyetine, eğitimine, sahip olduğu olanaklara ve yeteneklerine bağlıdır (Hazar, 2003).

Eski tarih kayıtları arasında insanların serbest zamanlarında müzik, resim ve farklı spor faaliyetlerini kullandığı görülmüştür. Ayrıca ilkel kavimlerin yaşantısında da pek zengin bir serbest zaman organizasyonu olduğu belirlenmektedir. Yontma taş devrinde mağaraların duvarlarına çeşitli hayvan ve insan resimleri yapan insanlar, algılamaları ve bunların neticesinde duygularını aksettirme olanağını serbest zaman uğraşları içinde şekillendirmişlerdir.

On dokuzuncu yüzyıla kadar serbest zaman değerlendirme uğraşları yeterli zamanı parası ve dinlenme hakkı olan insanlarla sınırlı kalmıştır. Diğer kalan insanların ise serbest zamanlarını daha pasif geçirdiği görülmüştür. O zamanlar sınırlı sayıda insanın ayrıcalığı olan bu etkinlikler şimdi çoğunluk için bir hak durumundadır ve

tabii bu hakkın kullanımı serbesttir. Fakat ülkemizdeki sosyal eşitsizlik olması nedeniyle hala çok fazla insan için bunun geçerli olmadığını kabul etmek durumundayız. Sadece spor, özellikle de spora pasif katılım sinema, tiyatro, konser, kitap okuma, tv izlemek gibi diğer rekreatif etkilere göre herkesin istediği takdirde ilgilenebileceği bir olanak olarak karşılaşmışızdır.

Spor, rekreasyonun en kapsamlı, çeşitli ve ilgi çeken alanlarından birini oluşturmaktadır. Spor ve rekreasyon karşılıklı olarak birbirlerini etkilerler. Spor insanların rekreatif gereksinimlerini karşılamada önemli bir hareket alanı sağlarken, rekreasyonda, sporun toplumsal yaygınlaşmasında ve sportif başarılar elde edilmesinde önemli roller üstlenmiştir. Spor bu rolünü genellikle herkes için spor veya sağlık için spor gibi etkinlik rollerini yerine getirerek gerçekleştirmektedir. Spor bir serbest zaman uğraşısı olarak yani amatörce yapılan şekliyle rekreatif faaliyet özelliği taşımaktadır (Kraus,1985: 14).

Dumas'a göre spor, insanın emrinde ve hizmetinde olursa rekreasyon faaliyeti, eğer insan sporun emrine girerse o zaman da spor bir meslek özelliği taşıyarak rekreasyon faaliyeti kapsamı dışında kalmaktadır. Kitle iletişim araçları sayesinde ülkenin hatta dünyanın hemen her yerinde gerçekleşen değişik spor aktiviteleri, evimizin içine kadar gelmektedir. Bu durumda oldukça zahmetsiz ve ucuz bir şekilde isteyen herkes sporla pasif olarak ilgilenebilmektedir (Kılbaş,2004: 21).

İnsanların serbest zamanlarını değerlendirme ihtiyaçlarının gündeme geldiği ilk yıllardan günümüze kadar, spor aktivitelerine seyirci olarak katılım çok yoğun bir şekilde devam etmektedir. Günümüze nazaran rekreasyon faaliyetlerine seyirci olarak katılımın daha yoğun olduğu 19. yüzyılın başlarında tiyatrolar, sirkler, sinemalar ve büyük statların tribünlerinde çeşitli sanatsal ve sportif faaliyetleri seyredenler, evlerinde radyo dinleyenler büyük yığınları oluşturmaktaydı. Bu yüzden rekreasyonun pasif türleri gelişim göstermekteydi. İnsanların sadece seyirci oldukları bir takım spor dallarının cazibesine kapılarak zamanla o dallardan bazılarında sporcu olarak yönlendirmeleri göz önüne alındığında pasif katılımın, aktiviteye geçişi özendirici bir durum olduğu da ortaya çıkmaktadır. Spor seyircisinin bu özellikleri onu bir sinema veya tiyatro seyircisinden ayırmaktadır. Diğer yandan sporun pasif yönünün teşvik edilmesi, eğitimsizlikle beraber, öncelikle rekreasyonun ticari bir değer taşıdığı anlayışından ileri gelmektedir ki, bu yüzden sporu aktif olarak yapanların değil, sporu seyredenlerin sayılarında artış meydana gelmektedir.

Ancak toplumsal, ekonomik ve teknolojik gelişmenin de etkisiyle durumun tersine çevrilmeye başladığı görülmektedir. İnsanlar giderek, hekimlerin önerileriyle teknolojik gelişmelerin yol açtığı hareketsizlik nedeniyle ortaya çıkan sağlık sorunları karşısında spora aktif olarak katılmayı tercih etmektedirler.

Sporcuların toplum içindeki statülerinin yükselmesi de ebeveynlerin çocuklarını öğrenimleri dışında spora katılmaya teşvik etmesine yol açmış, çocukların rekreatif etkinliklerinde spor ilk sıralarda yerini almıştır (Maloney,1979: 49).

Yapılan araştırmalarda görülen, rekreasyon amaçlı sportif faaliyetleri tercih eden insanların sayısının, farklı faaliyetlere katılanların sayılarından daha çok olduğunu göstermektedir. Örneğin Almanya'da halkın %64'i serbest zaman etkinliklerinden sporu tercih etmektedirler. Ayrıca 1987 yılında Almanya'da 6-16 yaş arasındaki 190.000 kişi üzerinde anket yoluyla yapılan bir araştırmada gençlerin %60'ının serbest zamanlarını spor yaparak geçirdikleri görülmüştür.

Serbest zamanlarda sportif faaliyetlere aktif katılmayı tercih etme oranının yüksek olmasındaki temel nedenler, sporun kişisel ve toplumsal özelliklerinden kaynaklanmaktadır. Ayrıca sportif faaliyetlerin katılım kolaylığı, çalımısa rahatlığı, her yasin, her cinsin ve herkesin zevk ve isteklerine yanıt verebilecek tercih olanağı vardır. Sosyalleştirici, toplumsal birliğı sağlayıcı, sağlık kazandırıcıdır.

Sanatsal ve folklorik değeri vardır. Bütün bunların yanında rekreasyonla daha yakın ilgisi bakımından sporun çeşitlilik, değışkenlik ve hareket özelliklerinden bahsedebiliriz.

Rekreatif bir etkinlik olarak spora ilginin artması çeşitli toplumsal kurumları bu konuda organizasyonlar yapmaya yöneltmektedir. Okullar, spor kulüpleri, çeşitli dernekler ve devlet kuruluşları müsabaka niteliğı taşımayan rekreatif amaçlı sportif etkinlikleri düzenlemeye başlamışlardır. Trekking, jogging, rafting gibi yeni bir takım spor branşları bu organizasyonlarla gündeme gelmeye başlamış, böylece sporun yeni çeşitlerinin tanıtılması ve yaygınlaşması da sağlanmıştır.

Rekreasyon eğitimi için düzenlenen kampanyalarının artarak rağbet görmesi bir yandan sportif aktivitelerin insanların ünlük yaşamının bir parçası haline gelmesine katkıda bulunurken diğere yandan da ortak ilgi ve heyecanların paylaşıldığı ortamlar yaratarak kişileri yabancılaşmaktan kurtarmakta hoşgörü, gelişmiş sosyal iliksiler ve sosyal uyum yaratmaktadırlar (Hazar,2003: 32).

4.8.3. Rekreasyona Duyulan İhtiyacın Nedenleri

Rekreasyona duyulan ihtiyaç, rekreasyon faaliyetlerin kişisel ve toplumsal olarak sağladığı faydalardan ileri gelmektedir. Kişisel yönden; fiziki sağlık gelişiminin yaratılması, ruh sağlığı kazandırılması, insanı sosyalleştirmesi, yaratıcılık, kişisel beceri ve yeteneğini geliştirmesi, çalısma başarısı ve is verimine etkisi, ekonomik hareketlilik, insanı mutlu etmesidir. Toplumsal yönden ise; toplumsal dayanımsa ve bütünleşmeyi sağlaması ve demokratik toplum yaratılması, rekreasyona duyulan ihtiyacın nedenlerinden bazılarını oluşturmaktadır (Hazar, 2003).

Fiziki sağlık gelişimi yaratır. İnsanın teknolojik imkânları kullanıp modern hayata geçmesiyle beraber hareket etme ihtiyacının da azaldığı görülmektedir. Taşıt vasıtalarının yaygınlığı, haberleşme imkânları, ev ve bürolardaki kullanım araç ve gereçlerin insanın daha önce yoğun bir hareket temposu içinde yaptığı birçok şeyi otomatik olarak ve çok az bir hareketle yapabilmesine imkân vermiştir. İnsanın bu az enerji sarfiyla yasıyor olması, bazı sağlık sorunlarını da beraberinde getirmektedir.

Bu sorunlar; dolaşım ve solunum sisteminin kapasitesinin azalması, kalp damar hastalıklarının artması, aşırı şişmanlık, sindirim sisteminde meydana gelen aşırı değişiklikler ve bunun sonucu oluşabilecek ülser yaraları, eklem hareket sınırlarının azalması ile kireçlenmelerin oluşumu, iç organlarda düzensizlik, kemik hastalıkları gibi rahatsızlıklar gelmektedir. Rekreasyon faaliyetlerinde spor ve beden hareketleri geniş yer tuttuğundan yavaş hareketlerden doğan sorunların çözümünü, sağlık ve zindelik sağlamaktadır (Kraus,1985: 64).

Ruh, sağlığı kazandırır. İnsanın aile, okul veya is hayatındaki sorunları onun sinir sistemini bozarak, yorulmasına ve dayanma gücünün azalmasına neden olabilir.

Teknolojinin ve hayatın monotonluğunun getirdiği stres kişiye fizyolojik ve psikolojik anlamda büyük rahatsızlıklar oluşturabilir. Rekreatif faaliyetlerin seçiminde kişi özgür davranır. Bu kişiye özgürlük hissi tattırarak onun ruhsal zenginlik kazanmasını yardımcı olur.

İnsanı sosyalleştirir. Daha çok gurupsal olarak gerçekleştirilen rekreatif faaliyetler, insanın sosyal iliksiler kurmasında ve geliştirmesinde büyük rol oynar. Nitekim yeni arkadaşlıkların oluşması, grup içinde yer edinme, yerini idrak edebilme ve diğer grup üyelerini tanıyabilme gibi çabalar, kişinin sosyal yaşantısını etkileyerek olgunlaşmasını ve toplum hayatına alışmasını sağlar (Kılbaş,2004: 38).

Kişisel beceri ve yeteneğin gelişmesini sağlar. İnsanın çoğu kez hangi düzeyde bir beceri veya yetenek düzeyinde olduğu anlaşılamaz. Bu durum kişinin isteyerek ve severek yaptığı bir işte ancak kendisini gösterebilir. Herhangi bir faaliyeti rekreatif amaçlarla yapan kişi, bu faaliyet için beceri ve yeteneğin ortaya çıkmasını, faaliyete katılan yetenekli diğer kişilerle kültürel ve sosyal iliksiler kurarak ve devamlı çalışarak sağlayabilmektedir.

Yaratıcı gücü geliştirir. Rekreatif faaliyetler, insanın her yas dönemindeki yaratıcılık gücünün ortaya çıkmasına ve bu gücün geliştirilmesine hizmet eder. Yaratıcı olmak her insanın içinde saklı olan ve her insanda var olan bir yetenektir. Rekreatif etkinlikler neticesiyle oluşabilecek denemeler kişinin gizli kalmış yönlerini ortaya çıkartır (Kılbaş,2004: 39).

Rekreasyon, uygun faaliyet seçimi yapmak, organize bir programa katılmak şartı ile iyi bir lider önderliğindeki kişinin o verimini artırmakta ya da başarısına olumlu katkı sağlamaktadır.

Ekonomik hareketi geliştirir. Kişi serbest zamanlarını değerlendirirken, seçeceği etkinlik çeşidiyle ekonomik işlevi olan bir üretim sağlayabilmektedir. kişi ürettiği malda esas amaç olarak rekreatif bir faaliyeti güdüyorsa, bu malı paraya dönüştürse dahi (faaliyetlerini sürdürebilmek için gerekli parayı sağlamak amacıyla) bir rekreasyon faaliyetinde bulunuyor demektir.

Rekreasyonun esas gayelerinden birisi insanın mutluluğunu sağlamaktır. Günümüzde mutlu, sağlıklı ve çağdaş insan rekreasyonla uğrasan insandır. Bu insan, rekreatif aktivitelere katılarak, günlük rutin yaşantısına renk katmakta ve yaşantısını zenginleştirmektedir. Böylece, kişi mutluluğu yakalayabilmektedir. Ancak, kişinin mutluluğunu bir tek faaliyet çeşidi ile sağlayabilmesi çok zordur. İnsana gerek birçok faaliyet çeşidi sunma imkânı vererek mutlu olma hazzı tattırarak, gerekse insanı çalimsa, eğlenme dinlenme, ibadet etme, sevme gibi aktiviteler arasındaki ahenk ve bütünlüğü sağlayan rekreasyon insanın mutluluğu yakalayabilmesinde en önemli araçlardan birisi olmaktır. Nitekim iyi değerlendirilen serbest zamanlar insanlara mutluluk getirebileceği gibi, değerlendirilmeyen serbest zamanlar da insanlar için mutsuzluk kaynağı olabilmektedir (Kılbaş,2004: 40).

Toplumsal dayanımsa ve bütünleşmeyi sağlar. Aynı konu üzerinde yapılan bir rekreatif faaliyet içinde toplumun her kesitinden insanlar bir arada

bulunabilmektedir. Bugünkü toplumlarda değişik birçok faktör insanları birbirinden ayırmaktadır. Irk, milliyet, din mezhep, sosyal konum, eğitim, kültür e ekonomik farklılıklar bu ayırım gruplarını oluşturmaktadır. Bu gruplar arasındaki çeşitli şiddet derecelerinde olan sürekli bir çatımsa, toplumların rahatsızlık kaynaklarından birisidir. Rekreasyon faaliyetleri, gruplar arasındaki bu çatışmanın azaltılmasında önemli rol oynamaktadır. Rekreatif aktivitelerde sosyal, ekonomik veya eğitim farklılıkları ortadan kalkar ya da önemsizleşir. Her kesimden insan ortak zevkleri doğrultusundaki aktivitelerde bir araya gelirler ve ortak uğraşlarda bulunurlar (Karaküçük,1999).

Demokratik toplumun yaratılmasında imkân sağlar. İnsanların birbirleriyle olan iliksilerinin düzenlenmesinde ve toplumsal kurallara uyulmasında rekreatif faaliyetler önemli rol oynar. İyi bir yurttaş olabilmenin öğretilmesinin temelinde insanların sosyal ortamda toplumun kurallarına uymaları, davranışlarını kontrol etmeleri gibi hususlar bulunmaktadır. Bu özellikler bir voleybol veya futbol antrenmanında ya da maçında, sporcuların eksiksiz uymak zorunda oldukları kurallara veya davranışlara benzemektedir. Bu benzerlikten dolayı kişinin rekreatif faaliyetlerle kazanacağı belli kurallar içinde yaşamak, bu kurallara uymakta ve uygulamakta zorluk çekmemek, başkalarının haklarına saygılı olmak, böylece medeni bir toplum oluşturmaya katkıda bulunmaktır (Kılbaş,2004: 42).

4.8.4. Rekreasyon Alanları

Pehlivanoğlu'na göre (1987), rekreasyonel etkinliklerin sürdürüldüğü mekânın özelliklerine ya da iç mekân dış mekân ayırımı dikkate alınarak yapılan bu sınıflandırmaya göre, “kapalı yer” ve “açık hava” rekreasyonundan ibaret, birbirinin karşıtı iki rekreasyon tipi ortaya çıkmaktadır. Kapalı yer rekreasyonu, konutlar başta olmak üzere, geliştirilmiş çeşitli iç mekânlarda sürdürülen rekreasyon çeşidini kapsamaktadır. Özellikle bireylerin günlük yaşamlarındaki ağırlık ve yaygınlığıyla karakterize edilmektedir. Açık hava rekreasyonu ise, doğal koşullara dönük olarak bireylere daha geniş hareket olanakları sunan ve açık havada gerçekleştirilen rekreasyon etkinliklerinden oluşmaktadır.

Rekreasyonda spor önemli bir yer tutmakla birlikte, sadece bir spor/ serbest zaman etkinliği değildir. Spor bir sosyal kurum olarak, toplum hayatıyla yoğun olarak

ilişkilidir. Serbest zamanın spor aktiviteleriyle organize edilmesi, sporun yaygınlaşmasında, nitelik ve öneminin anlaşılmasında önemli bir yer tutmaktadır (Erkal 1992).

Özbey ve Çelebi (2003) rekreasyonu; amaçlarına, aktif ve pasiflik durumlarına göz önünde bulundurarak ve çeşitli kriterlere göre olmak üzere üç gruba ayırmışlardır. Genel literatür incelendiğinde net bir ayırım görülemezken, amaçlarına göre ayrımı takip eden kaynaklara daha sık rastlanmaktadır. Bu doğrultuda rekreasyonun genel olarak kapsadığı alanlar aşağıda verilmiştir.

- Kültürel Rekreasyon
- Sportif Rekreasyon
- Turizm Rekreasyonu
- Terapi (Rehabilitasyon) Rekreasyonu
- Toplum Rekreasyonu

4.8.4.1. Kültürel Rekreasyon

Daha çok sanatla ve din ile ilgili etkinlikleri kapsayan bir alandır. Müze ve tarihi yer gezileri, ibadet için yapılan seyahat ve ziyaretler (hac), bu alanın içerisine girmektedir. Dünyanın birçok bölgesinde kültürel rekreasyon göçmenler, suçlular, hastalar gibi bireylerin rehabilitasyon yöntemlerinin bir parçası olarak kullanılmaktadır. Örneğin; Kültürel ve rekreasyonel programlar çocuk suçlularda suç işleme oranlarının azalmasına yardımcı olmaktadır. Rekreasyon; riskli görülen (sayılan) aileler ve çocuklar için sosyal yatırım açısından çok önemli bir odak noktasıdır. Sanat, drama, müzik ve dans alanları gibi kültür temelli programlar, yaratıcı düşünme, karar verme ve problem çözme konularında becerilerin gelişimini sağlamaktadır.

Ayrıca kültür ve rekreasyon, topluluklara önemli ekonomik katkılarda bulunmaktadır. Ekonomik faydalar hem doğrudan olarak kültürel ve rekreasyonel endüstrilerde oluşan iş gereksinimden ortaya çıkarken hem de turizm, yerel yatırımlar ve ihracat ürünleri gibi dolaylı faydalar da bulunmaktadır (Torjman 2004).

4.8.4.2. Sportif Rekreasyon

Amerikan Ulusal Kronik Hastalıkları Önleme ve Sağlık Arttırma Merkezi (NPCDHAC)'nin 2007'de yaptığı açıklamaya göre fiziksel aktivitenin; kalp - dolaşım, kassal, metabolik, bağışıklık ve hormonal sistem üzerine fizyolojik pozitif etkisi çok büyüktür. Kan basıncını normale indirmesi, kalp krizi riskini azaltması, hastalıklara yakalanma oranını düşürmesi, şeker oranının ayarlanması, kolon kanser riskini azaltması, depresyon düzeyini azaltması fiziksel aktivitenin raporda geçen diğer pozitif etkilerdir. Dolayısıyla serbest zamanlarda fiziksel bir etkinlik yapmanın önemi daha da artmaktadır. Daha çok sedanter yaşam süresince yapılan sportif etkinlikleri içine alır (kilo verme, rehabilitasyon, formda kalmak vb.) (Stombo ve Peterson 2003).

Özellikle ileri yaşlarda bireylerin yaşam kaliteleri üzerindeki pozitif etkilerinin üzerinde durulan sportif rekreasyonun önemi gün geçtikçe herkes tarafından bilinir hale gelmektedir. Serbest zamanların değerlendirilmesi kişiye ve topluma insanca yaşama anlayışını ve katkısını yaptığı ölçüde olumludur. Spor bu amaca hizmet eden sosyal bir olgudur (Karaküçük 1997).

4.8.4.3. Turizm Rekreasyonu

Turizm kavramının kökenini, Latince kelime anlamıyla dönme hareketini ifade eden tornus sözcüğü oluşturmaktadır. İngilizedeki touring deyimini ile tour deyimleri de bu sözcükten türemiştir. Tour dairesel bir hareketi, bazı şehir, yöre ilkelerin ziyareti, iş ve eğlence amacıyla yapılan yer değiştirme hareketini ifade eder. Touring deyimini ise, zevk için yapılan eğitsel ve kültürel özellik gösteren seyahatler için kullanılır. Özetle “tour” hareket edilen yere dönmek şartıyla yapılan kısa veya uzun süreli seyahatleri ifade eder. Turizm kurumsal açıdan ise şöyle tanımlanabilir: para kazanmak amacı olmaksızın, bir yerde devamlı kalmamak şartıyla yabancıların devamlı oturdukları yerlerin dışında yaptıkları seyahat ve konaklamalardan meydana gelen faaliyetlerin tümüdür (Mathieson ve Wall 1982).

Günümüzde insanlar serbest zamanlarını, teknolojik gelişmelere bağlı olarak gelişen seyahat olanakları ve bilgilenmeleri sonucunda daha rahat turistik amaçlı olarak kullanabilmektedir. Artan talep doğrultusunda ekonomik olarak turistlerin işletmecilere üst seviye bir gelir sağladıkları için işletmeciler gelen turistlere daha

fazla seçenek sunarak ve farklı olmak amacı ile rekreasyon faaliyetlerine verdikleri önemi arttırmışlar ve rekreasyon modern turizm uygulamalarının vazgeçilmez bir parçası olmuştur.

4.8.4.4 Terapi (Rehabilitasyon) Rekreasyonu

Yardımsaver bir hareket olarak başlayan ve Terapi rekreasyonun bugünkü halini almasında en büyük etkiyi yapan, iki isim; Philippe Pinel (Fransa) ve William Tuke (İngiltere)'dir.

Terapi rekreasyonu, hasta, engelli ve özel durumdaki bireylerin iyi olma durumlarına ve rekreatif becerilerini geliştirmeye katkı yapma üzerine yoğunlaşmış bir disiplindir (Robertson ve Long 2008).

Philippe Pinel, Fransa'nın en büyük akıl hastanesi olan Bicetre'ye 1793 yılında direktör olarak atanmış ve ilk olarak da hastaları hücrelerinden çıkararak güneş gören odalara yerleştirmiştir. Ayrıca hastane içinde özgürce hareket etmeleri için onları cesaretlendirmiştir. William Tuke ise, York Retreat adlı içinde akıl hastalarını onların yapabileceği kadar işlerde çalıştırdıkları toplum merkezini finansal olarak destekleyen hayırsever bir tüccardı. Bu iki insan birbirinden haberdar olmadan benzer şekillerde çalışarak bu alanın gelişmesine yardımcı olmuşlardır. 1800'lü yılların sonuna doğru Amerika ve Avrupa'nın büyük bölümünde benzer hareketler görülmeye başlanmıştır.

1900'lü yılların hemen başında savaşların hakim olduğu dünyada terapi rekreasyonu da savaşlarla birlikte varlığını sürdürmüştür. Bu dönemde Florence Nightingale hastalarını alkol ve uyuşturucu bağımlılığından kurtarmak ve moral motivasyonlarını sağlamak amacıyla, müzik dinleme ve enstrüman çalma gibi etkinliklere yönlendirmiştir.

Bu anlayış 2. Dünya savaşında askeri birliklerin içine serbest zaman değerlendirmeleri için kütüphane, piano, oyun alanları ve spor alanları yapılmasıyla etkisini iyice göstermiştir. (Robertson ve Long 2008).

Terapi rekreasyonu, serbest zamanlarda yaşam kalitesini, iyi olma halini (wellbeing), genel sağlıklı olma durumunu artırma ya da bu durumlara katkıda bulunmadır.

Terapi rekreasyonu kelime olarak, dayanıklılık, fonksiyonel beceriler, dikkat veya düşünsel durumları geliştirme amaçlı yapılan serbest zaman etkinlikleridir. (Robertson ve Long 2008).

Serbest zamanın terapi rekreasyonundan ve diğer terapi formlarından farkı özgürce seçilen ve motive edici fiziksel, bilişsel, sosyal veya duygusal aktiviteler içermesidir.

Yapılandırılmış (organize edilmiş, planlanmış) serbest zaman aktiviteleri rekreasyon olarak adlandırılırsa da terapi rekreasyonu bazı açılardan bu tanımlarla çakışmaktadır.

Çünkü bütün serbest zaman ve rekreasyon alanlarının temel amacı, sağlıklı olma ve iyi olma durumlarını yükseltmektir (Robertson ve Long 2008).

4.8.4.5 Toplum Rekreasyonu

Daha fazla park, Kampüs ve sanayi rekreasyonu gibi bir grubu içine alan etkinlikleri kapsayan rekreasyon alanıdır. Böylece toplum insanımızı spora yönlendirerek daha fazla tesislere ulaşılıp toplumsal kaynaşmayı arttırmış olacaktır.

Bir başka bakış açısına göre Ceyhun (2008); insanlar hem spor hem de sağlık amaçlı tesislere yönelirken, aynı işletme içinde farklı bireysel ve toplumsal ihtiyaçların giderilmesi gereği ortaya çıkmaktadır. Spor tesislerinin sadece spor amacıyla insanların faydalandıkları yerler olmasından ziyade, rekreatif faaliyetlerinde yapıldığı çok amaçlı tesisler olması, daha fazla kişinin buradaki hizmetlerden faydalanması sonucunu ortaya çıkarmaktadır. Spor tesisleri gerek özel gerekse kamuya ait işletmeler olarak toplumla bütünleşme ve sporun yaygınlaştırılması açısından kendilerini yenileme ve hizmet yelpazesini genişletme zorunda kalmaktadır.

4.9. SERBEST ZAMAN DOYUMU

Bireylerin ihtiyaçların bilinçli ya da bilinçsiz olarak tamamlanmasının ölçülen derecesine doyum denir. Serbest zaman hayatımızda yükselen önemli bir role sahiptir. Çünkü birçok ihtiyaı karşılar, stresi düşürür, etkili öğrenmeyi arttırır ve bedensel, zihinsel sağlık dengesini kazandırır. Mannel, Zuzanek ve Larson

(1988)'nin belirttiklerine göre serbest zaman doyumunu, yaşam doyumunu algısının gelişmesine yardımcı olmaktadır (Wang ve ark. 2008).

Serbest zaman doyumunu inceleyen araştırmalar, serbest zaman davranışlarını daha iyi anlamaya yardımcı olmaktadır. Serbest zaman doyumunu kişinin serbest zamanlarındaki uğraşlarını algılayışı veya bireysel pozitif hisleri üzerine kurulmuştur (Du Cap 2002).

Serbest zaman doyumunu, Franken ve Raaij (1981)'e göre göreceli bir kavramdır ve belirli standartlar içerisinde değerlendirilmelidir. Standartlar daha önceden tecrübe edilmiş deneyimlerden aktarılan beklentileri ve başarıları içermelidir. Karşılanmayan beklentiler doyumsuzluğu artıracaktır.

Bireysel olarak farklılık gösteren serbest zaman bireylerin tercihlerine bağlı olarak; bireysel serbest zaman araştırma yöntemleri sadece bu etkinliklere hangi insanlar katılıyor sorusunu değil ayrıca bu insanların mutlu olma durumlarını da araştırmalıdır (Gökçe, H.2008).

Lloyd ve Aukd (2001)'un çalışmalarında, serbest zaman doyumunun sosyal bir yönünün olduğuna dikkat çekmektedirler. Serbest zaman doyumunun yaşam kalitesine etkisi üzerinde durmaktadırlar. Serbest zaman aktivitelerine katılımın ve doyumun özel gruplar üzerinde yaşam kaliteleri açısından belirgin pozitif etkileri olduğunu belirtmektedirler.

Beard ve Ragheb (1980), serbest zaman doyumunun “pozitif algıların serbest zaman aktiviteleri ve tercihlerinin bir sonucu” olarak kazanıldığını belirtmişlerdir. Bu da kişinin genel serbest zaman deneyimlerinden sağladığı doyum düzeyidir. Kişinin bireysel ihtiyaçlarını karşılaması ya da karşılayamaması, doyum durumunun pozitif sonuçlarının düzeyiyle ilgilidir. Serbest zaman doyumunu bireyin serbest zaman deneyimlerinden ne kadar memnun olduğunun derecesini gösterir. Pozitif hislerin tatmini, bireysel ihtiyaçların karşılanmasıyla oluşur (Du cap 2002).

Araştırma yapanların çoğunluğu serbest zaman doyumunu ve serbest zamana katılım sıklığı arasındaki ilişkiyi incelemişlerdir. Beard (1980) bireyin serbest zaman doyumunun yüksek olduğu etkinliklerde katılım sıklığının belirgin derecede yüksek olduğunu tespit etmiştir. Yaşla serbest zaman doyumunu arasındaki ilişki incelendiğinde (Riddick 1986) ise erken ve geç yetişkinlik dönemlerinde serbest zaman doyumunun yüksek olduğu görölmüştür (Gökçe,2008).

4.9.1. Serbest Zaman Doyumunu Etkileyen Faktörler

Birçok araştırmacı (Brown ve Frankel 1993; Hawkins, Foose ve Binkley 2004; Iso-Ahola ve Weissinger 1987; Mak, Parker ve Boley 2003; Russell 1987,1990) yaş, cinsiyet, medeni durum, eğitim düzeyi, gelir, inançlar gibi çeşitli sosyoekonomik değişkenlerin ve algılanan sağlığın, serbest zaman doyumunu anlamlı şekilde etkilediği bulunmuştur (Pearson 1998). Diğer taraftan Di Bona (2000), 65 hemşireye uygulanarak yapılan çalışmada demografik faktörlerin yaş, cinsiyet, aile durumu serbest zaman doyumunu etkilemediği tespit edilmiştir (Lysyk ve ark. 2002).

Anlamlı ilişkilerin bulunamamasının sebebi olarak çalışmanın örnekleminin az olması olabileceği düşünülmektedir. İlginç olarak Franken ve Raaij (1981) yüksek sosyal sınıfta bulunan bireylerin serbest zaman doyumlarının yüksek olduğunu ve düşük sosyal sınıfta bulunan bireylerin serbest zaman doyumlarının orta derecede olduğunu ve orta sosyal sınıfta bulunan bireylerin ise de serbest zaman doyum düzeylerinin genel olarak düşük olduğunu bulmuşlardır.

Mannell (1989) Birçok çalışma serbest zaman tutumu, serbest zaman katılımı ve serbest zaman doyumunu arasında pozitif ilişki olduğuna dikkat çekmiştir (Lysyk ve ark 2002).

Ragheb ve Tate (1993), duygusal ve kavramsal serbest zaman tutumları serbest zaman katılım ve doyumuna katkıda bulunduğunu savunmaktadırlar. Serbest zaman tutumları, inanışları ve algıları, serbest zaman davranışlarını ve deneyimlerini etkilemektedir şeklinde yorumları bulunmaktadır (Pearson 1998).

Green, Kreuter, Deeds ve Partridge (1980)'e göre serbest zaman doyumunu ile ilgili açıklayıcı değişkenler üç kategoride toplanabilir; Hazırlayıcı, sağlayıcı ve güçlendirici faktörler. Hazırlayıcı faktörler (cinsiyet, yaş, serbest zaman imkanlarının bilinmesi ve serbest zaman değerleri) kişisel motivasyon ile ilgilidir. Sağlayıcı, faktörler (gelir) kaynaklar ile ilgiliyken, güçlendirici faktörler serbest zaman doyumunu şekillendirmektedir (Wang ve ark. 2008).

Serbest zaman aktivitenin değerli olması sadece yapılan aktivitelerin sıklığı ile değil, katılımcının tavrı ve düşünce yapısı da serbest zaman aktiviteleri açısından çok önemli olmaktadır.

Serbest zaman tutumunun katılımcının serbest zaman doyumunu ve katılımı üzerine çok önemli bir pozitif etkisinin olduğunu görmüşlerdir (Lloyd ve Auld 2001).

Andrew ve Witheys (1976)'in çalışmalarına göre; serbest zaman aktivitesine katılanların büyük çoğunluğu bu aktivitelerden memnun ayrılırken (%47), çok azınlıkta olan (%8,3) bir kısmı da tatmin olmadan ayrılmaktadır. Lu ve Argly (2001) çalışmalarında; serbest zaman aktivitelerinde belli bir ciddiyet, düzen ve gönüllülük sergileyen kişilerin diğerlerine göre tatminin daha fazla olduğunu belirtmişlerdir.

Serbest zaman aktivitelerinin çoğunda televizyon izleyen insanların, bir serbest zaman aktivitesi olarak başka bir etkinliğe girdiklerinde daha az mutlu oldukları bulunmuştur (Lu ve Hu 2005).

4.10. İLGİLİ ARAŞTIRMALAR

Literatür taraması sonucu işitme engellilerinin spor eğitimi ve serbest zaman aktivite doyumunu konulu araştırma çok az sayısı da bulunmaktadır. Literatür taraması spor eğitimi ve serbest zaman doyumunu aktiviteleri ile alakalı olduğunu düşündüğümüz çeşitli bilim insanlarının ve araştırmaların görüşlerini şöyle açıklayabiliriz: zihinsel, fiziksel, psikolojik iç ve dış uyumu temsil eden spor, bireylerin sağlıklı bir bedene sahip olmalarını sağladığı gibi, fizik kondisyonlarını ve motor becerilerini de geliştirir. Normal bireylerde bu işlevleri sağlayan spor, engellilerde de aynı işlevi sağlar (Yorgancıoğlu, 1992: 25).

Sportif aktivitelere katılım, işitme engelli bireyler üzerinde oluşturduğu olumlu psikolojik, sosyal ve motor alanlardaki etkiler göz önüne alınacak olunursa rekreatif faaliyetlerin önemi gün ışığına çıkacaktır. (Karaküçük, 1995: 24).

Öğrenciler sporu sadece bir oyun ve eğlence olarak değil yapılması gerekli olan ciddi bir aktivite olarak da algılamaktadırlar. Düzenli spor sağlıklı yaşamın olmazsa olmazlarından (Gür, 2001: 36).

Çağımızın tekdüze günlük yaşamı içinde insanların yaşam zorunlulukları dışında kalan zamanlarını değerlendirmeleri sağlıklı kalabilmeleri için çok önemlidir (Özer, 2001: 18).

Brown ve Frankel'in (1993) çalışmalarında 18 ile 70 yaşları arasındaki 685 kişiyle çalışma yürütülmüş, serbest zaman doyumunu ile yaşam doyumunu arasında orta düzeyde korelasyon bulunmuştur.

Kinnney ve Coyle (1992) ise çalışmasında ilerleyen yaşlarda serbest zaman doyumunun yaşam doyumunu önemli derecede arttırdığı görülmüştür.

Andrew ve Witheys (1976)'in çalışmalarına göre; fiziksel serbest zaman aktivitesine katılanların büyük çoğunluğu bu aktivitelerden memnun ayrılırken (%47), çok azınlıkta olan (%8.3) bir kısmı da tatmin olmadan ayrılmakta olduğunu belirtmiştir. Lu ve Argly (2001) çalışmalarında; serbest zaman aktivitelerinde belli bir ciddiyet, düzen ve gönüllülük sergileyen kişilerin diğerlerine göre tatminin daha fazla olduğunu belirtmişlerdir.

BÖLÜM V

YÖNTEM

5.1. ARAŞTIRMA YÖNTEMİ

Bu çalışma işitme engellilerin spor eğitimi ve serbest zaman aktivite doyumunun incelenmesine yönelik bir çalışmadır. Yapılan bu araştırma, mevcut durumu saptamaya yönelik genel tarama modeli ve ilişkisel tarama modeli kullanılmıştır. İlişkisel tarama modeli, iki ve daha çok sayıdaki değişken arasında birlikte değişim varlığını veya düzeyini belirlemeyi amaçlayan araştırma modelleridir .(Karasar, 1999: 81).Metodolojik yaklaşım açısından nitel bir araştırma olarak düzenlenmiştir. Araştırmada kişisel bilgi ve anket formu hazırlanarak tarama yöntemi kullanılmıştır.

Tarama modeli kullanılan araştırmada bağımlı değişkenler ve bağımsız değişkenler arasındaki ilişki incelenmiştir. Araştırmaya katılan işitme engelli çocukların sosyo-demografik ve psikolojik özellikleri bağımsız değişken, spor eğitimini ve serbest zaman aktivitelerini düzenli ve sistemli bir şekilde yapmaları sonucu kendilerinde ortaya çıkacak değişimler bağımlı değişken olarak ele alınmıştır. Araştırmaya katılan deneklerin anket formunda bulunan soruları algılama düzeyleri düşük olduğu saptanmıştır. Bundan dolayı araştırmacı ve okulda görev yapan deneyimli bir öğretmen tarafından 2 hafta boyunca öğrencilere araştırmanın amacı, hedefi anlatıldı bunun yanında soruları daha iyi algılamaları için sorular sözel bir şekilde ayrıntılı olarak anlatılmıştır.

5.2. ARAŞTIRMANIN EVREN VE ÖRNEKLEM GRUBU

Bu araştırmanın evreni İstanbul ilinde bulunan bütün işitme engelliler ilköğretim okullarını kapsamaktadır. Araştırmanın örneklem grubu ise İstanbul İline bağlı Fatih İlçesinde bulunan devlet okulu olan Mimar Sinan İşitme Engelliler İlköğretim okulunda okuyan 460 öğrencidir. Fakat ilkokul 6'ncı sınıfa kadar olan öğrencilerin anketi algılayacak seviyede olmadıkları için bu kademedeki çocuklar araştırma kapsamı dışında tutulmuştur. Bundan dolayı araştırmanın örneklem boyutu Mimar Sinan işitme engelliler okulunda 7 ve 8'inci sınıfta okuyan işitme engelli öğrenciler arasından, gönüllülük esasına dikkate alınarak tesadüfi örneklem yöntemi ile seçilen 155'i erkek, 53'ü bayan olan 208 öğrenci ile sınırlı kalmıştır. Mimar Sinan işitme engelliler okulunda 208 Anket bire bir uygulandığından dolayı anketlerde hatalı ve eksik anket görülmemektedir.

5.3. VERİ TOPLAMA ARACI

Beard ve Ragheb (1980)'in 24 maddeden oluşan ölçeğinin Türkçeye uyarlanması, geçerlilik ve güvenilirliğini Gökçe (2008) yılında yapmıştır. Ölçeğin geçerli ve güvenilir olduğunu çalışmasında ortaya koymuştur. Gökçe (2008)'ye göre serbest zaman doyumundaki altı boyutun tanımı şöyledir:

Psikolojik: Psikolojik boyut; özgürlük hissi, eğlence, katılım ve entelektüel meydan okuma gibi psikolojik fayda boyutu.

Eğitimsel: Entelektüel uyarma; katılımcıları, kendilerini ve etrafındakilerin öğrenmelerine yardımcı olma boyutu.

Sosyal: Diğer insanlarla iletişim kurma boyutu.

Rahatlama: Yasamın stresinden ve gerginliğinden kurtulma boyutu.

Fizyolojik: Fiziksel formu geliştirmek, sağlıklı kalmak gibi iyi olma etmenlerini yükseltilmesi boyutu.

Estetik: Serbest zaman etkinlikleriyle uğraştıkları alanların güzel, ilginç, hoş ve güzel dizayn edilmiş olması boyutu.

Araştırmada Chiu'nun (2008) yılında kullandığı 29 maddelik LSS ölçeği İngilizce dil uzmanlarınca Türkçeye çevrilmiştir. Daha sonra başka bir uzmana ters çeviri işlemi yaptırılmıştır. Çevirilerin aynı olduğu görüldükten sonra, formlarının işlerliğini değerlendirmek amacıyla 20 denek ile ön test yapılmış ve soruların denekler tarafından kolaylıkla anlaşılabilirdiği tespit edilmiştir. Bunda araştırmacının denekleri önceden araştırma konusunda bilinçlendirilmesi etkili olmuştur. Araştırma verileri toplandıktan sonra veri setinin faktör analizine uygun olduğu görülmüştür. Yapılan faktör analizine göre ölçeğin işitme engelliler grubu için geçerli ve güvenilir olduğu görülmüştür.

Araştırmada kullanılan anket iki bölümde oluşmaktadır. Bunlardan birincisi araştırmaya katılan öğrencilerin demografik özelliklerini(yaş, cinsiyet, aile geliri, anne-baba mesleği, eğitim v.b) belirlemeye yönelik 13 sorudan oluşan kişisel bilgi formudur. Araştırmada kullanılan ikinci anket, Beard ve Ragheb, serbest zaman doyumunu ölçmek için 1980 yılında geliştirdiği (The Leisure Satisfaction Scale-LSS) Chiu'nun (2008) yılında Taiwan'da serbest zaman aktivitelerine katılan Çin dövüş sanatları sporcularıyla ilgili yaptığı çalışmasında kullandığı ölçektir. Ölçek; psikolojik, eğitim, sosyal, rahatlama, fiziksel ve çevre olmak üzere altı alt boyuttan ve 29 maddeden oluşmaktadır. Araştırmacı ilgili ölçeği, üniversite Çin dövüş sanatları sporcularındaki serbest zaman memnuniyetini ölçmek için kullanmıştır. Ölçekteki estetik boyutunu çevre boyutu olarak yeniden isimlendirmiştir (Chiu,2008:84).

Beard ve Ragheb, geçerlilik ve güvenilirlik için iki pilot test uygulamıştır. Veriler faktör analizi ile analiz edilmiş ve altı faktör belirlenmiştir. Örneklem geliştirilerek (n=347), maddelerde değişiklik yapılmış ve aynı teknikle test tekrar uygulanmış ve aynı alt boyutlar; psikolojik, eğitimsel, sosyal, rahatlama, fizyolojik ve estetik bulunmuştur. Serbest Zaman Doyum Ölçeği'nin alpha güvenilirlik katsayısı, 96'dır. Altı alt boyutun güvenilirlikleri. 85 ile. 92 arasında değişmektedir. Güvenirlik verileri, ölçeğin iç tutarlılığının yüksek olduğunu ortaya koymuştur.

5.4. VERİLERİN TOPLANMASI

Araştırmanın hedeflerine ulaşmak için kişisel bilgi formu ve likert ölçeği kullanılmıştır. 2012-2013 eğitim ve öğretim yılında İstanbul Mevlana İşitme

Engelliler İlköğretim okulunda toplam 208 öğrenciye uygulanmıştır. Araştırmaya katılan denekler araştırmacı tarafından sistematik bir şekilde belirlenmiştir. Araştırmacı denekleri önceden araştırma konusunda bilgilendirdiği anketlerin uygulanmasında ve anlaşılmasında herhangi bir sorun yaşanmamıştır. Anket formu 07.01.2013 tarihinde araştırmacı tarafından hazırlanmıştır. Anket formunun uygulanması için gerekli alt yapı şartlarının (kurumlardan izin alınması, öğrenci velilerinin ikna edilmesi v.b) olgunlaşması ile birlikte anket formu 02.05.2013-09.05.2013 tarihleri arasında herhangi bir engel olmaksızın uygulanmıştır.

5.5. İSTATİSTİKSEL ANALİZ

Araştırmada elde edilen veriler Spss programına aktarılmıştır. Spss programında KMO and Bartlett's Testleri, Faktör Analizi, C.Alpha Katsayısı, Ortalama, Standart Sapma, Minimum ve Maksimum değerler, Mann Whitney-U ve Kruskal Wallis testleri kullanılmıştır.

BÖLÜM VI

BULGULAR

Araştırma toplanan veri setinin faktör analizine uygun olup olmadığının belirlenmesi için öncelikle TABLO 1 de görüldüğü üzere KMO and Bartlett's Test i yapılmıştır.

Tablo 1. KMO VE Bartlett's Test Bulguları

Kaiser-Meyer-Olkin Measure of Sampling Adequacy.		,858
Bartlett's Test of Sphericity	Approx. Chi-Square	2576,178
	Df	406
	Sig.	,000

Tablo 1 de KMO değeri (.858); bu örnekteki örneklem büyüklüğünün yeterli olduğunu ve Bartlett's testi sonuçları da ($p<.01$); verilerin normal dağılıma sahip olduğunu göstermektedir. Bu tablodan hareketle araştırmadaki veri setinin faktör analizine uygun olduğu görülmektedir. Yapılan analiz sonucu binişik yükler ve katsayısı .50 altındaki yükler sırayla analizden çıkarılarak varimax tekniği uygulanmıştır .(EK 2). Uygulamalar sonucunda elde edilen Tablo 2 şu şekildedir:

Tablo 2. Ölçeğin Faktör Analizi Bulguları

	Faktörler						Öz Değer	Varyans %	Kümülatif Varyans %
	1	2	3	4	5	6			
Eğitimsel (C.Alpha: 0,837)							7,914	16,665	16,665
5- Serbest zaman aktivitelerimde farklı bilgi ve beceri kullanırım.	,717								
8- Serbest zaman aktivitelerim çevremdeki şeylerle ilgili bilgilerimi artırır.	,673								
6- Serbest zaman aktivitelerimin bazıları bana tecrübeler kazandırır.	,671								
10- Serbest zaman aktivitelerim kendimi tanımama yardım ediyor.	,659								
11- Serbest zaman aktivitelerim diğer insanları tanımama yardımcı olur.	,655								
9- Serbest zaman aktivitelerim yeni şeyler denemek için fırsatlar sağlar.	,620								
12-Serbest zaman aktivitelerim kişilerarası farklılıkları kabul etmemde bana yardımcı olur.	,593								
4- Serbest zaman aktivitelerim bana başarı hissi verir.	,591								
20- Serbest zaman aktivitelerim fiziksel açıdan zorlayıcıdır.	,557								
13-S.z.akt. başkalarına düşüncelerimi, duygularımı ve fiziksel becerilerimi göstermemi sağlar.	,557								
Çevresel (C.Alpha: 0,831)							2,248	11,343	28,009
28- Serbest zaman aktivitesi yaptığım alanlar ya da yerler iyi tasarlanmıştır.		,809							
27- Serbest zaman aktivitesi yaptığım alanlar ya da yerler güzeldir.		,718							
26- Serbest zaman aktivitesi yaptığım alanlar ya da yerler ilgi çekicidir.		,698							
29- Serbest zaman aktivitesi yaptığım alanlar ya da yerler hoşuma gider.		,697							
25- Serbest zaman aktivitesi yaptığım alanlar ya da yerler ferah ve temizdir.		,626							
Rahatlama(C.Alpha: 0,778)							1,897	11,029	39,037
18- Serbest zaman aktivitelerim stresimi atmama yardımcı olur.			,805						
17-Serbest zaman aktivitelerim rahatlama yardımcı olur.			,744						
19- Serbest zaman aktivitelerim duygusal yönden iyi olmama katkı sağlar.			,676						
2-Serbest zaman aktivitelerimi yaparken zevk alırım.			,630						
Fiziksel (C.Alpha: 0,790)							1,757	10,008	49,045
22- Fiziksel olarak beni yenileyen serbest zaman aktiviteleri yaparım.				,746					
23- Serbest zaman aktivitelerim sağlıklı kalmama yardımcı olur.				,745					
21- Fiziksel formumu geliştiren serbest zaman aktiviteleri yaparım.				,728					
24- Serbest zaman aktivitelerim kilomu kontrol etmeme yardımcı olur.				,722					
Sosyal (C.Alpha: 0,653)							1,362	5,986	55,031
15- Serbest zaman aktivitelerimde tanışmış olduğum insanlar çok arkadaşçadır.					,82				
16.Serbest zaman aktivitelerimi gerçekleştirdiğim kişilere güçlü bir şekilde bağlıyım.					,78				
Psikolojik(C.Alpha: 0,553)							1,112	5,305	60,336
1-Serbest zaman aktivitelerim benim için çok ilginçtir.						,720			
7-Serbest zaman aktivitelerini yapmak ruh halimi düzeltir.						,555			

Tablo 2 incelediğinde araştırma için uygulanan anket maddelerinin 6 faktör altında toplandığı görülmektedir. Bu altı faktörden birinci faktör “Eğitimsel” (açıkladığı varyans % 16,665), “Çevresel” (açıkladığı varyans % 11,343), “Rahatlama” (açıkladığı varyans % 11,029), “Fiziksel” (açıkladığı varyans % 10,008), “Sosyal” (açıkladığı varyans % 5,986), “Psikolojik” (açıkladığı varyans % 5,305), boyut olarak isimlendirilmiştir. Altı faktörün toplam ölçeğin varyansı açıklama oranının % 60,336 olduğu görülmektedir. Ölçeğin genel C.Alpha katsayısı 0,895’tir. Tablo incelendiğinde serbest zaman doyum ölçeğinin işitme engelliler grubu içinde geçerli ve güvenilir bir ölçek olduğu söylenebilir.

Tablo 3. Tanımlayıcı İstatistiksel bulgular

	N	Min.	Mak.	Ort.	S.s.
Eğitimsel ($X_{ORT} : 3,6792 \pm 0,74038$)					
5- Serbest zaman aktivitelerimde farklı bilgi ve beceri kullanımını.	207	1	5	3,41	1,052
8- Serbest zaman aktivitelerim çevremdeki şeylerle ilgili bilgilerimi artırır.	208	1	5	3,71	1,042
6- Serbest zaman aktivitelerimin bazıları bana tecrübeler kazandırır.	208	1	5	3,86	1,014
10- Serbest zaman aktivitelerim kendimi tanımama yardımcı olur.	208	1	5	3,69	1,042
11- Serbest zaman aktivitelerim diğer insanları tanımama yardımcı olur.	208	1	5	3,47	1,150
9- Serbest zaman aktivitelerim yeni şeyler denemek için fırsatlar sağlar.	208	1	5	3,90	1,059
12-Serbest zaman aktivitelerim kişilerarası farklılıkları kabul etmemde bana yardımcı olur.	208	1	5	3,43	1,092
4- Serbest zaman aktivitelerim bana başarı hissi verir.	208	1	5	3,52	1,171
20- Serbest zaman aktivitelerim fiziksel açıdan zorlayıcıdır.	208	1	5	4,02	1,056
13-S.z.akt. başkalarına düşüncelerimi, duygularımı ve fiziksel becerilerimi göstermemi sağlar.	208	1	5	3,80	1,162
Çevresel ($X_{ORT} : 3,4692 \pm 0,90122$)					
28- Serbest zaman aktivitesi yaptığım alanlar ya da yerler iyi tasarlanmıştır.	208	1	5	3,31	1,201
27- Serbest zaman aktivitesi yaptığım alanlar ya da yerler güzeldir.	208	1	5	3,49	1,129
26- Serbest zaman aktivitesi yaptığım alanlar ya da yerler ilgi çekicidir.	208	1	5	3,05	1,195
29- Serbest zaman aktivitesi yaptığım alanlar ya da yerler hoşuma gider.	208	1	5	3,77	1,190
25- Serbest zaman aktivitesi yaptığım alanlar ya da yerler ferah ve temizdir.	208	1	5	3,73	1,118
Rahatlama ($X_{ORT} : 4,0120 \pm 0,87150$)					
18- Serbest zaman aktivitelerim stresimi atmama yardımcı olur.	208	1	5	4,16	1,067
17-Serbest zaman aktivitelerim rahatlama yardımcı olur.	208	1	5	4,14	1,061
19- Serbest zaman aktivitelerim duygusal yönden iyi olmama katkı sağlar.	208	1	5	3,62	1,310
2-Serbest zaman aktivitelerimi yaparken zevk alırım.	208	1	5	4,13	1,041
Fiziksel ($X_{ORT} : 3,4856 \pm 0,91375$)					
22- Fiziksel olarak beni yenileyen serbest zaman aktiviteleri yaparım.	208	1	5	3,43	1,101
23- Serbest zaman aktivitelerim sağlıklı kalmama yardımcı olur.	208	1	5	3,76	1,124
21- Fiziksel formumu geliştiren serbest zaman aktiviteleri yaparım.	208	1	5	3,42	1,131
24- Serbest zaman aktivitelerim kilomu kontrol etmemde yardımcı olur.	208	1	5	3,33	1,300
Sosyal ($X_{ORT} : 3,5483 \pm 0,93221$)					
15- Serbest zaman aktivitelerimde tanışmış olduğum insanlar çok arkadaşçadır.	207	1	5	3,57	1,103
16.Serbest zaman aktivitelerimi gerçekleştirdiğim kişilere güçlü bir şekilde bağlıyım.	208	1	5	3,51	1,072
Psikolojik ($X_{ORT} : 2,9159 \pm 0,93581$)					
1-Serbest zaman aktivitelerim benim için çok ilginçtir.	208	1	5	3,13	1,188
7-Serbest zaman aktivitelerini yapmak ruh halimi düzeltir.	208	1	5	2,70	1,239

Tablo 3'e bakıldığında ölçeğin alt boyutlarından olan Eğitimsel ($X_{ORT} : 3,6792 \pm 0,74038$), Çevresel ($X_{ORT} : 3,4692 \pm 0,90122$), Rahatlama ($X_{ORT} : 4,0120 \pm 0,87150$), Fiziksel ($X_{ORT} : 3,4856 \pm 0,91375$), Sosyal ($X_{ORT} : 3,5483 \pm 0,93221$) ve Psikolojik ($X_{ORT} : 2,9159 \pm 0,93581$) alt boyutlarının ortalamalarının verildiği görülmektedir.

Tablo 4. Öğrencilerin Cinsiyet Değişkenine Göre, Serbest Zaman Doyum Ölçeği Alt Boyut Puanları Arasındaki Farkın Anlamlılığını Test Etmek İçin Yapılan Non-Parametrik Mann Whitney-U Testi Sonuçları

		N	S.T.	S.O.	U	z	p
Eğitimsel	Erkek	154	104,98	16166,50	3930,500	-,401	,689
	Kız	53	101,16	5361,50			
	Toplam	207					
Çevresel	Erkek	155	105,63	16372,00	3933,000	-,462	,644
	Kız	53	101,21	5364,00			
	Toplam	208					
Rahatlama	Erkek	155	110,25	17089,50	3215,500	-2,375	,018**
	Kız	53	87,67	4646,50			
	Toplam	208					
Fiziksel	Erkek	155	105,72	16386,00	3919,000	-,500	,617
	Kız	53	100,94	5350,00			
	Toplam	208					
Sosyal	Erkek	154	106,38	16382,00	3715,000	-,986	,324
	Kız	53	97,09	5146,00			
	Toplam	207					
Psikolojik	Erkek	155	103,97	16116,00	4026,000	-,218	,827
	Kız	53	106,04	5620,00			
	Toplam	208					

($p > 0.05$).

Tablo 4 da anlaşılacağı üzere, Serbest Zaman Doyum Ölçeği Alt Boyutları olan, Eğitimsel, Çevresel, Fiziksel, Sosyal ve Psikolojik puanları ile öğrencilerin cinsiyet, değişkenine göre anlamlı farklılık bulunamamıştır ($p > 0.05$). Rahatlama boyutunda ise anlamlı bir farklılığın olduğu bu farklılığında bayanların lehine bir olduğu bulgulanmıştır. ($U = 3215,500$; $z = -2,375$; $p < 0.05$).

Tablo 5. Öğrencilerin Sınıf Değişkenine Göre, Serbest Zaman Doyum Ölçeği Alt Boyut Puanları Arasındaki Farkın Anlamlılığını Test Etmek İçin Yapılan Non-Parametrik Mann Whitney-U Testi Sonuçları

		N	S.T.	S.O.	U	z	p
Eğitimsel	8.Sınıf	121	99,95	12094,00	4713,000	-1,155	,248
	7.Sınıf	86	109,70	9434,00			
	Toplam	207					
Çevresel	8.Sınıf	122	100,37	12245,50	4742,500	-1,181	,238
	7.Sınıf	86	110,35	9490,50			
	Toplam	208					
Rahatlama	8.Sınıf	122	100,71	12286,50	4783,500	-1,090	,276
	7.Sınıf	86	109,88	9449,50			
	Toplam	208					
Fiziksel	8.Sınıf	122	108,84	13278,50	4716,500	-1,243	,214
	7.Sınıf	86	98,34	8457,50			
	Toplam	208					
Sosyal	8.Sınıf	121	105,74	12794,50	4992,500	-,502	,616
	7.Sınıf	86	101,55	8733,50			
	Toplam	207					
Psikolojik	8.Sınıf	122	100,54	12265,50	4762,500	-1,146	,252
	7.Sınıf	86	110,12	9470,50			
	Toplam	208					

($p > 0.05$).

Tablo 5 de anlaşılacağı üzere, Serbest Zaman Doyum Ölçeği Alt Boyutları olan, Eğitimsel, Çevresel, Rahatlama, Fiziksel, Sosyal ve Psikolojik puanları ile öğrencilerin sınıf, değişkenine göre anlamlı farklılık bulunamamıştır ($p > 0.05$). Rahatlama boyutunda ise anlamlı bir farklılığın olduğu bu farklılığında bayanların lehine bir olduğu bulgulanmıştır ($U=3215,500$; $z=-2,375$; $p < 0.05$).

Tablo 6. Öğrencilerin Yaş Değişkenine Göre, Serbest Zaman Doyum Ölçeği Alt Boyut Puanları Arasındaki Farkın Anlamlılığını Test Etmek İçin Yapılan Non-Parametrik Kruskal Wallis Testi Sonuçları

Eğitimsel					
Yaş	N	Ortalama Rank	Ki-Kare	Serbestlik Derecesi	P
14 ve 14 ten küçük	12	89,33	1,212	2	,546
15 ve 16	159	103,54			
17 ve üzeri	36	110,92			
Toplam	207				
Çevresel					
14 ve 14 ten küçük	12	119,63	,842	2	,656
15 ve 16	160	103,95			
17 ve üzeri	36	101,92			
Toplam	208				
Rahatlama					
14 ve 14 ten küçük	12	93,08	,472	2	,790
15 ve 16	160	105,37			
17 ve üzeri	36	104,44			
Toplam	208				
Fiziksel					
14 ve 14 ten küçük	12	85,92	2,698	2	,259
15 ve 16	160	108,11			
17 ve üzeri	36	94,67			
Toplam	208				
Sosyal					
14 ve 14 ten küçük	12	120,17	2,563	2	,278
15 ve 16	159	105,56			
17 ve üzeri	36	91,71			
Toplam	207				
Psikolojik					
14 ve 14 ten küçük	12	99,08	,511	2	,775
15 ve 16	160	103,55			
17 ve üzeri	36	110,53			
Toplam	208				

P<0,05

Tablo 6' de anlaşılacağı üzere, serbest zaman doyum ölçeği alt boyutları sıralamalar ortalamalarının öğrencilerin yaş değişkenine göre anlamlı bir farklılık gösterip göstermediğini belirlemek amacıyla yapılan Kruskal Wallis-H sonucunda ortalamalar arasındaki fark istatistiksel olarak anlamlı bulunmamıştır ($p > 0.05$).

Tablo 7. Öğrencilerin Yaşanılan Yer Değişkenine Göre, Serbest Zaman Doyum Ölçeği Alt Boyut Puanları Arasındaki Farkın Anlamlılığını Test Etmek İçin Yapılan Non-Parametrik Kruskal Wallis Testi Sonuçları

Eğitimsel					
Yaşanılan Yer	N	Ortalama Rank	Ki-Kare	Serbestlik Derecesi	P
Köy	10	87,55	3,622	4	,460
İlçe	62	103,77			
İl	53	115,86			
Büyükşehir	77	99,03			
Diğer	5	90,60			
Çevresel					
Köy	10	105,55	3,505	4	,477
İlçe	62	100,72			
İl	53	115,39			
Büyükşehir	78	98,50			
Diğer	5	127,50			
Rahatlama					
Köy	10	106,35	2,322	4	,677
İlçe	62	109,24			
İl	53	103,38			
Büyükşehir	78	103,61			
Diğer	5	67,80			
Fiziksel					
Köy	10	95,05	7,491	4	,112
İlçe	62	112,76			
İl	53	111,98			
Büyükşehir	78	91,79			
Diğer	5	139,90			
Sosyal					
Köy	10	84,50	5,820	4	,213
İlçe	61	94,12			
İl	53	115,86			
Büyükşehir	78	104,56			
Diğer	5	129,00			
Psikolojik					
Köy	10	72,25	8,091	4	,088
İlçe	62	101,45			
İl	53	109,60			
Büyükşehir	78	103,94			
Diğer	5	161,40			
Toplam	208				

P<0,05

Tablo 7’de anlaşılacağı gibi, serbest zaman doyum ölçeği alt boyutları sıralamalar ortalamalarının öğrencilerin yaşanılan yer değişkenine göre anlamlı bir farklılık gösterip göstermediğini belirlemek amacıyla yapılan Kruskal Wallis-H sonucunda ortalamalar arasındaki fark istatistiksel olarak anlamlı bulunmamıştır (p> 0.05).

Tablo 8. Öğrencilerin Anne-Babasının Aylık Geliri Değişkenine Göre, Serbest Zaman Doyum Ölçeği Alt Boyut Puanları Arasındaki Farkın Anlamlılığını Test Etmek İçin Yapılan Non-Parametrik Kruskal Wallis Testi Sonuçları

Eğitimsel					
Ailenin Aylık Geliri	N	Ortalama Rank	Ki-Kare	Serbestlik Derecesi	P
0-400 tl	4	77,63	1,378	4	,848
400-800 tl	18	108,92			
800-1600 tl	70	103,42			
1600-1800 tl	57	108,33			
1800 tl ve üzeri	58	100,73			
Çevresel					
0-400 tl	4	58,75	5,783	4	,216
400-800 tl	19	85,05			
800-1600 tl	70	106,14			
1600-1800 tl	57	102,80			
1800 tl ve üzeri	58	113,72			
Rahatlama					
0-400 tl	4	83,13	6,348	4	,175
400-800 tl	19	113,16			
800-1600 tl	70	117,15			
1600-1800 tl	57	97,17			
1800 tl ve üzeri	58	95,08			
Fiziksel					
0-400 tl	4	141,13	4,985	4	,289
400-800 tl	19	118,66			
800-1600 tl	70	109,66			
1600-1800 tl	57	101,55			
1800 tl ve üzeri	58	94,00			
Sosyal					
0-400 tl	4	115,63	4,805	4	,308
400-800 tl	19	98,34			
800-1600 tl	69	115,41			
1600-1800 tl	57	101,97			
1800 tl ve üzeri	58	93,47			
Psikolojik					
0-400 tl	4	78,75	4,955	4	,292
400-800 tl	19	125,45			
800-1600 tl	70	98,14			
1600-1800 tl	57	100,25			
1800 tl ve üzeri	58	111,26			
Toplam	208				

P<0,05

Tablo 8’de anlaşılacağı gibi, serbest zaman doyum ölçeği alt boyutları sıralamalar ortalamalarının öğrenci anne-babasının aylık gelir değişkenine göre anlamlı bir farklılık gösterip göstermediğini belirlemek amacıyla yapılan Kruskal Wallis-H sonucunda ortalamalar arasındaki fark istatistiksel olarak anlamlı bulunmamıştır (p> 0.05).

Tablo 9. Öğrencilerin Babasının Mesleği Değişkenine Göre, Serbest Zaman Doyum Ölçeği Alt Boyut Puanları Arasındaki Farkın Anlamlılığını Test Etmek İçin Yapılan Non-Parametrik Kruskal Wallis Testi Sonuçları

Eğitimsel					
Baba Mesleği	N	Ortalama Rank	Ki-Kare	Serbestlik Derecesi	P
Memur	23	104,50	6,192	4	,185
Serbest Meslek	83	101,16			
Çiftçi	6	107,67			
İşçi	39	123,94			
Diğer	56	93,73			
Çevresel					
Memur	23	100,78	4,769	4	,312
Serbest Meslek	84	106,66			
Çiftçi	6	68,75			
İşçi	39	117,19			
Diğer	56	97,78			
Rahatlama					
Memur	23	110,70	5,748	4	,219
Serbest Meslek	84	107,88			
Çiftçi	6	90,08			
İşçi	39	116,58			
Diğer	56	90,02			
Fiziksel					
Memur	23	113,02	8,101	4	,088
Serbest Meslek	84	97,73			
Çiftçi	6	94,08			
İşçi	39	126,88			
Diğer	56	96,68			
Sosyal					
Memur	23	107,43	2,587	4	,629
Serbest Meslek	84	107,23			
Çiftçi	5	97,10			
İşçi	39	110,68			
Diğer	56	93,71			
Toplam	207				
Psikolojik					
Memur	23	98,26	3,663	4	,453
Serbest Meslek	84	97,32			
Çiftçi	6	117,08			
İşçi	39	117,08			
Diğer	56	107,73			
Toplam	208				

P<0,05

Tablo 9' de anlaşılacağı gibi, serbest zaman doyum ölçeği alt boyutları sıralamalar ortalamalarının öğrenci baba mesleği değişkenine göre anlamlı bir farklılık gösterip göstermediğini belirlemek amacıyla yapılan Kruskal Wallis-H sonucunda ortalamalar arasındaki fark istatistiksel olarak anlamlı bulunmamıştır (p> 0.05).

Tablo 10. Öğrencilerin Annelerinin Mesleği Değişkenine Göre, Serbest Zaman Doyum Ölçeği Alt Boyut Puanları Arasındaki Farkın Anlamlılığını Test Etmek İçin Yapılan Non-Parametrik Kruskal Wallis Testi Sonuçları

Eğitimsel					
Anne Mesleği	N	Ortalama Rank	Ki-Kare	Serbestlik Derecesi	P
Memur	3	107,33	15,036	3	,002**
Ev Hanımı	180	101,57			
İşçi	14	158,46			
Diğer	10	70,55			
Çevresel					
Memur	3	105,33	1,935	3	,586
Ev Hanımı	181	104,46			
İşçi	14	119,07			
Diğer	10	84,50			
Rahatlama					
Memur	3	156,67	4,709	3	,194
Ev Hanımı	181	103,50			
İşçi	14	121,39			
Diğer	10	83,35			
Fiziksel					
Memur	3	171,00	8,675	3	,034**
Ev Hanımı	181	102,06			
İşçi	14	135,32			
Diğer	10	85,65			
Sosyal					
Memur	3	135,33	2,723	3	,436
Ev Hanımı	180	103,25			
İşçi	14	119,54			
Diğer	10	86,40			
Psikolojik					
Memur	3	99,00	9,792	3	,020**
Ev Hanımı	181	102,04			
İşçi	14	150,75			
Diğer	10	85,95			
Toplam	208				

P<0,05

Tablo 10' ye bakıldığı üzere, serbest zaman, doyum ölçeği, alt boyutları sıralamalar, ortalamaları ile öğrencilerin anne mesleği değişkenine göre anlamlı bir farklılık gösterip göstermediğini belirlemek amacıyla yapılan Kruskal Wallis-H test bulgularına göre Eğitimsel ($x^2=15,036$; $sd=3$; $p< 0.05$), Fiziksel ($x^2=8,675$; $sd=3$; $p< 0.05$) ve Psikolojik ($x^2=9,792$; $sd=3$; $p< 0.05$) boyutlar arasındaki fark istatistiksel olarak anlamlı bulunmuştur. Bu işlemin ardından Kruskal Wallis-H sonrası belirlenen anlamlı farklılığın hangi gruplardan kaynaklandığını belirlemek

üzere tamamlayıcı karşılaştırma tekniklerine geçilmiştir. Bu amaçla kullanılan özel bir test tekniği bulunmadığından ikili karşılaştırmalarda tercih edilen Mann Whitney-U uygulanmıştır.

Tablo 11. Çalışmaya Katılan Öğrencilerin Eğitimsel, Fiziksel ve Psikolojik Alt Boyutu İçin Elde Edilen Puanların Anne Mesleği İle İlişkisi.

		N	Mean Rank	Sum of Ranks	Mann-Whitney U	Z	P
Eğitimsel	Ev Hanımı	180	93,59	16846,50	556,500	-3,481	,000*
	İşçi	14	147,75	2068,50			
	Toplam	194					
Fiziksel	Memur	3	152,83	458,50	90,500	-1,986	,047**
	Ev Hanımı	181	91,50	16561,50			
	Toplam	184					
	Ev Hanımı	181	95,71	17323,50	852,500	-2,045	,041**
	İşçi	14	127,61	1786,50			
Toplam	195						
Psikolojik	Ev Hanımı	181	94,74	17148,50	677,500	-2,934	,003**
	İşçi	14	140,11	1961,50			
	Toplam	195					

($p > 0.05$).

Tablo 11'e baktığımızda analizlerin sonucunda, gruplar arasında eğitimsel boyutta; mesleği ev hanımı veya işçi olan gruplar arasında işçi olan grup lehine ($U=556,500$; $z=-3,481$; $p<0.05$) fiziksel boyutta; mesleği memur ve ev hanımı olan gruplar arasında memur olan grup lehine ($U=90,500$; $z=-1,986$; $p<0.05$), mesleği ev hanımı ve işçi olan gruplar arasında işçi olan grup lehine ($U=852,500$; $z=-2,045$; $p<0.05$), psikolojik boyutta; mesleği ev hanımı ve işçi olan gruplar arasında işçi olan grup lehine ($U=677,500$; $z=-2,934$; $p<0.05$) istatistiksel açıdan düzeyinde anlamlı bir farklılık saptanmıştır.

Tablo 12. Öğrencilerin Babalarının Eğitim Durumu Değişkenine Göre, Serbest Zaman Doyum Ölçeği Alt Boyut Puanları Arasındaki Farkın Anlamlılığını Test Etmek İçin Yapılan Non-Parametrik Kruskal Wallis Testi Sonuçları

Eğitimsel					
Babanın Eğitimi	N	Ortalama Rank	Ki-Kare	Serbestlik Derecesi	P
Okuma-yazma yok	5	124,00	1,452	3	,694
İlköğretim	95	99,48			
Ortaöğretim	70	105,99			
Üniversite	37	109,14			
Çevresel					
Okuma-yazma yok	5	79,80	9,212	3	,027**
İlköğretim	96	97,45			
Ortaöğretim	70	102,19			
Üniversite	37	130,50			
Rahatlama					
Okuma-yazma yok	5	61,20	3,543	3	,315
İlköğretim	96	101,51			
Ortaöğretim	70	109,66			
Üniversite	37	108,36			
Fiziksel					
Okuma-yazma yok	5	71,40	7,970	3	,047**
İlköğretim	96	101,20			
Ortaöğretim	70	99,07			
Üniversite	37	127,80			
Sosyal					
Okuma-yazma yok	5	85,40	5,041	3	,169
İlköğretim	95	95,16			
Ortaöğretim	70	111,39			
Üniversite	37	115,23			
Psikolojik					
Okuma-yazma yok	5	52,50	6,959	3	,073
İlköğretim	96	98,23			
Ortaöğretim	70	111,27			
Üniversite	37	114,99			
Toplam	208				

P<0,05

Tablo 12’de anlaşılacağı gibi, serbest zaman doyum ölçeği alt boyutları sıralamalar ortalamaları ile öğrencilerin babanın eğitim durumu değişkenine göre anlamlı bir farklılık gösterip göstermediğini belirlemek amacıyla yapılan Kruskal Wallis-H test bulgularına göre Çevresel ($x^2=9,212$; $sd=3$; $p< 0.05$), Fiziksel ($x^2=7,970$; $sd=3$; $p< 0.05$) boyutlar arasındaki fark istatistiksel olarak anlamlı bulunmuştur. Bu işlemin

ardından Kruskal Wallis-H sonrası belirlenen anlamlı farklılığın hangi gruplardan kaynaklandığını belirlemek üzere tamamlayıcı karşılaştırma tekniklerine geçilmiştir. Bu amaçla kullanılan özel bir test tekniği bulunmadığından ikili karşılaştırmalarda tercih edilen Mann Whitney-U uygulanmıştır.

Tablo 13. Çalışmaya Katılan Öğrencilerin Çevresel ve Fiziksel Alt Boyutu İçin Elde Edilen Puanların Babanın Eğitim Durumu İle İlişkisi.

		N	Mean Rank	Sum of Ranks	Mann-Whitney U	Z	P
Fiziksel	İlköğretim	96	62,18	5969,50	1313,500	-2,332	,020**
	Üniversite	37	79,50	2941,50			
	Toplam	133					
	Orta Öğretim	70	48,95	3426,50	941,500	-2,324	,020**
	Üniversite	37	63,55	2351,50			
Toplam	107						
Çevresel	İlköğretim	96	61,28	5882,50	1226,500	-2,766	,006**
	Üniversite	37	81,85	3028,50			
	Toplam	133					
	Orta Öğretim	70	48,80	3416,00	931,000	-2,393	,017**
	Üniversite	37	63,84	2362,00			
Toplam	107						

P<0,05

Tablo 13 'e baktığımızda analizlerin sonucunda, gruplar arasında fiziksel boyutta; eğitim durumu ilköğretim veya üniversite olan gruplar arasında üniversite olan grup lehine (U=1313,500; z=-2,332; p<0.05), durumu ortaöğretim veya üniversite olan gruplar arasında üniversite olan grup lehine (U=941,500; z=-2,324; p<0.05) çevresel boyutta; eğitim durumu ilköğretim veya üniversite olan gruplar arasında üniversite olan grup lehine (U=1226,500; z=-2,766; p<0.05), durumu ortaöğretim veya üniversite olan gruplar arasında üniversite olan grup lehine (U=931,000; z=-2,393; p<0.05) istatistiksel açıdan düzeyinde anlamlı bir farklılık saptanmıştır.

Tablo 14. Öğrencilerin Annelerin Eğitim Durumu Değişkenine Göre, Serbest Zaman Doyum Ölçeği Alt Boyut Puanları Arasındaki Farkın Anlamlılığını Test Etmek İçin Yapılan Non-Parametrik Kruskal Wallis Testi Sonuçları

Eğitimsel					
Annenin Eğitimi	N	Ortalama Rank	Ki-Kare	Serbestlik Derecesi	P
Okuma-yazma yok	23	105,50	3,830	3	,280
İlköğretim	121	98,05			
Ortaöğretim	54	112,65			
Üniversite	9	128,33			
Çevresel					
Okuma-yazma yok	23	80,15	14,212	3	,003**
İlköğretim	122	97,94			
Ortaöğretim	54	123,30			
Üniversite	9	142,89			
Rahatlama					
Okuma-yazma yok	23	94,52	2,498	3	,476
İlköğretim	122	104,10			
Ortaöğretim	54	105,14			
Üniversite	9	131,56			
Fiziksel					
Okuma-yazma yok	23	88,78	11,771	3	,008**
İlköğretim	122	99,43			
Ortaöğretim	54	113,10			
Üniversite	9	161,78			
Sosyal					
Okuma-yazma yok	23	102,26	3,318	3	,345
İlköğretim	121	98,82			
Ortaöğretim	54	112,79			
Üniversite	9	125,39			
Psikolojik					
Okuma-yazma yok	23	118,48	6,930	3	,074
İlköğretim	122	95,48			
Ortaöğretim	54	115,85			
Üniversite	9	123,00			
Toplam	208				

P<0,05

Tablo 14’de anlaşılacağı gibi, serbest zaman doyum ölçeği alt boyutları sıralamalar ortalamaları ile öğrencilerin annenin eğitim durumu değişkenine göre anlamlı bir farklılık gösterip göstermediğini belirlemek amacıyla yapılan Kruskal Wallis-H test bulgularına göre Çevresel ($x^2=14,212$; $sd=3$; $p<0.05$), Fiziksel ($x^2=11,771$; $sd=3$; $p<0.05$) boyutlar arasındaki fark istatistiksel olarak anlamlı bulunmuştur. Bu işlemin

ardından Kruskal Wallis-H sonrası belirlenen anlamlı farklılığın hangi gruplardan kaynaklandığını belirlemek üzere tamamlayıcı karşılaştırma tekniklerine geçilmiştir. Bu amaçla kullanılan özel bir test tekniği bulunmadığından ikili karşılaştırmalarda tercih edilen Mann Whitney-U uygulanmıştır.

Tablo 15. Çalışmaya Katılan Öğrencilerin Çevresel ve Fiziksel Alt Boyutu İçin Elde Edilen Puanların Annenin Eğitim Durumu İle İlişkisi.

		N	Mean Rank	Sum of Ranks	Mann-Whitney U	Z	P
Fiziksel	İlköğretim	122	63,25	7717,00	214,000	-3,060	,002**
	Üniversite	9	103,22	929,00			
	Toplam	131					
	Orta Öğretim	54	29,83	1611,00	126,000	-2,310	,021**
	Üniversite	9	45,00	405,00			
Toplam	63						
Çevresel	İlköğretim	122	64,11	7821,00	318,000	-2,107	,035**
	Üniversite	9	91,67	825,00			
	Toplam	131					
	İlköğretim	122	82,00	10004,50	2501,500	-2,548	,011**
	Orta Öğretim	54	103,18	5571,50			
	Toplam	176					
	Okuma-yazma yok	23	27,35	629,00	353,000	-2,992	,003**
	Orta Öğretim	54	43,96	2374,00			
Toplam	77						

($p > 0.05$).

Tablo 15'e baktığımızda Analizlerin sonucunda, gruplar arasında fiziksel boyutta; eğitim durumu ilköğretim veya üniversite olan gruplar arasında üniversite olan grup lehine ($U=214,000$; $z=-3,060$; $p<0.05$), durumu ortaöğretim veya üniversite olan gruplar arasında üniversite olan grup lehine ($U=126,000$; $z=-2,310$; $p<0.05$) çevresel boyutta; eğitim durumu ilköğretim veya üniversite olan gruplar arasında üniversite olan grup lehine ($U=318,000$; $z=-2,107$; $p<0.05$), durumu ilköğretim veya ortaöğretim olan gruplar arasında ortaöğretim olan grup lehine ($U=2501,500$; $z=-2,548$; $p<0.05$), durumu okuma-yazması yok veya ortaöğretim olan gruplar arasında ortaöğretim olan grup lehine ($U=353,000$; $z=-2,992$; $p<0.05$), istatistiksel açıdan düzeyinde anlamlı bir farklılık saptanmıştır.

Tablo 16. Öğrencilerin “İşitme Engelli İnsanlar Durumundan Dolayı Spor Eğitimi ve Serbest Zaman Değerlendirmelerinden Zorlanır mı” Görüşüne Katılımlarına Göre, Serbest Zaman Doyum Ölçeği Alt Boyut Puanları Arasındaki Farkın Anlamlılığını Test Etmek İçin Yapılan Non-Parametrik Kruskal Wallis Testi Sonuçları

Eğitimsel					
	N	Ortalama Rank	Ki-Kare	Serbestlik Derecesi	P
Evet	34	107,96	,178	2	,915
Hayır	111	103,27			
Fikrim Yok	62	103,15			
Çevresel					
Evet	35	106,83	,803	2	,669
Hayır	111	101,09			
Fikrim Yok	62	109,28			
Rahatlama					
Evet	35	104,03	1,644	2	,439
Hayır	111	108,95			
Fikrim Yok	62	96,81			
Fiziksel					
Evet	35	94,10	1,847	2	,397
Hayır	111	104,00			
Fikrim Yok	62	111,26			
Sosyal					
Evet	35	98,89	1,795	2	,407
Hayır	111	109,11			
Fikrim Yok	61	97,64			
Psikolojik					
Evet	35	119,83	2,915	2	,233
Hayır	111	100,26			
Fikrim Yok	62	103,44			
Toplam	208				

P<0,05

Tablo 16’ da anlaşılacağı gibi, serbest zaman doyum ölçeği alt boyutları sıralamalar ortalamalarının “İşitme Engelli İnsanlar Durumundan Dolayı Spor Eğitimi ve Serbest Zaman Değerlendirmelerinden Zorlanır mı” Görüşüne Katılımlarına göre anlamlı bir farklılık gösterip göstermediğini belirlemek amacıyla yapılan Kruskal Wallis-H sonucunda ortalamalar arasındaki fark istatistiksel olarak anlamlı bulunmamıştır (p> 0.05).

Tablo 17. Öğrencilerin Bir haftada kaç saat spor faaliyetlerine vakit ayırdıkları Değişkenine Göre, Serbest Zaman Doyum Ölçeği Alt Boyut Puanları Arasındaki Farkın Anlamlılığını Test Etmek İçin Yapılan Non-Parametrik Kruskal Wallis Testi Sonuçları

Eğitimsel					
	N	Ortalama Rank	Ki-Kare	Serbestlik Derecesi	P
0-5 saat	77	94,34	5,130	4	,274
5-8 saat	56	108,56			
8-12 saat	42	118,20			
12-16 saat	27	98,00			
16 saat ve üzeri	5	114,70			
Çevresel					
0-5 saat	78	102,03	,347	4	,987
5-8 saat	56	105,39			
8-12 saat	42	106,44			
12-16 saat	27	108,04			
16 saat ve üzeri	5	97,70			
Rahatlama					
0-5 saat	78	94,39	8,125	4	,087
5-8 saat	56	119,93			
8-12 saat	42	111,00			
12-16 saat	27	97,13			
16 saat ve üzeri	5	74,60			
Fiziksel					
0-5 saat	78	96,89	5,441	4	,245
5-8 saat	56	104,96			
8-12 saat	42	122,20			
12-16 saat	27	96,70			
16 saat ve üzeri	5	111,40			
Sosyal					
0-5 saat	78	102,60	,537	4	,970
5-8 saat	55	107,45			
8-12 saat	42	103,20			
12-16 saat	27	100,17			
16 saat ve üzeri	5	115,40			
Psikolojik					
0-5 saat	78	91,78	6,374	4	,173
5-8 saat	56	115,32			
8-12 saat	42	106,15			
12-16 saat	27	115,02			
16 saat ve üzeri	5	111,10			
Toplam	208				

P<0,05

Tablo 17' da anlaşılacağı gibi, serbest zaman doyum ölçeği alt boyutları sıralamalar

ortalamalarının öğrenci bir haftada kaç saat spor faaliyetlerine vakit ayırdıkları değişkenine göre anlamlı bir farklılık gösterip göstermediğini belirlemek amacıyla yapılan Kruskal Wallis-H sonucunda ortalamalar arasındaki fark istatistiksel olarak anlamlı bulunmamıştır ($p > 0.05$).

Tablo 18. Öğrencilerin “Serbest Zamanlarımda spor yaptıktan sonra mutlu olur musunuz?” Görüşüne Katılımlarına Göre, Serbest Zaman Doyum Ölçeği Alt Boyut Puanları Arasındaki Farkın Anlamlılığını Test Etmek İçin Yapılan Non-Parametrik Mann Whitney-U Testi Sonuçları

		N	S.T.	S.O.	U	z	P
Eğitimsel	Evet	197	106,55	20990,50	482,500	-2,723	,006**
	Hayır	10	53,75	537,50			
	Toplam	207					
Çevresel	Evet	197	105,38	20760,00	910,000	-,895	,371
	Hayır	11	88,73	976,00			
	Toplam	208					
Rahatlama	Evet	197	105,51	20785,00	885,000	-1,029	,303
	Hayır	11	86,45	951,00			
	Toplam	208					
Fiziksel	Evet	197	106,98	21075,00	595,000	-2,524	,012**
	Hayır	11	60,09	661,00			
	Toplam	208					
Sosyal	Evet	196	104,55	20491,50	970,500	-,563	,573
	Hayır	11	94,23	1036,50			
	Toplam	207					
Psikolojik	Evet	197	106,98	21074,50	595,500	-2,544	,011**
	Hayır	11	60,14	661,50			
	Toplam	208					

($p > 0.05$).

Tablo 18’de anlaşılacağı üzere, öğrencilerin “Serbest Zamanlarımda spor yaptıktan sonra mutlu olur musunuz?” görüşüne katılımlarına göre, Serbest Zaman Doyum Ölçeği Alt Boyutları olan, , Çevresel, Sosyal ve Rahatlama değişkenine göre anlamlı farklılık bulunamamıştır. ($p > 0.05$). Eğitimsel boyutta ($U=482,500$; $z=-2,723$; $p < 0.05$), Fiziksel ($U=595,000$; $z=-2,524$; $p < 0.05$), Psikolojik ($U=595,500$; $z=-2,544$; $p < 0.05$), boyutta evet diyenler lehine anlamlı farklılık vardır.

Tablo 19. Öğrencilerin İnsanların engel durumu spor yapılmasına engel değildir?" Görüşüne Katılımlarına Göre, Serbest Zaman Doyum Ölçeği Alt Boyut Puanları Arasındaki Farkın Anlamlılığını Test Etmek İçin Yapılan Non-Parametrik Mann Whitney-U Testi Sonuçları

		N	S.T.	S.O.	U	z	P
Eğitimsel	Evet	171	103,74	17739,00	2952,000	-,126	,900
	Hayır	35	102,34	3582,00			
	Toplam	206					
Çevresel	Evet	172	105,44	18135,50	2762,500	-,768	,442
	Hayır	35	96,93	3392,50			
	Toplam	207					
Rahatlama	Evet	172	104,49	17972,50	2925,500	-,263	,792
	Hayır	35	101,59	3555,50			
	Toplam	207					
Fiziksel	Evet	172	107,71	18526,00	2372,000	-1,982	,047**
	Hayır	35	85,77	3002,00			
	Toplam	207					
Sosyal	Evet	171	106,64	18235,50	2455,500	-1,693	,091
	Hayır	35	88,16	3085,50			
	Toplam	206					
Psikolojik	Evet	172	103,18	17747,00	2869,000	-,442	,658
	Hayır	35	108,03	3781,00			
	Toplam	207					

($p > 0.05$).

Tablo 19' de anlaşılacağı üzere, Öğrencilerin İnsanların engel durumu spor yapılmasına engel değildir?" Görüşüne Katılımlarına Göre, Serbest Zaman Doyum Ölçeği Alt Boyutları olan, Eğitimsel, Çevresel, Rahatlama, Sosyal ve Psikolojik değişkenine göre anlamlı farklılık bulunamamıştır ($p > 0.05$). Fiziksel (2372,000; $z = -1,982$; $p < 0.05$), boyutta evet diyenler lehine anlamlı farklılık vardır.

BÖLÜM VII

SONUÇ, TARTIŞMA VE ÖNERİLER

7.1. TARTIŞMA, SONUÇ

Serbest Zaman Doyum Ölçeği Alt Boyut Puanları ile öğrencilerin Cinsiyetleri arasında fark var mıdır?

Araştırmada, öğrencilerin cinsiyet, değişkeni açısından, serbest zaman doyum ölçeği alt boyutlarından sadece, rahatlama boyutunda ise anlamlı bir farklılığın olduğu bu farklılığında bayanların lehine olduğu görülmektedir ($p<0.05$). Gökçe (2008) “Serbest Zaman Doyumunun Yaşam Doyumu ve Sosyo – Demografik Değişkenlerle İlişkisinin İncelenmesi” isimli çalışmasında serbest zaman doyum düzeylerinin cinsiyete göre rahatlama ve fizyoloji alt boyutunda anlamlı fark olduğunu ortaya koymuştur. Çalışmada, rahatlama alt boyutunda 4.19 ile kadınların ve fizyolojik alt boyutta 3.46 ile erkeklerin SZDÖ’den aldıkları puanların ortalamalarının fazla olduğu görülmektedir. Wilson (1980), serbest zaman etkinliklerinde erkeklerin fiziksel olarak aktif etkinlikler, bayanların ise daha az aktif olan etkinlikler gerçekleştirdiğini belirtmiştir. Pearson (1998) sekizinci sınıf ile üniversite son sınıf düzeyleri arasında öğrenim gören öğrenciler arasından seçilen 214 erkek ve 284 bayan öğrenciye uyguladığı çalışmasında cinsiyetin serbest zaman doyumla anlamlı bir ilişki göstermediğini tespit etmiştir. Araştırma bulguları yapılan çalışmalar kısmen paralellik göstermektedir.

Serbest Zaman Doyum Ölçeği Alt Boyut Puanları ile öğrencilerin sınıfları arasında fark var mıdır?

Araştırmada, Serbest Zaman Doyum Ölçeği Alt Boyutları olan, Eğitimsel, Çevresel, Rahatlama, Fiziksel, Sosyal ve Psikolojik puanları ile öğrencilerin sınıf, değişkenine göre anlamlı farklılık bulunmamıştır ($p>0.05$). Gökçe (2008) yaptığı çalışmada, bireylerin eğitim düzeyleri arasında fark olup olmadığı incelenmiştir. Sonuçta altı alt boyuttan, estetik alt boyutunda anlamlı bir fark bulmuştur. Araştırma bulguları yapılan çalışmalar kısmen paralellik göstermektedir.

Serbest Zaman Doyum Ölçeği Alt Boyut Puanları ile öğrencilerin yaşları arasında anlamlı farklılık vardır.

Araştırmada, öğrencilerin yaş değişkenine göre Serbest Zaman Doyum Ölçeği Alt Boyutları arasındaki fark istatistiksel olarak anlamlı bulunmamıştır ($p> 0.05$). Riddick (1986), yaptığı çalışmada yaş grupları arasında serbest zaman doyumları ile anlamlı bir fark bulamamıştır. Kaufman (1984) yaptığı çalışmada serbest zamanla yaş arasında fark bulamamıştır. Bu sonuç araştırmamızla paralellik göstermektedir.

Serbest Zaman Doyum Ölçeği Alt Boyut Puanları ile öğrencilerin yaşadıkları yer arasında fark var mıdır?

Araştırmada, serbest zaman doyum ölçeği alt boyutları sıralamalar ortalamalarının öğrencilerin yaşadıkları yer değişkeni arasındaki fark istatistiksel olarak anlamlı bulunmamıştır ($p> 0.05$).

Serbest Zaman Doyum Ölçeği Alt Boyut Puanları ile babaların ve annelerin aylık gelir durumuna göre fark var mıdır?

Serbest zaman doyum ölçeği alt boyutları sıralamalar ortalamalarının öğrenci ailelerinin aylık gelir değişkeni arasındaki fark istatistiksel olarak anlamlı bulunmamıştır ($p> 0.05$).

Serbest Zaman Doyum Ölçeği Alt Boyut Puanları ile babaların mesleği arasında fark var mıdır?

Serbest zaman doyum ölçeği alt boyutları sıralamalar ortalamalarının öğrenci baba mesleği değişkeni arasındaki fark istatistiksel olarak anlamlı bulunmamıştır ($p> 0.05$). Bu durumların sebebi araştırma uygulanan örneklem grubunun tek bir okul

olması ve aynı çevre insanlarında oluşması olabilir.

Serbest Zaman Doyum Ölçeği Alt Boyut Puanları ile annelerin ve babaların eğitim durumuna göre fark var mıdır?

Araştırmada, Serbest Zaman Doyum Ölçeği, Alt Boyut Puanları ile annelerin eğitim durumu arasında, eğitimsel boyutta; mesleği ev hanımı veya işçi olan gruplar arasında işçi olan grup lehine, fiziksel boyutta; mesleği memur ve ev hanımı olan gruplar arasında memur olan grup lehine, mesleği ev hanımı ve işçi olan gruplar arasında işçi olan grup lehine, psikolojik boyutta; mesleği ev hanımı ve işçi olan gruplar arasında işçi olan grup lehine, istatistiksel açıdan anlamlı bir farklılık ($p<0.05$), babaların eğitim durumu arasında, fiziksel boyutta; eğitim durumu ilköğretim veya üniversite olan gruplar arasında üniversite olan grup lehine, durumu ortaöğretim veya üniversite olan gruplar arasında üniversite olan grup lehine, çevresel boyutta; eğitim durumu ilköğretim veya üniversite olan gruplar arasında üniversite olan grup lehine, durumu ortaöğretim veya üniversite olan gruplar arasında üniversite olan grup lehine, istatistiksel açıdan düzeyinde anlamlı bir farklılık olduğu görülmektedir ($p<0.05$). Öğrencilerin velilerinin eğitim durumları yükseldikçe öğrencilerin doyumunun artmasının sebebinin velilerin eğitimle kültürel açıdan bilinçlenmesi ve öğrencilere daha çok serbest zaman aktivitelerine yöneltmesinden kaynaklandığını söylenebilir.

Serbest Zaman Doyum Ölçeği Alt Boyut Puanları ile spordan sonra mutlu olma durumuna göre fark var mıdır?

Araştırmada, öğrencilerin “serbest zamanlarımda spor yaptıktan sonra mutlu olmusunuz?” görüşüne katılımlarına göre, Serbest Zaman Doyum Ölçeği Alt Boyutları olan, Eğitimsel boyutta, Fiziksel ve Psikolojik, boyutta evet diyenler lehine anlamlı farklılık vardır ($p<0.05$).

Serbest Zaman Doyum Ölçeği Alt Boyut Puanları ile Öğrencilerin İnsanların engel durumu spor yapılmasına engel değildir görüşüne göre fark var mıdır?

Araştırmada, öğrencilerin insanların engel durumu spor yapılmasına engel değildir?” görüşüne katılımlarına göre, Serbest Zaman Doyum Ölçeği Alt Boyutları olan, Fiziksel boyutta evet diyenler lehine anlamlı farklılık vardır ($p<0.05$). Gökçe (2008) yaptığı çalışmada spor yapan bireylerin serbest zaman doyumundan aldıkları

puanların ortalamalarının, spor yapmayan bireylerden fazla olduğu gör÷lmektedir. Bu durumun sebebinin, sporun insanın kendini taniması ve farkındalık yarattığından kaynaklandığı söylenebilir.

7.2. ÖNERİLER

7.2.1. Araştırma Sonuçlarına Dayalı Öneriler

İşitme engellilerde spor eğitimi ve serbest zaman aktivite değerlendirmelerini daha iyi yapabilmeleri için alanında uzman ve işitme engellilere aktiviteyi anlatabilecek işaret diline sahip uzmanlara ağırlık verilmelidir.

İşitme engelli öğrencilere okul dışında yaptıkları serbest zaman aktiviteleri dışında okul zamanlarında serbest zaman aktivitelerine olan bağları güçlendirebilmek amacıyla okul idarecileri ve beden eğitimi, müzik, resim öğretmenleri tarafından aktiviteler yaptırılabilir.

İşitme engellilerin Spor eğitimi ve serbest zaman aktivitelerini daha iyi bir şekilde değerlendirmeleri için yaptıkları aktivitelerin çeşitlenip ve sürekli bir hal alabilmeleri için öncelikle gerekli olan ortamın sağlanabilmesidir. Ayrıca ailenin eğitim düzeyi ve işaret dili almış olması çocuğa yapacağı aktivitelerde için önemli ölçüde yardımcı olabileceği söylenebilir.

İşitme engelli öğrencilere eğitim veren öğretmenlerin çalışma statüsünün daha iyi koşullarda düzeltilmesi gerektiği ve iş yükü öğretmenlerin kaldırabilecekleri yeterlikte verilmesi öğretmenlerin işitme engelliler ile iletişim kurabilmeleri için işaret dili eğitimi almaları ve böylece öğrencilerin daha kolay anlayabilmelerini sağlayabilecektir. Böylece öğrencilerin ve öğretmenlerin performanslarının artmasına neden olabileceği söylenebilir.

İşitme engelli öğrencilerin fiziksel aktivitelerini kısıtlayıcı engeller ortadan kaldırılmalı, arttırıcı önlemler alınmalı, spora karşı daha güçlü bir motivasyon sağlanmalı ve grup faaliyetleri düzenleyerek çocuklar arasındaki sosyalleşmeyi arttırıcı oyunlara yer verilmelidir. Çocuklara gerekli testler ve izlenimler yapılarak kendilerine uygun olan spor branşlarına yönlendirilmesi sağlanmalıdır. Ayrıca okul

ve aile işbirliği içine girmeli ve sürekli aktiviteler düzenlemeli ve bu aktivitelerin içinde ailelerinde olması sağlanmalıdır.

Engelli öğrenciler için onlara özel araç-gereçler hazırlanmalı ve görselliğe daha fazla önem verilmelidir. İşitme engelliler için eğitim programı bakanlıkça özel olarak hazırlanmalı, işitme engellilerin seviyelerine göre uygun ders kitapları hazırlanmalıdır. İşitme engellilerin okuma yazma sorunları nedenleriyle birlikte araştırılarak çözüm yolları üretilmelidir.

Özür durumuna, yaşına, cinsiyetine ve sosyo-ekonomik düzeyde ilgileri ve amaçları doğrultusunda spor imkânları sağlanmalıdır.

7.2.2. İleride Yapılabilecek Araştırmalara Yönelik Öneriler

İleriki süreçlerde işitme engellilerin spor eğitimleri ve serbest zaman değerlendirmelerine yönelik farklı bir çalışma yapılabilir. Çünkü işitme engellilerin spor eğitimi ve serbest zaman aktivitelerini değerlendirme açısından farklı olduğu öğrencilerin serbest zamanlarını değerlendirme düzeyinde farklılık olabilir. Kimine göre serbest zaman aktivitelerinden doyum sağlanabilirken kimine göre yaptığı aktivitelerden doyum sağlayamayabilir.

İşitme engellilerin spor eğitimleri ve serbest zaman aktivite değerlendirmeleri çalışmasının bölgelere ve illere göre farklılık yaşanıp yaşanmadığına yönelik araştırma yapılabilir. İller ve bölgeler arasında görülen kültürel farklılıklardan dolayı serbest zamanlarındaki aktivitelerde öğrencilere göre değişebilir. İşitme engelliler ve diğer engelli gruplar ile karşılaştırılarak spor eğitimleri ve serbest zaman aktiviteleri yönelik araştırma yapılabilir.

İşitme engelliler devlet okullarını ve işitme engelliler özel okulları karşılaştırarak aralarındaki farkların belirlenmesine yönelik çalışma yapılabilir.

KAYNAKÇA

- Akçamete, G. (1999). *İşitme Güçlüğü Olan Çocuğuma Nasıl Yardımcı Olabilirim? Anne-Babalar için El Kitabı*. Ankara
- Akçamete, G., Kargın, T. (1996). İşitme Engelli Çocuğa Sahip Annelerin Gereksinimlerinin Belirlenmesi. *Özel Eğitim Dergisi*, 2(2), 7-24.
- Akçamete, G.(2003). *İşitme Engellilerin Eğitiminde Öğretmen El Kitabı*. Ankara: M.E.B Basımevi.
- Akamete, G. Gürdür, H. (2010). İşitme yetersizliği olan çocukların eğitimi. Akamete, G. (Editör), *Genel eğitim okullarında özel gereksinimi olan öğrenciler ve özel eğitim*. (441- 473). (3.Baskı). Ankara: Kök Yayıncılık.
- Aksoy, C. (1999). *Beden Eğitimi ve Sporun Eğitime Etkisi*. Yüksek Lisans Tezi. İnönü Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü: Malatya
- Akyüz, Y. (2001). *Türk eğitim tarihi (Başlangıçtan 2001' e)*. (Genişletilmiş 8. baskı). İstanbul: Alfa Yayınları.
- Alay, S. (2000). *Relationship Between Time Management And Academic Achivement Of Selected Universty Student*. Yüksek Lisans Tezi. ODTÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü: Ankara.
- Antia S., Kreimeyer K. (1988). *Maintenance of positive peer interaction in preschool hearing-impaired children*. *The Volta Review*, December, 325-337.
- Aracı, H.(1996). *Okullarda Beden Eğitimi*. (1.Baskı) İstanbul: Milli Eğitim Yayınevi.
- Aras N. (1992). *Özel Eğitime Muhtaç Kişiler ve Beden Eğitimi Spor*. *Çağdaş Eğitim*, 180, 21-2.
- Armstrong N., Welsman J R., Kirby B.(1998). *Physical activity, peak oxygen uptake and performance on the Wingate anaerobic test in 12-year-olds*. *Acta Kines*. Univers. Tartu, 3: 7-27.
- Aslan D., Gürtan, E., Hacım, A., Karaca, N., Şenol, E., Yıldırım, E., (2003). Ankara'da Eryaman Sağlık Ocağı Bölgesi'nde Bir Lisenin İkinci Sınıfında Okuyan Kız Öğrencilerin Beslenme Durumlarının ve Bazı Antropometrik Ölçümlerinin Değerlendirmeleri. *C.Ü.Tıp Fakültesi Dergisi* (25 2).

- Atay, M. (1999). *İşitme Engelli Çocukların Eğitiminde Temel İlkeler*. İstanbul: Özgür Yayınları.
- Aydın, M. (2005). *Engellilerde Spor Ders Notları*, Kocaeli Üniversitesi Gazanfer Bilge Beden Eğitimi ve Spor Yüksekokulu Öğretim Görevlisi. Kocaeli.
- Batlaş, (1996). *Başarılı ve Sağlıklı Olmak İçin Stres ve Başarma Yolları*, 5. Baskı, İstanbul: Remzi Kitapevi.
- Başaran, Ş.E. (1996). *Eğitim Psikolojisi*. Ankara: Yargıç Matbaası.
- Beard, J. G., Ragheb. M. G. (1980) *Measuring Leisure Satisfaction. Journal of Leisure Research*, 12, 20-33
- Bakır, M.(1993).*Rekreasyon Ve Turizm İlişkilerinin Politikaları*, Doktora Tezi, HSEK Yayını, İstanbul
- Belgin, E. (1998). *Çocuklarda işitme kayıplarının etyolojisi tanı tedavisi ve rehabilitasyon prensipleri*.
- Bilir, S.(1986). *Özürlü Çocuklar ve Eğitimleri*, Hacettepe Üniversitesi Çocuk Gelişimi ve Eğitimi Bölümü, Ankara.
- Bozkurt, M. (1996). İşitme Engelli Çocukla İletişim, *Bilim ve Teknik*, 346, 45-46.
- Broadmann, D.(1984). *Sportunterricht Und Scholsport*, Klinkhardt.
- Burcu, E. (2002). Üniversitede Okuyan Özürlü Öğrencilerin Sorunları: Hacettepe Beytepe Kampüsü Öğrencileri Örneği. *Hacettepe Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi*, 19 (1), 85.
- Canan, İ. (1997). *İslamda Zaman Tanzimi*, Cihan yayınları, İstanbul.
- Cavkaytar, A., Diken, İ. H. (2006). *Özel eğitime giriş*. (2. Baskı). Ankara: Kök.
- Ceyhun, S. (2008). *Spor Tesislerinin Rekreatif Açıdan Kullanımı*. Erzincan Üniversitesi. Eğitim Fakültesi. Beden Eğitimi Spor Bölümü. Erzincan.
- Chen, C. H. (2005) *Personality Traits And Their Relationship To Leisure Motivation And Lisure Satisfaction In Southern Taiwan University Students*. Doctorate Thesis. University of the Incarnate Word. San Antonio. Texas. 178.

- Çalık, S. (2004). Özürllüğün Ölçülmesinde Metodolojik Yaklaşımlar ve 2002 Türkiye Özürllüler Araştırması. *Öz-Veri Dergisi*, 1 (2), 12.
- Çeliker, Z. P., Celep, S. A. , (2003). *İşitme Engelliler Öğretmen El Kitabı*. Ankara: MEB Yayınları.
- Çiftçi, D. (2006). *İşitme Engelliler İlköğretim Okulu 1. Sınıf Ve 8. Sınıf Öğrencilerinin 8 Haftalık Antrenman Programına Yanıtı*. Yüksek Lisans Tezi, Sakarya Üniversitesi, Sakarya.
- Çolakoğlu F, Karacan S. (2006). Genç Bayanlar ile Orta Yaş Bayanlarda Aerobik Egzersizin Bazı Fizyolojik Parametrelere Etkisi. *Kastamonu Eğitim Dergisi*, 14, (1), 277- 284.
- Çöndü, A.(1997). *Beden Eğitimi ve Sporda Özel Öğretim Yöntemleri*. Ankara: Nobel Yayınevi
- Darıca N. Ebru T. (1995).İşitme Engelli Çocuklar ve Motor Gelişim. *Uluslararası Engellilerde Spor Sempozyumu*. Ankara: T.C Başbakanlık Gençlik ve Spor Genel Müdürlüğü Spor Eğitimi Dairesi Başkanlığı Yayınları, Ankara.
- Demir, C, Demir, N. (2006). *Bireylerin Serbest zaman Faaliyetlerine Katılmalarını Etkileyen Faktörler İle Cinsiyet Arasındaki İlişki, Lisans Öğrencilerine Yönelik Bir Uygulama*. Ege Üniversitesi. İzmir.
- Du Cap, M. C. (2002) *The Perceived Impact of the Acadia Advantage Program on the Leisure Lifestyle and Leisure Satisfaction of the Students at Acadia University*. Master Thesis. Acadia University, 139.
- Enç, M., Çağlar, D. ve Özsoy, Y. (1987). *Özel eğitime giriş*. Ankara: Ankara Üniversitesi Basımevi.
- Enç, M. Çağlar, D., Özsoy, Y.(1981). *Özel Eğitime Giriş*. Ankara: Ankara Üniv. Eğitim Fakültesi Yayınları No:95, Sevinç Matbaası.
- Eren, E, (1993). *Yönetim Ve Organizasyon*, İstanbul Üniversitesi Yayını, İstanbul
- Ersoy, Ö. Avcı, N.(2000). *İşitme özürllüler, özel gereksinimli olan çocuklar ve eğitimleri*. İstanbul.

- Erden, Z. (1995). *İşitme Engelliler ve Sağlıklı Kişilerin Motor Fonksiyonlarının Karşılaştırılması: Fizik Tedavi ve Rehabilitasyon Programı Bilim Uzmanlığı Tezi*. Hacettepe Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü: Ankara
- Ergun, N.(1995). İşitme Engellilerde Fiziksel Eğitim, *B:E:G:V:Dergisi*, 1(2), 26
- Erkal, M. (1992).*Sosyolojik Açıdan Spor. İstanbul: Filiz Kitapevi.*
- Erenci T.(2006) “Bir Üniversite Yerleşkesinde Rekreasyon İhtiyacı ve Planlanması, (Umuttepe örneği)” Yüksek Lisans Tezi, Kocaeli Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Kocaeli.
- Erkal, M.(1996).*Sosyolojik Açıdan Spor*. Ankara: Milli Eğitim Basımevi, N:30
- Esmer, N., Akıner, M., Karasalihoğlu, A., Saatçi, M. (1995). *Klinik Odyoloji*. Ankara: Bilim Yayınları.
- Girgin, C. M. (2003). *İşitme engelli çocukların eğitimine giriş*. Türkiye Cumhuriyeti Anadolu Üniversitesi Yayınları No: 1531, Engelliler Entegre Yüksek Okulu Yayınları 27 (6), 1-142.
- Giddens, A. (2005) *Sosyoloji*. (2. Baskı) Ankara: Ayraç Yayınevi.
- Gönen, İ.H (2004). *İşitme engelli çocuklar için kuramsal ve uygulamalı oyunlar ile doğal konuşma eğitimi*. Ankara : Karatepe Yayınları.
- Gökmen, H., Açıkalın, A., Koyuncu, N., Saydar, Z. (1985). *Yükseköğretim Öğrencilerinin Serbest Zaman Etkinlikleri ve Kendilerini Gerçekleştirme Düzeyleri*. Ankara: M.E. B. Basımevi.
- Gökçe, H.(2008). *Serbest Zaman Doyumunun Yaşam Doyumu Ve Sosyo – Demografik Değişkenlerle İlişkisinin İncelenmesi*. Pamukkale Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Denizli
- Göral, M. Yapıcı, A. K.(2001). *Beden Eğitimi ve Spor Bilimine Giriş*. Kütahya: Tuğra Ofset.
- G.S. G.M (1991). *Avrupa Konseyi, Avrupa Herkes İçin Spor Yasası "Özürlüler Çev: M. Can Sipal Ankara.*

- Güven, N.Bal, S.(1992). *Normal ve İşitme Özürlü Çocuklarda Büyük Kasların Motor Gelişimi ve Eğitim, Fizyoterapi Rehabilitasyon.*
- Günsel, A. (2004). *İlköğretimde Beden Eğitimi ve Uygulamaları.* Ankara: Anı Yayıncılık.
- Gülüm, V. (2008). *Adana İlindeki Beden Eğitimi Öğretmenlerinin İlköğretim Okullarında Uygulanmakta Olan Beden Eğitimi Öğretim Programına Yönelik Görüşlerinin Değerlendirilmesi. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Çukurova Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Adana.*
- Gür, A. (2001). *Özürlülerin Sosyal Yasama Uyum Süreçlerinde Sportif Etkinliklerin Rolü.* Ankara: T.C Başbakanlık Özürlüler İdaresi Başkanlığı Yayınları/16.
- Hammerman S.(1983). *Özürlü Çocuklar Buldukları Toplum İçinde Eğitimleri, Sakatlığın Önlenmesi ve Rehabilitasyonu.*(3. Basım). (Çev., Hasan Karatepe). Ankara: Karatepe Yayınları(1973).
- Hazar, A. (2000). *Rekreasyon ve Animasyon.*Ankara: Detay Yayıncılık.
- Hazar, A. (1999). *Rekreasyon ve Animasyon.*Ankara: Detay Yayıncılık.
- Hazar, A.(2003). *Rekreasyon ve Animasyon.* Ankara: Detay Yayıncılık.
- Horvat, M. (1990). Hearing Impairments (In) C.Roger (Ed), *Physical Education And Sport For Exceptional Students*,Wm.C .Brown PUB.s.156-168.
- İnal, A. N.(1998). *Beden Eğitimi ve Spor Bilimine Giriş.* Konya: S.Ü. Yaşatma ve Geliştirme Vakfı Yayınları:4
- Kale, R. Ersen, E. (2003). *Beden Eğitimi ve Spor Bilimlerine Giriş.* Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.
- Kalyon, T.A.(1997).*Özürlülerde Spor.* Ankara: Bağırman Yayınevi.
- Karakoç, Ö.(2010). *İşitme Engelli Milli Sporcular İle Spor Yapmayan İşitme Engellilerin Benlik Saygısı Düzeylerinin Araştırılması.* Yüksek Lisans Tezi, Fırat Üniversitesi Sağlık Bilimleri, Enstitüsü Beden Eğitimi Ve Spor Anabilim Dalı, Elazığ.

- Karaküçük, S. (1995). *Rekreasyon, Boş Zamanları Değerlendirme.*(Birinci Baskı).
Ankara : Bağırhan Yayınevi.
- Karaküçük, S.(1999). *Rekreasyon Boş Zamanı Değerlendirme.*Ankara: Bağırhan Yayınevi.
- Karaküçük, S. (1997). *Rekreasyon-Serbest Zamanları Değerlendirme* (Genişletilmiş 2. Baskı). Ankara: Seren Ofset.
- Kaya, E.(2013). *Bedensel Engelli Bireylerin Yaşam Tatmin Örgütsel Bağlılık Ve İş Tatmin Düzeylerinin Bazı Değişkenleri Açısından İncelenmesi*, Yüksek Lisans, Sakarya Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Sakarya.
- Kelly, J. R. (1990) *Leisure*. Prentice Hall. Englewood Clieffs. New Jersey.
- Keşke, G. (2007). *İlköğretim Okullarında Görev Yapan Beden Eğitimi Öğretmenlerinin Kullandıkları Öğretim Yöntemleri ve Karşılaştıkları Sorunlar (Gaziantep İli Örneği)*. Yüksek Lisans Tezi, Çukurova Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Beden Eğitimi Ana Bilim Dalı, Adana.
- Kılbaş, Köktaş, S.(2004). *Rekreasyon Boş Zamanı Değerlendirme*. Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.
- Koç, S. (2005). *Beden Eğitimi ve Sporda Beceri Gelişimi*. İstanbul: Yaylacık Matbaa.
- Kraus, R.G., *Rekreation Program Plannig Today Scoot Foresman And Company*, London, 1985
- Kraus, R. (1971) *Recreation and Leisure in Modern Society*, Appleton-Century-Crofts, 493.
- Kütükçü,Ş., Erdoğan, C. (2010). *Özel eğitimde etkinlik örnekleri*. İstanbul: Morpa. 440.
- Lerner, J:W.(1985), *Lerning Disabilities Theories Diagnosis, Teaching Strategies*,
- Lewis, V. (1987b), *Development and Handicapped*, Basil Elackwell Ltd,Covley Road,Oxford.

- Lieberman, L. J., Houston-Wilson, Cathy.(1999).*Overcoming the barriers to including students with visual impairments and deaf-blindness in physical education.*
- Lloyd, K.M. Auld, C. J. (2001). *The Role Of Leisure in Determining Quality Of Life: Issues Of Content And Measurement, Social Indicators Research, 57: 43–71.*
- Lu, L. and HU, C. H. (2005). *Personality Leisure Experiences and Happiness. Journal of Happiness Studies. 6: 325–342.*
- Lysyk, M., Brown T. G., Rodriguez E., McNally J., Loo K (2002). *Translation of The Leisure Satisfaction Scale into French: A Validation Study. Occupational Therapy International, Whurr Publishers Ltd. 9(1), 76–89.*
- Maloney., M.P., Ward., M.P., *Mental Retardation and Modern Society*, Oxford University Pres, Newyork, 1979.
- Mathieson, A ., Wall, G. (1982) *Tourism: Physical and Social Impacts. London and New York: Long man, 208.*
- Milli Eğitim Bakanlığı.(2003). *İşitme Engellilerin Eğitiminde Öğretmen El Kitabı.* Ankara: MEB Basımevi.
- Milli Eğitim Bakanlığı.(1997). *Okul İçi Beden Eğitimi ve İzcilik Dairesi Başkanlığı, Beden Eğitimi Öğretmeninin Ders İçi ve Ders Dışı Çalışma Rehberi*, M.E. B Yayınevi, Ankara, 1997 Özel Olimpiyatlar Türkiye Organizasyonu Bilgi Bülteni
- Nebioğlu, D. (2005). **Beden Eğitimi Dersi Esasları Planlanması.** Bursa: Alp Yayıncılık.
- Özer, Dilara Sevimay, Müniroğlu M. (1998). "Türkiye'deki Beden Eğitimi ve Spor Meslek Yüksekokullarının Engellilere Yönelik Çalışmalarının incelenmesi". *Çağdaş Eğitim Dergisi, 242, 21-4.*
- Özçelik, İ.(1998). *Özel Eğitim Alanı ve Özürlü Olma Durumu.* Ankara: Fon Matbaası.

- Özgür, İ. (2008). *Engelli çocuklar ve eğitimi özel eğitim*. (2. Baskı). Ankara: Karahan.
- Özsoy, Y., Özyürek, M. ve Eripek, S. (1996). *Özel eğitime muhtaç çocuklar, özel eğitime giriş*. (6. baskı). Ankara: Karatepe Yayınları.
- Özsoy, Y. (1985). *İşitme engellilerin eğitimi*. Ankara: Milli Eğitim Basımevi.
- Öztürk, F. (1998). *Toplumsal Boyutlarıyla Spor*. Ankara: Bağırhan Yayinevi.
- Pearson, Q. (1998). *Job Satisfaction. Leisure Satisfaction and Psychological Health*. The Career Development Quarterly, 46, 416-426.
- Polat, F. (1995). İşitme Engellilerin Eğitiminde Kullanılan Yöntemler. *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Özel Eğitim Dergisi*, 2, 1.
- Robertson T., Long T., (2008). *Foundation of Therapeutic Recreation*. Human Kinetics. 324s.
- Selvi, H., H. (2004). *Resmi işitme engelliler okullarının işlevsel süreçlerinin değerlendirilmesi*. Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- Sevindi, T. (2002). "*İşitme Engelli olan ve Olmayan 11-14 Yaş Grubu Erkek Öğrencilerin Reaksiyon Zamanlarının İncelenmesi*", Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Niğde Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü Beden Eğitimi Anabilim dalı, Niğde.
- Sığırtmaç, A., Deretarlagül, E. (2010). *Okul öncesinde özel eğitim*. İstanbul: Kök.
- Solak, H, ve diğerleri. (2002). *Spor ve Kalbimiz*. Ankara: Nobel Yayın Dağıtım
- Stumbo, N. J., Peterson, C. A. (2003) *Therapeutic Recreation Program Design*. Pearson. Benjamin Cummings. 481.
- Steward A. David, M. Kathleen E. (1999). *Physical Education for Deaf Students*. American Annals of the Deaf. 144(4), 315-318.
- Tamer, K. (1987). *Beden Eğitimi ve Oyun Öğretimi*. Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Açık öğretim Fakültesi Yayınları.

- Tanrıvıran, O. (2009). *İşitme Kayıplı Olgularda Özel Kulak Kalıbı Uygulamasındaki Hasta Memnuniyeti Ve İşitme Kazancına Etkisinin Araştırılması*. Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Tatar Y. (1995). *İşitme Özürlülerde Spor ve Ruhi Faydaları. Özürlü / İşitme Özürlü Ekseninde bir Analiz*. Doktora Tezi. Marmara Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü Beden Eğitimi ve Spor Anabilim dalı: İstanbul.
- Tatar, Y. (1997). *Özürlüler ve Spor İşitme Özürlüler*. Ankara: Fiziksel Engelliler Vakfı Yayını.
- T.C. Milli Eğitim Bakanlığı Özel Eğitim.(1995). *Yetişkinler İçin İşaret Dili Kılavuzu*. Ankara: Rehberlik ve Danışma Hizmetleri Genel Müdürlüğü.
- Tezcan, M. (1994). *Boş Zamanların Değerlendirilmesi Sosyolojisi*. Ankara: Atilla Kitabevi.
- Tekin. H. (1993). *Eğitimde Ölçme ve Değerlendirme*. Ankara:Yargı Kitap ve Yayınevi.
- Topkaya, İ. (2004). *Beden Eğitimi ve Spor Öğretiminin Eğitsel Temelleri*. Ankara: Nobel Yayıncılık.
- Torjman, S. (2004). *Culture and Recreation: Links to Well – Being. The Caledon Institute of Social Policy*. Ottawa. Ontario. Canada.
- Tordkilsen, G. (2005). *Leisure and Recreation Management*. 5. Baskı. EveFN Spon. London. New York. Tokyo. Melbourne. Madras.
- Tüfekçioğlu, Ü.(1992). *Kaynaştırmadaki İşitme Engelli Çocuklar*. Eskişehir: T.C. Anadolu Üniversitesi Eğitim Fakültesi Yayınları.
- Tüfekçioğlu, Ü.(1998). *Farklı Eğitim Ortamlarındaki İşitme Engelli Öğrencilerin Konuşma Dillerinin İncelenmesi*. Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Eğitim Sağlık ve Bilimsel Araştırma Çalışmaları Vakfı Yayınları.
- Türkiye Özürlüler Araştırması, T.C. Başbakanlık Devlet İstatistik Enstitüsü Başkanlığı, 2002

- Unicef (1991). *Türkiye 'de Anne ve Çocukların Durum Analizi*. TC Hükümeti-Unicef İşbirliği. Ankara
- Usta, H. (1992). *Bedensel özürlü olmanın sebepleri (Görme- işitme ve ortopedik özürllüler)*. İstanbul: Milli Eğitim Basımevi.
- Ünlü, S.(1987).*İşitme Engelli Çocukları Olan Ailelerin Uzaktan Öğretim İle Öğretilmesi*. Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Basımevi.
- Viersgerma,P.,H.,VAN, A.Der Velde (1983), *Motor Deveelopment of Deaf Children* ,J:Child Psychial, 24, 103-111.
- Wang, E.S.T., Chen, L.S., Lyin, J.Y.C., Wang, M.C. H. (2008). *The Relationship Between Leisure Satisfaction And Life Satisfaction Of Adolescents Concerning Online Games*, Libra Publishers. 43. 169. San Diego.
- Wilson, J. (1980). *Sociology of Leisure, A Review of Sociology*. Duke Universty, Durham.
- Yavuzer, H. (2001).*Çocuk Eğitimi El Kitabı*. İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Yavuzer H. (2002). *Eğitim ve Gelişim Özellikleriyle Okul Çağı Çocuğu*. (8. Baskı). İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Yergin, S. (2002). *Beden Eğitim ve Sporun Önemi*. Çağdaş Eğitim, 290-37-40.
- Yıldıran, İ. ve Yetim, A. (1996). Orta Öğretimde Beden Eğitimi Dersinin Öncelikli Amaçları Üzerine Bir Araştırma. *Gazi Beden Eğitimi ve Spor Bilimleri Dergisi*, 1 (3). 36-43.
- Zorba, E.(2000). *Fiziksel Uygunluk*. Ankara: Neyir Matbaası.
- www.Meb.gov.tr (Erişim tarihi: 04.05.2012).
- <http://www.ozida.gov.tr/> (Erişim tarihi: 21.02.2013).
- <http://oeaum.ankara.edu.tr/isitme.htm> (Erişim tarihi: 05.02.2013).
- <http://www.soturkey.com/engellilerarastirmasi.html> (Erişim: 29.10.2012).
- <http://www.tsddenizli.com/engelli-mevzuati/engelli-klavuzu>(Erişimtarihi: 07.06.2013)

EKLER

Ek-1 Anket Formu

Demografik Değerlendirmeler

1-Cinsiyet?

Erkek ( ) Kız ( )

2-Yaşınız?

3- Sınıfınız?

4-Doğum Yeri?

Köy ( ) İlçe ( ) İl ( ) Büyük Şehir ( ) Diğer ( )

5-Ailenizin Aylık Gelir Düzeyi?

0-400 TL ( ) 400-800 TL ( ) 800-1600 TL ( ) 1600-1800 ( ) 1800 TL ve üstü ( )

6-Babanızın Mesleği?

Memur ( ) Serbest Meslek ( ) Çiftçi ( ) işçi ( ) Diğer ( )

7-Anninizin Mesleği?

Memur ( ) Ev Hanımı ( ) İşçi ( ) Diğer ( )

8- Babanızın Eğitimi Düzeyi nedir işaretleiniz?

Okuma yazma yok ( ) İlköğretim ( ) Ortaöğretim ( ) Üniversite ( )

9-Anninizin Eğitimi Düzeyi nedir işaretleiniz?

Okuma yazma yok ( ) İlköğretim ( ) Ortaöğretim ( ) Üniversite ( )

10-Sizce İşitme Engelli İnsanlar Durumundan Dolayı Spor Eğitimi ve Serbest Zaman Değerlendirmelerinden Zorlanır mı?

Evet, ( ) Hayır ( ) Fikrim Yok ( )

11-Bir haftada spor faaliyetlerine kaç saat vakit ayırırsınız?

0-5 ( ) 5-8 ( ) 8-12 ( ) 12-16 ( ) 16 ve üstü ( )

12-Serbest Zamanlarımda spor yaptıktan sonra mutlu olur musunuz?

Evet ( ) Hayır ( )

13-İnsanların engel durumu spor yapılmasına engel değildir” görüşüne katılıyor musunuz?

Evet ( ) Hayır ( )

Serbest Zaman Doyum Ölçeği

Ankette, çalıştığınız konu ile ilgili soru cümleleri bulunmaktadır. Bu soru cümlelerini dikkatle okuyarak, ne derecede katılıp katılmadığınızı (X) işareti ile belirtiniz. Seçeneklerin anlamı aşağıda belirtilmiştir.	Kesinlikle Katılmıyorum	Çoğunlukla Katılmıyorum	Bazen Katılıyorum	Çoğunlukla Katılıyorum	Her Zaman Katılıyorum
1-Serbest zaman aktivitelerim benim için çok ilginçtir.	1	2	3	4	5
2-Serbest zaman aktivitelerimi yaparken zevk alırım.	1	2	3	4	5
3- Serbest zaman aktivitelerim bana özgüven verir.	1	2	3	4	5
4- Serbest zaman aktivitelerim bana başarı hissi verir.	1	2	3	4	5
5- Serbest zaman aktivitelerimde farklı bilgi ve beceri kullanırım.	1	2	3	4	5
6- Serbest zaman aktivitelerimin bazıları bana tecrübeler kazandırır.	1	2	3	4	5
7-Serbest zaman aktivitelerini yapmak ruh halimi düzeltir.	1	2	3	4	5
8- Serbest zaman aktivitelerim çevremdeki şeylerle ilgili bilgilerimi artırır.	1	2	3	4	5
9- Serbest zaman aktivitelerim yeni şeyler denemek için fırsatlar sağlar.	1	2	3	4	5
10- Serbest zaman aktivitelerim kendimi tanımama yardım ediyor.	1	2	3	4	5
11- Serbest zaman aktivitelerim diğer insanları tanımama yardımcı olur.	1	2	3	4	5
12-Serbest zaman aktivitelerim kişilerarası farklılıkları kabul etmemde bana yardımcı olur.	1	2	3	4	5
13- Serbest zaman aktivitelerim başkalarına düşüncelerimi, duygularımı ve fiziksel becerilerimi göstermemi sağlar.	1	2	3	4	5
14-Serbest zaman aktiviteleri aracılığıyla diğer insanlar ile sosyal etkileşime sahip olurum.	1	2	3	4	5
15- Serbest zaman aktivitelerimde tanışmış olduğum insanlar çok arkadaşçadır.	1	2	3	4	5
16.Serbest zaman aktivitelerimi gerçekleştirdiğim kişilere güçlü bir şekilde bağlıyım.	1	2	3	4	5
17-Serbest zaman aktivitelerim rahatlamama yardımcı olur.	1	2	3	4	5
18- Serbest zaman aktivitelerim stresimi atmama yardımcı olur.	1	2	3	4	5
19- Serbest zaman aktivitelerim duygusal yönden iyi olmama katkı sağlar.	1	2	3	4	5
20- Serbest zaman aktivitelerim fiziksel açıdan zorlayıcıdır.	1	2	3	4	5
21- Fiziksel formumu geliştiren serbest zaman aktiviteleri yaparım.	1	2	3	4	5
22- Fiziksel olarak beni yenileyen serbest zaman aktiviteleri yaparım.	1	2	3	4	5
23- Serbest zaman aktivitelerim sağlıklı kalmama yardımcı olur.	1	2	3	4	5
24- Serbest zaman aktivitelerim kilomu kontrol etmemeye yardımcı olur.	1	2	3	4	5
25- Serbest zaman aktivitesi yaptığım alanlar ya da yerler ferah ve temizdir.	1	2	3	4	5
26- Serbest zaman aktivitesi yaptığım alanlar ya da yerler ilgi çekicidir.	1	2	3	4	5
27- Serbest zaman aktivitesi yaptığım alanlar ya da yerler güzeldir.	1	2	3	4	5
28- Serbest zaman aktivitesi yaptığım alanlar ya da yerler iyi tasarlanmıştır.	1	2	3	4	5
29- Serbest zaman aktivitesi yaptığım alanlar ya da yerler hoşuma gider.	1	2	3	4	5

EK 2 serbest zaman doyum ölçeği faktör analizi bulguları

Total Variance Explained

Component	Initial Eigenvalues			Extraction Sums of Squared Loadings			Rotation Sums of Squared Loadings		
	Total	% of Variance	Cumulative %	Total	% of Variance	Cumulative %	Total	% of Variance	Cumulative %
1	7,914	29,313	29,313	7,914	29,313	29,313	4,500	16,665	16,665
2	2,248	8,325	37,638	2,248	8,325	37,638	3,063	11,343	28,009
3	1,897	7,027	44,665	1,897	7,027	44,665	2,978	11,029	39,037
4	1,757	6,507	51,172	1,757	6,507	51,172	2,702	10,008	49,045
5	1,362	5,045	56,217	1,362	5,045	56,217	1,616	5,986	55,031
6	1,112	4,119	60,336	1,112	4,119	60,336	1,432	5,305	60,336
7	,996	3,690	64,026						
8	,924	3,422	67,448						
9	,814	3,015	70,463						
10	,750	2,776	73,239						
11	,686	2,541	75,780						
12	,647	2,395	78,174						
13	,603	2,235	80,409						
14	,584	2,162	82,571						
15	,550	2,038	84,609						
16	,506	1,873	86,482						
17	,489	1,811	88,293						
18	,454	1,682	89,974						
19	,451	1,671	91,645						
20	,393	1,454	93,099						
21	,333	1,232	94,331						
22	,318	1,178	95,509						
23	,292	1,083	96,592						
24	,265	,983	97,575						
25	,236	,875	98,450						
26	,227	,839	99,289						
27	,192	,711	100,000						

Extraction Method: Principal Component Analysis.

Rotated Component Matrix(a)

	Component					
	1	2	3	4	5	6
5- Serbest zaman aktivitelerimde farklı bilgi ve beceri kullanımım.	,717	,058	-,043	,232	,026	,129
8- Serbest zaman aktivitelerim çevremdeki şeylerle ilgili bilgilerimi artırır.	,673	,113	,192	-,053	,033	,124
6- Serbest zaman aktivitelerimin bazıları bana tecrübeler kazandırır.	,671	,128	,112	,232	,003	,047
10- Serbest zaman aktivitelerim kendimi tanımama yardımcı ediyor.	,659	,108	,301	,112	-,054	-,008
11- Serbest zaman aktivitelerim diğer insanları tanımama yardımcı olur.	,655	,311	,001	-,088	,245	-,054
9- Serbest zaman aktivitelerim yeni şeyler denemek için fırsatlar sağlar.	,620	,086	,310	,201	-,028	-,010
12-Serbest zaman aktivitelerim kişilerarası farklılıkları kabul etmemde bana yardımcı olur.	,593	,310	,025	-,153	,156	,259
4- Serbest zaman aktivitelerim bana başarı hissi verir.	,591	-,027	,098	,244	,188	,244
20- Serbest zaman aktivitelerim fiziksel açıdan zorlayıcıdır.	,557	,123	,448	,108	,059	-,054
13- Serbest zaman aktivitelerim başkalarına düşüncelerimi, duygularımı ve fiziksel becerilerimi göstermemi sağlar.	,557	,245	,229	,241	,027	-,080
28- Serbest zaman aktivitesi yaptığım alanlar ya da yerler iyi tasarlanmıştır.	,159	,809	,075	,102	,019	,185
27- Serbest zaman aktivitesi yaptığım alanlar ya da yerler güzeldir.	,165	,718	,302	,094	,126	-,084
26- Serbest zaman aktivitesi yaptığım alanlar ya da yerler ilgi çekicidir.	,261	,698	-,043	,066	,027	,339
29- Serbest zaman aktivitesi yaptığım alanlar ya da yerler hoşuma gider.	,175	,697	,146	,052	,186	-,264
25- Serbest zaman aktivitesi yaptığım alanlar ya da yerler ferah ve temizdir.	,125	,626	,370	,210	,056	-,001
18- Serbest zaman aktivitelerim stresimi atmama yardımcı olur.	,186	,181	,805	,122	,040	-,037
17-Serbest zaman aktivitelerim rahatlamama yardımcı olur.	,226	,049	,744	,077	,230	-,055
19- Serbest zaman aktivitelerim duygusal yönden iyi olmama katkı sağlar.	,061	,228	,676	-,005	,018	,113
2-Serbest zaman aktivitelerimi yaparken zevk alırım.	,269	,068	,630	,114	,042	,237
22- Fiziksel olarak beni yenileyen serbest zaman aktiviteleri yaparım.	,269	,136	-,008	,746	,131	,138
23- Serbest zaman aktivitelerim sağlıklı kalmama yardımcı olur.	,218	,102	,230	,745	,062	,090
21- Fiziksel formumu geliştiren serbest zaman aktiviteleri yaparım.	,143	-,042	,111	,728	,073	,243
24- Serbest zaman aktivitelerim kilomu kontrol etmeme yardımcı olur.	-,004	,174	,034	,722	-,025	-,047
15- Serbest zaman aktivitelerimde tanışmış olduğum insanlar çok arkadaşçadır.	,081	,115	,095	,143	,822	-,055
16.Serbest zaman aktivitelerimi gerçekleştirmişim kişilere güçlü bir şekilde bağlıyım.	,102	,154	,152	,025	,781	,206
1-Serbest zaman aktivitelerim benim için çok ilginçtir.	,148	,124	,241	,115	-,053	,720
7-Serbest zaman aktivitelerini yapmak ruh halimi düzeltir.	,073	-,050	-,081	,279	,243	,555

Extraction Method: Principal Component Analysis.

Rotation Method: Varimax with Kaiser Normalization.

a Rotation converged in 7 iterations.

ÖZGEÇMİŞ

Adı Soyadı: Cüneyt SAY
Doğum Yeri: MALATYA/DOĞANYOL
Yabancı Dil: İngilizce
İletişim Adres: Çolak Mahallesi Doğanyol Malatya
E-posta: cuneyt_say_44@hotmail.com

Eğitimi Durumu

Lise Malatya / Doğanyol Lisesi
Lisans Sakarya Üniversitesi Beden Eğitimi Spor Yüksekokulu
İş Tecrübesi 2006-..... Futbol ve 2010-.....Futsal hakemliği